

การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน กรณีศึกษา
อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าและชุมชนบ้านร่องกล้า อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

ตรียากานต์ พรมคำ

วิทยานิพนธ์เสนอบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนาสังคม
ปีการศึกษา 2565
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยนเรศวร

การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน กรณีศึกษา
อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าและชุมชนบ้านร่องกล้า อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

วิทยานิพนธ์เสนอบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนาศังคม
ปีการศึกษา 2565
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยนเรศวร

วิทยานิพนธ์ เรื่อง "การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน
กรณีศึกษา อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าและชุมชนบ้านร่องกล้า อำเภอนครไทย จังหวัด
พิษณุโลก"

ของ ตริยากานต์ พรหมคำ

ได้รับการพิจารณาให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาศาสตร์

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์
(รองศาสตราจารย์ ดร.โสวัตรี ณ ถลาง)

..... ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัตเกล้า เปรมประสิทธิ์)

..... กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุานิดา บุญวรรณ)

..... กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(ดร.นพรัตน์ รัตนประทุม)

..... กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายใน
(ดร.เพชรศรี นนทศิริ)

..... กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนัสสินี บุญมีศรีสง่า)

อนุมัติ

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.กรองกาญจน์ ชูทิพย์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ชื่อเรื่อง	การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบ ร่วมมือกัน กรณีศึกษา อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าและชุมชนบ้าน ร่องกล้า อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก
ผู้วิจัย	ตรียากานต์ พรหมคำ
ประธานที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัตเกล้า เปรมประสิทธิ์
กรรมการที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฐานิดา บุญวรรโณ ดร.นพรัตน์ รัตนประทุม
ประเภทสารนิพนธ์	วิทยานิพนธ์ ปร.ด. พัฒนาสังคม, มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2565
คำสำคัญ	การท่องเที่ยวโดยชุมชน, บ้านร่องกล้า, การจัดการแบบร่วมมือกัน

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน กรณีศึกษา อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าและชุมชนบ้านร่องกล้า อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก มีวัตถุประสงค์การศึกษา 3 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาพัฒนาการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน 2) เพื่อวิเคราะห์การจัดการแบบร่วมมือกันในบริบทของการท่องเที่ยวโดยชุมชน และ 3) เพื่อเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทำการเก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 43 คน โดยคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มประชาชนในพื้นที่ 9 คน 2) กลุ่มนักท่องเที่ยว 15 คน 3) กลุ่มคณะกรรมการชมรมท่องเที่ยวบ้านร่องกล้า 7 คน 4) กลุ่มภาครัฐ 6 คน และ 5) กลุ่มภาคเอกชน 6 คน ตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีการสามเส้า และทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาและเหตุการณ์

ผลการวิจัย พบว่า พัฒนาการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าจัดอยู่ในระยะที่ 3 หรือ ระยะพัฒนา (Development Stage) ตามแนวคิดวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยวของ Richard W. Butler เป็นระยะที่นักท่องเที่ยวรู้จักและได้ยื่นข้อเสนอเสียงด้านความสวยงามของทุ่งนางพญาเสือโคร่ง โดยมีนักท่องเที่ยวเดินทางไปท่องเที่ยวจำนวนมาก ในช่วงเดือนธันวาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี ซึ่งมีการบริหารจัดการแบบร่วมมือกันที่ครอบคลุม 3 มิติ คือ 1) การแบ่งสรรปันส่วนอำนาจระหว่างอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้ากับชุมชน โดยอุทยานฯ ให้อำนาจในการออกกฎระเบียบแก่คณะกรรมการชมรมท่องเที่ยวบ้านร่องกล้าเพื่อใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม

ของชุมชน 2) การแบ่งสรรปันส่วนความรับผิดชอบ พบว่า ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมกับอุทยานฯ ในการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีในชุมชนเพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน และ 3) การแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์ระหว่างอุทยานฯ กับชุมชนในลักษณะของการส่งเสริมให้ชุมชนมีรายได้เสริมจากการจัดกิจกรรมรับ-ส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูมิลโและ การนำวัฒนธรรมในชุมชนมาสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกัน นอกจากนี้ ยังพบว่า การแบ่งสรรปันส่วนเทคโนโลยีก็เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่จะช่วยสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยชุมชนบ้านร่องกล้าให้สามารถยกระดับการพัฒนาในระยะต่อไปในอนาคตได้ รวมถึงเป็นความร่วมมือรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นภายใต้การดำเนินกิจกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน

การวิจัยนี้มีข้อเสนอแนะ คือ 1) ชุมชนควรดำเนินการและบังคับใช้กฎระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อุทยานแห่งชาติอย่างเหมาะสม เพื่อสนับสนุนให้เกิดการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบร่วมมือกัน 2) ภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา ชุมชน และนักท่องเที่ยว ต้องมีความรับผิดชอบร่วมกันในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ จึงจะสามารถทำให้เกิดการพัฒนาได้อย่างยั่งยืน 3) ภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนที่มีส่วนร่วมจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนควรมีการกระจายผลประโยชน์ต่อทุกกลุ่มอย่างเป็นธรรมจึงจะทำให้เกิดความร่วมมือในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืน 4) ภาครัฐควรส่งเสริมให้ชุมชนได้รับเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับการติดต่อสื่อสารในชีวิตประจำวัน และส่งเสริมให้เกิดการประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยวในวงกว้าง และ 5) ควรส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่ประกอบอาชีพหลักของครัวเรือน โดยให้การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นอาชีพเสริม เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาชีพเมื่อเกิดสถานการณ์วิกฤติจากภายนอก เช่น การเกิดวิกฤติการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID 19 ทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวต้องหยุดชะงักครัวเรือนขาดรายได้จากการท่องเที่ยว แต่ยังคงมีรายได้จากภาคการเกษตรสำหรับใช้จ่ายและดำรงชีพ ซึ่งเป็นการช่วยลดความเสี่ยงให้กับภาคครัวเรือนได้

Title	COMMUNITY-BASED TOURISM MANAGEMENT BASED ON THE COLLABORATIVE MANAGEMENT CONCEPT: A CASE STUDY OF PHU HIN RONG KLA NATIONAL PARK AND BAN RONG KLA COMMUNITY, NAKHON THAI DISTRICT, PHITSANULOK PROVINCE
Author	Treeyakarn Phromkham
Advisor	Assistant Professor Rudklaw Pampasit, Ph.D.
Co-Advisor	Assistant Professor Thanida Boonwanno, Ph.D. Nopparat Rattanaprathum, Ph.D.
Academic Paper	Ph.D. Dissertation in Social Development, Naresuan University, 2022
Keywords	Community-based tourism, Ban Rong Kla, Collaborative management concept

ABSTRACT

This qualitative research aims to study the community-based tourism management base on the collaborative management concept: A case study of Phu Hin Rong Kla National Park and Ban Rong Kla community, Nakhon Thai District, Phitsanulok Province had 3 objectives: 1) to study development of community-based tourism 2) to analyze collaborative management concept in the context of CBT. and 3) to propose guidelines for community-based tourism management base on the collaborative management concept. Forty-three key informants were selected by purposive sampling. They were divided into four groups as follows: 1) nine people in the community, 2) fifteen tourists, 3) seven committees of Ban Rong Kla community-based tourism, 4) six people from the government sector, and 5) six people from the private sector. Verify the information by triangulation method and analyze data by methods for analyzing content and events.

The results of the research found that the tourism development of Ban Rong Kla community has the potential to Development Stage base on the tourism area life cycle concept of Richard W. Butler. It is well known of tourists and having a famous about Nang Phaya Sua Krong Tree. There are a lot of tourists visiting this place from December to February every year. This community has managed community-based tourism based on collaborative management concept in three dimensions; 1) The power sharing between Phu Hin Rong Kla National Park and the community; The park gives the power to issue regulations to the Ban Rong Kla Tourism Club committee to take advantage of the natural resources and culture of the community, 2) Responsibility sharing found that the community has participated with National Park to restore natural resources and culture in the community for sustainable use, and 3) Benefits sharing between parks with the community in the form of promoting the community to earn extra income from queuing for shuttle buses to Phu Lom Lo and bringing culture in the community to support community-based tourism activities together. In addition, Technology sharing is one of the important factors, it will help support tourism activities of Ban Rong Kla community to be raise the level of development to enter the next phase in the future and it is a new form of cooperation that arises under the implementation of activities, which support tourism between government agencies, the private sector, and the community.

This research has suggestions as follows: 1) Community should implement and enforce rules and regulations relating to the proper use of natural resources in national park areas to encourage collaborative community-based tourism management. 2) Government, private sector, educational institutes, community, and tourists must be a shared responsibility for the conservation and restoration of natural and cultural resources in national park areas. Therefore, it can cause sustainable development. 3) Governments, private sectors, and community, whose have participated in community-based tourism management should have fair distribution of benefits to all groups in

order to foster collaborative in organizing tourism activities to ensure continuity and sustainability. 4) The government should encourage communities to learn how to use digital technology for daily communication and promote the public relations of tourism activities in a wide area, and 5) Should encourage people in the main occupation area of the household by providing community-based tourism activities as a supplementary occupation to create occupational stability when there are external crisis situations such as the outbreak of the COVID-19 virus, causing tourism activities to be disrupted and households lacking tourism income. But they still have income from the agricultural sector for spending and living. This can help reduce the risks for the household sector.

ประกาศคุณูปการ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัตเกล้า เปรมประสิทธิ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวนิดา บุญวรรณ และ อาจารย์ ดร.นพรัตน์ รัตนประทุม กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ให้ความรู้ ให้คำปรึกษา และให้คำแนะนำในการพัฒนาวิทยานิพนธ์จนประสบความสำเร็จ

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.โสวัตวี ณ ถลาง ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนัสสินี บุญมีศรีสง่า กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก และ อาจารย์ ดร.เพชรศรี นนทศิริ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายใน ที่ให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะ จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ ถูกต้อง มีคุณภาพ และหวังว่าจะเป็นประโยชน์ในอนาคตในการศึกษาค้นคว้าทางวิชาการ รวมถึงเกิดคุณค่ากับสังคมต่อไป

ขอขอบพระคุณ คณาจารย์หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยนเรศวร ทุกท่านที่ได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ จนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการพัฒนางานวิจัยและการทำงานในอนาคตได้

ขอขอบคุณ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ หน่วยงานต้นสังกัด ที่สนับสนุนทุนการศึกษาในการเรียนระดับปริญญาเอก

ขอขอบคุณ อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า คณะกรรมการชมรมท่องเที่ยวบ้านร่องกล้า ประชาชนในพื้นที่บ้านร่องกล้า ตลอดจนหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และนักท่องเที่ยว ที่ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยเป็นอย่างดี

คุณค่าและคุณประโยชน์อันพึงมี จากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ผู้วิจัยขอมอบและอุทิศให้แก่ผู้มีพระคุณทุกท่าน ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่างานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก และเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนแก่ผู้ที่สนใจได้ต่อไป

ตรียากานต์ พรมคำ

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
ประกาศคุณูปการ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง.....	ณ
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
คำถามในการวิจัย	8
จุดมุ่งหมายของการศึกษา	8
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย	9
ขอบเขตของงานวิจัย	9
ข้อตกลงเบื้องต้น.....	10
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	10
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	11
ความหมายของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยว	12
แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism).....	20
แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกันในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชน.....	57
กรอบแนวคิดการวิจัย	77
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	79
วิธีการศึกษาระยะที่ 1 การศึกษาพัฒนาการและวิเคราะห์รูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชน.....	79

วิธีการศึกษาระยะที่ 2 การเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน	90
จริยธรรมการวิจัย.....	94
บทที่ 4 พัฒนาการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า	96
การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า	96
พัฒนาการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าภายใต้แนวคิดวงจรชีวิตแหล่งท่องเที่ยวของ Richard W. Butler.....	111
บทที่ 5 การจัดการแบบร่วมมือกันในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า	129
ส่วนที่ 1 การแบ่งสรรปันส่วนอำนาจในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า.....	131
ส่วนที่ 2 การแบ่งสรรปันส่วนความรับผิดชอบในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า ...	137
ส่วนที่ 3 การแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์ในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า	169
ส่วนที่ 4 การแบ่งสรรปันส่วนเทคโนโลยีในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า.....	175
บทที่ 6 ข้อเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า ภายใต้แนวคิดการ จัดการแบบร่วมมือกัน	177
ข้อเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า ภายใต้แนวคิดการจัดการแบบ ร่วมมือกัน.....	177
บทที่ 7 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	200
สรุปผลการวิจัย.....	201
อภิปรายผล	208
ข้อเสนอแนะ	219
บรรณานุกรม	221
ภาคผนวก.....	230
ประวัติผู้วิจัย	243

สารบัญตาราง

หน้า

ตาราง 1 แสดงการประมาณการณ์จำนวนนักท่องเที่ยว และรายได้จากนักท่องเที่ยวที่จะมีในประเทศไทย.....	14
ตาราง 2 แสดงการจำแนก 4 ลักษณะของชุมชนที่มีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน จำแนกตามฐานะผู้บริหารจัดการหลัก	28
ตาราง 3 แสดงบทบาทหน้าที่จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้ง 3 กลุ่มที่สำคัญ คือ ภาครัฐ ภาคเอกชน และ ภาคชุมชน ในการส่งเสริมสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน	51
ตาราง 4 แสดงกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการสนทนากลุ่มเพื่อศึกษาพัฒนาการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน	83
ตาราง 5 แสดงกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการสัมภาษณ์เจาะลึกประเด็นเกี่ยวกับพัฒนาการการ ท่องเที่ยวโดยชุมชน	85
ตาราง 6 แสดงเส้นทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า.....	103
ตาราง 7 แสดงบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงาน/บุคคลที่มีส่วนในกระบวนการ พัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า	105
ตาราง 8 แสดงข้อแตกต่าง ระหว่างการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าภายใต้สถานการณ์การ แพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 ในระยะพัฒนาตามแนวคิดวงจรชีวิตพื้นที่ ท่องเที่ยวของ Richard W.Butler	121
ตาราง 9 แสดงสาระสำคัญของกฎระเบียบการท่องเที่ยวชมรมบ้านร่องกล้า	132
ตาราง 10 แสดงกิจกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า และคู่ความสัมพันธ์ใน การจัดการแบบร่วมมือกัน	137
ตาราง 11 แสดงข้อเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าภายใต้แนวคิด การจัดการแบบร่วมมือกัน สำหรับทั้ง 5 กลุ่ม.....	179
ตาราง 12 แสดงการจัดการแบบร่วมมือกันในบริบทของชุมชนบ้านร่องกล้าระหว่างอดีตกับปัจจุบัน	204

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพ 1 แสดง The R. Butler model of a tourist destination area life cycle	15
ภาพ 2 แสดงแบบจำลองทุนทางสังคม สำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน	37
ภาพ 3 แสดงแบบจำลองการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน	39
ภาพ 4 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย	78
ภาพ 5 แสดงภาพถ่ายดาวเทียมขอบเขตของพื้นที่ในการศึกษา.....	81
ภาพ 6 แสดงขั้นตอนการสร้างข้อเสนอแนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการ จัดการแบบร่วมมือกัน	92
ภาพ 7 แสดงภาพถ่ายดาวเทียมขอบเขตของชุมชนบ้านร่องกล้า	97
ภาพ 8 แสดงพื้นที่สู้รบทางประวัติศาสตร์ในอดีต	98
ภาพ 9 แสดงภาพถ่ายดาวเทียมขอบเขตของพื้นที่ในการศึกษา.....	99
ภาพ 10 แสดงภาพพื้นที่ทางประวัติศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยวและศึกษา	109
ภาพ 11 แสดงทุนทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีในชุมชนบ้านร่องกล้า	110
ภาพ 12 แสดงภาพการศึกษาพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าภายใต้แนวคิดวงจร ชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยวของ Richard W. Butler	112
ภาพ 13 แสดงระยะพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าภายใต้กรอบแนวคิดวงจรชีวิต พื้นที่ท่องเที่ยวในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19.....	120
ภาพ 14 แสดงภาพขั้นตอนในกระบวนการออกกฎกติกาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า	134
ภาพ 15 แสดงภาพทุ่งนางพญาเสือโคร่ง	140
ภาพ 16 แสดงภาพการท่องเที่ยวทุ่งนางพญาเสือโคร่ง	140
ภาพ 17 แสดงภาพทุ่งดอกกระดาศ	141
ภาพ 18 แสดงภาพกิจกรรมการจัดการขยะในชุมชน	143
ภาพ 19 แสดงภาพดาราร่วมช่วยประชาสัมพันธ์กิจกรรมตลาดนัดเด็กดอย	144
ภาพ 20 แสดงภาพกิจกรรมบ้านพักโฮมสเตย์รีสอร์ทภายในชุมชนบ้านร่องกล้า	146
ภาพ 21 แสดงภาพการปิดชุมชนบ้านร่องกล้าในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid- 19.....	147
ภาพ 22 แสดงภาพการจัดคิวรถรับ-ส่ง	148

ภาพ 23 แสดงภาพการให้บริการรับ-ส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูมิลอเพื่อชมทุ่งนางพญาเสือโคร่ง	149
ภาพ 24 แสดงภาพกิจกรรมประเพณีปีใหม่ม้งชุมชนบ้านร่องกล้า	151
ภาพ 25 แสดงภาพกิจกรรมประเพณีกินข้าวใหม่ชุมชนบ้านร่องกล้า	152
ภาพ 26 แสดงภาพประเพณีเป่าแคนม้งของชุมชนบ้านร่องกล้า	154
ภาพ 27 แสดงภาพกิจกรรมการประกวดสตอเบอร์รี่ภายในชุมชนบ้านร่องกล้า	155
ภาพ 28 แสดงภาพเพจ “ชมรมคนรักบ้านร่องกล้า-ภูมิลอ”	157
ภาพ 29 แสดงภาพความเชื่อมโยงกิจกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้ากับทุก กลุ่มในกระบวนการจัดการ	159
ภาพ 30 แสดงภาพการขายผักปลอดสารพิษภายในตลาดนัดเด็กดอย	171
ภาพ 31 แสดงภาพรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าภายใต้แนวคิดการ จัดการแบบร่วมมือกัน	207
ภาพ 32 แสดงจุดร่วมในการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชนของทั้ง 5 กลุ่ม	214

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นรูปแบบกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจที่สร้างประโยชน์ให้กับประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก จากรายงานของ United Nations World Tourism Organization (UNWTO) (2020) พบว่า ในไตรมาสแรกของปี 2562 (มกราคม-มีนาคม) มีจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวและพักค้างคืนทั่วโลกเพิ่มขึ้น 4% หรือคิดเป็นมูลค่า 1.5 พันล้านดอลลาร์ การท่องเที่ยวได้ก่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจหลายประการ ประการแรกสร้างมูลค่าทางธุรกิจ และเป็นแหล่งรายได้หลักสำคัญของประเทศ ซึ่งได้มาจากภาษีและค่าธรรมเนียมต่าง ๆ ประการต่อมา การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการสร้างงานในท้องถิ่นและสร้างโอกาสในการทำธุรกิจให้กับชุมชน (Barcellona Field Studies Centre, 2020) รวมถึงสร้างรายได้และพัฒนามาตรฐานการครองชีพ นอกจากนี้ ยังช่วยพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านสาธารณูปโภคและการขนส่งให้กับคนในชุมชน นำมาซึ่งความอยู่ดีมีสุขของคนในสังคมด้วย (Glenn, 2020; World Tourism Organization, 2020) การท่องเที่ยวยังมีประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อมอย่างน้อย 4 ประการ ได้แก่ 1) ช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์และบำรุงทรัพยากรทางธรรมชาติ วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ 2) ส่งเสริมให้ชุมชนมีความสวยงามมีชีวิตชีวา 3) ปรับปรุงรูปลักษณ์และทัศนวิสัยของพื้นที่ และ 4) ก่อให้เกิดอุตสาหกรรมที่สะอาด (Barcellona Field Studies Centre, 2020; Glenn, 2020) การท่องเที่ยวยังช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนและสร้างความภาคภูมิใจ ก่อให้เกิดการเรียนรู้ภาษาและทักษะใหม่ ๆ ก่อให้เกิดการสืบทอดค่านิยมและจารีตประเพณี ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม และกระตุ้นให้เกิดการเผยแพร่ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชุมชน (Barcellona Field Studies Centre, 2020; Glenn, 2020) ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมให้กับประเทศรวมถึงคนในท้องถิ่น

ประเทศไทยเป็นอีกประเทศหนึ่งที่ใช้การท่องเที่ยวมาช่วยขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ นำมาซึ่งการสร้างรายได้เข้าประเทศ ไทยเริ่มใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาประเทศราวปี 2532 อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทยยังคงมีอัตราการขยายตัวในระดับที่ค่อนข้างสูง หากพิจารณาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 จนถึงปัจจุบัน (ฉบับที่ 12) โดยในปี 2541-2542 รัฐได้ส่งเสริมการท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักโดยทั่วไปภายใต้คำขวัญมหัศจรรย์ประเทศไทย (Amazing Thailand) ต่อมาในปี 2552 รัฐได้นำการท่องเที่ยวมาช่วยฟื้นฟูวิกฤต

เศรษฐกิจภายใต้คำขวัญ “มหัศจรรย์ประเทศไทย มหัศจรรย์คุณค่า” (Amazing Thailand, Amazing Value) ซึ่งให้ความสำคัญกับการนำทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชนมาเป็นฐานในการท่องเที่ยว ปัจจุบันประเทศไทยบริหารจัดการการท่องเที่ยวภายใต้กรอบยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561 – 2580) (สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ, 2561) โดยมีวิสัยทัศน์ว่า “ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพชั้นนำของโลกที่เติบโตอย่างมีคุณภาพ บนพื้นฐานความเป็นไทย เพื่อส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และกระจายรายได้สู่ประชาชนทุกภาคส่วนอย่างยั่งยืน” ซึ่งมีการตั้งเป้าหมายการส่งเสริมการท่องเที่ยวไปยังเมืองรองให้มีการเติบโตอย่างต่อเนื่อง ช่วงปี 2561 ถึงปี 2580 (ร้อยละ 20 ถึงร้อยละ 40) ส่วนแนวทางการขับเคลื่อนในระดับกรมการท่องเที่ยว ในยุทธศาสตร์ที่ 2 ได้เน้นเรื่องการท่องเที่ยวแบบองค์รวม มีการบูรณาการและส่งเสริมความร่วมมือกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการพัฒนาและเผยแพร่องค์ความรู้และสารสนเทศด้านการท่องเที่ยวบนพื้นฐานความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ในกลยุทธ์ที่ 3 ได้มีการสร้างเครือข่ายระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ด้วยการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism) เพื่อให้เกิดเครือข่ายประสานงานแลกเปลี่ยนข้อมูลและพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่ (กรมการท่องเที่ยว, 2561, น. 42-48) รวมทั้งแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566-2570) (คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2565) ที่ได้ให้ความสำคัญในการยกระดับการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างสร้างสรรค์ จากนโยบายและกลไกการท่องเที่ยวที่ผ่านมาทำให้การท่องเที่ยวไทยสามารถสร้างรายได้กว่า 2.75 ล้านล้านบาทและมีขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวอยู่ในอันดับที่ 34 จาก 136 ประเทศ (สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ, 2561) ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวเป็นอีกเครื่องมือหนึ่งที่รัฐนำมาใช้พัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism: CBT) เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวอีกประเภทหนึ่งที่มีความนิยม และรัฐได้ให้การส่งเสริมและสนับสนุน การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม มุ่งเน้นให้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน โดยการบริหารจัดการด้วยชุมชน เพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้ของคนในชุมชนและผู้มาเยือน โดยใช้ชุมชนเป็นฐานของการท่องเที่ยว (Hall & Richards, 2000; UKEssays, 2018; กรมการพัฒนาชุมชน, 2560; พจนานุกรม, 2560)

ในประเทศไทยการท่องเที่ยวโดยชุมชน เริ่มก่อตัวเติบโตคู่ขนานไปกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ช่วงปี 2535-2540 โดยการทำงานในระดับพื้นที่ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย การท่องเที่ยวได้กระจายสู่ชนบทในหลายรูปแบบ โดยในปีพ.ศ. 2547 มีการให้มาตรฐานสถานที่พักในชุมชน หรือโฮมสเตย์ขึ้น โดยเรียกชื่ออย่างเป็นทางการว่า "ที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท" (ศรัณย์ บุญประเสริฐ, 2563; สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, 2559) ผลจากการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนส่งผลทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนได้รับความนิยมกระจายภายในประเทศเพิ่มขึ้นในปี 2560 พิจารณาได้จากแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศมีจำนวนมากถึง 264 ชุมชน ได้แก่ ภาคเหนือ 82 ชุมชน ภาคใต้ 63 ชุมชน ภาคกลาง 62 ชุมชน และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 57 ชุมชน (พจนานุกรม, วิถีชีวิตจำเริญพร และกฤษดา ธีราทิตยกุล, 2559)

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาจากแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 3 ได้มีการสนับสนุนเพื่อยกระดับการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในอนาคตด้วยนวัตกรรมสูงขึ้น ประกอบกับภาครัฐก็ยังมีส่วนในการส่งเสริมและสนับสนุนการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เนื่องจากปัจจุบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวมากขึ้น (Local Experience) และรัฐบาลมองว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถสร้างเสริมเศรษฐกิจฐานรากได้ ด้วยการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระดับกรมการท่องเที่ยว ส่งผลทำให้กลุ่มจังหวัดทั่วประเทศไทยมีการปรับยุทธศาสตร์การพัฒนาภายในจังหวัดเพื่อให้สอดคล้องนโยบายการพัฒนาระดับประเทศ อาทิเช่น กลุ่มจังหวัดในเขตภาคเหนือตอนล่าง 1 ได้แก่ จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดอุตรดิตถ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ จังหวัดสุโขทัย และจังหวัดตาก ที่ได้มีการจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัด ภาคเหนือตอนล่าง 1 พ.ศ. 2561 – 2564 (ฉบับทบทวน) ขึ้น (กลุ่มงานบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง 1, 2562) รวมทั้งมีการบรรจุไว้ในแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา 3 ปี ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น พร้อมทั้งการสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยว เช่น สำนักงานส่งเสริมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์แห่งชาติ (องค์การมหาชน) (SIPA) ได้ผลักดันและกระตุ้นให้กลุ่มท่องเที่ยวร่วมกันบริการนักท่องเที่ยวผ่านเครือข่ายอุปกรณ์ทางเทคโนโลยี ซึ่งนับเป็นตัวอย่างของการใช้เทคโนโลยีซอฟต์แวร์ระดับสูงภายใต้ชื่อ "Tourism e-commerce" หรือ Tourism Collaborative Commerce หรือการพาณิชย์เชิงร่วมมือบนธุรกิจท่องเที่ยวขยายโอกาสทางการค้าที่ช่วยเพิ่มรายได้สู่หน่วยธุรกิจ พร้อมทั้งการส่งเสริมการท่องเที่ยวตามฤดูกาลและตามศักยภาพของพื้นที่

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะสร้างประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจให้กับประเทศและท้องถิ่นเป็นอย่างมาก แต่ในทางกลับกันก็ได้สร้างผลกระทบทางลบให้กับชุมชนด้วย ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม เช่น เกิดปัญหาขยะ ปัญหามลพิษทางอากาศ และปัญหามลพิษทางน้ำ การรับวัฒนธรรมที่เข้ามาอย่างรวดเร็ว เกิดกระแสการเลียนแบบ มีความขัดแย้งทางความคิด เสียความเป็นส่วนตัวในการที่จะต้องรองรับนักท่องเที่ยว และที่สำคัญคืออาจถึงกับสูญเสียเอกลักษณ์ของท้องถิ่น หากมีการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวมากเกินไป ฉะนั้นการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เกิดขึ้นจึงส่งผลกระทบทางลบต่อด้านเศรษฐกิจ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคมและวัฒนธรรม อยู่ไม่น้อย ประกอบกับปัจจุบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนนอกจากต้องเผชิญกับปัญหาข้างต้นซึ่งเป็นปัญหาภายในชุมชนแล้ว ยังต้องแข่งขันกับภาคธุรกิจอื่น ๆ รวมถึงความเสี่ยงหรือสถานการณ์วิกฤตที่เกิดขึ้นยกตัวอย่างเช่น ในสถานการณ์วิกฤตของการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา สายพันธุ์ใหม่ 2019 หรือที่เรียกว่า โควิด-19 (COVID-19 ย่อมาจาก Coronavirus Disease 2019) ทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนทั่วประเทศไทยหยุดชะงัก ส่งผลทำให้ชุมชนที่ดำเนินการท่องเที่ยวโดยชุมชนไม่มีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว ฉะนั้นปัญหาภายในชุมชนและปัญหาภายนอกชุมชนดังกล่าวมาล้วนเป็นปัจจัยเสี่ยงที่ทำให้การบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแย่ลง ดังนั้นประเด็นการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงเป็นประเด็นที่สำคัญ

จากประเด็นข้างต้นก่อให้เกิดคำถามที่น่าสนใจมากมาย เช่น ปัจจุบันการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการเป็นอย่างไร การท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องเผชิญกับปัญหา ความเสี่ยง และความท้าทายอะไรบ้างและอย่างไร ชุมชนควรมีแนวทางหรือวิธีการอย่างไรในการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน เป็นต้น การตอบคำถามเหล่านี้จะช่วยกำหนดทิศทางการบริหารจัดการที่ชัดเจนและสอดคล้องกับสถานการณ์และปัญหาที่เกิดขึ้นจริง และช่วยให้การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนดำเนินการต่อไปได้อย่างยั่งยืน

แนวคิดหนึ่งที่จะช่วยนำทางและทำให้เข้าใจว่าสถานการณ์ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่าอยู่ในระยะใดและแต่ละระยะนั้นมีจัดการแบบร่วมมือกันกับภาคีใดบ้างอย่างเป็นรูปธรรมคือ แนวคิดวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยว (The R. Butler model of a tourist destination area life cycle) ของ Richard W. Butler นักพัฒนาด้านบริการ ผู้วิจัยเลือกใช้แนวคิดนี้เนื่องจากจะช่วยนำทางในการศึกษาพัฒนาการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในแต่ละระยะได้อย่างชัดเจน เนื่องจาก Richard W. Butler ได้อธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงของการท่องเที่ยวไว้ทั้งหมด 6 ระยะ โดยระยะที่ถือว่าเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญคือ ระยะที่ 5 หรือเรียกว่า “ระยะอิมมัตัว” (The Stagnation Stage)

เนื่องจากเป็นระยะที่แหล่งท่องเที่ยวไม่เป็นที่ตื่นตาตื่นใจ ความนิยมของนักท่องเที่ยวเริ่มจะลดน้อยลง เกิดผลกระทบทางลบเริ่มเด่นชัด ทำให้ต้องมีการพิจารณากลยุทธ์ในการพัฒนาและส่งเสริมการบริหารจัดการการท่องเที่ยวใหม่ (Butler, 1980; มิ่งสรรพ ขาวสะอาด, 2562) ดังนั้นผู้วิจัยมีสมมติฐานว่าแนวคิดวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยว ดังกล่าวจะช่วยทำให้เข้าใจถึงพัฒนาการและสถานการณ์ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนในแต่ละระยะว่ามีการจัดการอย่างไร และมีการจัดการแบบร่วมมือกันกับภาคีเครือข่ายภายนอกในประเด็นใดบ้าง เมื่อทราบประเด็นที่ต้องมีการจัดการแบบร่วมมือกันกับภาคีเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชนแล้วจะเป็นประโยชน์ต่อการให้ข้อเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้สามารถพัฒนาต่อไปได้อย่างยั่งยืน

ทั้งนี้ แนวคิดที่นำมาใช้ในการอธิบายในประเด็นของการจัดการเพื่อให้เกิดการพัฒนาสังคมหรือชุมชนนั้นมีหลากหลาย เช่น แนวคิดการมีส่วนร่วม (Participation) เป็นต้น แต่แนวคิดการมีส่วนร่วมยังไม่เหมาะสมสำหรับการศึกษาวิจัยในประเด็นที่มีคู่ความสัมพันธ์ในการบริหารจัดการที่หลากหลาย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้เลือกแนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน (Collaborative management Concept หรือ Co-management) มาใช้ประกอบการวิเคราะห์การจัดการในครั้งนี้ เพราะแนวคิดการจัดการร่วม เป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่ช่วยให้เข้าใจปรากฏการณ์การจัดการในหลายระดับและหลายมิติ โดยเฉพาะในด้านการแบ่งสรรปันส่วนอำนาจ การแบ่งสรรปันส่วนความรับผิดชอบ และการแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์ ระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของชุมชนท้องถิ่นและในระดับชาติร่วมกันระหว่างรัฐบาลกับชุมชนท้องถิ่น รวมถึง ระบบการดูแลในฐานะผู้ควบคุมกับท้องถิ่น การตัดสินใจ และการรับผิดชอบต่อแต่ละความคิด การรวมกัน และการแก้ไขจุดอ่อนแต่ละจุดร่วมกัน โดยทุกฝ่ายที่เข้ามาบริหารจัดการร่วมกันนี้ต้องมองเห็น “ผลประโยชน์” จากการที่เข้ามาบริหารจัดการ (Berkes, George & Preston, 1991; The World Bank, 1999) ซึ่งหลักการสำคัญของ Co-management (Bolaños, 2014, pp. 3-15) คือ 1) ต้องมีการแบ่งสรรปันส่วนอำนาจ 2) ต้องมีการแบ่งสรรปันส่วนความรับผิดชอบ และ 3) ต้องมีการแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์

นอกจากนี้ แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกันยังถูกนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการจัดการทรัพยากรของชุมชนในหลากหลายบริบทและประสบความสำเร็จ เช่น การจัดการด้านการประมง จากการศึกษาของ Jentoft, McCay & Wilson (1998, pp. 423-436) การจัดการป่าชุมชน จากการศึกษาของชัยวัฒน์ ธารวัฒน์รงค์, อุทิศ ภูฏินทร์ และพสุธา สุนทรห้าว (2560) และการจัดการด้านการพัฒนาเมือง จากการศึกษาของ Nelson & Agrawal (2008, pp. 557-

585) เป็นต้น ดังนั้น ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงเหมาะสมที่จะนำแนวคิดนี้มาประยุกต์ใช้ในการศึกษาเนื่องจากมีกลุ่มในกระบวนการจัดการที่หลากหลาย

การทบทวนแนวคิดการจัดการร่วมข้างต้นแสดงให้เห็นว่า แนวคิดดังกล่าวน่าจะนำมาใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ อย่างไรก็ตาม จากที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้นว่าการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของแต่ละพื้นที่อยู่บนฐานของทุนและทรัพยากรภายในของแต่ละชุมชนที่มีแตกต่างกัน จึงทำให้มีการจัดการที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ การนำแนวคิดนี้มาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างแนวทาง หรือเครื่องมือเพื่อใช้พัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยตรงอาจไม่เหมาะสม ดังนั้น การแสวงหาองค์ความรู้ใหม่ในเชิงปรากฏการณ์จึงเป็นประเด็นที่สำคัญ เพราะจะช่วยให้การออกแบบแนวทาง เครื่องมือหรือวิธีการพัฒนาการท่องเที่ยวมีความถูกต้องและสอดคล้องกับปรากฏการณ์จริงมากขึ้น

สำหรับช่องว่างขององค์ความรู้ (Gap of knowledge) ของแนวคิดการจัดการร่วมในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชนประการหนึ่ง คือ นอกจากการจัดการแบบร่วมมือกันในมิติของอำนาจ ความรับผิดชอบ และผลประโยชน์แล้ว ผู้วิจัยมีสมมติฐานว่ามีวิธีการจัดการเทคโนโลยีร่วมกันก็มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน ทั้งนี้เพราะปัจจุบันเทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญในการสืบค้น จอบที่ปัก วางแผนการเดินทาง สำหรับนักท่องเที่ยว เป็นต้น ส่วนประโยชน์ของเทคโนโลยีที่เกิดกับชุมชน เช่น ใช้ในการประชาสัมพันธ์ ใช้เพื่อการค้นหาอัตลักษณ์ ประสานการดำเนินงานสำหรับชุมชน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม บางชุมชนมีข้อจำกัดในการใช้เทคโนโลยีเนื่องจากเป็นคนรุ่นเก่าและไม่มีองค์ความรู้ในการใช้เทคโนโลยีจึงจำเป็นต้องมีการจัดการร่วมกับภาคีภายนอกที่เกี่ยวข้องในประเด็นของการใช้เทคโนโลยีในชุมชน ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์ความสำคัญของเทคโนโลยีในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ 2 ประเด็น คือ ในประเด็นแรก เทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน กล่าวคือ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะวางแผนการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนด้วยการใช้ช่องทางออนไลน์ ด้วยการใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT) ในการค้นหา รับผิดชอบต่อข่าวสาร และอื่น ๆ ผ่านอุปกรณ์มือถือหรือคอมพิวเตอร์ เพราะหากไม่มีการใช้เทคโนโลยีเหล่านี้ อาจส่งผลทำให้เกิดปัญหาสำหรับนักท่องเที่ยว เช่น ปัญหาการจราจรติดขัดในพื้นที่ ปัญหาที่พักในชุมชนท่องเที่ยวไม่เพียงพอ เป็นต้น ในประเด็นถัดมา เทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญในการประสานการดำเนินการท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่น จากการศึกษาของศุภมาส แหวงวิเศษ และเจริญชัย เอกมาไพศาล (2560, น. 66-94) เกี่ยวกับการติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิก มีทั้งช่องทางติดต่อสื่อสารที่ใช้ตั้งแต่เริ่มการดำเนินงาน ได้แก่ การโทรศัพท์ การแจ้งโดยตรง การฝากบอกต่อ การประชุม

ประจำเดือนการประชุมย่อยและการประชุมด่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจุบันสมาชิกสามารถติดต่อสื่อสารทั้งระหว่างบุคคลและระหว่างกลุ่มผ่านทางแอปพลิเคชันไลน์ (Line) ซึ่งเป็นเทคโนโลยีที่อำนวยความสะดวกสบายในการติดต่อสื่อสาร หากไม่มีเทคโนโลยีในการประสานงานเมื่อเกิดปัญหาอาจจะทำให้สื่อสารและแก้ไขปัญหาได้ล่าช้า ฉะนั้นเทคโนโลยีจะช่วยให้การติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกให้สามารถมีส่วนร่วมการกำหนดขั้นต้นและแนวทางการแก้ไขปัญหาสำคัญและเร่งด่วนหรือเรื่องที่มีระดับความสำคัญมากร่วมกันได้อย่างทั่วถึง เป็นต้น

ทั้งนี้ ปัจจัยด้านนโยบายของภาครัฐและภาคเอกชนในการส่งเสริมและการพัฒนาระบบเทคโนโลยีก็มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนประสิทธิภาพการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และลดความเสี่ยงจากปัญหาอื่น ๆ โดยพิจารณาได้จากแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขันจะยึดการสร้างมูลค่าเพิ่มด้วยนวัตกรรมเป็นหลัก ซึ่งภาครัฐก็ได้มีแนวทางในการแก้ไขปัญหาการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อช่วยส่งเสริมผลักดันให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถพัฒนาต่อไป โดยการนำนวัตกรรมทางเทคโนโลยีที่มีความทันสมัยมาใช้ในการแก้ไขปัญหา ซึ่งเห็นได้จากการที่กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาได้มีการจัดทำเว็บไซต์และแอปพลิเคชันเกี่ยวกับข้อมูลท่องเที่ยวไทยซึ่งเป็นครั้งแรกของการบูรณาการความร่วมมือจากภาคส่วนต่าง ๆ ในประเทศ โดยมีภาครัฐเป็นแกนกลางในการจัดทำข้อมูลดิจิทัลด้านการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพครบถ้วน ถูกต้อง เป็นปัจจุบัน อ้างอิงแหล่งที่มาได้จากฐานข้อมูลของหน่วยงานรัฐ โดยกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เป็นผู้ดำเนินการประสานความร่วมมือในการจัดทำข้อมูลด้านการท่องเที่ยวจากเจ้าของข้อมูลในพื้นที่ เป็นต้น จากข้อมูลที่ได้กล่าวมาทั้งหมดผู้วิจัยจึงมีสมมติฐานงานวิจัยว่า “เทคโนโลยี” มีความจำเป็นในกระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชนในการแบ่งสรรปันส่วนเทคโนโลยี อันจะนำไปสู่การสร้างแนวทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกันให้เกิดความยั่งยืนต่อไป ดังนั้น ปัจจัยทางนโยบายของทางภาครัฐและภาคเอกชนที่มีการส่งเสริมและพัฒนาระบบนวัตกรรมทางเทคโนโลยีเพื่อยกระดับการท่องเที่ยวก็มีส่วนสนับสนุนสมมติฐานงานวิจัย และการวางข้อโต้แย้งกับแนวคิดการจัดการร่วมในครั้งนี้ จากเหตุผลที่กล่าวไปข้างต้นจึงสนับสนุนความสมมติฐานงานวิจัยที่ว่า “มิติการจัดการเทคโนโลยีร่วมกันก็น่าจะมีความสำคัญต่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ามิติอำนาจความรับผิดชอบ และผลประโยชน์” ดังนั้นการพิสูจน์สมมติฐานการวิจัยจึงมีความสำคัญเพราะช่วยให้การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความสอดคล้องกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในปัจจุบันมากยิ่งขึ้น

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า จังหวัดพิษณุโลกเป็นพื้นที่ที่ศึกษา เพราะพื้นที่นี้จัดว่าเป็นชุมชนท่องเที่ยวที่ทำนายและมีจุดเริ่มต้นของการใช้นโยบายกำกับดูแลการใช้พื้นที่ที่แตกต่างจากที่อื่น เนื่องจากเป็นพื้นที่ผู้รับทางประวัติศาสตร์ระหว่างรัฐบาลกับพรรคคอมมิวนิสต์มาก่อน และเป็นชุมชนท่องเที่ยวที่สะท้อนภาพการจัดการแบบร่วมมือกันได้ดีเป็นอย่างดี เนื่องจากมีความเกี่ยวข้องกับหลายหน่วยงานในพื้นที่ดังกล่าวประกอบกับเป็นชุมชนท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และธรรมชาติที่น่าสนใจให้ชุมชนเข้ามาร่วมบริหารจัดการเป็นระยะเวลากว่า 30 ปี มีทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ทุนทางวัฒนธรรมในชุมชน และมีรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนระหว่างภาครัฐกับชุมชนอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตามในประเด็นของการจัดการร่วมในการใช้เทคโนโลยีสำหรับการยกระดับการท่องเที่ยวโดยชุมชนยังไม่ปรากฏชัดเจนนัก ซึ่งผู้วิจัยคาดว่าจะพบองค์ความรู้ใหม่ด้านการแบ่งสรรปันส่วนเทคโนโลยีสำหรับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจากปรากฏการณ์ในพื้นที่ดังกล่าว

ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงเป็นการวิจัยเพื่อที่จะค้นหาคำตอบเพื่ออธิบายปรากฏการณ์เชิงพื้นที่โดยมุ่งศึกษาพัฒนาการของการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า ตามแนวคิดของ Richard W. Butler เพื่อให้ทราบถึงพัฒนาการของการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าว่าอยู่ในระยะใด จากนั้นทำการวิเคราะห์การจัดการแบบร่วมมือกันในบริบทของการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกันเพื่อที่จะนำผลที่ได้จากการศึกษากระบวนการมาอธิบายปรากฏการณ์ในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน อันนำไปสู่ข้อเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกันสำหรับทุกกลุ่มที่เกี่ยวข้องต่อไป

คำถามในการวิจัย

พัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าในเขตอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าเป็นอย่างไร มีการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบร่วมมือกันอย่างไร และแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนควรเป็นอย่างไร

จุดมุ่งหมายของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการของการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าภายใต้แนวคิดวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยวของ Richard W. Butler
2. เพื่อวิเคราะห์การจัดการแบบร่วมมือกันในบริบทของการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า

3. เพื่อเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. ได้ทราบถึงระยะการพัฒนาของการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าตามแนวคิดของ Richard W. Butler เพื่อนำข้อมูลไปวิเคราะห์ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนา
2. ได้ทราบถึงกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่สำคัญในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าเพื่อที่จะได้นำไปสร้างข้อเสนอแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เหมาะสมสำหรับทุกกลุ่มที่มีส่วนได้ส่วนเสีย
3. ได้ข้อเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกันเพื่อนำไปสู่แนวปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมในอนาคต

ขอบเขตของงานวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ระยะแรกศึกษาพัฒนาการของการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า ตามแนวคิดของ Richard W. Butler และทำการวิเคราะห์การจัดการแบบร่วมมือกัน ได้แก่ มิติการแบ่งสรรปันส่วนอำนาจ การแบ่งสรรปันส่วนความรับผิดชอบ และการแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์ ในบริบทของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ระยะที่สอง เป็นการสร้างข้อเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกันสำหรับทุกกลุ่มที่เกี่ยวข้องต่อไป

2. ขอบเขตด้านประชากร

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญจำนวนทั้งสิ้น 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มประชาชนในพื้นที่ กลุ่มคณะกรรมการชมรมท่องเที่ยวบ้านร่องกล้า กลุ่มนักท่องเที่ยว กลุ่มภาครัฐ และกลุ่มภาคเอกชน ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า

3. ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการในพื้นที่ที่มีการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตอุทยานแห่งชาติที่มีร่องรอยทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่ และมีองค์กรหรือกลุ่มสำหรับขับเคลื่อนกิจกรรม โดยในงานวิจัยนี้ได้เลือกชุมชนบ้านร่องกล้า อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า

ข้อตกลงเบื้องต้น

การวิจัยครั้งนี้สามารถใช้เป็นแนวทางในการศึกษาสำหรับพื้นที่ที่มีการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติที่เคยใช้แผนยุทธการในการปราบปรามผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 66/2523 มีการอนุญาตให้ใช้พื้นที่ตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2562 และตามระเบียบกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ว่าด้วยการเข้าไปในเขตอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2563 เท่านั้น

นิยามศัพท์เฉพาะ

การจัดการแบบร่วมมือกัน หมายถึง การแบ่งสรรปันส่วนอำนาจ การแบ่งสรรปันส่วนความรับผิดชอบ และการแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์ ระหว่างทุกกลุ่มที่มีส่วนได้ส่วนเสียในการเข้ามา ร่วมมือกันบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การจัดสรรปันส่วนอำนาจ หมายถึง การออกกฎกติกาการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกัน การบังคับใช้กฎกติกาการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกัน การลงโทษผู้กระทำผิดกติกา การจัดระเบียบ การอนุญาตให้ใช้ทรัพยากร การเคารพในกติกา และการตรวจสอบ

การจัดสรรปันส่วนความรับผิดชอบ หมายถึง การแก้ไขปัญหาาร่วมกัน การร่วมกันค้นหาอัตลักษณ์ที่โดดเด่นและแตกต่าง การช่วยเติมเต็มองค์ความรู้ การร่วมฟื้นฟูทรัพยากร การร่วมกันพัฒนาและต่อยอดทุนที่มีภายในชุมชน การช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม การร่วมกันรับมือวิกฤติจากภายนอก และการถ่ายทอดประสบการณ์หรือทักษะในการดำเนินงานร่วมกัน

การจัดสรรปันส่วนผลประโยชน์ หมายถึง การเกิดรายได้ทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) ภายในชุมชน การเกิดการสร้างงานสร้างอาชีพภายในชุมชน การจัดสรรผลประโยชน์

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการศึกษาวิจัย ดังนี้

1. ความหมายของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและวิวัฒนาการวงจรของการท่องเที่ยว
  - 1.1 ความหมายของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว
  - 1.2 แนวคิดและความรู้พื้นฐานของวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยวตามแนวคิดของ

Richard W. Butler

2. แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism)
  - 2.1 จุดเริ่มต้นของแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
  - 2.2 พัฒนาการของการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทย
  - 2.3 รูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่สำคัญ
  - 2.4 ทูทางสังคม (Social Capital) กับ การท่องเที่ยวโดยชุมชน
  - 2.5 สถานการณ์โดยภาพรวมของปัญหาการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งในต่างประเทศและภายในประเทศไทยตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน
  - 2.6 นโยบายของรัฐและบทบาทของรัฐท้องถิ่นในการสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน
3. แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกันในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชน
4. กรอบแนวคิดในการวิจัย

ความหมายของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยว

1. ความหมายของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

Tourism of World (2011) ในปี พ.ศ. 2506 (ค.ศ. 1963) องค์การสหประชาชาติได้จัดประชุมว่าด้วยการเดินทางและท่องเที่ยวระหว่างประเทศขึ้นที่กรุงโรม ประเทศอิตาลี และได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “การท่องเที่ยว” ไว้ว่า “การเดินทางเพื่อความบันเทิงรื่นเริงใจ เยี่ยมญาติหรือการไปร่วมประชุมแต่มิใช่เพื่อการประกอบอาชีพเป็นหลักฐานหรือไม่อาศัยอยู่เป็นการถาวร” ซึ่งสอดคล้องกับที่ องค์การท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization: WTO) ที่ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่า “Tourism comprises the activities of the person traveling to and staying in places outside their usual environment for not more than one consecutive year for leisure, business and other purpose.” จากความหมายนี้สรุปได้ว่าการท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางของบุคคลจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว (ไม่มากกว่า 1 ปี ติดต่อกัน) เดินทางด้วยความสมัครใจเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ ติดต่อธุรกิจและวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ได้ แต่ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพ หรือหารายได้

นอกเหนือจากการให้ความหมายในข้างต้น สำหรับประเทศไทยได้มีองค์กรและนักวิชาการได้ให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยวที่มีความหมายคล้ายคลึงกัน เช่น สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว (2546) กล่าวว่า การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางเพื่อผ่อนคลายความเครียด แสวงหาประสบการณ์แปลกใหม่ โดยมีเงื่อนไขว่า การเดินทางนั้น เป็นการเดินทางเพียงชั่วคราว ผู้เดินทางจะต้องไม่ถูกบังคับให้เดินทาง ซึ่งสอดคล้องกับ (ไพฑูริย์ พงศบุตร และ วิลลาสวงศ์ พงศบุตร, 2542) ที่ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยว (Tourism) หมายถึง การเดินทางไปเยือนสถานที่ต่างถิ่นซึ่งไม่ใช่เป็นที่พำนักอาศัยประจำของบุคคลนั้น และเป็นการไปเยือนชั่วคราวโดยไม่ใช่เพื่อเป็นการประกอบอาชีพหารายได้ โดยสรุปแล้ว การท่องเที่ยว คือ การดำเนินกิจกรรมบริการด้านการท่องเที่ยว เช่น การบริการด้านการเดินทาง บริการด้านอาหาร และการพักผ่อน และการบริการด้านการนำเที่ยว ซึ่งดำเนินการโดยหวังผลกำไรที่ต่ออาศัยแรงงานและการลงทุนสูง โดยใช้เทคนิควิชาการเฉพาะ มีการวางแผน การจัดองค์การ และการตลาดครอบคลุมธุรกิจหลายประเภท ทั้งที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งโดยตรงและโดยอ้อม

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาคำว่า “อุตสาหกรรม” ตามพจนานุกรม คือ การกระทำสิ่งใด ๆ เพื่อให้เป็นสินค้า แต่ปัจจุบันมีความหมายมากกว่านั้น คือ กิจกรรมทางเศรษฐกิจ อย่างมีระบบ การพาณิชย์ หรือการผลิตสาขาใดสาขาหนึ่ง ฉะนั้น อุตสาหกรรมท่องเที่ยว จึงประกอบด้วยธุรกิจหลายประเภท ทั้งธุรกิจที่เกี่ยวข้องโดยตรง และธุรกิจที่เกี่ยวข้องทางอ้อม หรือธุรกิจสนับสนุนต่าง ๆ การซื้อบริการของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศก็ถือได้ว่าเป็นการส่งสินค้าออกอย่างหนึ่ง เพราะ

เป็นการซื้อด้วยเงินตราต่างประเทศ การผลิตสินค้า คือ การบริการต่าง ๆ ที่นักท่องเที่ยวซื้อ ก็จะต้องมีการลงทุน ซึ่งผลประโยชน์จะตกอยู่ในประเทศและจะช่วยให้เกิดงานอาชีพอีกหลายแขนง เกิดการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ทางด้านสังคมการท่องเที่ยวเป็นการพักผ่อนคลายความตึงเครียด พร้อมกับได้รับความรู้ ความเข้าใจในวัฒนธรรมที่ผิดแผกแตกต่างออกไปอีกครั้ง จึงทำให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นแหล่งที่มาของรายได้ในรูปเงินตราต่างประเทศ ซึ่งจะมีส่วนช่วยสร้างเสถียรภาพให้กับดุลการชำระเงินได้เป็นอย่างมาก นอกจากนี้ การท่องเที่ยวยังมีบทบาทช่วยกระตุ้นให้มีการนำเอาทรัพยากรภายในประเทศมาใช้ประโยชน์อย่างกว้างขวาง โดยผู้ที่อยู่ในท้องถิ่นได้เก็บมาประดิษฐ์เป็นหัตถกรรมพื้นบ้าน ขายเป็นของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว โดยรูปแบบของการท่องเที่ยวย่อมมีการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป อย่างไรก็ตามการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคย่อมต้องมีวงจรของการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเสมอ

2. แนวคิดและความรู้พื้นฐานของแนวคิดวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยวของ Richard W. Butler

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นรูปแบบกิจกรรมเชิงสันตนาการที่สร้างประโยชน์ให้กับประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก โดยเฉพาะในประเทศที่กำลังพัฒนา จากรายงานของ United Nations World Tourism Organization (World Tourism Organization, 2020) พบว่า จำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางมาท่องเที่ยวและพักค้างคืนทั่วโลกเพิ่มขึ้น 4% หรือคิดเป็นมูลค่า 1.5 พันล้านดอลลาร์ในเดือนมกราคม ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2562 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้หลายประการ ประการแรกสร้างมูลค่าทางธุรกิจและเป็นแหล่งรายได้หลักสำคัญของประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งมาจากการเก็บภาษีและค่าธรรมเนียมต่าง ๆ เช่น ภาษีที่พักและร้านอาหาร ภาษีสนามบิน และค่าธรรมเนียมเข้าอุทยาน เป็นต้น ประการต่อมาการท่องเที่ยวก่อให้เกิดการสร้างงานในท้องถิ่นและสร้างโอกาสในการทำธุรกิจให้กับชุมชนในพื้นที่ (Barcellona Field Studies Centre, 2020) และยังช่วยพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านสาธารณูปโภคและการขนส่ง รวมถึงสร้างรายได้และมาตรฐานการครองชีพให้กับคนในชุมชน (Glenn, 2020) และนำมาซึ่งความอยู่ดีมีสุขทางเศรษฐกิจของคนสังคมด้วย United Nations World Tourism Organization (World Tourism Organization, 2020) ในส่วนประโยชน์ของการท่องเที่ยวที่มีต่อสิ่งแวดล้อมมีอย่างน้อย 4 ประการ ได้แก่ 1) การท่องเที่ยวช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์และบำรุงรักษาทางธรรมชาติ วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ 2) ส่งเสริมให้ชุมชนมีความสวยงามมีชีวิตชีวา 3) ปรับปรุงรูปลักษณ์และทัศนวิสัยของพื้นที่ และ 4) ก่อให้เกิดอุตสาหกรรมที่สะอาด (Barcellona Field Studies Centre, 2020; Glenn, 2020) สำหรับประโยชน์ด้านสังคมและวัฒนธรรม การท่องเที่ยวช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนและ

สร้างความภาคภูมิใจ ก่อให้เกิดการเรียนรู้ภาษาและทักษะใหม่ ๆ ทั้งยังก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง สืบทอดค่านิยมและจารีตประเพณี ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม และกระตุ้นให้เกิด การเผยแพร่ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชุมชน (Barcellona Field Studies Centre, 2020; Glenn, 2020) ดังนั้น การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม ให้กับคนในสังคม ประมาณการณ์ว่าจะมีจำนวนนักท่องเที่ยว และรายได้ จากนักท่องเที่ยว เพิ่มขึ้น ซึ่งสามารถแสดงการประมาณการณ์จำนวนนักท่องเที่ยว และรายได้ จากนักท่องเที่ยว ที่จะมามีในประเทศไทย (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2560) ได้ดังตาราง 1

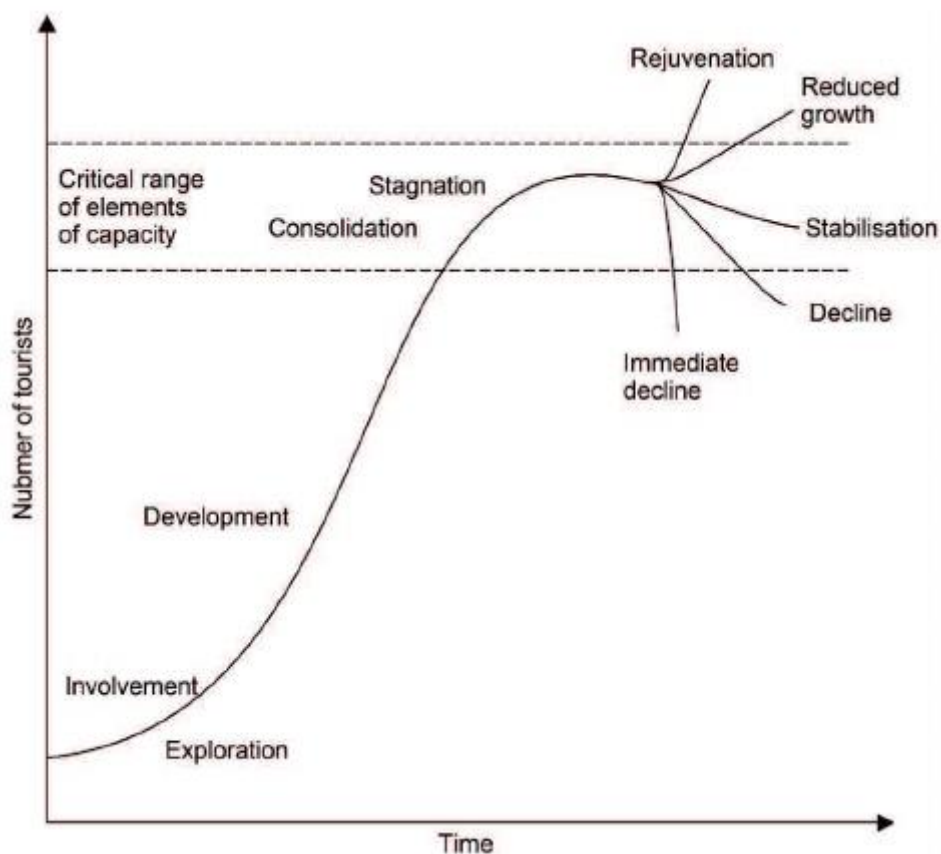
ตาราง 1 แสดงการประมาณการณ์จำนวนนักท่องเที่ยว และรายได้จากนักท่องเที่ยวที่จะมี ในประเทศไทย

ปี (พ.ศ.)	จำนวน (ล้านคน)	รายได้ (พันล้านบาท)
2560	35.38	1,831.10
2565	53.30	2,999.00
2573	75.50	5,744.00

ที่มา: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2560

นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวไทยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นต่อเนื่องด้วยเช่นกัน โดยการสนับสนุน การท่องเที่ยวในประเทศ จากมาตรการกระตุ้นแหล่งท่องเที่ยวเมืองรองผ่านมาตรการหักลดหย่อน ภาษี รวมถึงการประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยวใหม่ ๆ ในประเทศที่เข้มข้นทั้งจากหน่วยงาน ภาครัฐและเอกชน เป็นปัจจัยที่สนับสนุนให้ตั้งแต่ต้นปี 2561 คนกรุงเทพฯ มีการเดินทางท่องเที่ยว ในประเทศเพิ่มขึ้น ประกอบกับในปัจจุบันประเทศไทยดำเนินการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ภายใต้กรอบยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561 – 2580) ตามวิสัยทัศน์ คือ ประเทศไทยมี ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียง โดยมีเป้าหมายการพัฒนาที่มุ่งเน้นการยกระดับศักยภาพของประเทศในหลากหลายมิติ ประเทศไทยจึงได้ใช้การท่องเที่ยวเป็นกลไกหนึ่งในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ด้วยเช่นกัน

“การท่องเที่ยวโดยชุมชน” (Community-based tourism: CBT) จึงเป็นรูปแบบหนึ่งที่ประเทศไทยนำมาใช้เพื่อยกระดับศักยภาพของชุมชน และเพื่อส่งเสริมให้เกิดการกระจายรายได้ให้ชุมชนท้องถิ่นทั่วประเทศ โดยมุ่งเน้นให้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน โดยองค์กรชุมชน บนฐานการบริหารจัดการด้วยชุมชน เพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้ของคนในชุมชนและผู้มาเยือน อย่างไรก็ตามการท่องเที่ยวในแต่ละรูปแบบรวมถึงการท่องเที่ยวโดยชุมชนย่อมมีวงจรของการท่องเที่ยวอยู่เสมอ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอนำเสนอเกี่ยวกับแนวคิดวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยว ของ Butler (1980) นักพัฒนาด้านบริการ โดยกรอบแนวคิดดังกล่าวได้รับความนิยมเนื่องจากสามารถใช้นำมาประกอบการวิเคราะห์ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวได้ในวงกว้าง สามารถแสดงได้ตามภาพ 1

ภาพ 1 แสดง The R. Butler model of a tourist destination area life cycle

ที่มา: Butler, 1980

จากภาพ 1 สามารถอธิบายได้ว่า วงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยวมี 6 ระยะ ดังต่อไปนี้ (Butler, 1980)

1. ระยะการสำรวจ (Exploration Stage) เป็นขั้นแรกสุดที่มีกลุ่มนักท่องเที่ยวกลุ่มแรก ที่อาจเรียกได้ว่าเป็นนักสำรวจได้เดินทางไปพบกับความสวยงามของแหล่งท่องเที่ยว โดยในระยะนี้ ยังไม่มีบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกสบายแก่นักท่องเที่ยว นัก ชุมชนในบริเวณใกล้เคียง แหล่งท่องเที่ยว เป็นผู้จัดหาบริการ และสิ่งอำนวยความสะดวกสบายแก่นักท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวยังมีความสวยงามตามธรรมชาติ

2. ระยะที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา (Involvement Stage) เป็นระยะที่สืบเนื่องมาจากขั้นของการค้นพบแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ในระยะนี้เริ่มมีนักท่องเที่ยวที่รักการแสวงหา และการเดินทางที่ไม่ค่อยมีความสบายเท่าไรนักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยวตามคำบอกเล่าของ นักท่องเที่ยวกลุ่มแรก เมื่อแหล่งท่องเที่ยวเป็นที่ยอมรับจากนักท่องเที่ยวภายนอกมากขึ้น ชาวบ้าน ในบริเวณที่อยู่ใกล้เคียงแหล่งท่องเที่ยว ก็พยายามตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวผู้มาเยือน ด้วยการร่วมกันพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ตามความรู้และความเข้าใจของตัวเอง เช่น มีการสร้างที่พัก อาศัย การสร้างร้านขายสินค้าทั่วไป ร้านอาหาร โดยการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนนั้น อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่แหล่งท่องเที่ยวเนื่องจากชุมชนยังไม่มีความรู้และความเข้าใจใน การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่ถูกต้อง และ ยังขาดการวางแผนที่ดี เช่น การความรู้เรื่องการกำจัดขยะ ที่ถูกต้อง ขาดความรู้ด้านการต้อนรับนักท่องเที่ยว หรือการสื่อสารที่ถูกต้อง ระยะนี้ผู้วิจัยวิเคราะห์ และสังเคราะห์ได้ว่าหากมีหน่วยงานของรัฐเฝ้าดู และให้ความรู้แก่ชุมชนอย่างถูกต้องก็จะทำให้ แหล่งท่องเที่ยวพัฒนาต่อไปอย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตามในระยะนี้นักท่องเที่ยวยังคงได้รับความประทับใจในการมาเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยวเนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวยังมีความสวยงาม และสมบูรณ์อยู่ ทั้งยังได้สัมผัสกับมิตรไมตรีของชาวบ้านในชุมชน อันเป็นประสบการณ์ การเดินทางที่ดีอีกประการหนึ่ง

3. ระยะการพัฒนา (Development Stage) เป็นระยะที่นักท่องเที่ยวเริ่มรู้จักและได้ยินชื่อเสียง ความสวยงามของแหล่งท่องเที่ยวพอสมควร นักท่องเที่ยวเดินทางไปท่องเที่ยวมากขึ้น โดยเฉพาะในช่วงฤดูการท่องเที่ยวของพื้นที่นั้น เช่น ฤดูระดิงจะมีนักท่องเที่ยวไปเที่ยวมากในช่วง ระหว่างเดือนธันวาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ เป็นต้น ระยะนี้จะเป็นช่วงที่นักท่องเที่ยวหลังไหลเข้าไป มาก ในขณะที่เดียวกันเมื่อแหล่งท่องเที่ยวเริ่มมีชื่อเสียงมากขึ้นทำให้หน่วยงานภาครัฐบาลได้ ตระหนักถึงความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวจึงได้ดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และสร้าง สิ่งอำนวยความสะดวกสบายในแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางได้สะดวกและ

รวดเร็วขึ้นการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกสบายและบริการต่าง ๆ สำหรับนักท่องเที่ยวในระยะนี้ เป็นการเร่งสร้างโดยใช้งบประมาณจำนวนมาก นอกเหนือจากการพัฒนาโดยหน่วยงานของรัฐแล้ว บริษัทเอกชนและนักลงทุนจากภายนอกชุมชนเริ่มมองเห็นช่องทางในการทำธุรกิจก็ได้เปิดธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางและกิจกรรมของนักท่องเที่ยวมากขึ้น เช่น บริการรถเช่า บริการนำเที่ยว ร้านอาหาร ซึ่งทำให้แหล่งท่องเที่ยวเริ่มเต็มไปด้วยร้านขายอาหาร สินค้าที่ระลึก บริษัทนำเที่ยว บาร์ดิสโก้เทค สถานบันเทิงต่าง ๆ ในระยะนี้ ผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวเริ่มก่อตัวขึ้น ไม่ว่าจะ เป็นในรูปแบบของขยะมูลฝอยมากขึ้น ไม่มีที่จัดเก็บที่ดี ร้านอาหารและร้านขายสินค้าที่ระลึก เกิดขึ้นเรียงรายอย่างไม่เป็นระเบียบ นักท่องเที่ยวมีพฤติกรรมหลากหลายและเป็นไปในแนวทางที่ไม่ดี เช่น ชุมชนบ้านร่องกล้ามีการฝ่าฝืนกฎระเบียบที่ชุมชนกำหนดขึ้นในการเข้าชมทุ่งนางพญา เสือโคร่ง เป็นต้น

4. ระยะติดตลาด (Consolidation Stage) เป็นระยะที่แหล่งท่องเที่ยวเริ่มเป็นที่นิยมในกลุ่มนักท่องเที่ยวทั่วไปทั้งตลาดในประเทศและตลาดต่างประเทศ จนเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ทุกคนต้องไป นักท่องเที่ยวหลั่งไหลเข้ามาเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวนี้อย่างสม่ำเสมอ โดยมักเป็นนักท่องเที่ยวที่เดินทางเป็นหมู่คณะใหญ่ นักท่องเที่ยวเหล่านี้มีพฤติกรรมหลากหลาย และ คาดหวังสิ่งอำนวยความสะดวกสบายมาตรฐานแบบตะวันตกในแหล่งท่องเที่ยวในช่วงฤดูท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวจะเต็มไปด้วยนักท่องเที่ยวเอกชนโดยเฉพาะนักลงทุนต่างชาติมีส่วนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกสบายแก่นักท่องเที่ยวมากขึ้น แรงงานในภาคอุตสาหกรรมบริการท่องเที่ยวคือประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ท่องเที่ยวและจากต่างพื้นที่ รวมไปถึง การเข้ามาแทนที่ร้านอาหารพื้นเมือง บริการรถเช่า รถสองแถว โดยชาวบ้าน และ บ้านเช่าหรือห้องพักของชาวบ้าน ในระยะนี้ ผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวมองเห็นชัดขึ้นจนกลายเป็น ปัญหาใหญ่ในแหล่งท่องเที่ยว เช่น ปัญหาการกำจัดขยะ ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่ไม่เหมาะสม ยาเสพติด การพนัน และการค้าประเวณี เป็นต้น

5. ระยะอิมิตัว (Stagnation Stage) หมายถึงแหล่งท่องเที่ยวเป็นที่นิยมจนคึกคักทำให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาสม่ำเสมอ ในลักษณะคงที่ แหล่งท่องเที่ยวไม่เป็นที่ตื่นตาตื่นใจของนักท่องเที่ยวอีกต่อไป เนื่องจากเกิดปัญหามากขึ้นและแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม ภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเปลี่ยนไปเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวกระแสหลักนักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวที่เคยเดินทางมาแล้ว หรือนักธุรกิจที่เดินทางมาเพื่อ ประชุมสัมมนา หรือเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ มิใช่การเดินทางเพื่อแสวงหา ค้นพบหรือต้องการ ความ แปลกใหม่ โดยกลุ่มนักท่องเที่ยวเหล่านั้นมีความต้องการใช้สิ่งอำนวยความสะดวกสบายใน

แหล่งท่องเที่ยว เช่น โรงแรม ศูนย์ประชุม สนามกอล์ฟ สวนสนุก ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในระยะพัฒนาและระยะติดตลาด ระยะอิมตัวนี้ถือได้ว่าเป็นจุดเปลี่ยนแปลงของแหล่งท่องเที่ยวเนื่องจากความนิยมของนักท่องเที่ยวเริ่มจะลดน้อยลง ทำให้ต้องมีการพิจารณากลยุทธ์ในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวใหม่ ซึ่งในระยะนี้ผู้วิจัยวิเคราะห์ได้ว่าเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญที่จะต้องมีการปรับปรุงแก้ไขหากแหล่งท่องเที่ยวถึงจุดถดถอย หรือพัฒนาให้แหล่งท่องเที่ยวเจริญยิ่งขึ้นต่อไปไม่ให้หยุดอยู่กับที่

6. ระยะที่มีโอกาสเกิดสถานการณ์ได้ 2 สถานการณ์ที่สำคัญ ได้แก่

6.1 สถานการณ์เสื่อมความนิยม (Decline Scenario) สถานการณ์นี้แหล่งท่องเที่ยวไม่สามารถแข่งขันกับแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นมาใหม่ได้ นักท่องเที่ยวเริ่มเสื่อมความนิยม นักท่องเที่ยวจะเดินทางมาท่องเที่ยวในระยะเวลาอันสั้น และลดจำนวนลงเรื่อยๆ เป็นจุดที่มีการเดินทางผ่าน หรือการเดินทางเป็นระยะเวลาดสั้น นักท่องเที่ยวเริ่มหันไปนิยมแหล่งท่องเที่ยวที่กำลังพัฒนาหรือกำลังเติบโตในตลาดท่องเที่ยวใหม่ ๆ เนื่องจากมีผู้ค้นพบแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ๆ ในภูมิภาคต่าง ๆ ประกอบกับการท่องเที่ยวถูกแทนที่ด้วยกิจกรรมที่ไม่ใช่การท่องเที่ยว ในสถานการณ์เช่นนี้ ผู้วิจัยวิเคราะห์ได้ว่า จำเป็นต้องมีการแก้ไขปัญหา สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม และปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้ดีขึ้น หากไม่ปรับปรุงและแก้ไขอาจจะต้องปิดตัวลง เพราะไม่มีนักท่องเที่ยวเดินทางไปเที่ยว

6.2 สถานการณ์ฟื้นฟู (Rejuvenation Scenario) เป็นสถานการณ์การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวหรือแหล่งท่องเที่ยวจะเน้นในด้านการพัฒนาและแก้ไขปัญหา ความเสื่อมโทรม โดยต้องมีการเปลี่ยนแปลงการท่องเที่ยวให้เป็นที่น่าสนใจและอาจมีการค้นพบแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ขึ้นมา

จากวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยวที่ได้กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยสามารถเชื่อมโยงเข้ากับบริบทของการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เกิดขึ้นจะมีโอกาสเข้าสู่ในทุกระยะตามแนวคิดของ Butler (1980) แต่หากเมื่อใดก็ตามที่การท่องเที่ยวโดยชุมชนเข้าสู่ระยะอิมตัวตามแนวคิดวิวัฒนาการวงจรของแหล่งท่องเที่ยวของ Butler (1980) ถือได้ว่าเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญเนื่องจากเป็นระยะที่แหล่งท่องเที่ยวเป็นที่นิยมจนคึกคักทำให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาสม่าเสมอ ในลักษณะที่คงที่ แหล่งท่องเที่ยวไม่เป็นที่ตื่นตาตื่นใจ ของนักท่องเที่ยวอีกต่อไป เนื่องจากเกิดปัญหามากขึ้นและแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม ระยะอิมตัวนี้ถือได้ว่าเป็นจุดเปลี่ยนแปลงของแหล่งท่องเที่ยวเนื่องจากความนิยมของนักท่องเที่ยวเริ่มจะลดน้อยลง ซึ่งสอดคล้องกับมิงสรรพ์ ชาวสะอาด (2562) ที่ได้กล่าวถึงลักษณะการท่องเที่ยวตามวงจรของ

Butler (1980) ในขั้นอ้อมตัวไว้ว่า นักท่องเที่ยวคงที่และเริ่มลดลง ในฤดูกาลนักท่องเที่ยวมากกว่าคนในท้องถิ่น ผลกระทบทางลบเริ่มเด่นชัด รวมถึงมีการลงทุนจากภายนอก ทำให้ต้องมีการพิจารณา กลยุทธ์ในการพัฒนาและส่งเสริมการบริหารจัดการการท่องเที่ยวใหม่ ซึ่งในขณะนี้ผู้วิจัยวิเคราะห์ได้ว่า เป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญที่จะต้องมีการป้องกันไม่ให้นักท่องเที่ยวเข้าสู่ระยะเสื่อมโทรมหรือพัฒนาให้แหล่งท่องเที่ยวเจริญยิ่งขึ้นต่อไปไม่ให้หยุดอยู่กับที่ ดังนั้น ประเด็นการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงเป็นประเด็นที่สำคัญ

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันยังไม่มีข้อมูลทางวิชาการว่าพื้นที่ดังกล่าวมีการพัฒนาอยู่ในระยะใด ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้ผู้วิจัยมีความจำเป็นที่จะต้องทำการศึกษาระยะการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ดังกล่าวว่าอยู่ในระยะใดก่อนเพื่อที่จะได้นำผลการวิจัยจากการศึกษาระยะการพัฒนาไปวิเคราะห์เพื่อวางข้อเสนอแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมกับพื้นที่ในลำดับต่อไป ซึ่งในการศึกษาพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยวของ Butler (1980) มาเป็นทิศทางในการศึกษาระยะของแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนว่าอยู่ในระยะใด เมื่อทราบว่าระยะของการพัฒนาของการท่องเที่ยวโดยชุมชนอยู่ในระยะใดแล้วจะทำให้ทราบว่าปัจจัยอะไรบ้างที่มีความสำคัญในกระบวนการพัฒนาในแต่ละระยะ เพื่อจะได้นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อสร้างข้อเสนอแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมกับพื้นที่ต่อไป

อนึ่ง รูปแบบการท่องเที่ยวในประเทศไทยนั้นมีหลากหลายรูปแบบ โดยในอดีตการท่องเที่ยวในประเทศไทยมีรูปแบบการท่องเที่ยวจะมุ่งเน้นให้เกิดการท่องเที่ยวที่เน้นมวลชนจำนวนมาก (Mass Tourism) ซึ่งเกิดได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) จะเน้นในเรื่องของการเพิ่มขึ้นในด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ การส่งเสริมจะเน้นในเรื่องการบริหารจัดการด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการรองรับการเติบโตของการท่องเที่ยว เช่น การโรงแรม การบริการด้านการเดินทาง เป็นต้น ซึ่งการบริหารจัดการการท่องเที่ยว โดยส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับนโยบายของทางภาครัฐเป็นสำคัญ การท่องเที่ยวในลักษณะดังกล่าวที่ผ่านมาเริ่มส่งผลกระทบด้านลบและเริ่มเป็นปัญหาต่อระบบเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม จึงทำให้เกิดแนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนขึ้น อย่างไรก็ตามรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่นำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนสามารถดำเนินการจัดการได้หลายรูปแบบ เช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นต้น ดังนั้นรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่กล่าวมาจึงถือว่าสามารถพัฒนาให้สู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ แต่ในกระบวนการบริหารจัดการอาจจะมีมีความแตกต่างกัน เนื่องจากแต่ละพื้นที่มีทุนทางสังคมที่จะนำมาเป็นปัจจัยสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่แตกต่างกัน สำหรับในประเทศไทย

การท่องเที่ยวโดยชุมชนกลายเป็น "เครื่องมือ" ที่รัฐบาลให้ความสำคัญเนื่องจากมีความสำคัญต่อการสร้างรายได้ เพื่อพัฒนาประเทศอย่างมากและยังเป็นรายได้ที่เป็นอันดับต้น ๆ ของประเทศ และมีการกระจายไปในหลายภาคอย่างค่อนข้างชัดเจน

แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism)

1. จุดเริ่มต้นของแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน Community-Based Tourism (CBT) ปรากฏ

ขึ้นครั้งแรกในหนังสือ Tourism: A community approach ของ Murphy (1985)

ในอดีตที่ผ่านมา การให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยวที่เน้นชุมชนในวงวิชาการทั่วโลกยังไม่มี การตกลงอย่างเป็นเอกฉันท์ว่าควรจะให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยวแต่ละประเภทอย่างไร แต่ก็มีนักวิชาการบางท่านได้เสนอแนวคิดของการท่องเที่ยวที่มีชุมชนมาเกี่ยวข้อง อาทิเช่น

นักวิชาการด้านการท่องเที่ยวแห่งภาควิชาบริหารและการพักผ่อนศึกษามหาวิทยาลัยบริก ประเทศแคนาดา ได้เสนอแนวคิดการท่องเที่ยวที่ไม่ช่วงชิงการใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมของชุมชน หากแต่มุ่งตอบสนองความต้องการของคนในท้องถิ่นให้มากที่สุด ด้วยการใช้เทคโนโลยีในชุมชนเท่าที่จำเป็น ที่สำคัญยังต้องมีการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกับคนในชุมชน Fennell ได้เสนอคุณสมบัติที่สำคัญของการท่องเที่ยวชุมชนดังกล่าวว่า จะต้องประกอบไปด้วย 5 ประการ ได้แก่ (Fennell, 1999)

1. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่มีผลกำไรตอบแทนมาอย่างครอบคลุมของสมาชิกในชุมชนผู้ที่ยินยอมเปิดบ้านให้เป็นที่พักอาศัยของนักท่องเที่ยวในชุมชนนั้น ๆ โดยไม่ต้องผ่านนายหน้าใด ๆ อันจัดเป็นการสร้างรายได้ทางตรงแก่คนในชุมชน

2. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ชุมชนได้รับประโยชน์โดยรวมอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็นการสร้างสาธารณูปโภค และการยกระดับความเป็นอยู่ที่มุ่งสร้างการพัฒนา " เพื่อสมาชิกในชุมชน" แต่ไม่ใช่ "เพื่อนักท่องเที่ยว"

3. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิดความตึงเครียดด้านสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนอันเนื่องมาจากความพยายามนำความทันสมัยแบบตะวันตกเข้ามาสู่ชุมชน

4. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่สร้างจิตสำนึกในการเคารพและรักษาสิ่งแวดล้อม สังคม ตลอดจนวัฒนธรรมในชุมชนให้เกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยว

5. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีงามระหว่างประเทศ ทั้งในระดับนานาชาติ นานาภูมิภาค ที่ล้วนอยู่ภายใต้ขนานวัฒนธรรม โดยนัยนี้การท่องเที่ยวชุมชนต้อง

เป็นการท่องเที่ยวที่สอนให้นักท่องเที่ยวเคารพในความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในสังคม และไม่มองว่าใคร "เจริญกว่า" และใคร "ด้อยกว่า"

ส่วนคำว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีพัฒนาการมาจากการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนและการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยมีชุมชนเป็นฐาน (Community Base Sustainable Tourism: CBST) ซึ่งได้มีโครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (Responsible Ecological Social Tour Project: REST) เป็นผู้บุกเบิกงานด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทย ได้มีการเรียกการท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นศูนย์กลางของการท่องเที่ยวว่า "การท่องเที่ยวโดยชุมชน" (Community Based Tourism: CBT) ทั้งนี้ได้มีนักวิชาการของไทยให้คำจำกัดความของความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้หลากหลายซึ่งโดยมีส่วนที่คล้ายคลึงกันดังเช่น (สินธุ์ สโรบล, 2547) ได้ให้คำจำกัดความของ การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism) ว่าเป็นการจัดการการท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นผู้กำหนดทิศทางการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน โดยคำนึงถึงความยั่งยืนในประเด็นสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ซึ่งตั้งอยู่บนฐานคิดว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว สามารถนำเอาทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่นทั้งด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี รวมทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่และวิถีการผลิตของชุมชนมาใช้เป็นปัจจัยหรือต้นทุนในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อคนในท้องถิ่น สอดคล้องกับพจนานุกรม (2546) ได้ให้ความเห็นว่าคุณมุ่งหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องวิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชนที่ชุมชนกำลังเผชิญอยู่ เพื่อจะเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชน และมองการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม โดยมีการให้ความสำคัญกับการพัฒนาสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และการเมือง

เมื่อพิจารณาจากการให้ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชนข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญด้าน "การจัดการ" ซึ่งได้มีนักวิชาการที่ให้ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่สะท้อนการจัดการที่เด่นชัด เช่น วีระพล ทองมา และประเจต อำนาค (2547) ได้ให้ความหมาย "การท่องเที่ยวโดยชุมชน (community base sustainable tourism) คือการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน" โดยมองว่าการท่องเที่ยวต้องทำงานครอบคลุม 5 ด้าน พร้อมกัน ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยมีชุมชนเป็นเจ้าของและมีส่วนในการจัดการ

ดังนั้น สำหรับในงานวิจัยฉบับนี้ได้ให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การท่องเที่ยวที่มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติหรือวัฒนธรรม หรือรวมเรียกว่า ทูนาทางสังคม ที่มีอยู่ในชุมชน โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน บนฐานการบริหารจัดการโดยชุมชน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่คนในชุมชนและผู้มาเยือน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism: CBT) เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ในช่วง 2-3 ปี ที่ผ่านมาคำว่า Community-based Tourism: CBT หมายถึง การท่องเที่ยวที่ให้ชุมชนเป็นฐานการบริหารจัดการ "การท่องเที่ยวโดยชุมชน" เป็นที่รู้จักและใช้กันอย่างแพร่หลายในหลาย ๆ ความหมาย ความเข้าใจและประสบการณ์ ซึ่งการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นส่วนหนึ่งที่จะนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ เป็นเรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การจัดการด้านโฮมสเตย์ ที่ต้องมี "ชุมชน" เป็นส่วนประกอบสำคัญ โดยจุดเริ่มต้นของแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมาจากแนวคิดและต้นกำเนิดของคำว่า อีโคทัวร์ริซึม (Ecotourism) ซึ่งมาจากประเทศตะวันตก โดยส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญในเรื่องการพัฒนาที่คู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในบริบทสังคมไทยที่คนกับธรรมชาติมีความผูกพันใกล้ชิดกัน แนวคิดนี้จึงเน้นบทบาทของคนและชุมชนมากขึ้น โดยเมื่อปี ค.ศ. 2000 ทาง World Tourism Organization (WTO) ได้คาดการณ์ว่า ในอีก 20 ปี ข้างหน้าการท่องเที่ยวจะเติบโตเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยประมาณ 3 เท่าของการท่องเที่ยวในอดีต และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะเติบโตราว 25 เปอร์เซ็นต์ ของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ปี 2543 นักท่องเที่ยวประมาณ 696 ล้านคน และในปี 2563 นักท่องเที่ยวประมาณ 1,560 ล้านคน หากเปรียบเทียบกับสถิติของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ที่มีการคาดการณ์ว่าในอีก 10 ปี ข้างหน้า จะมีนักท่องเที่ยวต่างชาติเดินทางเข้ามาในประเทศไทย 25 ล้านคน หากเปรียบเทียบกับสัดส่วนขององค์การการค้าโลก (World Tourism Organization: WTO) ก็อาจจะมีนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศประมาณ 2.2 ล้านคน และหากการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบ่งสัดส่วนสัก 25 เปอร์เซ็นต์ ของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ก็จะอยู่ประมาณ 550,000 คน อย่างไรก็ตาม ลักษณะการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวไม่ได้แบ่งกันออกอย่างชัดเจนว่านักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือนักท่องเที่ยวแบบ CBT จะมีพฤติกรรมการท่องเที่ยวในลักษณะเดียว เพราะโดยธรรมชาติของมนุษย์ และความปรารถนาของนักท่องเที่ยวขั้นพื้นฐาน คือ ต้องการพักผ่อน ความสะดวกสบาย และความบันเทิง เพียงแต่นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือนักท่องเที่ยวแบบ CBT ค่อนข้างจะคำนึงถึงผลกระทบทางสังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม และให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ผู้คนที่อยู่ในท้องถิ่นให้คนท้องถิ่นได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวด้วย

แนวโน้มการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ปรากฏในปัจจุบัน ยกตัวอย่างเช่น บริษัททัวร์ที่ยุโรปตั้งเป้าหมายเชิงปริมาณที่จะเพิ่มจำนวนของการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community based tourism: CBT) มีโอกาสที่จะถูกนำเสนอเป็นตัวอย่างที่ดีของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable tourism) ให้กับบริษัททัวร์ในประเทศไทย ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรมของผู้วิจัย พบว่า กิจกรรม CBT กำลังเป็นที่นิยมมากขึ้นในกลุ่มนักท่องเที่ยวยุโรป และระบุว่าตลาดที่มีศักยภาพที่สุดกับประเทศที่กำลังพัฒนา คือ เยอรมัน ฝรั่งเศส สเปน เนเธอร์แลนด์ และสหราชอาณาจักร

อย่างไรก็ตาม พบว่า ทิศทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนน่าจะมีแนวโน้มที่ดีในตลาดท่องเที่ยวโดยเฉพาะในภูมิภาคอาเซียนมีสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาประมาณ 6,500 แห่ง และมีนักศึกษาระดับอุดมศึกษาประมาณ 12 ล้านคน ซึ่งแนวโน้มจะมีการจัดการศึกษาและการเรียนรู้นอกห้องเรียนมากขึ้นน่าจะเป็นโอกาสของชุมชนในการพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ที่จะสร้างกิจกรรมและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้มาเยือนได้ นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังสามารถเป็นเครื่องมือในการพัฒนา โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเงื่อนไขและสร้างโอกาสให้องค์กรชุมชนเข้ามามีบทบาทสำคัญในการวางแผนทิศทางการพัฒนาชุมชนของตนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนที่มีแนวโน้มว่าการท่องเที่ยวจะรุกคืบเข้าไปถึง หรือต้องการเปิดเผยชุมชนของตนให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง ให้มีการสร้างให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการวางแผน การบริหารจัดการทรัพยากรและกระจายอำนาจการตัดสินใจโดยเน้นความสำคัญของการจัดการธรรมชาติแวดล้อม และใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนไปพร้อมกัน สอดคล้องกับ พจนา สนวนศรี (2546) อ้างอิงรายงานจากสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้กล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนหมายถึง การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชนจัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชนและชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน สามารถเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนและพัฒนาชุมชนในทุกมิติ (ด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม) ปัจจุบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวมากขึ้น (Local Experience) และรัฐบาลมองว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถสร้างเสริมเศรษฐกิจฐานราก

สำหรับในประเทศไทยการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism: CBT) เป็นภาคบริการที่สามารถสร้างรายได้และส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน ช่วยแก้ไขปัญหาความยากจน ส่งผลต่อการพัฒนาประเทศอย่างมาก รวมทั้ง เป็นแหล่งรายได้อันดับต้น ๆ ของประเทศ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงให้ความสนใจการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นสำคัญ เพราะการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็น รูปแบบการท่องเที่ยวที่มีการดึงเอา “ฐานการดำรงชีพของชุมชน” ที่มีอัตลักษณ์โดดเด่นออกมา สร้างจุดขายให้กลายเป็นสินค้าท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

2. พัฒนาการของการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทย

ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอพัฒนาการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้วยการวิเคราะห์ จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติของประเทศไทยตั้งแต่ฉบับที่ 1 จนถึงฉบับปัจจุบัน (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12) ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2563)

ในระยะเริ่มต้นของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (2504-2509) จนถึง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 (2520-2524) พบว่า ยังไม่ปรากฏ แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน เนื่องจากจุดเน้นของแผนพัฒนาฯ ยังคงเน้นในเรื่องของการเพิ่มขึ้นในด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ จึงมุ่งเน้นในเรื่องการบริหารจัดการด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการรองรับการเติบโตของการท่องเที่ยว เช่น การโรงแรม การบริการด้านการเดินทาง เป็นต้น เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นมวลชนจำนวนมากเพื่อให้เกิดรายได้หมุนเวียนเข้าประเทศ โดยมุ่งพัฒนาพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นเมืองใหญ่ ๆ ได้แก่ กรุงเทพมหานคร จังหวัดภูเก็ต จังหวัด เชียงใหม่ เป็นต้น แต่เนื่องจากการท่องเที่ยวที่เน้นมวลชน (Mass tourism) ได้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น จึงทำให้เกิดแนวคิดในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อันเป็นจุดเริ่มต้นของรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จุดเริ่มต้นของพัฒนาการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเริ่มมาตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) เนื่องจากมีจุดเน้นคือ การสร้างจิตสำนึก การท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ เพื่อส่งเสริมให้คนไทยเที่ยวเมืองไทยมากขึ้นและเร่งรัดการกระจายตัวของนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ได้รับการพัฒนาให้เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลักในพื้นที่เพื่อการสร้างงานและกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น การท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงมีความสอดคล้องกับจุดเน้นตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 เพราะเน้นไปที่ก่อให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนเป็นสำคัญ

รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนยังคงมีร่องรอยของการให้ความสำคัญในแผนพัฒนาฯ มาอย่างต่อเนื่อง จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) ที่ให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยว ปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นสำหรับการส่งเสริมให้คนไทยเที่ยวเมืองไทยมากขึ้น และเร่งรัดการกระจายตัวของนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ส่งผลทำให้ชุมชนที่มีการจัดการท่องเที่ยวเน้นการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามของแหล่งท่องเที่ยว มีการประสานการขยายตัวของนักท่องเที่ยวทั้งต่างประเทศและในประเทศ ส่งผลทำให้เกิดอาชีพที่หลากหลายมากขึ้น รวมทั้งมีการปรับปรุงสิ่งจำเป็นที่เอื้อต่อการมาท่องเที่ยว เช่น ถนน ห้องน้ำ เป็นต้น ด้วยจุดเน้นของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) จึงทำให้รูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนเริ่มเข้ารอบการถูกพัฒนาเพื่อเป็นการยกระดับการท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน โดยภาครัฐ เอกชน และประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม รวมถึงมีการปรับปรุงระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

เมื่อเข้าสู่ระยะของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ซึ่งถือได้ว่า รูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถพัฒนาได้ตามกรอบของจุดเน้นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 อย่างเด่นชัด เนื่องจากสาระสำคัญจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 เริ่มให้อำนาจ เริ่มให้สิทธิในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแก่ชุมชนท้องถิ่น เน้นให้ท้องถิ่นสร้างกลไกแหล่งท่องเที่ยวเอง เน้นพัฒนาคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน ส่งผลให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเติบโตอย่างรวดเร็ว ซึ่งอยู่ในระยะของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 โดยเน้นบทบาทการพัฒนาชุมชน ซึ่งภาครัฐมีการออกกฎหมายการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น และให้ความสำคัญกับสิทธิชุมชนท้องถิ่น อันเป็นแรงผลักดันให้องค์กรท้องถิ่นและหน่วยงานต่าง ๆ เริ่มหันมาให้ความสำคัญกับการสร้างรายได้ให้กับชุมชนโดยใช้การท่องเที่ยวเป็นจุดขาย จึงทำให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวหลายรูปแบบในชุมชน ทั้งนี้การจัดกิจกรรมโฮมสเตย์ก็เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมมากทั้งจากองค์กรท้องถิ่น องค์กรเอกชน และหน่วยงานภาครัฐ

รูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนยังคงได้รับความสำคัญในการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเมื่อพิจารณาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2554-2559) ที่เริ่มเน้นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวไปยังเมืองรอง หรือเน้นให้คนไทยเที่ยวเมืองไทยมากขึ้นภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ทั้งนี้รูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนถือได้ว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของ

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ที่มีจุดเน้นส่งเสริมให้คนไทยเที่ยวเมืองไทยมากขึ้นและเร่งรัดการกระจายตัวของนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่ได้รับการพัฒนาเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลักในพื้นที่เพื่อการสร้างงานและการกระจายรายได้ไปสู่ชุมชนท้องถิ่น ด้วยจุดเน้นดังกล่าวส่งผลทำให้แหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนในแต่ละพื้นที่ได้รับการส่งเสริมและยกระดับการพัฒนาจากภาครัฐมากขึ้น

จากแนวทางการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ข้างต้นที่ทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนได้รับการส่งเสริมและยกระดับการพัฒนาเพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนมากขึ้น ส่งผลทำให้แหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนเริ่มเกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างชัดเจน เกิดความไม่สมดุลในการพัฒนาและปัญหาสะสม เช่น การกระจุกตัวของนักท่องเที่ยวจนเกินขีดความสามารถในการรองรับได้ของแหล่งท่องเที่ยวทำให้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมท่องเที่ยวเสื่อมโทรม ฉะนั้นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 50-2554) จึงเริ่มมีการหาแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาพื้นฐานการท่องเที่ยวและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงการท่องเที่ยวโลก ส่งผลทำให้เกิดการวางยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สนับสนุนส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในภาพรวม

การท่องเที่ยวโดยชุมชนยังคงได้รับการสนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาจากภาครัฐมากขึ้นและต่อเนื่อง ซึ่งพิจารณาได้จากจุดเน้นของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ที่มีการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวไทยในการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน เน้นการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมโดยคำนึงถึงความสมดุลและยั่งยืน ได้แก่ การเน้นให้เกิดรายได้จากการท่องเที่ยวของประเทศเพิ่มขึ้นด้วยการเน้นการพัฒนากิจกรรมที่สร้างมูลค่าและคุณค่า การส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดท่องเที่ยวรอง การมุ่งสื่อสารภาพลักษณ์ที่สามารถเสริมความเข้มแข็งให้กับการท่องเที่ยวของประเทศไทยด้วยการนำเสนอความสุขสนุกแบบไทย ๆ เป็นจุดแข็งที่แตกต่างจากชาติอื่น ๆ สามารถเสนอขายแหล่งท่องเที่ยววิถีชีวิตวัฒนธรรม ประเพณีชุมชน เน้นในเรื่องของความเป็นไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่โดดเด่นมีเอกลักษณ์ผสานกับความหลากหลายของสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้หลากหลายรูปแบบ ซึ่งรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นรูปแบบที่มีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ดังกล่าวจึงทำให้ทุนทางสังคมที่แต่ละชุมชนมีถูกนำมาใช้เป็นตัวขับเคลื่อนในการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ในปัจจุบัน การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการยกระดับให้เกิดการพัฒนาด้วยนวัตกรรมมากขึ้น ซึ่งสามารถพิจารณาได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ที่ให้ความสำคัญกับการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าและบริการให้มีความแตกต่างโดดเด่น สามารถตอบสนองของกลุ่มเป้าหมายและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐาน ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อให้สามารถท่องเที่ยวได้ทั้งปี ด้วยการส่งเสริมการให้ใช้นวัตกรรมหรือเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาประยุกต์ใช้ในอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้าและบริการ นอกเหนือจากนี้ การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นรูปแบบหนึ่งที่น่ามาใช้เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศซึ่งสอดคล้องกับแผน ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ของประเทศไทยในปัจจุบัน (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ, 2563)

การขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เด่นชัดปรากฏอยู่ในแผน ยุทธศาสตร์ของกรมการท่องเที่ยว ซึ่งพบว่า ให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพของ การท่องเที่ยวโดยชุมชนมากที่สุด กล่าวคือ กรมการท่องเที่ยวมีวิสัยทัศน์ว่า “เป็นองค์กรหลักใน การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและเป็นที่ยอมรับในระดับสากล” ซึ่งรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่ 2 ที่เน้นการพัฒนา การจัดการด้านการท่องเที่ยวแบบองค์รวม มีเป้าประสงค์เพื่อการจัดการด้านการท่องเที่ยวได้รับ การพัฒนาและบูรณาการกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในห่วงโซ่อุปทานทางการท่องเที่ยวด้วย การพัฒนาและเผยแพร่องค์ความรู้และสารสนเทศด้านการท่องเที่ยว รวมถึงการจัดการ การท่องเที่ยวพร้อมทั้งส่งเสริมบทบาทหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาการท่องเที่ยว บนพื้นฐานความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งจุดเน้นที่ชี้ชัดในการที่จะทำให้ พัฒนาการของการท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถพัฒนาขับเคลื่อนต่อไปได้โดยพิจารณาจากกลยุทธ์ ที่ 3 ที่ใช้ในการขับเคลื่อน ในประเด็นเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงแกร่ง ด้วยการส่งเสริมและพัฒนา ศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชน การสร้างเครือข่ายระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ทั้งในกลุ่มผู้บริหารและเครือข่ายในกลุ่มคนรุ่นใหม่ ส่งเสริมบทบาทหน่วยงานที่ เกี่ยวข้องในการพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อให้มีเครือข่ายในการประสานงาน แลกเปลี่ยนข้อมูล และพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ (กรมการท่องเที่ยว, 2561, น. 42-48) นอกจากนี้ สาระสำคัญ จากแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ.2566-2570) ยังได้ให้ความสำคัญกับ การส่งเสริมและยกระดับการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเชิงสร้างสรรค์ ด้วยการนำนวัตกรรมมา ประยุกต์ใช้ด้วย (คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2565)

3. รูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่สำคัญ

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism: CBT) เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีลักษณะเฉพาะตัว ซึ่งมีลักษณะแตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากการท่องเที่ยวโดยทั่วไป ประกอบกับรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีลักษณะแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ ทำให้ผู้วิจัยจำแนกการให้ความหมายใหม่ของคำว่า “ชุมชน” ในฐานะผู้บริหารจัดการหลักขึ้นมาใหม่สำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อที่จะได้เห็นภาพของผู้กระทำการหลักในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในแต่ละพื้นที่ ซึ่งผู้วิจัยได้สังเคราะห์จำแนกออกได้เป็น 4 ลักษณะของชุมชนที่มีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน จำแนกตามฐานะผู้บริหารจัดการหลัก ซึ่งแสดงได้ดังตาราง 2

ตาราง 2 แสดงการจำแนก 4 ลักษณะของชุมชนที่มีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนจำแนกตามฐานะผู้บริหารจัดการหลัก

ลำดับที่	ลักษณะของชุมชน	ผู้บริหารจัดการหลัก
1	ชุมชนดั้งเดิม	ชุมชน
2	ชุมชนจัดตั้ง	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
3	ชุมชนแบ่งปัน	ชุมชน และ ภาครัฐ
4	ชุมชนอิสระ	ภาคเอกชน หรือ ผู้ประกอบการ

ที่มา: ผู้วิจัย

จากตาราง 2 ผู้วิจัยสามารถอธิบายรายละเอียดได้ ดังนี้

1. ชุมชนดั้งเดิม หมายถึง ชุมชนท่องเที่ยวที่คนในชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการหลักในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยมีการรวมตัวกันเป็นผู้ริเริ่มวางแผนและดำเนินการในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจนประสบความสำเร็จโดยไม่พึ่งพาหน่วยงานของภาครัฐและเอกชน ยกตัวอย่างเช่น ชุมชนบ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่

2. ชุมชนจัดตั้ง หมายถึง ชุมชนท่องเที่ยวที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือเทศบาลเป็นผู้บริหารจัดการหลักในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตั้งแต่กระบวนการจัดสรรงบประมาณการคัดเลือกชุมชนที่จะพัฒนาและดำเนินการหรือส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน คนใน

ชุมชนมีหน้าที่ปฏิบัติตามกรอบนโยบายการพัฒนาที่ทางองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นวางไว้เท่านั้น ยกตัวอย่างเช่น ชุมชนปลายโพงพาง จังหวัดสมุทรสงคราม

3. ชุมชนแบ่งปัน หมายถึง ชุมชนท่องเที่ยวที่หน่วยงานภาครัฐร่วมมือกับ ภาคประชาชนในพื้นที่เป็นผู้บริหารจัดการหลักในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เกิดขึ้นในชุมชนลักษณะนี้ส่วนใหญ่จะอยู่ในเขตพื้นที่อนุรักษ์ เขตอุทยาน เป็นต้น ยกตัวอย่างเช่น ชุมชนบ้านร่องกล้า หรือบ้านใหม่ร่องกล้า จังหวัดพิษณุโลก ชุมชนหนองแม่นา จังหวัดเพชรบูรณ์

4. ชุมชนอิสระ หมายถึง ชุมชนท่องเที่ยวที่บริษัทเอกชนหรือผู้ประกอบการ ที่อยู่ในชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการหลักในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้งหมด หรือชุมชนที่มีคนรุ่นใหม่ (คนรุ่นใหม่ หมายถึง กลุ่มคนที่ต้องการไปชุมชนที่มีกิจกรรมสนุก มีที่ให้ถ่ายรูปอันสวยงาม เพื่อเอาไว้อัพเดทโปรไฟล์ในสื่อโซเชียล มีอาหารท้องถิ่นที่น่าเสนอน่าสนใจเห็นแล้วต้องถ่ายรูป มีที่พักเก๋ ๆ น่ารัก น่านอน (Campus Star, 2018) เข้ามาเป็นตัวเชื่อมโยงให้เกิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนขึ้น ยกตัวอย่างเช่น ชุมชนบ้านป่าเหมี้ยง จังหวัดลำปาง

อย่างไรก็ตาม ชุมชนทั้ง 4 ที่จำแนกมาข้างต้น สามารถเข้าสู่ได้ในทุกระยะตามแนวคิดของ Butler (1980) แต่หากชุมชนทั้ง 4 รูปแบบข้างต้นพัฒนามาจนถึงระยะอิ่มตัวเมื่อไหร่ จำเป็นต้องมี “รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน” เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้แหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในระยะอิ่มตัวแล้วก้าวเข้าเข้าสู่ระยะเสื่อมโทรม หรือสามารถดำเนินการยกระดับพัฒนาต่อไปได้อย่างยั่งยืน ประกอบกับในสถานการณ์ของสังคมปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา หาก “ชุมชน” ยังคงเป็นผู้บริหารจัดการหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอยู่ฝ่ายเดียวและปราศจากการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐหรือภาคีเครือข่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน อาจส่งผลทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เกิดขึ้นมาล่มสลายลงได้ หรืออาจไม่สามารถพัฒนาให้ยั่งยืนต่อไปได้ ยกตัวอย่างเช่น ในสถานการณ์วิกฤติของการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 หรือที่เรียกว่า โควิด-19 (COVID-19 ย่อมาจาก Coronavirus Disease 2019) ส่งผลทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนทั่วประเทศไทยหยุดชะงัก ทำให้ชุมชนที่ดำเนินการท่องเที่ยวโดยชุมชนไม่มีรายได้ หรือแม้แต่การแข่งขันกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนอื่นที่มีหลากหลายทั้งในประเทศและต่างประเทศ ปัจจุบันภายในและภายนอกดังที่กล่าวมาล้วนเป็นปัจจัยเสี่ยงที่ทำให้การบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนไม่มีเสถียรภาพ ดังนั้นประเด็นการจัดการแบบร่วมมือกันกับภาคีเครือข่ายภายนอกในการที่จะทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถฟื้นตัวและพัฒนาต่อไปได้

จึงเป็นประเด็นที่สำคัญ เพราะหากปราศจากการจัดการแบบร่วมมือกันกับภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องอาจส่งผลให้การบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนแอ่ง ซึ่งหัวใจสำคัญของการจัดการแบบร่วมมือกันจะต้องประกอบด้วย การแบ่งสรรปันส่วนอำนาจ การแบ่งสรรปันส่วนความรับผิดชอบ และการแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์

หลักการดำเนินการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการพัฒนาชุมชนที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือ โดยการสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น แต่อย่างไรก็ตามการท่องเที่ยวโดยชุมชนอาจไม่ใช่คำตอบสุดท้ายที่จะเข้าไปแก้ไขปัญหาชุมชน หากไม่ระมัดระวังในการดำเนินการจัดการอาจส่งผลในด้านลบที่เป็นช่องทางในการนำหายนะสู่ชุมชนได้เช่นกัน เพราะฉะนั้นก่อนจะลงไปสนับสนุนการทำงานท่องเที่ยวโดยชุมชน จึงต้องมีการคัดเลือกชุมชนที่เหมาะสม มีการเตรียมความพร้อมชุมชนก่อนการตัดสินใจดำเนินการ และสามารถหยุดการดำเนินงานได้เมื่อเกินความสามารถของชุมชนในการจัดการหรือก่อผลกระทบต่อชุมชน โดยหลักการและหลักเกณฑ์ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะต้องประกอบด้วย ประเด็นที่สำคัญทั้งหมด 6 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นแรกคือชุมชนท้องถิ่นเป็นเจ้าของ ประเด็นที่สองคือการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนในการตัดสินใจและกำหนดทิศทางประเด็นที่สามคือยกระดับคุณภาพชีวิตต้องดีขึ้น ประเด็นที่สี่คือมีความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อมการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว ประเด็นที่ห้าคือก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรมหรือการสมาคมและการสนับสนุนจากภายในและภายนอกชุมชน และประเด็นที่หก คือมีการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชนหรือการกระจายผลประโยชน์ เป็นต้น อย่างไรก็ตามยังคงมีหลักการและหลักเกณฑ์บางข้อที่นักวิชาการในประเทศไทยให้หลักเกณฑ์ที่นักวิชาการบางท่านไม่ได้ระบุ ได้แก่ ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และเกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนท้องถิ่น ในขณะที่หลักการและหลักเกณฑ์บางข้อที่นักวิชาการต่างประเทศได้กำหนดไว้แต่นักวิชาการไทยไม่ได้ระบุไว้ ได้แก่ มีการบริหารจัดการโดยชุมชนท้องถิ่นเอง การสื่อสารและการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน ขนาดของการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องเหมาะสมกับพื้นที่ และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว (Vajirakachorn, 2011; พจนา สวนศรี, 2546)

สำหรับในงานวิจัยฉบับนี้ จะทำการศึกษาโดยยึดหลักการและหลักเกณฑ์ที่นักวิชาการได้กล่าวถึงข้างต้น ซึ่งสรุปมีประเด็นที่ตรงกันหรือคล้ายกันทั้งหมด 6 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นแรกคือชุมชนท้องถิ่นเป็นเจ้าของ ประเด็นที่สองคือการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนในการตัดสินใจและกำหนดทิศทาง ประเด็นที่สามคือยกระดับคุณภาพชีวิตต้องดีขึ้น ประเด็นที่สี่คือมีความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อมการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว ประเด็นที่ห้าคือก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรมหรือการสมาคมและการสนับสนุนจากภายในและภายนอกชุมชน และประเด็นที่หกคือมีการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชนหรือการกระจายผลประโยชน์

ดังนั้น การที่จะให้ชุมชนดำเนินการท่องเที่ยวตามหลักการหรือหลักเกณฑ์ดังกล่าวข้างต้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องเตรียมความพร้อมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกันก็ต้องสร้างความเข้าใจให้คนในชุมชนเห็นความแตกต่างของการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการท่องเที่ยวแบบทั่วไป พร้อมทั้งกระตุ้นให้เห็นความสำคัญและการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เกิดการรับรู้และความเข้าใจต่อบทบาทของชุมชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสืบสานวัฒนธรรมดั้งเดิมมากขึ้นให้เกิดความยั่งยืนสืบไป ในชุมชน ซึ่งในปัจจุบันการท่องเที่ยวที่มี “ชุมชน” เป็นองค์ประกอบสำคัญ มีความหมายใกล้เคียงกันกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนอยู่ไม่น้อย

องค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

เนื่องด้วยการวางเป้าหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จึงมีความจำเป็นอย่างมากที่จะต้องวิเคราะห์ถึงสถานการณ์ของชุมชนที่ชุมชนกำลังประสบอยู่ เพื่อที่จะเชื่อมโยงเรื่องการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนได้ และมองการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และการเมือง ฉะนั้น ชุมชนใดที่จะมีการดำเนินการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในเบื้องต้นควรต้องคำนึงถึงองค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่สำคัญ ซึ่งประกอบด้วย 4 ประเด็น ดังนี้ (พจนานวนศิริ, 2546)

1. ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ได้แก่
  - 1.1 ชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์
  - 1.2 มีวิถีการผลิตที่พึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน
  - 1.3 ชุมชนมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

2. องค์การชุมชน ได้แก่

- 2.1 ชุมชนมีระบบสังคมที่เข้าใจกัน
- 2.2 มีปราชญ์ หรือผู้มีความรู้ และทักษะในเรื่องต่าง ๆ ที่หลากหลาย
- 2.3 ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา

3. การจัดการ

- 3.1 มีกฎ กติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว
- 3.2 องค์การหรือกลไกในการทำงานเพื่อการจัดการท่องเที่ยว และสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้
- 3.3 มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม
- 3.4 กองทุนของชุมชนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

ชุมชน

4. การเรียนรู้

- 4.1 ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการรับรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง
- 4.2 มีระบบการจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน
- 4.3 สร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมทั้งในส่วนของชาวบ้านและผู้มาเยือน

การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะเกิดขึ้นได้ต้องมี “ทุนทางสังคม” ของแต่ละชุมชนเสมอ จึงจะทำให้เกิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้หรือสามารถทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถพัฒนาต่อไปได้ ทั้งนี้ทุนทางสังคมที่แต่ละชุมชนจะมีความแตกต่างกันทำให้การบริหารจัดการในการใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อนำมาใช้เพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงมีลักษณะเฉพาะของแต่ละพื้นที่

4. แนวคิดทุนทางสังคม (Social Capital) กับ การท่องเที่ยวโดยชุมชน

เบื้องหลังของความคิดในการเกิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในปัจจุบันสืบเนื่องมาจากการที่ชุมชนไม่สามารถอยู่ได้อย่างโดดเดี่ยวท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคม ทำให้การเผชิญหน้าของชุมชนต่อโลกภายนอกย่อมไม่ใช่เรื่องง่ายถ้าชุมชนไม่มี “ทุนทางสังคม วัฒนธรรม และฐานการผลิต” ที่เข้มแข็งพอ ซึ่งในแง่ของการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนก็คือการบริหารจัดการในเรื่องของ “ทุน” ที่มีอยู่ภายในชุมชน ปัจจัยเรื่องทุนทางสังคมจะสามารถนำไปใช้เป็นกรอบในการศึกษา เนื่องจากทุนภายในที่แต่ละชุมชนจะมีความแตกต่างกัน จึงทำให้

แนวทางในการบริหารจัดการทุนภายในชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความแตกต่างกัน มีความเฉพาะเจาะจงของพื้นที่ ส่งผลทำให้ภาพของการบริหารจัดการกับภาคีเครือข่ายภายนอก ชุมชนในการบริหารจัดการทุนนั้น ๆ มีความแตกต่างกันไปด้วย ยกตัวอย่างเช่น การบริหารจัดการ ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตอุทยานจะให้ภาพการจัดการ แบบร่วมมือกันระหว่างเจ้าหน้าที่อุทยานกับคนชุมชนในการดำเนินการท่องเที่ยว ในขณะที่ การบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอาจจะให้ ภาพการบริหารจัดการแบบร่วมมือกันระหว่างสถาบันการศึกษากับคนในชุมชน เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ สิ่งที่สำคัญที่สุดที่จะต้องมิในชุมชนซึ่งจะเป็นสิ่งทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเกิดขึ้นได้นั้น ก็คือ “ทุนทางสังคม” (Social Capital) ของแต่ละแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน ในแง่ของการบริหารจัดการ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพิจารณาถึงพื้นฐานของสิ่งที่เป็นต้นทุนหรือทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยชุมชนที่มีการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะต้องมีองค์ประกอบทางด้านทุนทางสังคมอยู่เสมอ

มิ่งสรรพ ขาวสะอาด (2554, น. 63-66) ทุนทางสังคมนั้นต่างจากทุนทางวัฒนธรรม ตรงที่ ทุนทางวัฒนธรรมไม่ต้องอาศัยกิจกรรมที่ต้องอาศัยผู้คนมามีส่วนร่วม (Collection Action) แต่ ทุนทางสังคมมีเงื่อนไขว่าต้องมี “ความร่วมมือแรงร่วมใจ” หรือเรียกว่ามี “เครือข่ายทางสังคม” เราให้ความหมายของทุนทางสังคมอย่างแคบว่าเป็นระบบความสัมพันธ์ บรรทัดฐาน และเครือข่าย ซึ่งก่อให้เกิดกิจกรรมร่วมกันที่จะสร้างคุณค่า โดยคุณค่าที่สร้างขึ้นมานั้นไม่จำเป็นต้องเป็นเงินตรา แต่อาจเป็นความมั่นคง สันติภาพ และความสุข ทุนทางสังคมเป็นนามธรรมแต่สามารถสะท้อนให้เห็นในรูปพิธีกรรมทางศาสนา และพิธีต่าง ๆ รวมไปถึงสิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น วัด ระบบชลประทาน และการจัดการชลประทาน ยกตัวอย่างเช่น วัดเป็นเพียงสาธารณูปโภคทางสังคม แต่การจรรโลง พระพุทธศาสนาโดยการทำนุบำรุงวัด การเวียนกันมาถวายอาหารให้พระถือเป็นทุนทางสังคม หมู่บ้านไหนมีแต่วัดร้างก็หมายความว่า ขาดทุนทางสังคม ในการจรรโลงศาสนา เป็นต้น ทุนทาง สังคมมีลักษณะเป็นนามธรรม ไม่เหมือนเงินทุนที่อยู่ในรูปธนบัตร เหรียญ หรือบัญชีเงินฝากที่เห็น และจับต้องได้ ทุนทางสังคมมีลักษณะคล้ายคลึงกับมนุษย์ (Human Capital) ซึ่งเป็นทุนที่แฝงเร้น ในบุคคลและเป็นศักยภาพที่ทำให้บุคคลนั้นมีความสามารถมากขึ้น ในทำนองเดียวกันทุนสังคมก็ คือ ศักยภาพที่แฝงเร้นในชุมชน ทำให้ชุมชนหรือกลุ่มบุคคลสามารถร่วมกันสร้างบริการและให้ สวัสดิการที่มีคุณค่า (Value) สูงขึ้นแก่ชุมชน ทุนทางสังคมเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างทุนวัฒนธรรม เช่น พิธีแห่เทียนเป็นการแสดงออกทางวัฒนธรรมแต่ต้องอาศัยทุนทางสังคม คือการร่วมแรงร่วมใจ และเครือข่ายทางสังคม ที่จะมาร่วมกันแห่เทียน หากทุนทางสังคมอ่อนแอการแสดงออกทาง วัฒนธรรมก็จะสาบสูญไป เช่น ประเพณีต่าง ๆ ที่ชาวบ้านละทิ้ง เช่น แห่นางแมวเพราะไม่เห็น

ประโยชน์ ทุนวัฒนธรรมจึงมีทั้งประเภทที่ปัจเจกบุคคลเป็นผู้ใช้ หรือต้องมีทุนสังคมเป็นส่วนประกอบ

การที่ประชาชนร่วมแรงร่วมใจกันทำเป็นที่มาของ “ทุนทางสังคม” (Social Capital) ซึ่งเป็นพลังหรือศักยภาพของสังคมที่ประชาชนได้มีกิจกรรมกระทำร่วมกัน แม้ว่าทุนทางสังคมเป็นเพียงนามธรรมที่มีองค์ประกอบของระบบความสัมพันธ์ ศรัทธา ความเชื่อ และความไว้วางใจ แต่ทุนทางสังคมก็มีผลผลิตที่เป็นทั้งรูปธรรมและนามธรรมได้ ซึ่งผลผลิตที่เป็นรูปธรรมของทุนสังคมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ก็คือ วัดหรือประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ ส่วนผลผลิตที่เป็นนามธรรมก็คือ ศรัทธาและความเชื่อที่ทำให้เกิดกิจกรรมที่คาดคะเนได้ (Predictable Outcome) เช่น เมื่อถึงเวลาแห่เทียนพรรษา ชาวบ้านก็จะออกมาช่วยแรงร่วมใจกันอย่างแน่นอน การท่องเที่ยวจะง่ายขึ้นเมื่อมีการจัดพิธีสงฆ์พระแต่ไม่มีประชาชนจริง ๆ มาร่วมงาน

อย่างไรก็ดี การสร้างและรักษาทุนสังคมมีต้นทุนส่วนบุคคลนั่นก็คือ ทุกคนต้องเสียสละแรงงาน เวลา หรือแม้แต่ทรัพย์สินส่วนบุคคล ดังนั้นความต่อเนื่องหรือความยั่งยืนของทุนทางสังคม จึงขึ้นอยู่กับคุณค่าร่วมกันและความไว้วางใจซึ่งกันและกันของเหล่าสมาชิก ยกตัวอย่างเช่น การแห่เทียนต้องอาศัยแรงงานจากชาวบ้านทุกปี หากแรงงานเหล่านี้ต่างคนต่างไม่เห็นคุณค่าของประเพณีแห่เทียน พิธีแห่เทียนก็จะต้องยกเลิกไปในที่สุด

ทุนทางสังคมได้มีบทบาทในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและทรัพย์สินส่วนรวมมานานแล้ว กิจกรรมอะไรที่ประชาชนหรือชุมชนจะมีแนวโน้มเข้ามามีส่วนร่วม กิจกรรมที่ประชาชนมีแรงจูงใจเข้ามามีส่วนร่วมจะเป็นกิจกรรมที่เมื่อทำสำเร็จแล้วทุกคนจะได้ประโยชน์ แต่ทำคนเดียวจะไม่สำเร็จ เพราะไม่มีแรงงานหรือทุนเพียงพอ เช่น การสร้างวัด การขนทรายเข้าวัด รวมถึง กิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้วยเช่นกัน นอกจากนี้ กิจกรรมเหล่านี้หากทำคนเดียวจะได้ผลประโยชน์ต่ำกว่าทำร่วมกัน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ถ้าทำคนเดียวต้นทุนต่อหน่วย (ของผลประโยชน์ที่ได้รับ) จะสูงเกินไป ปัญหาเกี่ยวกับการเอาัดเอาเปรียบของการท่องเที่ยว ก็คือ ในขณะที่คนบางกลุ่มลงทุนลงแรงสร้างคุณค่าเพิ่มต่อสังคม กลุ่มอื่นอาจจะเป็นฝ่ายได้ประโยชน์ โดยไม่ต้องมีต้นทุนหรือโดยลงแรงต่ำซึ่งเรียกกันว่า “ดีตัวฟรี” (Free Rider) เช่น ชุมชนมีพิธีกรรมทางศาสนาตามประเพณี แต่อุตสาหกรรมท่องเที่ยวถือโอกาสพานักท่องเที่ยวมาร่วมโดยไม่ได้ลงทุนกอบโกยกำไรเข้ากระเป๋าโดยไม่ทำนุบำรุงศาสนา

ข้อสังเกตที่สำคัญอีกประการหนึ่งเกี่ยวกับทุนทางสังคมก็คือ ทุนทางสังคมเป็นศักยภาพที่มีพลวัตเปรียบเสมือนเครื่องจักรที่ผลิตผลงานและคุณค่ามาได้เรื่อย ๆ แต่อาจจะสึกหรอหรือเพิ่มเติมกำลังได้แล้วแต่เงื่อนไขแวดล้อมของสังคม ทุนสังคมเป็นเรื่องของการจัดการ การมี

เครือข่ายเป็นวิธีการจัดการที่ลดต้นทุนของสังคม (มิ่งสรรพ ขาวสะอาด, 2554, น. 66) โดยการช่วยกันเข้ามาแบ่งเบาภารกิจเป็นลูกโซ่ แต่เครือข่ายเป็นวิธีการจัดการแบบไทย ๆ ที่ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กิจกรรมต่อเนื่องจะเป็นเสมือนน้ำหล่อเลี้ยงที่สำคัญในการค้าเงินทุนสังคม ทั้งนี้เพราะกิจกรรมต่อเนื่องสร้างความรู้สึกมักคุ่นและความไว้วางใจระหว่างกัน คำถามก็คือว่า ภาคเศรษฐกิจการท่องเที่ยวได้ช่วยทำตัวเป็นน้ำมันหล่อเลี้ยงหรือไม่ หรือเป็นน้ำมันหล่อเลี้ยงผิดสูตรที่กีดกักร่อนทุนวัฒนธรรมเพราะความต้องการเอาใจนักท่องเที่ยว จนการแสดงออกวิปริตผิดเพี้ยนไป

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า ทูทางสังคม (Social Capital) หมายถึง การรวมกลุ่มเครือข่ายความร่วมมือของคนในสังคมเพื่อสร้างผลประโยชน์ต่อส่วนรวมอันก่อให้เกิดพลังทางสังคม และเสริมสร้างความเข้มแข็ง การแบ่งปัน เอื้ออาทรให้แก่กันในสังคม (ยุคลวัชร ภัคดีจักรวิฑูรี, ปรัชญา เปี่ยมการุณ และอภิรพี เศรษฐวิริยะ ตันเจริญวงศ์, 2559) ฉะนั้นสำหรับงานวิจัยนี้ ทูทางสังคม จึงหมายถึง การรวมกลุ่มเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชนกับภาครัฐเพื่อสร้างผลประโยชน์ต่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอันก่อให้เกิดการแบ่งปันอำนาจ การแบ่งปันความรับผิดชอบ การแบ่งปันผลประโยชน์ และการแบ่งปันสิ่งอื่น ๆ ที่จำเป็นในการส่งเสริมให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถพัฒนาต่อไปได้

แนวคิดทูทางสังคมเป็นแนวคิดที่ได้มีนักวิชาการด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ได้นำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาวิจัยกันอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งทูทางสังคม หมายถึง สิ่งที่ดีที่มีอยู่ในชุมชน อันประกอบด้วยทรัพยากรธรรมชาติ บุคลากร ประชาชนชาวบ้าน เครือข่ายการรวมตัวกันในรูปแบบต่าง ๆ ภายในประชาคม บรรทัดฐาน และความไว้วางใจ โดยทูทางสังคมได้ถูกนำมาประยุกต์ใช้ในมิติของเครือข่าย (Networks) เพื่อประเมินสถานะปัจจุบันของชุมชนเรื่องการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยกำหนดลักษณะของทูทางสังคมที่ใช้ในการวิเคราะห์ออกเป็น 3 รูปแบบ คือ (จักรกฤษณ์ เจริญสิทธิ์, ปัญจรัศม์ สามนเสน, ชลธิชา พันธุ์สว่าง, นารีรัตน์ ธนะเกษม และพิฑูรอมวิทวัส, 2561, น. 61-72)

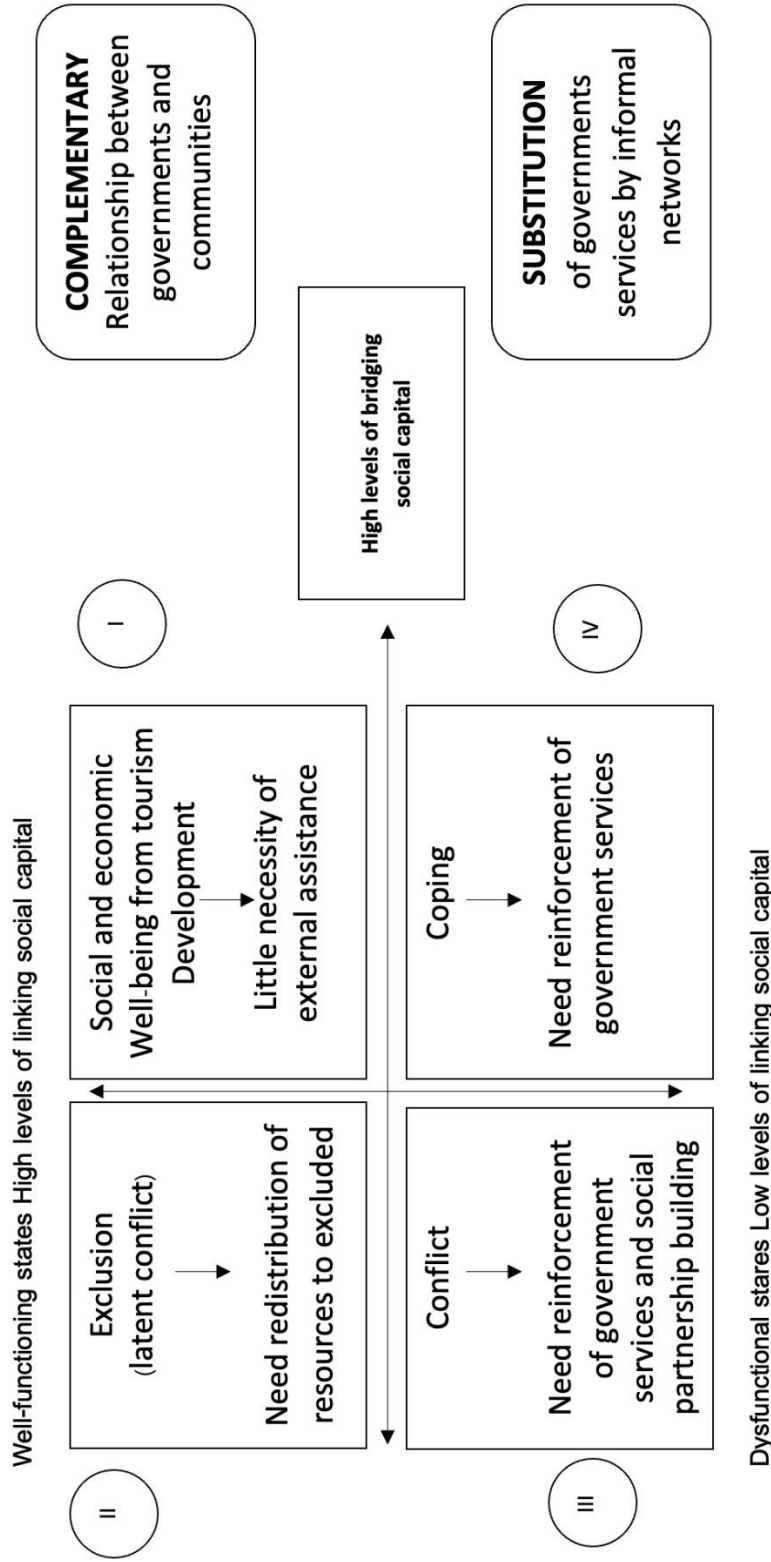
1. ความสัมพันธ์ภายในชุมชนที่รู้จักกัน (Bonding Social Capital) เป็นความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเดียวกัน ระดับเครือญาติ เพื่อนฝูง เพื่อนบ้านใกล้เคียง สมาชิกเป็นชนเผ่าเดียวกัน มีความใกล้ชิดระดับบุคคลสูง ซึ่งเครือข่ายของความสัมพันธ์รูปแบบนี้ อาจมีลักษณะเป็นการจัดตั้งคณะกรรมการบริหารและกรรมการการท่องเที่ยวโดยชุมชน เครือข่าย

เยาวชนโดยการปฏิบัติกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ เช่น การจัดค่ายเยาวชน งานกีฬาสัมพันธ์ หรือกิจกรรมพัฒนาสังคม เป็นต้น

2. ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับองค์กรอื่น ๆ ภายนอกชุมชน (Bridging Social Capital) เป็นความสัมพันธ์กับกลุ่มบุคคลอื่นที่มาเกี่ยวข้องและหลากหลายมากขึ้น เช่น เพื่อนร่วมธุรกิจ เพื่อนต่างเผ่าพันธุ์ หรือเพื่อนของเพื่อน เป็นต้น ซึ่งเครือข่ายของความสัมพันธ์รูปแบบนี้อาจเป็นความร่วมมือ ในการจัดตั้งองค์กรเครือข่ายลุ่มน้ำกลาง เพื่อจัดการลุ่มน้ำกลาง เป็นการดูแลทรัพยากรน้ำร่วมกัน เป็นต้น

3. ความสัมพันธ์กับหน่วยงานราชการ (Linking Social Capital) เป็นความสัมพันธ์ที่ก่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างชุมชนกับหน่วยงานราชการหลายหน่วยงาน เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล หรือสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัยในการทำวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นต้น

ทั้งนี้ ได้มีแบบจำลองทุนทางสังคมของการท่องเที่ยวโดยชุมชน สำหรับทำการประเมินสถานะปัจจุบันของชุมชนในเรื่องการมีส่วนร่วมเพื่อนำไปสู่การเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นได้กำหนดให้ความสัมพันธ์ภายในชุมชนที่รู้จักกันและความสัมพันธ์กับหน่วยงานราชการอยู่ในแกนแนวตั้ง เป็นตัวช่วยให้เกิดการมีส่วนร่วมและการกระจายอำนาจ ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับองค์กรอื่น ๆ ภายนอกชุมชนอยู่ในแกนแนวนอน ซึ่งเป็นตัวช่วยให้เกิดความร่วมมือระหว่างกัน ซึ่งแสดงได้ดัง ภาพ 2

ภาพ 2 แสดงแบบจำลองทางสังคมสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ที่มา: Okazaki, 2008

จากภาพ 2 อธิบายได้ว่า การประเมินสถานะปัจจุบันของชุมชนในการมีส่วนร่วมนั้น สามารถแบ่งได้ออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่

1. กลุ่มที่ 1 กลุ่มที่มีระดับความสัมพันธ์ทุกด้านอยู่ในระดับสูง เป็นกลุ่มที่มีทุนทางสังคมที่ดี มีความร่วมมือระหว่างเครือข่ายที่ดี เป็นกลุ่มที่ไม่ต้องการความช่วยเหลือจากองค์กรภายนอก

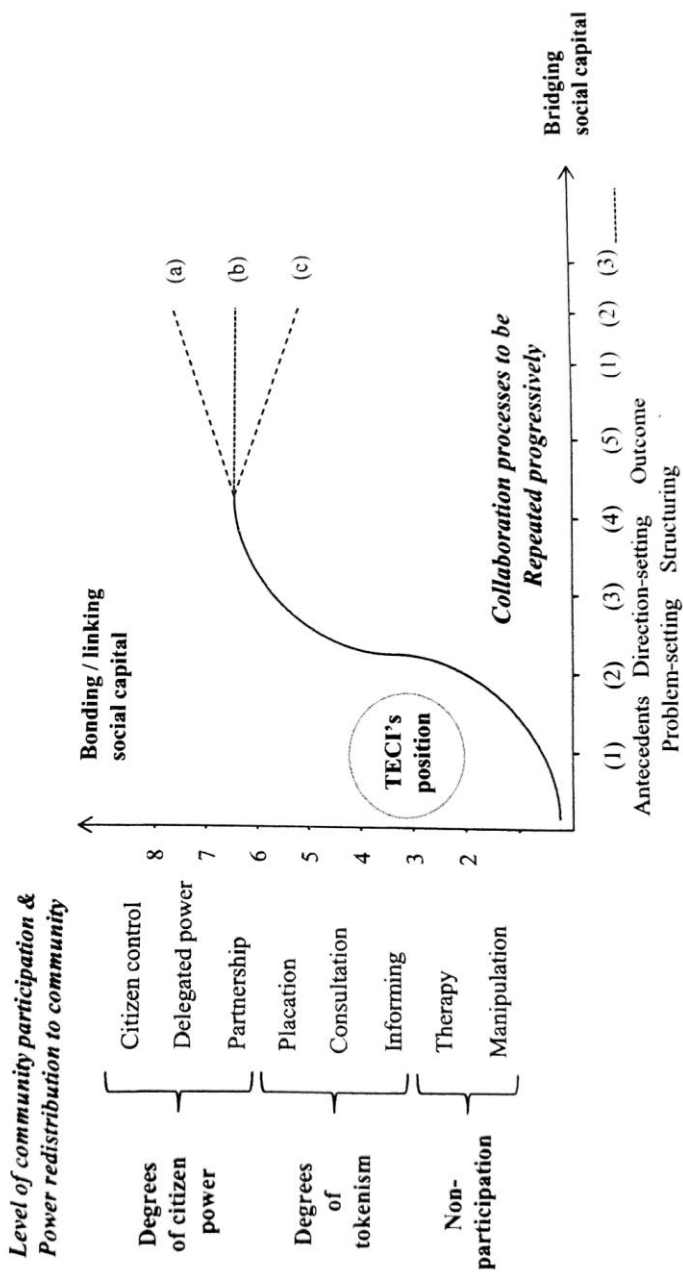
2. กลุ่มที่ 2 กลุ่มที่มีระดับความสัมพันธ์กับหน่วยงานราชการที่ดี แต่มีความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรภายนอกอื่น ๆ อยู่ในระดับต่ำ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าอาจมีความขัดแย้งซ่อนเร้นอยู่ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการกระจายอำนาจ รวมถึงทรัพยากรให้มีความทั่วถึงแก่กลุ่มบุคคลที่ยังไม่มีส่วนร่วมหรือส่วนได้ส่วนเสีย

3. กลุ่มที่ 3 กลุ่มที่มีระดับความสัมพันธ์ทุกด้านอยู่ในระดับต่ำ แสดงให้เห็นว่าเกิดความขัดแย้งในชุมชนเป็นอย่างมาก จำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือจากองค์กรภาครัฐ และต้องสร้างความสัมพันธ์ในลักษณะการเป็นหุ้นส่วนกับสังคม

4. กลุ่มที่ 4 กลุ่มที่มีระดับความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรภายนอกอื่น ๆ อยู่ในระดับสูง แต่มีความสัมพันธ์ที่ไม่ดีกับหน่วยงานราชการ ความสัมพันธ์ในกลุ่มนี้ก่อให้เกิดความตึงเครียด ซึ่งต้องการการสนับสนุนหรือความช่วยเหลือจากภาครัฐ

จากแบบจำลองทุนทางสังคมสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนดังกล่าว ผู้วิจัยสามารถนำไปสร้างกรอบทิศทางในการศึกษาวิจัยและเพื่อเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย เพื่อการวิเคราะห์ระดับความสัมพันธ์ในการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่จะได้จากการศึกษาปรากฏการณ์จริง สามารถนำไปสร้างกรอบแนวคิดเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ระดับความสัมพันธ์ในการจัดการแบบร่วมมือกันได้ว่าอยู่ในระดับใด และในแต่ละช่วงตามวิวัฒนาการของ Butler (1980) นั้นชุมชนมีการบริหารจัดการแบบร่วมมือกันกับภาคีเครือข่ายภายนอกใดบ้าง

สำหรับการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น หมายถึง การให้โอกาสแก่คนในชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจ กำหนดปัญหาของตนเอง เป็นการเสริมสร้างพลังให้กับชุมชน กลุ่มองค์กรชุมชนให้สามารถระดมขีดความสามารถในการจัดการทรัพยากร การตัดสินใจ และการควบคุมกิจการต่าง ๆ ในชุมชน สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยตนเอง มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นอย่างมีศักดิ์ศรี ตลอดจนสามารถพัฒนาศักยภาพของประชาชนและชุมชน ทั้งในด้านภูมิปัญญา ทักษะความรู้ ความสามารถ และการจัดการ รู้เท่าทัน การเปลี่ยนแปลงของโลก โดยที่คนในชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการ อย่างอิสระ ทำงานร่วมกันในรูปแบบของกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกันอย่างชัดเจน สำหรับการประเมินสถานการณ์มีส่วนร่วมและการกระจายอำนาจของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ระดับตามลักษณะที่เป็นแกนแนวตั้ง ดังแสดงได้ดังภาพ 3

ภาพ 3 แสดงแบบจำลองการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ที่มา: Okazaki, 2008

จากภาพ 3 สามารถอธิบายแบ่งระดับของการมีส่วนร่วมของชุมชนได้ทั้งหมด 3 ระดับดังนี้

1. ระดับที่ชุมชนยังไม่มีส่วนร่วม (non-Participation)

1.1 ระดับการมีส่วนร่วมที่มีมุมมองของการมีส่วนร่วมของชุมชนว่าโครงการจะประสบความสำเร็จหรือบรรลุเป้าหมายได้ เกิดจากการสนับสนุนโดยภาครัฐและการวางแผนของเจ้าหน้าที่เท่านั้น

1.2 ระดับที่ชุมชนยังไม่มีส่วนร่วม เป็นเพียงการจัดกิจกรรมเพื่อให้ข้อมูลหรือการศึกษาแก่ผู้มีส่วนร่วมเท่านั้น

2. ระดับเริ่มต้นของการมีส่วนร่วมของชุมชน (Degrees of Tokenism)

2.1 ระดับการให้ข้อมูล เป็นขั้นแรกของการมีส่วนร่วม แต่เป็นการสื่อสารแบบทางเดียว กล่าวคือ ภาครัฐหรือเจ้าของโครงการให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประชาชนเมื่อกิจกรรมหรือโครงการพัฒนาต่าง ๆ ได้ถูกคิดริเริ่มแล้ว โดยชุมชนมีสิทธิเพียงการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเท่านั้นไม่มีช่องทางในการแสดงความคิดเห็นหรือเกี่ยวข้องใดใดกับการตัดสินใจ อย่างไรก็ตามสามารถกล่าวได้ว่าการมีส่วนร่วมในระดับนี้ เป็นจุดเริ่มต้นของการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วม ซึ่งวิธีการให้ข้อมูลมีได้หลายเทคนิคและวิธีการ เช่น การประกาศผ่านหนังสือพิมพ์ การแจกแผ่นพับ หรือการแสดงนิทรรศการ เป็นต้น

2.2 ระดับการปรึกษาหารือ เป็นระดับที่มีการเปิดโอกาสให้มีการเจรจกันระหว่างภาครัฐหรือเจ้าของโครงการ ชุมชนได้รับผลกระทบ และสาธารณชน อาจจะเป็นการสำรวจทัศนคติ การประชุมเพื่อนบ้านหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง หรือเป็นการสอบถามจากเจ้าหน้าที่รัฐโดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญ เพื่อนำข้อมูลและผลการศึกษามาปรึกษาหารือกับชุมชนในประเด็นปัญหาทางเลือก ทางแก้ไขที่เกี่ยวข้องกับนโยบายหรือโครงการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็นได้ แต่ไม่มีหลักประกันว่าแนวคิดเหล่านั้นจะถูกนำเข้าสู่กระบวนการพิจารณาอย่างเหมาะสมหรือมีผลต่อการตัดสินใจ

2.3 ระดับการสร้างความร่วมมือและวางแผนร่วมกัน เป็นระดับที่เปิดโอกาสให้มีการสื่อสารแบบสองทาง การอนุญาตให้ชุมชนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของคณะกรรมการอนุญาตให้สามารถแสดงความคิดเห็นหรือข้อแนะนำเกี่ยวกับผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นระหว่างการดำเนินโครงการ ลดปัญหาความขัดแย้ง แต่อย่างไรก็ตามอำนาจในการตัดสินใจขั้นสุดท้ายยังเป็นของผู้มีอำนาจโดยชอบตามกฎหมาย วิธีการมีส่วนร่วมในระดับนี้อาจจะเป็นการประชุมวางแผนแบบมีส่วนร่วมหรือกลุ่มปรึกษา เป็นต้น

3. ระดับที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมาก (Degrees of Citizen Power)

3.1 ระดับการร่วมดำเนินการ เป็นการกระจายอำนาจผ่านการเจรจาต่อรองระหว่างชุมชนและผู้มีอำนาจ เป็นระดับที่ผู้มีอำนาจตัดสินใจ ผู้ดำเนินนโยบายหรือโครงการและประชาชนมีส่วนร่วมรับผิดชอบด้านการวางแผนและตัดสินใจในการดำเนินการโครงการร่วมกันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายที่วางไว้

3.2 ระดับการร่วมตัดสินใจ ติดตามตรวจสอบ และประเมินผล เป็นระดับที่ชุมชนเข้ามาเป็นคณะกรรมการหลักเป็นส่วนใหญ่ ชุมชนมีสิทธิในการตัดสินใจเข้าร่วมตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องผลกระทบต่อสุขภาพ ประชาชน สังคม และคุณภาพสิ่งแวดล้อม

3.3 ระดับการควบคุมโดยชุมชน เป็นระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนขั้นสูงสุด โดยชุมชนดำเนินการด้วยตนเองทั้งหมด ทั้งด้านการวางแผน ทำแผน ตัดสินใจโดยไม่มีเจ้าหน้าที่ของภาครัฐหรือแหล่งทุนภายนอกเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่อาจจะเป็นเพียงผู้ให้การสนับสนุนการดำเนินงานเท่านั้น

จากระดับของการมีส่วนร่วมที่ได้กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์ได้ว่า เมื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนเข้าสู่ระยะอิมิตัวตามแนวคิดของ Butler (1980) อาจส่งผลให้ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนกับภาคีเครือข่ายภายนอกมีมากขึ้นเพื่อให้ภาคีเครือข่ายภายนอกเข้ามาช่วยสนับสนุนส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนหรืออาจเรียกได้ว่า “เปิดโอกาสให้ภาคีเครือข่ายภายนอกเข้ามามีส่วนช่วยสนับสนุนการบริหารจัดการทุนภายในชุมชนที่มีร่วมกัน” อันนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป

สำหรับกระบวนการความร่วมมือระหว่างกันของชุมชน สามารถสรุปได้ทั้งหมด 5 กระบวนการที่มีความต่อเนื่องกัน ตามลักษณะของแกนแนวนอน ได้แก่

1. การกำหนดปัญหาที่เกิดขึ้นและสาเหตุของปัญหาเหล่านั้น (Antecedents)
2. การเห็นพ้องต้องกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในปัญหาที่เกิดขึ้น ความสำคัญของปัญหานั้นมีมากพอที่จะสามารถทำงานร่วมกัน เพื่อหาทางแก้ไขปัญหาได้ (Problem Setting)
3. การสร้างหลักเกณฑ์ปฏิบัติของกลุ่มและข้อตกลงร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Direction Setting)
4. การสร้างความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการ การมอบหมายและอธิบายบทบาทหน้าที่อย่างละเอียด รวมถึงการตรวจสอบ ควบคุม และออกแบบระบบ (Structuring)
5. การแบ่งผลประโยชน์หรือวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น (Outcome)

สำหรับองค์ประกอบของทุนทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับบริบทของการท่องเที่ยว โดยชุมชนนั้น ผู้วิจัยได้ใช้กรอบของการแบ่งองค์ประกอบของทุนทางสังคมจากสำนักพัฒนาสังคม และคุณภาพชีวิต ซึ่งได้แบ่งองค์ประกอบของทุนทางสังคมไว้ดังนี้ (สำนักพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิต, 2546)

1. ทุนระดับบุคคล คือ ลักษณะ อุปนิสัยของคนในชุมชน ได้แก่ ความเอื้ออาทร ความรู้ สติปัญญาและทักษะ ความมีคุณธรรม ความมีวินัย และมีความรับผิดชอบ รวมทั้งมีทัศนคติที่ดีในการทำงาน และการทำประโยชน์ต่อส่วนรวม

2. ทุนระดับกลุ่มและสถาบัน ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันการเมือง รวมทั้งองค์กรที่ตั้งขึ้นมา เช่น องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรชุมชน สมาคม กลุ่มวิชาชีพต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน

3. ทุนทางปัญญาและวัฒนธรรม กล่าวคือ จะครอบคลุมถึงระบบคุณค่าที่สำคัญที่มีอยู่ในชุมชน อันได้แก่ คุณธรรม ระเบียบวินัย จิตสาธารณะ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ

ดังนั้น ทุนทางสังคมทั้ง 3 ประการที่ได้กล่าวมาข้างต้น เป็นสิ่งที่แต่ละชุมชนที่ดำเนินการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะต้องมี แต่จะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละพื้นที่ ผู้วิจัยสามารถนำไปออกแบบแนวทางการสัมภาษณ์เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดหรือทิศทางในการศึกษาปรากฏการณ์เกี่ยวกับพัฒนาการของการท่องเที่ยวโดยชุมชนและเพื่อใช้ในการวิเคราะห์การจัดการแบบร่วมมือกันในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้

การท่องเที่ยวโดยชุมชนส่วนใหญ่แล้วต้องพึ่งพาทุนทางสังคมที่ชุมชนมีเป็นอย่างมาก ดังนั้น จึงเป็นเรื่องสำคัญที่ถ้าใครส่วนหนึ่งจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนควรที่จะนำไปใช้บำรุงทุนทางสังคมภายในชุมชนด้วย โดยแต่ละชุมชนจะมีทุนทางสังคมที่จะนำมาใช้ขับเคลื่อนการท่องเที่ยวแตกต่างกัน ยกตัวอย่างเช่น กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านวัดจันทร์ ตำบลบ้านจันทร์ (ชาติพันธุ์ปกากะญอ) ที่มีการใช้ผีปอบาสนธิธรรมชาติที่ใหญ่ที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นตัวชูการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในขณะที่กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านห้วยปู ตำบลแม่แดด (ชาติพันธุ์ปกากะญอ) ใช้วิถีชีวิตวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนเป็นตัวชูการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นต้น (ดวงพร อ่อนหวาน, 2561, น. 2-7) ฉะนั้นในบริบทของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ประสบความสำเร็จได้ชุมชนต้องมีทุนทางสังคมอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อใช้เป็นตัวขับเคลื่อนการดำเนินงานในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับมิ่งสรรพ ขาวสะอาด (2554, น. 66-102) ที่ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยวระดับชุมชนจะประสบความสำเร็จได้ก็ต้องพึ่งพิงทุนทางสังคมที่เข้มแข็ง การท่องเที่ยวระดับชุมชนไม่สามารถจัดขึ้นได้โดยปราศจาก “ความร่วมมือ”

ของสมาชิกชุมชนเพราะการท่องเที่ยวประเภทนี้ ต้องอาศัยการขายวิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณี แต่ความขัดแย้งทางสังคมอาจจะเกิดขึ้นเมื่อทรัพยากรที่โดยปกติจะรักษาไว้เป็นส่วนรวมถูกปันไปใช้สำหรับการท่องเที่ยวซึ่งผู้ได้รับผลประโยชน์เพียงกลุ่มหนึ่ง เช่น ลานวัดที่เคยเป็นสนามเด็กเล่นถูกปรับให้เป็นลานจอดรถ เป็นต้น แม้ว่าผู้นำชุมชนเป็นกุญแจสำคัญสำหรับความสำเร็จของการท่องเที่ยวระดับชุมชน แต่ “ความยั่งยืน” ของการท่องเที่ยวระดับชุมชนขึ้นอยู่กับความร่วมมือและการให้ “ผลตอบแทน/ผลประโยชน์” จากการท่องเที่ยวที่ย้อนกลับคืนมาสู่สมาชิกของชุมชน แต่ก็พบว่า โดยส่วนมากผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของชุมชนมักจะเป็นญาติพี่น้องหรือเพื่อนสนิทของผู้นำชุมชน

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ของผู้วิจัย พบว่า ทูทางสังคมของแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน ฉะนั้นแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนของแต่ละชุมชนย่อมมีความแตกต่างกันออกไป รวมถึงการตั้งกฎกติกาในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนก็ควรต้องมีกฎกติกาที่สอดคล้องกับทุนทางสังคมที่แต่ละชุมชนมีด้วย

5. สถานการณ์โดยภาพรวมของปัญหาการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้งในต่างประเทศและภายในประเทศไทยตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน

นับตั้งแต่ที่ประเทศไทยมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 – พ.ศ. 2509) หรือตรงกับ ค.ศ. 1951 เป็นต้นมา ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศได้มีการจัดการท่องเที่ยวที่เน้นชุมชนเป็นฐานรากมาเป็นเวลานานแล้ว แต่อาจจะมีทำให้นิยามปฏิบัติการที่แตกต่างกันออกไป อย่างไรก็ตามการท่องเที่ยวที่เน้นชุมชนเป็นฐานรากนั้นเมื่อเกิดขึ้นในพื้นที่ใดย่อมจะต้องเกิดปัญหาในด้านการจัดการเป็นปกติไม่ว่าจะอยู่ในประเทศไทยหรือต่างประเทศก็ตาม ซึ่งรายละเอียดของปัญหาที่พบทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศพอจะนำเสนอพอสังเขปดังนี้

สถานการณ์ปัญหาของการท่องเที่ยวโดยชุมชนในต่างประเทศ กล่าวคือ ปัญหาที่พบในต่างประเทศจากการที่มีการจัดการการท่องเที่ยวที่เน้นชุมชนมากขึ้น เช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นต้น จะพบว่า มีปัญหาที่หลากหลายเกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ ปัญหาสภาพแหล่งท่องเที่ยวที่เสื่อมโทรม ปัญหาการจ้างงานหรือแรงงานราคาถูก ปัญหาชุมชนแออัด ปัญหากลุ่มคนว่างงานรวมตัวเป็นกลุ่มอันธพาล ปัญหาความยากจน ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาวัฒนธรรมกลายเป็นสินค้า ซึ่งสอดคล้องกับที่ Light & Wong (1975) ได้ศึกษาการใช้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในการแก้ปัญหาทางสังคมของชุมชนชาวจีนในสหรัฐอเมริกา ที่ชี้ให้เห็นว่าการที่ชุมชนชาวจีนเป็นชุมชนที่ถูกมองว่าเป็นแหล่งเสื่อมโทรมและเป็นที่มาของปัญหาทางสังคมในสหรัฐอเมริกา ซึ่งอันที่

จริงนั้นในจุดเริ่มต้นชุมชนชาวจีนถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีจุดขายตรงที่อาหาร สินค้าปลีกและเครื่องนุ่งห่มที่มีราคาถูก อาจเรียกได้ว่าชุมชนชาวจีนนั้นเติบโตขึ้นมาจากการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวจะมาจับจ่ายสินค้าและบริการราคาถูกนั่นเอง อย่างไรก็ตามก็ดีกว่าที่ชุมชนชาวจีนจะยังคงราคาสินค้าและบริการที่ราคาถูกได้นั้นอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในจุดเริ่มต้นนี้ จำต้องลดต้นทุนด้วยการจ้างแรงงานราคาถูก ปรากฏการณ์นี้เองเริ่มกลายเป็นปัญหาทางสังคมเนื่องด้วยมีชาวจีนฮองกงอพยพเข้ามาที่ชุมชนชาวจีนในสหรัฐอเมริกามากขึ้นจนทำให้ขอบเขตของชุมชนชาวจีนขยายตัวและกลายเป็นชุมชนแออัดอย่างสมบูรณ์ ในช่วงเวลาดังกล่าวสินค้าและบริการในชุมชนชาวจีนแม้จะไม่สูงในมาตรฐานรายได้ของชาวอเมริกันแต่สำหรับผู้อพยพนั้นค่าเช่าที่อยู่อาศัยถือว่าสูงมากรวมถึงการที่ค่าแรงถูกกดให้ต่ำมากขึ้นเนื่องจากมีความต้องการขายแรงงานสูงขึ้น อีกทั้งการที่ผู้อพยพชาวจีนฮองกงไม่สามารถพูดภาษาอังกฤษทำให้อย่างไรเสียพวกเขาก็ต้องขายแรงงานในเขตชุมชนชาวจีนเท่านั้น สิ่งนี้ทำให้เริ่มมีกลุ่มวัยรุ่นว่างงานรวมตัวกันเป็นกลุ่มอันธพาลเรียกค่าคุ้มครองสิ่งนี้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อชาวจีนผู้ประกอบการกิจการท่องเที่ยวในชุมชนชาวจีน รัฐบาลสหรัฐอเมริกาจึงพยายามเข้ามาแก้ปัญหาความยากจนในชุมชนชาวจีนที่ถูกถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นวัฒนธรรมจีนถูกสร้างให้กลายเป็นสินค้าที่มีจุดขายผ่านการให้คุณค่าว่ามีความพิเศษงดงามโรแมนติกเพื่อเปิดตลาดดึงดูดให้นักท่องเที่ยวไม่เพียงจะเข้ามาซื้อหาสินค้าและบริการราคาถูกเท่านั้น

ดังนั้น กรณีศึกษาชุมชนชาวจีนในสหรัฐอเมริกาดังกล่าวนี้นี้จึงชี้ให้เห็นว่าการท่องเที่ยวเป็นได้ทั้งจุดเริ่มต้นของปัญหาของชุมชนและก็ยังสามารถเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาของชุมชนได้ในเวลาเดียวกันขึ้นอยู่กับว่าภาคส่วนต่าง ๆ ในชุมชนนั้นจะมีความกระตือรือร้นในการพัฒนา มากน้อยเพียงใดเท่านั้น สรุปได้ว่าในการศึกษาของ Light & Wong (1975) นี้ใช้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแก้ปัญหาทางสังคมที่เสื่อมโทรม โดยใช้จุดเด่นคือการมีสินค้าและบริการที่ราคาถูก ทำให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวมาก ทำให้เกิดปัญหาจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้แก่ ปัญหาสภาพแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม ปัญหาการจ้างงานหรือแรงงานราคาถูก ปัญหาชุมชนแออัด ปัญหาการรวมตัวของกลุ่มอันธพาล ปัญหาความยากจน ปัญหาอาชญากรรม และปัญหาวัฒนธรรมกลายเป็นสินค้า เป็นต้น

นอกจากนั้น การท่องเที่ยวที่เน้นชุมชนเช่นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมยังพบปัญหาในด้านของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดังเช่น จากการสำรวจระบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชนเผ่าอเมริกันอินเดียนของ Lew (1996) ซึ่ง Lew ศึกษาด้วยการส่งแบบสำรวจไปสูชนเผ่าอเมริกันอินเดียน แต่ชนเผ่าที่ส่งแบบสอบถามกลับมา คิดเป็นร้อยละ

35 เมื่อมีการตรวจสอบเหตุผลว่าเหตุใดจึงมีชนเผ่าที่ไม่ส่งแบบสำรวจกลับมา พบว่า ทั้งหมดนั้นเป็นชนเผ่าที่ไม่ได้สนใจที่จะจัดการท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ของชนเผ่าตน อย่างไรก็ตามการพัฒนาการท่องเที่ยวในเขตพื้นที่อนุรักษ์อเมริกันอินเดียนั้นต่างมีจุดเริ่มต้นที่คล้าย ๆ กันนั่นก็คือ ผู้คนในพื้นที่ไม่มีรายได้และไม่ได้รับการสนับสนุนสวัสดิการโดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาและการฝึกหัดงานที่เพียงพอ และอีกส่วนหนึ่งก็คือ วัฒนธรรมของชนเผ่าอเมริกันอินเดียนั้นโดยมากสร้างปัญหาให้กับการทำงานนอกพื้นที่เขตอนุรักษ์ แต่สิ่งที่น่าสนใจที่สุดก็คือการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตอนุรักษ์อเมริกันอินเดียนแต่ละพื้นที่มีความพิเศษแตกต่างกัน ทำให้แต่ละพื้นที่การพัฒนารูปแบบทั้งการบริการและการจัดการรูปแบบการท่องเที่ยวขึ้นมาอย่างเป็นเอกเทศ กล่าวได้ว่า นอกจากวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของแต่ละชนเผ่าแล้วทรัพยากรธรรมชาติพื้นฐานเหล่านี้คือตัวกำหนดในการทำการตลาดของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่อนุรักษ์ชาวอเมริกันอินเดียน หรือกล่าวได้อีกอย่างคือ วัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติสามารถเป็นตัวกำหนดแนวทางการบริหารจัดการรวมถึงรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ ฉะนั้นโดยสรุปสิ่งที่เป็นปัญหาจากการสำรวจของ Lew (1996) คือ การที่ชนเผ่าไม่ได้มีความสนใจที่จะจัดการท่องเที่ยว และวัฒนธรรมบางอย่างของชนเผ่าจะเป็นตัวขัดขวางและสร้างปัญหาให้กับการทำงานนอกพื้นที่เขตอนุรักษ์

แม้ว่าปัญหาของการท่องเที่ยวที่เน้นชุมชนเป็นสำคัญยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ในมุมมองของผู้วิจัยมองยังคงมีความเชื่อว่าการท่องเที่ยวจะเป็นช่องทางหนึ่งที่จะทำให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่นได้หากมีการจัดการที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Reed (1997) ซึ่ง Reed มองว่า การท่องเที่ยวเป็นช่องทางในการพัฒนาความเป็นอยู่ของชุมชนท้องถิ่นได้ โดย Reed ได้มีการประยุกต์ทฤษฎีทางอำนาจนำมาวิเคราะห์การวางแผนการท่องเที่ยวที่มีฐานจากชุมชน โดยมองว่าในกระบวนการต่าง ๆ ของกระบวนการทางนโยบายนั้น จะเกิดการต่อรองทางอำนาจเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ระหว่างภาครัฐและชุมชนอยู่เสมอ โดยมีกรณีศึกษาที่ชุมชนสเคอร์มิช มลรัฐบริติชโคลัมเบีย ประเทศแคนาดาที่พยายามเปลี่ยนแปลงระบบการท่องเที่ยวในชุมชนของตนในช่วงปี ค.ศ. 1993 ในจุดเริ่มต้นนั้นการวางแผนในการพัฒนาทั้งหมดถูกริเริ่มขึ้นมาจากภาครัฐทั้งสิ้น ซึ่งรัฐเองก็ไม่ได้มองว่าการท่องเที่ยวนั้นสามารถส่งผลให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจได้แต่อย่างไร แต่มองว่าการท่องเที่ยวนั้นเป็นช่องทางในการพัฒนาความเป็นอยู่ของชุมชนท้องถิ่นได้เนื่องจากในเวลานั้นในชุมชนยังมีความขาดแคลนโครงสร้างพื้นฐาน ประกอบกับประชาชนในพื้นที่ที่ไม่ได้มีเป้าหมายที่จะพัฒนาแต่มองว่าการท่องเที่ยวนั้นคือโอกาสทางธุรกิจก็มาร่วมตัวกันเพื่อขอเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเชิงนโยบาย การเข้ามี

ส่วนร่วมของภาคประชาชน จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นจุดเริ่มของรอยแตกทางอำนาจที่เคยถูกกลุ่มไว้ อย่างแน่นอนหาโดยภาครัฐ เนื่องจากการเข้ามามีส่วนร่วมของภาคประชาชนทำให้เกิดการต่อรอง ทางอำนาจระหว่างภาคเอกชนและภาครัฐรวมถึงการต่อรองอำนาจภายในภาคเอกชนด้วยตนเอง สิ่งนี้สร้างปัญหาอีกข้อหนึ่งก็คือในบางกรณีที่ชุมชนต้องการพัฒนาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งแต่ การพัฒนาดังกล่าวเป็นไปคนละทางกับที่ภาครัฐต้องการก็เกิดปัญหาที่ว่าภาครัฐเลือกที่จะ ไม่สนับสนุนหรือเพิกเฉย ในส่วนของชุมชนเองนั้นการที่แต่เดิมสมาชิกสภาชุมชนค่อนข้างขาด ความรู้เกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานจากชุมชนส่งผลให้ ถูกมองจากชุมชนว่าเป็น ส่วนหนึ่งของการถูกเอารัดเอาเปรียบจากภาครัฐ ทำให้สมาชิกสภาชุมชนชุดใหม่นั้นต้องการที่จะ เข้ามาจัดการการท่องเที่ยวด้วยตนเอง

โดยสรุปปัญหาของการท่องเที่ยวที่มีฐานจากชุมชนที่พบในการศึกษาของ Reed (1997) ได้แก่ ปัญหาความขาดแคลนโครงสร้างพื้นฐาน ปัญหาการที่ภาครัฐเลือกที่จะไม่สนับสนุน หรือเพิกเฉย และปัญหาการที่ชุมชนขาดความรู้เกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว เป็นต้น โดยสรุป แล้วในงานของ Reed จะเป็นการประยุกต์ทฤษฎีทางอำนาจนำมาวิเคราะห์การวางแผน การท่องเที่ยวที่มีฐานจากชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Wearing & McDonald (2002) ได้นำเสนอการสร้างรูปแบบทางความคิดใหม่ของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยประยุกต์ มโนทัศน์ “อำนาจ/ความรู้” ของฟูโกต์ เข้ามาพิจารณากระบวนการในการพัฒนาการท่องเที่ยวของ ทุ่งเลี้ยงสัตว์ฮันสไตน์ ในประเทศปาปัวนิวกินี ในกรณีศึกษานี้มีความน่าสนใจตรงที่ว่าเป็น การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ชนบทและห่างไกล โดยในเบื้องต้นของการพัฒนานั้น ชุมชนได้รับความช่วยเหลือจากองค์กรเอกชนที่ไม่ใช่รัฐ สำหรับชุมชนฮันสไตน์นั้นแต่เดิมเป็นชุมชน ที่ประกอบอาชีพด้วยการทำไม้แต่ต่อมาก็มีความจำเป็นจะต้องเปลี่ยนแปลงอาชีพตามนโยบาย การอนุรักษ์ธรรมชาติของรัฐบาลทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นทางเลือกหนึ่งที่ชุมชนต้องการ นำมาใช้แต่ปัญหาหนึ่งที่เกิดขึ้นก็คือว่าตัวแทนหรือเจ้าหน้าที่ขององค์กรภายนอกนั้นมักจะนำเอา องค์กรความรู้ต่างตะวันตกเข้ามาเป็นแนวทางในการพัฒนาให้กับชุมชนโดยไม่คำนึงถึงบริบทของ ชุมชน หรือในอีกภาษาหนึ่งตัวแทนและเจ้าหน้าที่ดังกล่าวนั้นเป็นเพียงผู้ส่งผ่านองค์ความรู้ว่าด้วย การพัฒนาจากตะวันตกเข้าสู่ชุมชนซึ่งทำให้เกิดความไม่เข้าใจร่วมกันในกระบวนการพัฒนาทั้งใน ส่วนขององค์กรภายนอกและชุมชนเอง ซึ่งทำให้ผู้วิจัยมองเห็นปัญหาที่เด่นชัดจากการศึกษาของ Wearing & McDonald (2002) คือ ปัญหาจากการที่ชุมชนต้องปรับเป็นแหล่งท่องเที่ยวตาม นโยบายของรัฐ ทั้ง ๆ ที่ยังไม่มีองค์ความรู้ในการจัดการท่องเที่ยวมากพอ และปัญหาการที่ตัวแทน หรือเจ้าหน้าที่ขององค์กรภายนอกนั้นมักจะนำองค์ความรู้ทางตะวันตกเข้ามาเป็นแนวทางใน

การพัฒนาให้กับชุมชนโดยไม่คำนึงถึงบริบทของชุมชน ทำให้เกิดความไม่เข้าใจร่วมกัน ในกระบวนการพัฒนาทั้งในส่วนขององค์กรภายนอกและชุมชนเอง

อนึ่ง ปัญหาที่ทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนไม่ประสบความสำเร็จที่สำคัญอย่างหนึ่งก็คือ ความเข้าใจไม่ตรงกันของการให้นิยามสิ่งที่เรียกว่าความสำเร็จสำหรับการท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นฐานราก ซึ่งสอดคล้องกับ Goodwin & Santilli (2009) ได้ศึกษาความหมายของความสำเร็จในการสร้างการท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นฐานรากในความหมายที่ว่าเป็นการท่องเที่ยวที่ถูกถือครองหรือไม่ก็บริหารจัดการโดยชุมชนและนำมาซึ่งผลกำไรให้กับชุมชนซึ่งผลกำไรดังกล่าวนั้นยังมีการแจกจ่ายไปให้กับผู้คนในชุมชนที่ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหาร การจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนนั้นด้วย ทั้งนี้เนื่องจากการที่วงวิชาการมองว่าการท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นฐานราก คือส่วนสำคัญในการพัฒนาความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นทั้งในด้านสังคม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจของชุมชน ทว่าแต่เดิมนั้นการบริหารจัดการการท่องเที่ยวมักจะเป็นเรื่องของนโยบายที่ภาครัฐสั่งโดยตรงมาจากส่วนกลางเพื่อพัฒนาหรือไม่ก็อนุรักษ์ทรัพยากรภายในชุมชนโดย ไม่อยากให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ความสำเร็จจึงมีความหมายถึงการอนุรักษ์ความเป็นอยู่แบบเดิมมากกว่าการพัฒนาความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ปัญหาที่สำคัญอีกข้อหนึ่งก็คืองานวิจัยที่มีการวิพากษ์ในเชิงทฤษฎีนั้นกลับมีน้อยมาก คำถามที่เกิดขึ้นก็คือสิ่งที่เรียกว่าความสำเร็จสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นฐานรากนั้นควรมีนิยามอย่างไรรวมถึงนิยามในเชิงวิชาการกับนิยามที่นำไปใช้จริงนั้นมีความแตกต่างกันน้อยเพียงใด และจากการสำรวจผู้ที่มีความหมาย พบว่า นิยามของการท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นฐานรากนั้นในทางทฤษฎีและทางปฏิบัติมีความแตกต่างกันอย่างยิ่ง แต่สิ่งที่มีร่วมกันอีกอย่างหนึ่งก็คือการมองว่าการท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นฐานรากนั้นจะต้องเป็นเรื่องที่ชุมชนผู้กระทำและผู้รับผลประโยชน์ โดยทั้งนี้การท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นฐานรากควรเป็นธุรกิจที่มีขนาดเล็กแต่ก็ต้องสามารถเลี้ยงตัวเองได้ ในการสร้างการท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นฐานรากนั้นการเข้ามามีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนเป็นสิ่งสำคัญมาก ทั้งนี้การบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่เป็นระบบจะต้องมีการให้ข้อมูลข่าวสารระหว่างผู้บริหารกับประชาชนในชุมชนอยู่ตลอด มีการตัดสินใจของการบริหารจัดการ มีการนำเสนอช่องทางทางธุรกิจที่สอดคล้องไปกับทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน มีการแสวงหาเงินสนับสนุนจากภายนอกชุมชน และมีการนิยามว่าอะไรคือความสำเร็จของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นฐานราก ทั้งนี้หากการท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นฐานรากสามารถประสบความสำเร็จตามที่ชุมชนนิยามแล้วก็จะเป็นส่วนสำคัญที่จะเสริมพลังความเข้มแข็งให้กับชุมชนในที่สุด ดังนั้นปัญหาโดยรวมของการท่องเที่ยวที่เน้นชุมชนเป็นฐานรากจากการศึกษาดังกล่าว ได้แก่ ปัญหาของการบริหารจัดการ

การท่องเที่ยวที่ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน และปัญหาการขาดงานวิจัยที่วิพากษ์ในเชิงทฤษฎีมีน้อยจึงทำให้ไม่ได้ข้อสรุปที่ชัดเจนของสิ่งที่เรียกว่า “ความสำเร็จ” สำหรับการพัฒนากการท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นฐานรากว่าควรมีนโยบายอย่างไร

อย่างไรก็ตาม ได้มีนักวิชาการที่พยายามศึกษาสิ่งที่สะท้อนความสำเร็จของการท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นฐานรากอยู่ไม่น้อย ยกตัวอย่างเช่น Tolkach & King (2015) ที่ได้ทำการศึกษาความเข้มแข็งของการสร้างการท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นฐานรากโดยยกกรณีศึกษาของประเทศติมอร์เลสเต พบว่า ประเทศติมอร์เลสเตไม่ได้สนใจที่จะทำให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยว ทว่าการท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นฐานรากนั้นเป็นความต้องการทางเศรษฐกิจของประชาชนโดยทั่วไปเนื่องด้วยประเทศติมอร์เลสเตนั้นมีทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ แต่จากการที่รัฐบาลให้ความสำคัญทางเศรษฐกิจกับอุตสาหกรรมน้ำมันเป็นหลักและมองว่าอุตสาหกรรมน้ำมันนั้นเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่ประชาชนทั้งประเทศต้องรับผิดชอบร่วมกัน ทำให้ประชาชนชาวติมอร์เลสเตที่ต้องการสร้างการท่องเที่ยวเชิงฐานรากให้กลายเป็นพื้นฐานทางเศรษฐกิจใหม่ของชุมชนนั้นถูกมองว่าเป็นเรื่องของคนกลุ่มน้อย ๆ ที่ยังประโยชน์ให้คนเพียงบางกลุ่ม การท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นฐานรากจึงขาดการสนับสนุนจากรัฐบาลและจำเป็นต้องพึ่งพาแรงหนุนจากต่างประเทศเป็นสำคัญ Tolkach & King (2015) ได้สำรวจทฤษฎีการท่องเที่ยวเชิงฐานรากและได้เห็นจุดอ่อนต่าง ๆ ของทฤษฎีกลุ่มดังกล่าวนี้ เช่นความเข้าใจที่ว่าชุมชนนั้นมีความกลมเกลียวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เมื่อนำมาใช้กับประเทศติมอร์เลสเต จะพบว่า ในชุมชนนั้นไม่ได้มีความเป็นหนึ่งเดียวอีกครั้งยังไม่ค่อยมีความไว้วางใจระหว่างกันเนื่องจากปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นมาก่อนจึงทำให้ชุมชนนอกจากจะไม่ค่อยมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจนไม่เกิดการร่วมมือเป็นเครือข่ายแล้ว ยังทำให้เกิดการขาดภาวะผู้นำที่มีความจำเป็นต่อการขับเคลื่อนการต่อรองเชิงนโยบายของการพัฒนาระหว่างชุมชนกับรัฐอีกด้วย Tolkach & King (2015) จึงเสนอแนวทางการพัฒนากการท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นฐานรากด้วยทฤษฎีความร่วมมือระหว่างกัน โดยทำการสำรวจ กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่าง ๆ ในกระบวนการการพัฒนากการท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นฐานราก เช่น ตัวแทนรัฐบาล ตัวแทนจากท้องถิ่น องค์กรระดับประเทศและระดับต่างประเทศ รวมถึงตัวแทนจากสถาบันทางการศึกษาทั้งในระบบสามัญและระบบวิชาชีพ ในประเด็นที่ว่า 1) จะสร้างแนวคิดและแนวการประยุกต์ทฤษฎีให้เกิดผลในทางปฏิบัติได้อย่างไร 2) แนวคิดการท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นฐานรากแบบใดที่เหมาะสมและเป็นไปได้สำหรับประเทศติมอร์เลสเต และ 3) แนวทางในการสร้างความร่วมมือในอนาคตควรจะเป็นอย่างไร

จากการสำรวจทั้ง 3 ประเด็นดังกล่าวข้างต้นนั้น Tolkach & King (2015) เชื่อว่า จะสามารถนำเสนอแนวทางที่เป็นทางเลือกในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นฐานรากขึ้นมาได้ ข้อสรุปจากการสำรวจนั้นก็คือสำหรับติมอร์เลสเตนั้น การพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นฐานรากต้องเกิดขึ้นจากแนวคิดการสร้างข้อตกลงระหว่างกันระหว่างเครือข่ายต่าง ๆ ที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของการพัฒนา โดยทั้งนี้ ต้องมีการสร้างกฎระเบียบที่เป็นข้อตกลงระหว่างกันที่มีความชัดเจนและเคร่งครัดในระดับที่เพียงพอต่อการทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียนั้นมีความจำเป็นจะต้องยอมรับข้อตกลงนั้น แต่ก็ต้องไม่เคร่งครัดจนมากเกินไปจนไม่สามารถยืดหยุ่นจนปิดโอกาสให้สมาชิกของเครือข่ายนั้นมีจำนวนมากขยายขึ้นเรื่อย ๆ ได้ ในส่วนของแนวทางปฏิบัตินั้น ต้องประยุกต์นำมาจากแนวทางของตะวันตกเพียงแต่ว่าจะต้องคำนึงถึงการประยุกต์ใช้ในบริบทที่แตกต่างของติมอร์เลสเตได้ด้วย เงินทุนสนับสนุนจากรัฐบาลถือเป็นสิ่งสำคัญที่ชุมชนต้องการในการเริ่มต้นการสร้างเครือข่ายการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นฐานราก

อย่างไรก็ดี ได้มีข้อเสนอว่าหากติมอร์เลสเตยังคงให้ความสำคัญกับการพัฒนาอุตสาหกรรมน้ำมันเป็นหลักจนไม่สามารถแบ่งเงินทุนเข้ามาในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นฐานรากได้แล้วนั้น การที่ต้องยินยอมเปิดรับการบริจาคเงินทุนจากต่างชาติก็มีความสำคัญไม่แพ้กัน การขาดภาวะผู้นำของประชาชนในการขับเคลื่อนแนวทางการพัฒนานี้สามารถแก้ไขได้จากการสร้างคณะกรรมการที่คอยขับเคลื่อนนโยบายขึ้นมา ทั้งนี้อาจจะมีการขอความช่วยเหลือจากผู้เชี่ยวชาญจากรัฐบาลหรือต่างประเทศเข้ามาด้วย ฉะนั้นจากการศึกษาของ Tolkach & King (2015) สามารถสรุปปัญหาที่สำคัญ ได้แก่ ปัญหาการท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นฐานรากขาดการสนับสนุนจากรัฐบาล ปัญหาการไม่ไว้วางใจกันภายในกลุ่ม ปัญหาการไม่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจนไม่เกิดการร่วมมือเป็นเครือข่าย และปัญหาการขาดภาวะผู้นำที่มีความจำเป็นต่อการขับเคลื่อนต่อรองเชิงนโยบายของการพัฒนาระหว่างชุมชนกับรัฐ

สถานการณ์ปัญหาของการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทย

เมื่อชุมชนมาเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว จึงทำให้ "ชุมชน" เป็นสิ่งที่ต้องถูกกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งผลกระทบจากการดำเนินการท่องเที่ยวโดยชุมชน: "Community-based Tourism: CBT" จึงหมายรวมถึงทุกอย่างที่ดำเนินการย่อมส่งผลกระทบต่อสิ่งที่ตั้งอยู่ สิ่งแวดล้อม โดยรอบทั้งสิ้น ซึ่งมีผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบ ต่อด้านเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม ยกตัวอย่างผลกระทบทางบวก ได้แก่ ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นทำให้มีคุณภาพชีวิตดีขึ้น เกิดกลยุทธ์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชน เกิดกิจกรรมที่รับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม เกิดการจ้างงานและเกิดการสืบทอดวัฒนธรรมที่มีคุณค่าในชุมชน เป็นต้น ในส่วนของผลกระทบ

ทางลบ ได้แก่ การลงทุนเพิ่มขึ้นเพื่อขยายตัวทางการท่องเที่ยวมีผลทำให้เกิดต้นทุนระยะยาวของการท่องเที่ยวเพิ่มสูงขึ้นตามไปด้วย เกิดความขัดแย้งในชุมชน เช่น ความไม่ไว้วางใจ การแข่งขันรับนักท่องเที่ยวภายในชุมชนเอง ปัญหาขยะในชุมชน ภาษาท้องถิ่นสูญหายเนื่องจากการรองรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ เป็นต้น (งามนิจ แสนนำพล, วารินทร์ มัธยมบุรุษ, ประกอบศิริ ภักดีพิณีจ และพัจน์พิตตา ศรีสมพงษ์, 2563; อำนาจ รักษาพล, เบญจมาศ ณ ทองแก้ว และอุทัยวรรณ ศรีวิชัย, 2563)

อย่างไรก็ตาม รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่เน้นให้ชุมชนเป็นผู้ขับเคลื่อนโดยปราศจากการสนับสนุนจากภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องหรือปราศจากการสนับสนุนส่งเสริมจากภาครัฐในระยะเริ่มต้นและเมื่อถึงระยะอิ่มตัวแล้วนั้น ย่อมทำให้เกิดข้อจำกัดในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เกิดการพัฒนาต่อไป แต่ถ้าหากชุมชนได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจากภาคีเครือข่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยเฉพาะภาครัฐในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระยะเริ่มต้นและเมื่อถึงระยะอิ่มตัว ผู้วิจัยเชื่อว่า น่าจะสามารถเป็นแนวทางให้การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถพัฒนาต่อไปได้อย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ศุภมาส แหวนวิเศษ และเจริญชัย เอกมาไพศาล (2560) ที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยแห่งความสำเร็จในกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนต้นแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาตำบลน้ำเขียว จังหวัดตราด พบว่า ปัจจัยสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนต้นแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน คือ ปัจจัยการส่งเสริมสนับสนุนจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคชุมชน โดยภาครัฐจะทำการส่งเสริมสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งปัจจุบัน

จากการศึกษาข้างต้นภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานเทศบาลตำบลน้ำเขียว และองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) จะดูแลด้านการส่งเสริมการขาย การตลาดและการประชาสัมพันธ์ คือ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานตราด (ททท.) ด้านการให้องค์ความรู้และทักษะ ได้แก่ ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดตราด (ททจ.) สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด สำนักงานเกษตรอำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด และสถาบันการศึกษา/คณาจารย์ด้านการศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน คือ สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาทั่วประเทศ ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด (ทั่วประเทศ) และองค์การบริหารส่วนตำบล (ทั่วประเทศ)

ภาคเอกชน มีบทบาทในการส่งเสริมสนับสนุนด้านการจัดแพ็คเกจการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนร่วมกับธุรกิจและนำนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน ได้แก่ บริษัททัวร์ โรงแรมและรีสอร์ท

ส่วนภาคชุมชน มีการส่งเสริมสนับสนุนจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งการส่งเสริมสนับสนุนจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทางตรง ได้แก่ สมาชิกชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตำบลน้ำเขียว และการส่งเสริมสนับสนุนจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทางอ้อม ได้แก่ คนในชุมชนตำบลน้ำเขียว ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลน้ำเขียว และคนในพื้นที่ใกล้เคียง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ คมกฤต วงศ์นาง, กศรา สุกเพชร, ศรีสุดา แซ่ลี และสุรัตน์ วรวงค์รัตน์ (2556) ที่ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน คนท้องถิ่นควรได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนให้ตระหนักถึงการทำงานเป็นทีม รวมถึงการสร้างเครือข่ายเพื่อความสะดวกในการติดต่อประสานงานให้แก่นักท่องเที่ยว จัดให้มีผู้ประกอบการศูนย์บริการข้อมูลท่องเที่ยวชุมชน ซึ่งสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้ มีกฎ-กติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม และมีกองทุนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

จากการทบทวนวรรณกรรม ทำให้ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์บทบาทหน้าที่จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมี 3 กลุ่ม ที่สำคัญคือ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคชุมชน ในการส่งเสริมสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้ดังตาราง 3

ตาราง 3 แสดงบทบาทหน้าที่จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้ง 3 กลุ่มที่สำคัญ คือ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคชุมชน ในการส่งเสริมสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน

หน่วยงาน	บทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน
1. ภาครัฐ	<ol style="list-style-type: none"> ส่งเสริมสนับสนุนการทำการท่องเที่ยวโดยชุมชนตั้งแต่เริ่มจนกระทั่งปัจจุบัน ได้แก่ สำนักงานเทศบาลในเขตพื้นที่ และองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) ในเขตพื้นที่ ส่งเสริมสนับสนุนการขาย การตลาด และการประชาสัมพันธ์ ได้แก่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานในเขตพื้นที่ (ททท.) ส่งเสริมสนับสนุนให้องค์ความรู้และทักษะ ได้แก่ ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดในเขตพื้นที่ (ทกจ.) สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่ สำนักงานพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ สำนักงานเกษตรอำเภอ และสถาบันการศึกษา/คณคว่าวิจัยในเขตพื้นที่

ตาราง 3 (ต่อ)

หน่วยงาน	บทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน
	4. ส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน ได้แก่ สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาทั่วประเทศ ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด (ทั่วประเทศ) และองค์การบริหารส่วนตำบล (ทั่วประเทศ)
2. ภาคเอกชน	ส่งเสริมสนับสนุนด้านการจัดแพ็คเกจการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชน ร่วมกับธุรกิจและนำนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน ได้แก่ บริษัททัวร์ โรงแรมและรีสอร์ท
3. ภาคชุมชน	1. การส่งเสริมสนับสนุนจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทางตรง ได้แก่ สมาชิกชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่ 2. การส่งเสริมสนับสนุนจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทางอ้อม ได้แก่ คนในชุมชนที่ไม่ได้เป็นสมาชิกชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่

ที่มา: ผู้วิจัย

อย่างไรก็ตาม ในแง่ของการบริหารจัดการในบริบทของการท่องเที่ยวโดยชุมชนในปัจจุบันยังคงฉายภาพปัญหาของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ยังขาดการบริหารจัดการแบบร่วมมือกันกับภาคีที่เกี่ยวข้องค่อนข้างน้อย ซึ่งส่งผลทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนในระยะเริ่มต้นและระยะอิ่มตัวแล้วไม่สามารถพัฒนาต่อไปได้เท่าที่ควร ยกตัวอย่างเช่น จากการศึกษาวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบยั่งยืนของกลุ่มโฮมสเตย์ จังหวัดนครราชสีมา ของเจนจิรา อักษรพิมพ์ (2560, น. 3-4) พบว่า ปัญหาที่พบคือ การขาดการบูรณาการจากหน่วยงานสนับสนุนในทุกระดับ ชุมชนขาดพี่เลี้ยงด้านวิชาการ ขาดคนกลางในการประสานระหว่างชุมชนและนักท่องเที่ยวต่างชาติ ขาดงบประมาณในการจัดการ และประสบปัญหาการสืบทอดทางมรดกวัฒนธรรมสู่คนรุ่นใหม่ ประกอบกับจากการศึกษา การท่องเที่ยวพื้นที่สูงชุมชน อำเภอภักดีนิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ ของดวงพร อ่อนหวาน (2561, น. 2-7) พบว่า จากการยกระดับเป็นอำเภอ จึงมีความเจริญต่าง ๆ เข้ามาในชุมชน รวมถึงการขยายตัวด้าน

การท่องเที่ยว สิ่งเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อคนในชุมชน ซึ่งผลจากการศึกษา พบว่า ประชาชนในพื้นที่ ยังขาดความพร้อมในการจัดการการท่องเที่ยวที่กำลังจะเคลื่อนเข้าสู่ชุมชนอย่างปฏิเสธไม่ได้

จากการทบทวนวรรณกรรมต่าง ๆ ทำให้ผู้วิจัยมีมุมมองในการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยชุมชนว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนในระยะเริ่มต้นและระยะอิมตัวจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการส่งเสริมสนับสนุนความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายอื่น ๆ โดยเฉพาะภาครัฐ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของเพชรศรี นนทศิริ (2550, น. 164) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยว ชนบทของประเทศไทย พบว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวจะประสบผลสำเร็จไม่ได้เลยหากปราศจาก “ความร่วมมือ” ในการทำงานอย่างบูรณาการจากทุกฝ่าย อันประกอบไปด้วย 1) รัฐบาล ในฐานะที่เลี้ยงสนับสนุนแหล่งเงินทุนและกฎระเบียบต่าง ๆ 2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในฐานะผู้บริหารกิจกรรมท้องถิ่น 3) ภาคเอกชน ในฐานะผู้รักษาคุณภาพของสินค้าและบริการ และ 4) คนในชุมชน ซึ่งเป็นเจ้าของทรัพยากรท้องถิ่น

จากผลการศึกษาวิจัยที่ได้นำเสนอมาข้างต้นได้สะท้อนให้เห็นภาพของการขาด “การบริหารจัดการที่ดีในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน” ซึ่งผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์ได้ว่า อาจมีสาเหตุมาจากการขาดการบริหารจัดการแบบร่วมมือกันกับภาคีเครือข่ายภายนอกโดยเฉพาะ การได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ ได้แก่ 1) การขาดการเตรียมความพร้อมชุมชนในเรื่องแนวคิด ในการพัฒนาสินค้าเกษตรและทักษะการประกอบอาชีพใหม่ในชุมชนที่สนับสนุนกิจกรรม การท่องเที่ยว เป็นต้น ผู้วิจัยวิเคราะห์ได้ว่าอาจเนื่องมาจากการขาดการแบ่งปันความรับผิดชอบในการถ่ายทอดองค์ความรู้ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจากผู้รู้หรือนักวิชาการซึ่งเป็นบุคลากร ของหน่วยงานจากภาครัฐแก่ชุมชน 2) การที่ชุมชนขาดการวางแผนขีดความสามารถในการรองรับ นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเป็นจำนวนมากในช่วงเทศกาล อาจเนื่องมาจากการขาดการแบ่งปัน ผลประโยชน์จากกลุ่มภาครัฐและกลุ่มชุมชน กล่าวคือ ภาครัฐอาจขาดการสนับสนุนงบประมาณที่ มี หรือแพลตฟอร์ม หรือแอปพลิเคชัน เพื่อใช้ส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน รวมถึง การที่ชุมชนไม่แบ่งปันทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีในชุมชนให้ภาครัฐในการดำเนินการ บริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกัน และ 3) การขาดระบบการจัดการผลประโยชน์ โดยตรงและโดยอ้อมที่สมาชิกในชุมชนควรได้รับอาจเนื่องมาจากการขาดการแบ่งปันอำนาจใน การออกกฎระเบียบหรือกติกาที่เป็นทางการซึ่งต้องออกโดยหน่วยงานภาครัฐและกฎระเบียบกติกา ที่ออกมานั้นต้องสอดคล้องกับความต้องการและเหมาะสมกับบริบทของชุมชนด้วยเพื่อนำไปใช้ในการ บริหารจัดการผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งปัญหาที่กล่าวมา สะท้อน ให้เห็นว่า “ไม่มีการบริหารจัดการแบบร่วมมือกันในบริบทของการท่องเที่ยวโดยชุมชน” อาจจะเป็น

สาเหตุทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนไม่สามารถดำรงอยู่ได้หรือไม่สามารถพัฒนาต่อไปได้ ฉะนั้น ผู้วิจัยจึงมีสมมติฐานในงานวิจัยนี้ว่าหากนำ “แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน” (Collaborative management หรือ Co-management) มาประยุกต์ใช้ในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เหมาะสมจะทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถเกิดการพัฒนาและยกระดับคุณภาพให้มีความยั่งยืนต่อไปในอนาคตได้

6. นโยบายของรัฐและบทบาทของรัฐท้องถิ่นในการสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ในอดีต บทบาทของรัฐบาลไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 ซึ่งเป็นปีแรกของการประกาศนโยบายพัฒนาการท่องเที่ยว หลังการบรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 เป็นการมุ่งเน้นการสร้างรายได้และการจ้างงานมาโดยตลอด เมื่อภาคเศรษฐกิจท่องเที่ยวขยายตัวขึ้นเรื่อย ๆ รัฐบาลเริ่มให้ความสนใจกับภาคท่องเที่ยวในแง่ของการหารายได้มากขึ้นตามลำดับ เช่น การอนุมัติมาตรการกระตุ้นการท่องเที่ยว เช่น ยกเว้นค่าธรรมเนียมวีซ่าสำหรับนักท่องเที่ยว ลดหย่อนค่าธรรมเนียมการขึ้นลงของอากาศยาน เป็นต้น (มิ่งสรรพ ขาวสะอาด, 2554, น. 102-103) การที่รัฐมีวัตถุประสงค์จะให้การท่องเที่ยวสร้างรายได้แต่ฝ่ายเดียว ทำให้นโยบายท่องเที่ยวกลายเป็นนโยบายที่สร้างความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจมาก เพราะเป็นการให้ประโยชน์แก่คนกลุ่มน้อยแล้วหวังว่าประโยชน์นี้จะกระจายออกไป ซึ่งหลายครั้งเจตนาดีเหล่านี้สร้างกำไรแก่ผู้ประกอบการ ในขณะที่ย้ายต้นทุนทั้งในรูปรายจ่ายในการทำตลาดให้ตกแก่ประชาชนผู้เสียภาษี ซึ่งยังต้องแบกรับต้นทุนทางอ้อมอันเกิดจากค่าครองชีพที่สูงขึ้น และต้นทุนสังคมในรูปแบบของความเสื่อมโทรมของคุณภาพสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิต ความขาดแคลนบริการสาธารณูปโภคที่ต้องแย่งชิงแย่งใช้

ปัจจุบันประเทศไทยดำเนินการบริหารจัดการการท่องเที่ยวภายใต้กรอบยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561 – 2580) (สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ, 2561) นโยบายของรัฐด้านการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นก็เพื่อที่จะดูความเป็นไปได้ในการประสานความร่วมมือและทรัพยากรในการสนับสนุนการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งตามรัฐธรรมนูญไทยปี 2540 มีเจตนารมณ์ในการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ให้องค์กรส่วนท้องถิ่น ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และองค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) ดูแลแหล่งท่องเที่ยวในเขตของตนเอง เป็นต้น จึงทำให้อำนาจในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวกระจายสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น ด้วยเหตุนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงถือว่าเป็นตัวแทนของภาครัฐที่จะเข้ามาช่วยส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้สามารถพัฒนาต่อไปได้อย่างยั่งยืน

องค์กรของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

องค์กรของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. องค์กรภาครัฐที่ทำหน้าที่โดยตรง ได้แก่ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา โดยมี 2 หน่วยงานแบ่งงานกันรับผิดชอบ คือ

1.1. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ทำหน้าที่ดูแล ประสานงาน และบริหารอุตสาหกรรมท่องเที่ยวให้มีรายได้จากเงินตราต่างประเทศเข้าสู่ประเทศไทย และส่งเสริมให้คนไทยเที่ยวเมืองไทยเพื่อป้องกันเงินตราไหลออกสู่นอกประเทศ กล่าวคือ ททท.จะทำหน้าที่ทางด้านการตลาดเป็นหลัก

1.2 สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว ทำหน้าที่เกี่ยวกับการพัฒนาบริการท่องเที่ยว พัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และดูแลเรื่องระเบียบธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ นอกจากนี้ในแต่ละจังหวัดยังมีศูนย์การท่องเที่ยว กีฬา และนันทนาการจังหวัดประจำทุกจังหวัดอีกด้วย

2. องค์กรภาครัฐที่ทำหน้าที่ทางอ้อม โดยแบ่งความรับผิดชอบออกไปตามลักษณะงาน เช่น

2.1 ดูแลด้านแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม กรมศิลปากร กรมอุทยานแห่งชาติ

2.2 ดูแลด้านสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น การบินไทย กรมทางหลวง

2.3 ดูแลด้านสินค้าท่องเที่ยว เช่น กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม

2.4 ดูแลด้านบริการทางการท่องเที่ยว เช่น สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

2.5 ดูแลด้านการพัฒนาบุคลากรทางการท่องเที่ยว เช่น สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ทบวงมหาวิทยาลัย

บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลในการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ตาม พรบ.อบต.มาตรา 16(8) และมาตรา 68(12) ได้กำหนดไว้ว่า “อบต. สามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวและจัดทำกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ได้” ทำให้ อบต.มีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

1. จัดทำแผนส่งเสริมการท่องเที่ยว ซึ่งต้องมีโครงการหรือกิจกรรมรองรับการนำแผนส่งเสริมการท่องเที่ยวสู่การปฏิบัติ ดำเนินการได้ 2 แนวทาง คือ

1.1 ดำเนินการโดยใช้งบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)

1.2 ดำเนินการโดยใช้งบประมาณจากหน่วยงานอื่น

2. จัดตั้งองค์กรเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่

อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวโดยชุมชน ไม่จำเป็นต้องอยู่ภายใต้โครงสร้างของ อบต.เสมอไป หากองค์กรชุมชนที่ทำเรื่อง การท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถประสานกับ อบต. ได้ ก็จะเป็นโอกาสที่ดีที่จะมีงบประมาณจาก อบต.สนับสนุน และอบต.สามารถออกกฎระเบียบ เพื่อพัฒนาและควบคุมการท่องเที่ยวได้

ในบริบทของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในปัจจุบัน ผู้วิจัยมีมุมมองว่า ภาครัฐควรมีส่วนเข้ามาช่วยสนับสนุนส่งเสริมเพื่อให้เกิดการพัฒนาต่อไป ซึ่งบทบาทของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับชุมชนโดยตรง ได้แก่ บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) เป็นต้น หากเข้ามามีบทบาทในการร่วมพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนมากขึ้น ก็จะเป็นการเพิ่มศักยภาพให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถพัฒนาต่อไปได้อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับ รัตเกล้า เปรมประสิทธิ์ (2559, น. 195-216) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนจากการท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติ พบว่า อปท. มีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนจากการท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติ ลักษณะกิจกรรมที่ ดำเนินการจะเน้นการส่งเสริมกลุ่มอาชีพและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อจำหน่ายให้กับ นักท่องเที่ยว โดยสนับสนุนงบประมาณ การอบรมความรู้ และการศึกษาดูงาน ตลอดจนการสร้าง ตลาดสินค้าชุมชนเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่เพื่อสร้างกิจกรรมให้กับ เส้นทางท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติ การสนับสนุนสิ่งก่อสร้างเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับ นักท่องเที่ยวภายในบริเวณอุทยานฯ และการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวอุทยานฯ ทั้งนี้ หาก อปท.เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติมากขึ้น จะสามารถเพิ่ม ศักยภาพการท่องเที่ยวเส้นทางอุทยานแห่งชาติโดยทำงานร่วมกับอุทยานแห่งชาติ ทั้งในระดับ นโยบายและระดับปฏิบัติ อย่างไรก็ตาม หากให้อปท. บริหารจัดการการท่องเที่ยว รัฐบาลควรมี ความชัดเจนในระดับนโยบายด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติ โดยต้องมีมาตรการ และความชัดเจนของบทบาทหน้าที่ที่สามารถทำได้และทำไม่ได้ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ และต้องมี มาตรการทางกฎหมายที่เคร่งครัดในการปฏิบัติเพื่อรักษาสภาพธรรมชาติและระบบนิเวศ โดยเฉพาะบทบาทของอปท.ในการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนให้เกิดการจ้างงาน รายได้ และอาชีพ ซึ่งเกิดจากการท่องเที่ยว

ดังนั้น เมื่อวิเคราะห์เชื่อมโยงกับบริบทของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผู้วิจัยสามารถ สังเคราะห์ได้ว่า หากรัฐเปิดโอกาสให้ อปท.เข้ามามีบทบาทแทนภาครัฐเพื่อส่งเสริมสนับสนุน การท่องเที่ยวโดยชุมชน รัฐควรมีความชัดเจนในระดับนโยบายด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว

โดยอาจจะมีการระดมมาตรการและความชัดเจนของบทบาทหน้าที่ที่ อปท.ทำได้และทำไม่ได้ รวมทั้งส่งเสริมให้ อปท.มีการวางแผนงานร่วมกับภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้งหมดหรือผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่น ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคชุมชน เป็นต้น ให้เข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการหรือวางแผนทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกัน

แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกันในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชน

นอกเหนือจากองค์ประกอบของทุนทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับบริบทของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่แบ่งองค์ประกอบของทุนทางสังคมไว้ 3 ทุนดังนี้ (สำนักพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิต, 2546) 1) ทุนระดับบุคคล 2) ทุนระดับกลุ่มและสถาบัน และ 3) ทุนทางปัญญาและวัฒนธรรม ทั้งนี้ ทุนทางสังคมทั้ง 3 ประการนี้จะมีลักษณะเฉพาะและความสำคัญที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งชุมชนสามารถนำทุนในด้านต่าง ๆ ที่ภายในชุมชนของตนเองมีอยู่มาพัฒนาในการจัดการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ ซึ่งในการบริหารทุนทางสังคมเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต้องอาศัยความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชนในการเข้ามาร่วมบริหารจัดการและพัฒนาจนสามารถผลักดันให้ชุมชนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมและเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง ประกอบกับเนื่องจากในสถานการณ์ของความเป็นจริงแล้ว หาก “ชุมชน” เป็นตัวขับเคลื่อนการพัฒนาอยู่ฝ่ายเดียวโดยปราศจากการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐอาจส่งผลทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เกิดขึ้นมาล่มสลายลงได้หรือไม่สามารถพัฒนาให้ยั่งยืนต่อไปได้ จึงจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนที่กำลังจะเกิดขึ้นใหม่ หรือแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนที่อยู่ในระยะอิ่มตัวแล้ว ควรต้องมี “การจัดการแบบร่วมมือกัน” กับภาคีเครือข่ายภายนอก โดยเฉพาะ “ภาครัฐ” ในการที่ให้ภาครัฐมีส่วนมาช่วยสนับสนุนส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระยะอิ่มตัวให้สามารถเกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง หรือสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระยะเริ่มต้น เช่น การสนับสนุนเงินประมาณ การสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน การให้คำปรึกษาจากนักวิชาการ หรือการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาช่วยยกระดับการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นต้น

สำหรับในบริบทของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในปัจจุบัน หากมีการนำแนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกันมาประยุกต์ใช้น่าจะประสบความสำเร็จได้เช่นกัน เนื่องจาก การประยุกต์ใช้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกันในบริบทอื่นประสบความสำเร็จมาแล้ว เช่น บริบทของการจัดการประมง บริบทของการจัดการป่าไม้ เป็นต้น โดยหลักการสำคัญของ Co-management พอจะสรุป ได้พอสังเขป ดังนี้ 1) ต้องมีการแบ่งสรรปันส่วนอำนาจ 2) ต้องมี

การแบ่งสรรปันส่วนความรับผิดชอบ และ 3) ต้องมีการแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์ ซึ่งสอดคล้องกับที่ Berkes et al. (1991, p. 12; Singleton, 1998, p. 7) กล่าวว่า การจัดการร่วม มีความหมาย คือ การใช้งานร่วมกันของอำนาจและการมีความรับผิดชอบร่วมกันระหว่างรัฐบาลกับชุมชนท้องถิ่น รวมถึง ระบบการดูแลในฐานะผู้ควบคุมกับท้องถิ่น การตัดสินใจ และการรับผิดชอบในแต่ละความคิด การรวมกัน และการแก้ไขจุดอ่อนแต่ละจุดร่วมกัน โดยทุกฝ่ายที่เข้ามาบริหารจัดการร่วมกันนี้ต้องมองเห็น “ผลประโยชน์” ร่วมกัน

แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน (Collaborative management or Co-management) เป็นแนวคิดที่เน้นในกระบวนการบริหารจัดการทรัพยากร โดยการบริหารจัดการทรัพยากร ตามแนวคิดเดิมสามารถแยกได้เป็น 2 ฐานแนวคิด คือ

1. เกิดจากแนวคิดที่ว่า “ชุมชนท้องถิ่น” ควรเป็นผู้จัดการทรัพยากร เพราะชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้ดูแล เป็นผู้คุมทรัพยากร จะมีองค์ความรู้ในการนำทรัพยากรมาใช้ได้เป็นอย่างดี ดังนั้น ชุมชนท้องถิ่นควรจะเป็นคนออกแบบการบริหารจัดการ ยกตัวอย่างเช่น จากการศึกษาของ John Steiner, Weber & Minnis (1998, pp. 423-436) ที่ได้ใช้ทฤษฎีทางสังคมกับการจัดการร่วมในการประมง ซึ่งการประมงเป็นตัวแทนทางกรณีศึกษาที่สำคัญของกระบวนการจัดการร่วมจากเหตุผลที่สำคัญก็คือ โดยธรรมชาติของการประมงนั้นรัฐมักประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการการควบคุมจำนวนของปลาหรือแม้แต่การละเลยให้มีการจับปลามากเกินไป ในหลายกรณีศึกษา รัฐจึงมักเรียกร้องให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการประมงเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ ในทาง “กฎหมาย” ซึ่งจากการเรียกร้องให้เกิดการมีส่วนร่วมนี้เองจึงทำให้กระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้อันมีที่มาจาก “ชุมชน” ได้รับการต่อเติมเสริมแต่งแลกเปลี่ยนจากภาคท้องถิ่นทุกภาครัฐ สร้างความรู้ความเข้าใจจนนำไปสู่การยกระดับให้กฎหมายนั้นสอดคล้องกับสภาพการณ์ในการทำ การประมงที่แท้จริง สิ่งที่จะช่วยผลักดันให้กระบวนการร่วมตัดสินใจและร่วมจัดการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพเกิดขึ้นด้วยการพยายามกระตุ้นให้เกิดการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล แต่โดยธรรมชาติของมนุษย์นั้น มักมีความเห็นแก่ตัวและเอาตัวเองเป็นที่ตั้ง เมื่อไหร่ก็ตามที่เกิดประเด็นทางสังคมขึ้นแล้วสมาชิกในสังคมไม่สามารถจำกัดธรรมชาติของความเห็นแก่ตัวนี้ได้ การร่วมกันจัดการหรือ การจัดการร่วมก็เกิดขึ้นได้อย่างยากลำบาก ดังนั้นสิ่งที่สำคัญคือต้องมี “กฎหมายหรือระเบียบ บังคับ” บางอย่างขึ้นมาเป็นข้อปฏิบัติร่วมกัน

อย่างไรก็ดี บทบาทของกฎหมายในกระบวนการจัดการร่วมนั้นไม่ได้มีสถานะของการเป็นที่เคารพ แต่มีสถานะเป็นมาตรฐานในการคิดใคร่ครวญตัดสินใจอย่างมีเหตุผลต่อการกระทำใด การมีกฎหมายจึงทำให้มนุษย์สามารถตัดสินใจอย่างมีเหตุผลว่าจะสร้างสมดุล

ระหว่างความต้องการส่วนตนกับผลประโยชน์ในภาพรวมของสังคมอย่างไร ในอีกมิติหนึ่ง การที่มนุษย์มีชีวิตอยู่ในสังคม มนุษย์จึงต้องมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ ทำให้มนุษย์ปฏิบัติไม่ได้ว่าการใช้ชีวิตนั้นก็คือการฝังตัวอยู่ในความสัมพันธ์ทางสังคมที่ถูกประกอบสร้างขึ้นจากวัฒนธรรมและโครงสร้างต่าง ๆ ฉะนั้นตัวเลือกในการตัดสินใจอย่างมีเหตุผลจึงไม่ได้มาจากเพียงปัจเจกบุคคลเท่านั้น แต่มาจากการซึ่งนำหน้าผลประโยชน์รวมถึงการวางสถานะทางสังคมของปัจเจกชนว่าอยู่ส่วนใดของสังคมโดยรวมด้วย ส่วนบรรดาวัฒนธรรมและคุณค่าทางสังคมอันเกิดจากความสัมพันธ์ทางสังคมในระดับต่าง ๆ อาจเรียกรวมได้ว่าเป็นทุนทางสังคม ด้วยเหตุนี้ในกระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติจะปฏิเสธการบริหารจัดการทุนทางสังคมนี้ไปไม่ได้

อนึ่ง การจัดการร่วม สามารถเรียกได้ว่าเป็นการจัดวางผู้เล่นซึ่งก็คือกลุ่มต่าง ๆ ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในการแบ่งปันปันส่วนทรัพยากรและอำนาจในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติว่าสมควรจะมีบทบาทในส่วนใดบ้าง โดยมีกฎหมายที่แต่ละภาคส่วนนั้นยอมรับเป็นมาตรฐานกลาง การมีกฎหมายหรือกติกาในสังคมเป็นมาตรฐานกลางนี้ไม่ทำให้เกิดสภาพบังคับแต่เป็นการกระตุ้นให้เกิดสภาพของความรับผิดชอบให้เกิดขึ้นในแต่ละภาคส่วน ดังนั้นผู้ที่คอยแต่จะรับผลประโยชน์อย่างเดียวแต่ไม่คิดจะลงแรง (free rider) จึงสมควรถูกประณามในกระบวนการจัดการร่วม การที่กฎหมายและรูปแบบปฏิบัติตามทฤษฎีของการจัดการร่วมมีความยืดหยุ่นและสามารถเปลี่ยนแปลงได้เสมอ กฎหมายจึงมักเป็นเครื่องมือของการสร้างกระบวนการมากกว่าจะเป็นเครื่องมือของการปกครอง เป็นเครื่องมือของการสร้างโอกาสในการเปลี่ยนแปลงมากกว่าจะเป็นเครื่องมือที่ทำให้ทุกอย่างหยุดนิ่ง ดังนั้นกฎหมายสามารถถูกวิพากษ์วิจารณ์ปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสถานการณ์ สิ่งนี้เองชี้ให้เห็นว่ากฎหมายนั้นเป็นผลผลิตของกระบวนการมีส่วนร่วมและกฎหมายที่ดีควรต้องมีฐานจากทุนทางสังคมในชุมชน

จากการศึกษาดังกล่าวผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์ได้ว่า กฎหมายในการจัดการร่วมนั้นจะสามารถเป็นเครื่องมือของการสร้างกระบวนการจัดการร่วม เป็นเครื่องมือของการสร้างโอกาสในการเปลี่ยนแปลง กฎหมายสามารถถูกวิพากษ์วิจารณ์ได้ และกฎหมายสามารถปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสถานการณ์ได้ ในกรณีการทำประมง ชาวประมงมีความรู้เรื่องการทำประมง ชำนาญเรื่องการทำประมง มีทักษะ รู้ว่าเวลาใด เดือนใด ปีใด ที่ควรออกจับปลา แต่ก็อาจจะข้ามเขตแดนในการจับปลาหรือจับปลาในจำนวนที่มากเกินไปทำให้เกิดกฎหมาย เนื่องจากชาวประมงไม่รู้เรื่องของกฎหมายการทำประมง เป็นต้น ในกรณีเช่นนี้จะให้ความสำคัญในการบริหารจัดการไปที่ “ชุมชน” ส่วนภาครัฐจะเป็นเพียงผู้สนับสนุนในการออกกฎหมาย ออกกฎระเบียบ ที่เหมาะสมกับการทำ

ประมงในชุมชนเท่านั้น เป็นต้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีมุมมองในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่า ควรจะต้องมี “กฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับ” ที่เป็นมาตรฐานเป็นทางการที่ทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องยึดปฏิบัติร่วมกัน ซึ่งกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับดังกล่าวภาครัฐควรส่งเสริมสนับสนุนในการออกกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับขึ้นมา โดยยึดบริบทของชุมชนเป็นสำคัญในการออกกฎหมาย โดยกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับของแต่ละชุมชนท่องเที่ยวจะไม่เหมือนกันเนื่องจากแต่ละชุมชนมีทุนทางสังคมที่แตกต่างกัน ดังนั้นการออกกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับก็ต้องสอดคล้องกับบริบทของทุนทางสังคมที่แต่ละชุมชนนำมาใช้ในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้วย

2. มาจากฐานแนวคิดที่ว่า “รัฐ” ควรเข้าไปบริหารจัดการ เพราะรัฐเป็นผู้ออกกฎระเบียบให้คนในสังคมรวมถึงชุมชนท้องถิ่นอยู่กันอย่างมีระเบียบแบบแผน ยกตัวอย่างการศึกษาที่สอดคล้องกับแนวความเชื่อนี้ได้แก่ กรณีศึกษาจากประเทศแถบซบซซาฮาร่าในประเทศแอฟริกาของ Nelson & Agrawal (2008, pp. 557-558) กล่าวว่า แนวคิดการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยใช้ชุมชนเป็นฐานที่เกิดขึ้นในทวีปแอฟริกาเขตซบซซาฮาร่า ในทางปฏิบัตินั้นดูเหมือนว่าท้องถิ่นเป็นผู้มีสิทธิ์ขาดในการบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรจนทำให้กระบวนการนโยบายในการบริหารจัดการทรัพยากรนั้นเสมือนได้กระจายอำนาจแล้ว แต่เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า การบริหารจัดการทรัพยากรในเขตซบซซาฮาร่ายังถูกดำเนินการโดยรัฐบาลกลางอยู่ รัฐบาลกลางยังมองว่า แม้จะมีการปฏิรูปอย่างไรก็ตาม “รัฐ” ก็ควรจะมีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายหรือมีแนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ด้วยเหตุผลสำคัญ คือรัฐเป็นผู้ชอบธรรมในการออกนโยบายการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติรวมถึงเป็นผู้ชอบธรรมในการแสวงหากำไรจากค่าเช่าอันได้มาจากการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติด้วย

ฉะนั้น จากกรณีศึกษาของซบซซาฮาร่าซึ่งอยู่ในเขตประเทศที่ระบบนิติรัฐและประชาธิปไตยยังไม่สามารถกล่าวได้ว่าเป็นไปตามมาตรฐานวัฒนธรรมแบบประชาธิปไตยและนิติรัฐ จึงส่งผลให้รัฐคิดว่าตนเองคือผู้ชอบธรรมเพียงผู้เดียวในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และระดับของรัฐในการแทรกแซงการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนมีมากน้อยต่างกัน โดยจะแปรผันไปตามสำนักเรื่องการคิดคำนวณผลประโยชน์อันได้มาจากค่าเช่าทรัพยากรธรรมชาตินั้น ๆ ทำให้ผู้วิจัยสังเคราะห์ได้ว่ากรณีของซบซซาฮาร่า เป็นรัฐที่เกิดใหม่ ความพร้อมในการบริหารจัดการด้านต่าง ๆ ยังไม่สามารถดำเนินการได้ด้วยตนเองต้องอาศัยภาครัฐเข้ามาเป็นหลักในการบริหารจัดการดูแลช่วยเหลือ จึงทำให้ลักษณะของการ Co-management ที่เกิดขึ้นในกรณีนี้จะให้น้ำหนักของการบริหารจัดการส่วนใหญ่ไปที่รัฐ

ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์ที่เทียบเคียงได้กับบริบทของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เพิ่งเริ่มต้นในระยะแรกได้ว่า หากชุมชนใดที่กำลังจะเริ่มต้นพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเป็นระยะที่ชุมชนส่วนใหญ่ยังขาดองค์ความรู้ในด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ภาครัฐควรเข้ามาช่วยสนับสนุนส่งเสริมตั้งแต่ในระยะเริ่มต้นอันจะเป็นการช่วยลดความเสี่ยงของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ล้มเหลวในอนาคตได้

เมื่อการจัดการร่วม ถูกประยุกต์เข้ามาศึกษาการท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นฐานรากก็ทำให้เกิดปัญหาข้อสำคัญหนึ่งนั่นคือ ในขณะที่การท่องเที่ยวใด ๆ นั้นสามารถก่อให้เกิดผลกระทบกับร้ายแรงกับวัฒนธรรมประเพณีค่านิยมหรือแม้แต่ทรัพยากรในชุมชนได้แต่ในทางทฤษฎีการจัดการนั้นคือการช่วยเหลือสนับสนุนให้ชุมชนสามารถจัดการท่องเที่ยวโดยคำนึงถึงทุนทางสังคมอันเป็นไปในเชิงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นฐานรากนั้นถูกมองว่าเป็นวิถีทางที่จะช่วยพัฒนาชุมชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ชนบทซึ่งสาธาณูปโภคยังอยู่ในภาวะจำกัดและไม่เพียงพอ การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะสามารถดึงรัฐบาลให้เข้ามาช่วยสนับสนุนสาขาที่ขาดแคลนดังกล่าว

จากการทบทวนวรรณกรรมในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับหลักการสำคัญของแนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกันข้างต้น ซึ่งหลักการสำคัญจะต้องประกอบด้วย 1) การแบ่งสรรปันส่วนอำนาจ 2) การแบ่งสรรปันส่วนความรับผิดชอบ และ 3) การแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์ จากหลักการดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์เพื่อสะท้อนภาพให้เห็นถึงการจัดการแบบร่วมมือกันในบริบทของการท่องเที่ยวโดยชุมชนระหว่างชุมชนกับภาครัฐที่เกิดขึ้นภายในประเทศไทย ได้ดังนี้

1. การแบ่งสรรปันส่วนอำนาจในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ การสร้างเครือข่ายความเชื่อมโยงการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่กับกลุ่มจังหวัด และการกระจายอำนาจการตัดสินใจสู่ระดับท้องถิ่นอย่างเต็มรูปแบบ เป็นต้น

ยกตัวอย่างเช่น กรณีศึกษา เบตง ต้นแบบท่องเที่ยวเมืองชายแดนใต้ของทวีสินธุ์ ตั้งเซ่ง (2561, น. 21-24) เนื่องจากการสร้างเครือข่ายถือเป็นการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจากความร่วมมือภายในชุมชนและภายนอกชุมชนทั้งในระดับจังหวัด ระดับภูมิภาค ระดับประเทศ และระดับโลก แล้วแต่ศักยภาพ ดังนั้นการสร้างเครือข่ายเป็นเรื่องที่มีความสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้ เป็นต้น ส่วนการกระจายอำนาจในการตัดสินใจสู่ระดับท้องถิ่นอย่างเต็มรูปแบบ ยกตัวอย่างเช่น จากการศึกษาของ Donda (2017, pp. 147-153) ที่ได้ระบุว่า กระบวนการร่วม

จัดการในกรณีของประเทศมาลาวีได้รับอิทธิพลสนับสนุนจากการผนวกรวมแนวคิดเสรีนิยมใหม่ที่รัฐบาลมาลาวีกระจายอำนาจการตัดสินใจสู่ในระดับท้องถิ่นอย่างเต็มรูปแบบ รัฐบาลท้องถิ่นสามารถพัฒนากฎหมายและระเบียบปฏิบัติในการประมงขึ้นมาเองได้ สำหรับกรณีศึกษาชิ้นนี้ชี้ให้เห็นว่าผลประโยชน์จากการประมงที่นำเอาแนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกันเข้ามาใช้นั้น อาจจะไม่สามารถตอบสนองผลประโยชน์ในทางธุรกิจหรือทางเศรษฐกิจได้อย่างเต็มที่ แต่กลับสามารถตอบโจทย์ให้แก่การรักษาผลประโยชน์และการกระจายโอกาสให้แก่ชาวประมงได้อย่างเท่าเทียมอันส่งผลต่อความสัมพันธ์อันดีต่อชุมชน โดยที่รัฐบาลมีบทบาทในการช่วยเหลือสนับสนุนอยู่ห่าง ๆ เท่านั้น หากเทียบเคียงกับบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชนแล้วการแบ่งสรรปันส่วนอำนาจก็คือการที่รัฐบาลคอยช่วยเหลือสนับสนุนให้คำแนะนำการออกกฎหมายหรือระเบียบปฏิบัติในการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั่นเอง

2. การแบ่งสรรปันส่วนความรับผิดชอบในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ การที่นักวิชาการจากสถาบันการศึกษาเข้าไปให้ความรู้ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการยกระดับหรือพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ร่วมกัน และการที่หน่วยงานภาครัฐร่วมกับภาคีเครือข่ายในชุมชนร่วมกันทำหน้าที่เข้าไปค้นหาอัตลักษณ์ที่โดดเด่นและแตกต่างตามฐานทรัพยากรของชุมชนที่มี และเข้าไปช่วยเติมเต็มองค์ความรู้ รวมทั้งฟื้นฟูทรัพยากรไปพร้อมกับการพัฒนาและต่อยอด เป็นต้น

ยกตัวอย่างเช่น การที่นักวิชาการจากสถาบันการศึกษาเข้าไปให้ความรู้เกี่ยวกับทักษะการสื่อสารโดยเฉพาะภาษาอังกฤษพื้นฐานที่ใช้ในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชน (ประกอบศิริ ภักดีพิณิจ, 2561, น. 12-20) สำหรับตัวอย่างที่สะท้อนการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ร่วมกัน เช่น การแก้ไขปัญหาระบบเศรษฐกิจฐานรากหรือการแก้ปัญหารายได้ของชาวนาคตกต่ำโดยการที่รัฐมีแนวคิดในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก จึงเป็นที่มาของ “การท่องเที่ยววิถีชาวนาไทย” ซึ่งจัดว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวโดยชุมชน อาทิเช่น ชุมชนบางซ่ง จังหวัดสุโขทัย ชุมชนชีทวน จังหวัดอุบลราชธานี และชุมชนท่าช้าง จังหวัดพัทลุง เป็นต้น สุวิทย์ เมษินทรีย์ (2561, น. 30-35) ในส่วนของตัวอย่างที่ฉายภาพหน่วยงานภาครัฐร่วมกับภาคีเครือข่ายในชุมชนทำหน้าที่เข้าไปค้นหาอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของแต่ละชุมชนที่มีเพื่อจะได้ทำการพัฒนาระดับให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อไป เช่น การค้นหาชุมชนต้นแบบที่มี “วิถีชุมชนประมงพื้นบ้านป่าชายเลน” ในพื้นที่บ้านเป็ดรีดโน และบ้านสลักคอก บ้านน้ำเขียว บ้านแหลมกลัด จังหวัดตราด เป็นต้น สุเทพ เกื้อสังข์ (2561, น. 48-51) และบทบาทของสมาคมไทยท่องเที่ยวในการสร้างความรับรู้ความตระหนักให้กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนา ทำงานร่วมกับชุมชน การยกระดับสินค้าและ

บริการ การเพิ่มมูลค่าและรายได้ให้กับชุมชน และมองหากลุ่มนักท่องเที่ยวที่เหมาะสมให้กับชุมชน (ปณต ประครองทรัพย์, 2561, น. 52-53)

3. การแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์ในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ การเกิดรายได้ทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) ภายในชุมชน และการเกิดการสร้างงานสร้างอาชีพภายในชุมชน

ยกตัวอย่างเช่น จากการศึกษาเกี่ยวกับท่องเที่ยวข้ามพรมแดน สร้างประสบการณ์ให้กับนักท่องเที่ยว ประกอบศิริ ภักดีพินิจ (2561, น. 12-20) โดยรัฐต้องสนับสนุนผลักดันให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเข้าไปเรียนรู้ในกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้วยการออกนโยบายการท่องเที่ยวเมืองรอง การสร้างแพลตฟอร์มให้นักท่องเที่ยวและเจ้าของชุมชนท่องเที่ยวได้ใช้งาน เป็นต้น

จากการยกตัวอย่างข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์การจัดการแบบร่วมมือกันในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามองค์ประกอบทั้ง 3 ด้านได้ดังนี้

1. การแบ่งสรรปันส่วนอำนาจในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ การออกกฎกติกาการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกัน การบังคับใช้กฎกติกาการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกัน การลงโทษผู้กระทำผิดกติกา การจัดระเบียบ การอนุญาตให้ใช้ทรัพยากร การเคารพในกติกา และการตรวจสอบ

2. การแบ่งสรรปันส่วนความรับผิดชอบในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ การแก้ไขปัญหาาร่วมกัน การร่วมกันค้นหาอัตลักษณ์ที่โดดเด่นและแตกต่าง การช่วยเติมเต็มองค์ความรู้ การร่วมฟื้นฟูทรัพยากร การร่วมกันพัฒนาและต่อยอดทุนที่มีภายในชุมชน การช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม การร่วมกันรับมือวิกฤติจากภายนอก และการถ่ายทอดประสบการณ์หรือทักษะในการดำเนินงานร่วมกัน

3. การแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์ในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ การเกิดรายได้ทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) ภายในชุมชน การเกิดการสร้างงานสร้างอาชีพภายในชุมชน การจัดสรรผลประโยชน์

นอกเหนือจากองค์ประกอบที่สำคัญตามแนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกันที่ได้กล่าวมาข้างต้น ยังมีช่องว่างขององค์ความรู้ (Gap of knowledge) ของแนวคิดการจัดการร่วมในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชนประการหนึ่ง คือ นอกจากการจัดการแบบร่วมมือกันในมิติของอำนาจความรับผิดชอบ และผลประโยชน์แล้ว ผู้วิจัยเชื่อว่ามีมิติการจัดการแบบร่วมมือกันในเรื่องเทคโนโลยีก็มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน ทั้งนี้เพราะปัจจุบันเทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญใน

การสืบค้น จองที่ปัก วางแผนการเดินทาง สำหรับนักท่องเที่ยว เป็นต้น ส่วนประโยชน์ของเทคโนโลยีที่เกิดกับชุมชน เช่น ใช้ในการประชาสัมพันธ์ ใช้เพื่อการค้นหาอัตลักษณ์ ประสาน การดำเนินงานสำหรับชุมชน เป็นต้น อีกเหตุผลหนึ่งคือ ปัจจัยทางนโยบายของทางภาครัฐและ ภาคเอกชนที่มีการส่งเสริมและพัฒนาการพัฒนาระบบนวัตกรรมทางเทคโนโลยีเพื่อยกระดับ การท่องเที่ยวก็มีส่วนสนับสนุนความเชื่อ และการวางข้อโต้แย้งกับแนวคิดการจัดการร่วมในครั้งนี้

ในประเด็นแรก เทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน กล่าวคือ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะวางแผนการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนด้วยการใช้ ช่องทางออนไลน์ ด้วยการใช้อินเทอร์เน็ต เทคโนโลยีสารสนเทศ (IT) ในการค้นหา รับข้อมูลข่าวสาร และ อื่น ๆ ผ่านอุปกรณ์มือถือหรือคอมพิวเตอร์ เพราะหากไม่มีการใช้เทคโนโลยีเหล่านี้ อาจส่งผลทำให้ เกิดปัญหาสำหรับนักท่องเที่ยว เช่น ปัญหาการจราจรติดขัดในพื้นที่ ปัญหาที่พักในชุมชนท่องเที่ยว ไม่เพียงพอ เป็นต้น ในประเด็นถัดมา เทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญในการประสานการดำเนินงาน การท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่น การศึกษาของ ศุภมาส แหวนวิเศษ และเจริญชัย เอกมาไพศาล (2560, น. 66-94) กล่าวว่า การติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิก มีทั้งช่องทางการติดต่อสื่อสารที่ใช้ ตั้งแต่เริ่มการดำเนินงาน ได้แก่ การโทรศัพท์ การแจ้งโดยตรง การฝากบอกต่อ การประชุม ประจำเดือน การประชุมย่อยและการประชุมด่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจุบันสมาชิกสามารถ ติดต่อสื่อสารทั้งระหว่างบุคคลและระหว่างกลุ่มผ่านทางแอปพลิเคชันไลน์ ซึ่งเป็นเทคโนโลยีที่ อำนวยความสะดวกสบายในการติดต่อสื่อสาร หากไม่มีเทคโนโลยีในการประสานงานเมื่อเกิด ปัญหาอาจจะทำให้สื่อสารและแก้ไขปัญหาได้ล่าช้า ฉะนั้นเทคโนโลยีจะช่วยให้การติดต่อสื่อสาร ระหว่างสมาชิกให้สามารถมีส่วนร่วมการกำหนดขั้นตอนและแนวทางการแก้ไขปัญหาสำคัญและ เร่งด่วนหรือเรื่องที่มีระดับความสำคัญมาร่วมกันได้อย่างทั่วถึง เป็นต้น

แนวคิดการจัดการร่วมหรือการจัดการแบบร่วมมือกันถือได้ว่าเป็นกระบวนการจัดการ ระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพและความเท่าเทียมกันในแต่ละระดับพื้นที่ ดังเช่นการศึกษาของ Donda (2017) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่องการจัดการปฏิรูปประมงขนาดเล็ก ในเม็กซิโก แสดงให้เห็นว่า การที่การประมงขนาดเล็กต้องเผชิญกับความท้าทายที่สูงขึ้น วิธีการ กำกับการดูแลจากส่วนกลางและการดูแลด้วยตนเองเพียงอย่างเดียวไม่อาจนำไปสู่การแก้ปัญหาที่ ยั่งยืนได้ แม้ว่าการจัดการร่วมได้รับการเสนอมานานแล้วในฐานะข้อตกลงเชิงสถาบัน แต่การจัดการร่วมสามารถมีได้หลายรูปแบบ ดังนั้นการจัดการร่วมประเภทใดประเภทหนึ่งจะ ไม่ได้ผลกับความท้าทายที่ต้องเจอกับประมงขนาดเล็ก ดังนั้นศักยภาพและโอกาสในการจัดการ ร่วมหลายระดับสามารถนำไปสู่บทบาทหน้าที่ที่สร้างสรรค์พัฒนาในทั่วโลกและเขตภูมิภาคที่

เกี่ยวกับการปฏิรูปดูแลการประมงขนาดเล็ก เป็นต้น ซึ่งแนวคิดการจัดการร่วมสามารถประยุกต์ใช้ในการพัฒนาประเด็นการศึกษาในเรื่องอื่นได้เช่นกัน ยกตัวอย่างเช่น ชัยวัฒน์ ถาวรวัฒนยงค์ และคณะ. (2560) ที่ได้มีการศึกษาการประยุกต์แนวคิดการเป็นหุ้นส่วนต่อกันและการเริ่มจากรากฐานในการจัดการป่าชุมชน ตำบลสะพานหิน อำเภอหนองมะโมง จังหวัดชัยนาท กล่าวว่า แนวคิดและแนวทางในการจัดการป่าชุมชนที่เหมาะสมและยั่งยืน ควรยึดหลักการจัดการแบบร่วมมือกัน (Co-management) ด้วยการบริหารจัดการป่าชุมชนโดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่น (Boramanand, 2001) การกำหนดกฎระเบียบในการใช้ประโยชน์จากป่า การรวมกลุ่มชุมชนในการจัดการ การจัดทำแผนเพื่อการจัดการอย่างมีส่วนร่วม ตลอดจนการเฝ้าระวังติดตามการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศของป่าโดยฐานชุมชน (Niyom & Rattana, 2004)

หากนำแนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกันมาประยุกต์ใช้ในบริบทของการท่องเที่ยวโดยชุมชน การจัดการร่วมนี้ก็จะเป็นความร่วมมือกันเพื่อเสริมสร้างให้เกิดความเข้มแข็ง อาจจะครอบคลุมองค์การของหน่วยงานภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่าง ๆ การจัดตั้งและการดำเนินการในลักษณะของการจัดการร่วมกันนี้ให้ประสบความสำเร็จได้นั้น ต้องใช้เวลาค่อนข้างนานและมีความสลับซับซ้อนมาก

ดังนั้น รูปแบบวิธีการในการจัดการบนฐานการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของแต่ละชุมชนจะแตกต่างกันออกไปอย่างหลากหลาย ซึ่งหากยังคงยึดหลักการของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบเดิมที่เป็นการบริหารจัดการโดยชุมชนเพียงอย่างเดียวอาจจะไม่เพียงพอกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในยุคปัจจุบันอีกต่อไป เนื่องจาก การดำเนินการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในยุคปัจจุบันไม่สามารถหลีกเลี่ยงที่จะประสานความร่วมมือกับสังคมภายนอกได้ เช่น การร่วมมือกับภาครัฐในการสนับสนุนงบประมาณหรือการประชาสัมพันธ์ชุมชนท่องเที่ยว การร่วมมือกับภาคเอกชนในการสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน และการร่วมมือกับนักท่องเที่ยวในการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องประสานความร่วมมือกับสังคมภายนอกเพื่อร่วมมือกันบริหารจัดการอันจะทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถขับเคลื่อนพัฒนาอย่างมีศักยภาพเพิ่มมากขึ้นต่อไปภายใต้กระแสสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ผู้วิจัยจึงมีสมมติฐานว่าการประยุกต์ใช้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกันจึงเหมาะสมที่จะนำมาใช้ศึกษาในบริบทของการท่องเที่ยวโดยชุมชนปัจจุบันจะสามารถทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีศักยภาพเพิ่มมากขึ้นและเกิดการพัฒนาได้อย่างยั่งยืนต่อไป

รูปแบบของการจัดการโดยชุมชนถูกคาดหวังว่าเป็นวิธีการจัดการท่องเที่ยวแบบหนึ่งที่มีศักยภาพ โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการ และสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรการท่องเที่ยวในตัวเอง (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2559) แต่อย่างไรก็ตาม ปัญหาของการท่องเที่ยวโดยชุมชนก็ยังไม่ได้รับการแก้ไขให้หมดไปได้ครอบคลุมทุกพื้นที่ ซึ่งปัญหาอุปสรรคที่พบจากผลการวิจัยในหลายพื้นที่ พบว่า ปัญหาในการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวของประชาชนในท้องถิ่น ประชาชนในท้องถิ่นไม่ค่อยได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยว และขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ขาดการประสานความร่วมมือกันระหว่างประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐ ปัญหาความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ รวมทั้งหน่วยงานรัฐไม่ค่อยเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจัง (อานิสงค์ โอทาตะวงศ์, 2557; อุษาวดี พลพิพัฒน์, 2545) โดยสรุปคือ ทุกฝ่ายต้องมีความร่วมมือในการพัฒนา

โดยสรุป การจัดการแบบร่วมมือกันสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 แบบ คือ 1) การจัดการร่วมแบบดั้งเดิม จะเน้นที่กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรชุมชน โดยมีองค์กรภาครัฐ องค์กรภาคเอกชนเป็นพี่เลี้ยงและมีกลไกภาคประชาชนเป็นแกนหลัก การจัดการร่วมแบบดั้งเดิมนี้อาจมองแบบแยกส่วนและส่วนใหญ่เน้นที่คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากกว่าจึงสามารถแก้ไขปัญหาได้เพียงในระดับชุมชนเท่านั้น 2) การจัดการร่วมแนวใหม่ มีหัวใจสำคัญอยู่ที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย ซึ่งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต้องเข้ามาจัดการแก้ไขปัญหาและขอเท็จจริงร่วมกันที่มีลักษณะเป็นปฏิสัมพันธ์ของระบบฐานคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อให้ระบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความสมดุลและมีความยั่งยืน ดังนั้นภายใต้กระแสของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในยุคปัจจุบัน การบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบเดิมที่ใช้ชุมชนเป็นตัวหมุนหลักจะส่งผลทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนไม่สามารถพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ แต่แบบใหม่ชุมชนต้องร่วมมือกับหน่วยอื่นด้วยการท่องเที่ยวโดยชุมชนถึงจะเกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนภายใต้การเปลี่ยนแปลงสังคมในยุคปัจจุบัน

เบื้องหลังแนวคิดความร่วมมือ

แนวคิดเรื่องความร่วมมือมีที่มาจากแนวคิดทางการเมือง 2 แนวทาง คือ 1) Classic Liberalism เป็นแนวคิดที่เน้นผลประโยชน์ส่วนบุคคล มองความร่วมมือเป็นกระบวนการรวบรวมความชอบของเอกชนหรือบุคคลเพื่อให้มีอำนาจในการต่อรองเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง และ 2) Civic Republicanism เป็นแนวคิดที่เน้นพันธสัญญาที่กว้างกว่าผลประโยชน์ส่วนบุคคล

มองความร่วมมือเป็นกระบวนการรวบรวมผลประโยชน์ที่แตกต่างกันโดยมีพื้นฐานบนความเข้าใจซึ่งกันและกัน ความไว้วางใจกัน และความเห็นใจซึ่งกันและกัน

ตามพจนานุกรม Merriam-Webster (2011) ได้นิยามคำว่า Collaboration ว่าหมายถึง “to work jointly with others or together especially in an intellectual endeavor” or “to cooperate with an agency or instrumentality with which one is not immediately connected” หรือหมายความว่า “การทำงานร่วมกับผู้อื่นโดยเฉพาะการร่วมกันคิด” หรือ “ความร่วมมือกับองค์การหรือการใช้เป็นเครื่องมือในการเชื่อมต่อระหว่างองค์การ” โดยคำว่า Collaboration มาจากภาษาละติน Collaborates แปลว่า การทำงานร่วมกัน (to labor together) ซึ่งได้มีนักวิชาการ ชาวต่างประเทศและชาวไทยให้ความหมาย “ความร่วมมือ” ไว้หลากหลาย เช่น Gray (1989) ได้นิยาม ความร่วมมือ ไว้ว่าหมายถึง กระบวนการที่ภาคส่วนต่าง ๆ ซึ่งมีมุมมองต่อปัญหาที่ต่างกัน สามารถแสวงหาทางออกร่วมกัน การรวมกันเป็นพันธมิตรโดยการร่วมมือกันเป็นมากกว่าการแลกเปลี่ยนทรัพยากร เนื่องจากเป็นการรวมมุมมอง ทรัพยากร ทักษะ ความร่วมมือก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ การคิดร่วมกันเพื่อวิเคราะห์และเพิ่มโอกาสในการแก้ปัญหา ความคิดจะกลายเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้โดยผ่านความร่วมมือ นอกจากนี้ความร่วมมือยังก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิธีการทำงาน ความร่วมมือกันจะแข็งแกร่งขึ้นหากหุ้นส่วนมีความคล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะความคล้ายคลึงกันในการคิดและประเภทของบริการ ซึ่งสอดคล้องกับ Straus (2002, p. 18) มีการนิยามคำว่า ความร่วมมือ ว่าหมายถึง กระบวนการที่ประชาชนทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม องค์การ ชุมชน เพื่อวางแผน สร้างสรรค์ แก้ปัญหา และตัดสินใจร่วมกัน Jentoft et al. (1998, p. 776) ความร่วมมือนั้นมิใช่เพียงการวางแผนหรือการตัดสินใจร่วมกันเท่านั้น แต่ความร่วมมือยังหมายรวมถึง การคิดร่วมกันขององค์การที่มากกว่าหนึ่งองค์การ เป็นการตกลงใช้ทรัพยากร อำนาจ และศักยภาพที่มีร่วมกัน Linden (2002, p. 9) ความร่วมมือนี้เกิดขึ้นเมื่อบุคคลจากต่างองค์การ (หรือต่างหน่วยภายในองค์การเดียวกัน) ได้มีการร่วมกันดำเนินการบางสิ่งซึ่งต้องมีการใช้ความพยายาม ทรัพยากรและการตัดสินใจร่วมกัน รวมถึงร่วมเป็นเจ้าของผลผลิตหรือบริการสุดท้ายที่เกิดขึ้น Agranoff & McGuire (2003, p. 4) เป็นกระบวนการที่กระตุ้นให้องค์การต่าง ๆ เข้ามาปฏิบัติงานร่วมกัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาจากการที่ศักยภาพขององค์การหนึ่งองค์การใดเพียงองค์การเดียวไม่สามารถทำให้สำเร็จลุล่วงไปได้ หรือถ้าสามารถที่จะทำได้ก็อาจจะประสบความสำเร็จได้ยาก นอกจากนี้ การสร้างความร่วมมือยังหมายรวมถึง การค้นหาหรือคิดค้นทางเลือกสำหรับการแก้ไขปัญหาภายใต้ข้อจำกัดต่าง ๆ ที่มีอยู่ เช่น องค์ความรู้ เวลา งบประมาณ และการแข่งขัน

การจัดการแบบร่วมมือกันนี้จึงเป็นการที่องค์การมากกว่าหนึ่งองค์การดำเนินงานร่วมกันอย่างแท้จริง เพื่อบรรลุผลลัพธ์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างโดยต้องเป็นผู้นำร่วมกัน และเสริมสร้างฉันทามติให้เกิดขึ้น (Lank, 2006, pp. 7-9) ด้วยการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์การ ทั้งความสัมพันธ์ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการโดยการเจรจา การทำข้อตกลง และการบริหารข้อตกลงร่วมกัน (Thomson & Perry, 2006, pp. -21-22)

ในขณะเดียวกันนักวิชาการในประเทศไทยได้ให้มุมมองของความร่วมมือไว้หลากหลาย เช่น พัทยา เนตรธรรานนท์ (2540, น. 10) กล่าวว่า ความร่วมมือ หมายถึง การกระทำกิจกรรมใด ๆ ในลักษณะของการมีส่วนร่วม ริเริ่ม ประสานงาน ช่วยเหลือ ส่งเสริม สนับสนุนซึ่งกันและกัน เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายในกิจกรรมนั้น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับ ปิยากร หวังมหาพร (2565, น. 83-94) ที่ได้กล่าวว่า ความร่วมมือ หมายถึง แนวทางในการปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป หรือระหว่างองค์การตั้งแต่ 2 องค์การขึ้นไป ธีรภัทร แก้วจะนานนท์ (2543, น. 23) โดยมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน ทั้งนี้พฤติกรรมความร่วมมือนั้นจะมีความสัมพันธ์โดยตรงกับความต้องการพื้นฐานของบุคคล ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ทางด้านร่างกายหรือจิตใจ พฤติกรรมความร่วมมือเกิดจากความร่วมมือประสบความสำเร็จร่วมกัน โดยทุกคนไม่จำเป็นต้องดำเนินการให้บรรลุจุดมุ่งหมายเหมือนกัน แต่การที่ต่างคนต่างดำเนินการไปสู่จุดมุ่งหมายจะมีผลให้กระบวนการนั้นได้มีผลงานที่น่าพอใจและสามารถบรรลุเป้าหมายของแต่ละคนได้ในรูปแบบการพึ่งพาอาศัยกัน

จากการให้ความหมายของความร่วมมือที่ได้กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้สรุปความหมายของการจัดการแบบความร่วมมือกันในการวิจัยครั้งนี้ว่า Collaborative Management หรือ Co-management ซึ่งหมายถึงรวมถึง กระบวนการที่มีการจัดการในมิติที่หลากหลายให้กลุ่มบุคคล ชุมชน หรือองค์การมีการแบ่งงานกันทำ ด้วยความเต็มใจที่จะร่วมมือกันและมีความรับผิดชอบร่วมกัน โดยที่ทุกฝ่ายที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการนั้นต่างมองเห็นผลประโยชน์ที่จะได้รับ และมีการกำหนดเป้าหมายร่วมกัน พร้อมทั้งการดำเนินงานที่มีการกำหนดเป้าหมายร่วมกันนั้นต้องมีความสอดคล้องกับผลประโยชน์ที่ต่างฝ่ายจะได้รับ

สภาพเงื่อนไขนำไปสู่ความร่วมมือ

ความร่วมมือระหว่างองค์การต่าง ๆ ย่อมเกิดขึ้นไม่ได้ด้วยเหตุผลใดก็เหตุผลหนึ่ง เช่น การขาดแคลนทรัพยากร การขาดศักยภาพในการทำงาน ความต้องการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน ทั้งนี้ได้มีนักวิชาการมีการกล่าวถึงปัจจัยหรือสภาพเงื่อนไขนำไปสู่ความร่วมมือไว้หลากหลาย เช่น Weiss (1987 as cited in Moers, 2005, p. 9) ได้กล่าวว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดความร่วมมือ ได้แก่ 1) การรับรู้ปัญหาาร่วมกันขององค์การที่เกี่ยวข้อง 2) การได้มาซึ่งทรัพยากร

อันเกิดจากความร่วมมือ และ 3) ศักยภาพของหน่วยงานทำให้เกิดความร่วมมือ นอกจากนี้ Cigler (1987 as cited in Moers, 2005, pp. 7-8) ยังให้เงื่อนไขเพิ่มเติมว่า เงื่อนไขที่นำไปสู่ความร่วมมือไว้ 9 ประการ ได้แก่ 1) วิกฤตหรือปัญหาที่กระตุ้นให้เกิดความร่วมมือ 2) การขาดแคลนเรื่องงบประมาณ 3) ความร่วมมือทางการเมือง 4) ความช่วยเหลือหรือสนับสนุนทางการเงิน 5) การสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากนักการเมืองท้องถิ่น 6) การเห็นประโยชน์ที่เห็นได้ชัดจากการเข้าไปร่วมมือ 7) มีบุคคลหรือองค์การสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือ 8) การเห็นความสำคัญกับการกำหนดแผนงานหรือยุทธศาสตร์ร่วมกัน และ 9) การสร้างทักษะของความร่วมมือกัน

ในขณะที่ Linden (2002, pp. 3-6) ได้กล่าวว่า ความร่วมมือ จะมีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมของประชาชน มีการกำหนดเป้าหมายร่วมกัน มีผู้นำช่วยทำให้ความร่วมมือมีความเป็นไปได้ 2) การให้ความสำคัญต่อหลักการความไว้วางใจ 3) การมีประเด็นที่มีความรุนแรงเพียงพอที่จะจูงใจให้เกิดความร่วมมือกัน 4) การมีหน่วยงานเข้ามาร่วมมือกันในการทำงาน และ 5) การสร้างผู้นำเพื่อประสานให้ความร่วมมือระหว่างองค์กรต่าง ๆ ดำเนินไปได้ ซึ่งการมีบางประเด็นที่มีความรุนแรงเพียงพอที่จะจูงใจให้เกิดความร่วมมือกันนั้น มีความสอดคล้องกับ McGuire (2006, p. 34) ได้มีการระบุถึงปัจจัยหลักที่ทำให้เกิดความร่วมมือ ได้แก่ 1) การเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Change) และ 2) รูปแบบของปัญหา (Type of Problem)

ทั้งนี้ Bryson, Crosby & Stone (2006, pp. 45-46) ได้จำแนกเงื่อนไขความเป็นมาที่ก่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างองค์กรออกเป็น 3 ประการ ซึ่งประกอบด้วย

1. สภาพแวดล้อม (Environmental Factor) กล่าวคือ การดำเนินงานบนความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรมีความเชื่อมโยงโดยตรงกับเงื่อนไขจากสภาพแวดล้อม ซึ่งทำให้แต่ละองค์กรไม่สามารถปฏิเสธการดำเนินงานร่วมกับองค์กรอื่น ๆ ได้ สภาพแวดล้อมขององค์กรมีความซับซ้อนและซับซ้อนเพิ่มมากขึ้นทำให้จำเป็นต้องสร้างความเชื่อมโยงระหว่างองค์กรเพื่อลดทอนความไม่แน่นอนและเพื่อเพิ่มเสถียรภาพให้แก่องค์กร

2. การดำเนินงานที่ล้มเหลวของแต่ละภาคส่วน (Sector Failure) กล่าวคือ ส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างองค์กรขึ้นมา คือ ความพยายามของแต่ละองค์กรที่ล้มเหลวในการแก้ปัญหาสาธารณะ ซึ่งการดำเนินงานที่ล้มเหลวของแต่ละภาคส่วนนี้เป็นสถานการณ์ที่องค์กรหรือในภาคส่วนเดียวพยายามที่จะแก้ไขปัญหาสาธารณะ ซึ่งต้องเผชิญกับความเหนื่อยยาก และพบว่า จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือในการดำเนินงาน เนื่องจากสภาพสังคมโดยทั่วไปภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ องค์กรที่หวังผลกำไร และองค์กรที่ไม่หวังผลกำไร ต่างก็มีจุดแข็ง

และจุดอ่อนที่แตกต่างกัน ซึ่งถ้าเข้ามารวมมือกันจะสามารถช่วยเสริมหรือลดทอนจุดอ่อนหรือความล้มเหลวของภาคส่วนอื่น ๆ ได้

3. เหตุปัจจัยโดยตรงที่ก่อให้เกิดความร่วมมือ (Direct Antecedent of Collaboration) กล่าวคือ นอกเหนือจากสภาพแวดล้อมและการดำเนินงานที่ล้มเหลวของแต่ละภาคส่วนแล้วยังมีเงื่อนไขที่มีผลต่อการทำให้เกิดความร่วมมือ ซึ่งประกอบไปด้วยหลักสำคัญ 3 ประการ คือ 1) องค์การนายหน้า เป็นองค์การที่มีพลังอำนาจเข้ามาเป็นผู้อุปถัมภ์ (Sponsors) หรือได้ทุ่มเทความตั้งใจในประเด็นปัญหาสาธารณะ เพื่อให้กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเห็นพ้องต้องกันในประเด็นปัญหานั้น ๆ 2) ข้อตกลงทั่วไปเกี่ยวกับปัญหา เป็นกลไกการเชื่อมโยงที่สำคัญ เนื่องจากข้อตกลงสามารถช่วยให้เกิดความชัดเจนในผลประโยชน์ที่แต่ละฝ่ายจะได้รับบนความร่วมมือของแต่ละองค์การที่ร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหา และ 3) บทบาทของความสัมพันธ์พื้นฐานแต่เดิมและเครือข่ายที่เป็นอยู่ ถือเป็นระดับของความสัมพันธ์อย่างเหนียวแน่นเชิงโครงสร้างที่มีความสำคัญ เนื่องจากความสัมพันธ์จะทำให้หุ้นส่วนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกิดความไว้วางใจ ซึ่งที่ผ่านมาหุ้นส่วนที่มีปฏิสัมพันธ์กันในเชิงบวก กลไกทางสังคมนี้จะก่อให้เกิดการประสานงานและการแลกเปลี่ยนบนความไว้วางใจ แต่ถ้าหากไม่มีความสัมพันธ์มาแต่เดิม ก็จำเป็นต้องสร้างความสัมพันธ์ให้เพิ่มมากขึ้น โดยอาจจะเริ่มจากทีละเล็กทีละน้อย หรือเริ่มต้นจากข้อตกลงอย่างไม่เป็นทางการที่ไม่จำเป็นต้องใช้ความเชื่อใจกันมากนัก

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า ปัจจัยที่ทำให้้องค์การต้องร่วมมือกัน เช่น การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ความซับซ้อนของปัญหา สภาพแวดล้อม ความล้มเหลวในการดำเนินงาน การมีผู้สนับสนุน การมีข้อตกลงร่วมกัน ความสัมพันธ์ที่มีการแต่เดิม และความต้องการทรัพยากร

กระบวนการร่วมมือ

เมื่อองค์การต่าง ๆ จำเป็นที่จะต้องแสวงหาความร่วมมือเนื่องจากปัจจัยต่าง ๆ เช่น สภาพแวดล้อม ความต้องการทรัพยากร ความล้มเหลวในการดำเนินการเพียงลำพัง ดังนั้นเมื่อองค์การมารวมมือกันแล้ว องค์การต่าง ๆ ต้องมีการสร้างข้อตกลง บริหารข้อตกลงร่วมกันเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ Agranoff & McGuire (2003, p. 4) ได้นิยาม “กระบวนการร่วมมือ” ไว้ว่า เป็นกระบวนการที่กระตุ้นให้องค์การต่าง ๆ หันมาปฏิบัติงานร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาที่ไม่สามารถทำให้ประสบความสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยศักยภาพขององค์การเพียงองค์การเดียว หรือถ้าสามารถทำได้ก็อาจจะประสบความสำเร็จได้ยาก นอกจากนี้ กระบวนการร่วมมือ ยังถือได้ว่าเป็นการเข้ามามีบทบาทของผู้เล่นที่หลากหลาย ในช่วงระยะเวลาที่แตกต่างกัน ซึ่งภายใต้บริบทของการสร้างความร่วมมือ ต้องมีการสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน รวมทั้ง ร่วมกันหา

ข้อตกลงมากกว่าเป็นแค่การดำเนินการตัดสินใจเพียงอย่างเดียว ความพยายามในการหาข้อตกลงร่วมกันนั้นควรวางอยู่บนพื้นฐานของความพยายามที่จะสร้างความสมานฉันท์ให้เกิดขึ้น และที่สำคัญที่สุดบทบาทของผู้เล่นแต่ละคนหรือองค์การแต่ละองค์การล้วนเป็นไปในลักษณะของการเป็น “หุ้นส่วน” ไม่ใช่เป็นไปในลักษณะของ “ผู้บังคับบัญชา” และ “ผู้ใต้บังคับบัญชา” Agranoff (2006, p. 59) หรือเช่นที่ Vigoda (2002, p. 531) ได้กล่าวถึง กระบวนการร่วมมือว่าเป็นวงจร โดยพิจารณาจากบทบาทของประชาชน บทบาทของรัฐ และลักษณะปฏิสัมพันธ์ของประชาชนและรัฐ โดยชี้ให้เห็นว่า บทบาทของประชาชน บทบาทของรัฐ และปฏิสัมพันธ์ระหว่างประชาชนและรัฐนั้น ประชาชนอาจจะมีบทบาทเป็นราษฎร ผู้ลงคะแนนเสียง ลูกค้า หุ้นส่วนหรือเจ้าของ ในขณะที่รัฐอาจมีบทบาทเป็นผู้ปกครอง ผู้จัดการ หุ้นส่วนหรือผู้ถูกบังคับ ลักษณะประชาชนมอบตัวแทน ลักษณะความรับผิดชอบต่อกัน ลักษณะร่วมมือกัน และลักษณะรัฐถูกกำกับโดยประชาชน ทั้งนี้ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับรัฐในแต่ละชั้นจากที่ประชาชนถูกบังคับจะค่อย ๆ ลดลงจนเกิดปฏิสัมพันธ์ในชั้นใหม่คือประชาชนมอบตัวแทน เป็นวงจรความสัมพันธ์เช่นนี้ต่อไปจนถึงขั้นรัฐถูกกำกับโดยประชาชน

จากความหมายของกระบวนการร่วมมือข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า กระบวนการร่วมมือประกอบไปด้วยประเด็นหลัก ๆ ดังนี้ คือ 1) จำนวนของผู้เล่นหรือองค์การที่จะเข้ามาร่วมมือกัน ต้องมีมากกว่าหนึ่ง 2) มีการสร้างความสัมพันธ์ โดยเป็นไปในลักษณะของพันธมิตรต่อกัน 3) มีการเรียนรู้ร่วมกัน และ 4) มีการร่วมกันหาข้อตกลง ทั้งนี้สำหรับการร่วมกันหาข้อตกลงต้องตั้งอยู่บนฐานของความสมานฉันท์ Ring & Ven (1994 as cited in Thomson & Perry, 2006, pp. 22-23; พรภณ พงษ์เพชร, 2553, น. 30-32) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับ กระบวนการร่วมมือไว้ดังนี้

1. การเจรจา (Negotiation) กล่าวคือ การที่องค์การต่าง ๆ จะมาร่วมกันได้ ต้องมีการเจรจาหรือมีการต่อรองทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมถึงการสร้างความสำเร็จและการรับรู้ให้ตรงกันซึ่งถือเป็นจุดเริ่มที่จะก่อให้เกิดการยอมรับร่วมกันต่อไป หากการเจรจาร่วมกันเกิดประโยชน์ต่างตอบแทนด้วยกันทุกฝ่าย องค์การต่าง ๆ ที่เข้าร่วมก็จะดำเนินการต่อไปพร้อมทั้งนำไปสู่การตกลงยอมรับซึ่งกันและกัน

2. การตกลงยอมรับ (Commitment) กล่าวคือ เป็นการสร้างการตกลงยอมรับร่วมกันเพื่อการดำเนินการในอนาคต ผ่านการปฏิสัมพันธ์ต่าง ๆ ทั้งการจัดทำสัญญาที่เป็นทางการ สัญญาความเชื่อมั่นทางใจ และความสามารถในการจัดการปัญหากรณีที่ต้องการไม่ให้ความร่วมมือในการดำเนินการ

3. การดำเนินการ (Implementation) กล่าวคือ เป็นการปฏิบัติตามข้อตกลงที่เกิดขึ้นร่วมกันผ่านบทบาทขององค์การและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ซึ่งควรเป็นการดำเนินการที่จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ทุกฝ่ายที่ร่วมมือกัน

4. การประเมิน (Assessment) กล่าวคือ เป็นการประเมินบนพื้นฐานของกระบวนการทั้ง 3 ขั้นตอน ข้างต้นว่าตั้งอยู่บนพื้นฐานของการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ต่อกันหรือไม่ หากประเมินแล้ว พบว่า ข้อตกลงที่ยอมรับร่วมกันไม่ได้ถูกนำไปปฏิบัติอย่างมีผลประโยชน์ต่างตอบแทนต่อกัน ผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการ ก็จะเริ่มดำเนินการเจรจาใหม่หรือสร้างข้อตกลงร่วมกันใหม่ ทั้งนี้ การเรียกร้องหรือออกจากความร่วมมือขึ้นอยู่กับมุมมองในการเชื่อมโยงต่อกันว่ามีมากน้อยเพียงใด

ขณะที่ อะกรานอฟ และแมกไกรว์ (Agranoff, 2007, p. 26; McGuire, 2006, p. 37) ได้มีการกล่าวถึง กระบวนการร่วมมือซึ่งสามารถเสริมกับแนวคิดของ Ring & Ven (1994) ทำให้เห็นกระบวนการร่วมมือที่ชัดเจนขึ้น ซึ่งกระบวนการร่วมมือ มีดังนี้

1. การกระตุ้นส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือ (Activation) กล่าวคือ ความร่วมมือจะเกิดขึ้นจำเป็นต้องมีการสรรหาบุคคลที่เหมาะสมและทรัพยากรที่จำเป็นต่อการบรรลุเป้าหมายของการดำเนินงาน บุคคลที่เหมาะสมในที่นี้หมายถึงบุคคลที่ครอบครองทรัพยากรที่จำเป็นต่อการจัดทำนโยบาย เช่น งบประมาณ ความรู้ ข้อมูล ความชำนาญ

2. การวางกรอบความร่วมมือ (Framing) กล่าวคือ เป็นการสร้างให้เกิดกรอบความร่วมมือในการดำเนินงานร่วมกัน จุดมุ่งหมายในภาพรวมของการสร้างความร่วมมือ คือ การวางแผนจากผู้เข้าร่วมในเครือข่ายความร่วมมือ

3. การระดมความร่วมมือ (Mobilization) กล่าวคือ เป็นการดำเนินงานให้บรรลุถึงข้อตกลงและเกิดการปฏิบัติร่วมกัน รวมทั้งการได้รับการสนับสนุนทั้งจากภายนอกและภายในเครือข่ายความร่วมมือ

4. การสนธิความร่วมมือ (Synthesizing) กล่าวคือ เป็นการสร้างสภาพแวดล้อมและเงื่อนไขที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกันระหว่างทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการเอื้ออำนวยเพื่อให้เกิดการสร้างสัมพันธ์ภาพที่สร้างความไว้วางใจและส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน

ทั้งนี้ Bryson et al. (2006, pp. 46-48) ได้แบ่งกระบวนการร่วมมือออกเป็น 6 ด้าน ซึ่งประกอบด้วย

1. การบุกเบิกเพื่อก่อให้เกิดข้อตกลงเบื้องต้น (Forging Initial Agreement) กล่าวคือ เป็นการสร้างความตกลงอย่างไม่เป็นทางการเกี่ยวกับองค์ประกอบของภารกิจ และกระบวนการของความร่วมมือซึ่งข้อดีของการสร้างข้อตกลงคือ ทำให้สามารถตรวจสอบได้

2. การสร้างภาวะผู้นำ (Building leadership) กล่าวคือ ในกระบวนการร่วมมือมักจะทำให้เกิดบทบาทที่หลากหลายของผู้นำทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยบทบาทหลัก ๆ ของภาวะผู้นำจะประกอบด้วย 2 ลักษณะคือ เป็นผู้อุปถัมภ์ ซึ่งถือเป็นบุคคลที่มีอำนาจสูงสุด รวมถึงมีอำนาจหน้าที่และสามารถเข้าถึงทรัพยากรได้ แม้ว่าจะไม่ได้สัมผัสการดำเนินงานประจำวันอย่างใกล้ชิด ส่วนบทบาทอีกลักษณะหนึ่งคือเป็นผู้สนับสนุนทุ้มเท กล่าวคือเป็นผู้ที่มุ่งมั่นอย่างจริงจังในการดำเนินงานความร่วมมือ รวมถึงการใช้ทักษะความสามารถเพื่อช่วยให้ความร่วมมือได้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ การกระจายตำแหน่งผู้นำที่เป็นทางการก็มีความสำคัญ กล่าวคือ หากหุ้นส่วนที่มีพลังอำนาจสูงได้รับตำแหน่งผู้นำสูงสุด หุ้นส่วนที่มีพลังอำนาจน้อยอาจเรียกร้องหลักประกันอื่นเพื่อให้สามารถผลักดันผลประโยชน์ในความร่วมมือได้ และเนื่องจากผู้นำในความร่วมมืออาจสลับเปลี่ยนหมุนเวียนกันอยู่ตลอดเวลา หุ้นส่วนในความร่วมมือจึงจำเป็นต้องได้รับแรงกระตุ้นส่งเสริม เพื่อให้พร้อมต่อการรับช่วงเป็นผู้นำและเพื่อรักษาความร่วมมือให้มีความยั่งยืน

3. การสร้างความถูกต้องชอบธรรม (Building Legitimacy) กล่าวคือ ถือเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นที่สามารถดึงการสนับสนุนทรัพยากรทั้งจากภายในและภายนอก รวมถึงการสร้าง ความถูกต้องชอบธรรมทำให้ความร่วมมือกันเป็นที่ยอมรับทั้งจากบุคคลภายในและภายนอก และเป็นการสร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้นระหว่างสมาชิกที่มีการสื่อสารกันอย่างอิสระภายในความร่วมมือนั้น

4. การสร้างความไว้วางใจ (Building Trust) กล่าวคือ การสร้างความไว้วางใจถือเป็นสิ่งสำคัญในความร่วมมือสามารถเอื้ออำนวยให้ความร่วมมือสามารถดำเนินการไปได้ และสามารถยึดโยงบุคคลอื่นให้ดำเนินการร่วมกันได้ โดยที่ความไว้วางใจนี้สามารถสร้างขึ้นได้จากการแลกเปลี่ยนข้อมูล ความรู้ และการแสดงความสามารถให้เป็นที่ประจักษ์ รวมถึงการมีเจตนาที่ดีและปฏิบัติตามภาระหน้าที่ที่มี ความไว้วางใจนี้ก่อให้เกิดความสำเร็จของความร่วมมือได้อย่างต่อเนื่อง

5. การบริหารจัดการความขัดแย้ง (Managing Conflict) กล่าวคือ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในความร่วมมือมักเกิดขึ้นจากความแตกต่างกันในจุดมุ่งหมายและความคาดหวังของหุ้นส่วน นอกจากนี้ความแตกต่างในมุมมองทางยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ รวมถึงระดับภารกิจของ

ความร่วมมือก็อาจส่งผลให้เกิดความขัดแย้งด้วย ดังนั้น การบริหารจัดการความขัดแย้ง จึงเป็นเรื่องสำคัญ ผู้สร้างความร่วมมือจำเป็นต้องกระจายทรัพยากรให้กับผู้มีส่วนร่วมทั้งหลาย เพื่อสร้างการก้าวเดินที่เท่าเทียมกัน

6. การวางแผน (Planning) กล่าวคือ การวางแผนในความร่วมมือมี 2 แนวคิดซึ่งแตกต่างกัน แนวคิดแรกเน้นการวางแผนอย่างเป็นทางการในฐานะที่เป็นตัวบ่งชี้ถึงความสำเร็จ เน้นการสร้างชัดเจนในพันธกิจ เป้าหมาย วัตถุประสงค์ ซึ่งแนวคิดนี้มักจะปรากฏในความร่วมมือที่ได้รับหน้าที่ให้ดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ ส่วนอีกแนวคิดหนึ่งคือเน้นความเข้าใจในพันธกิจ เป้าหมาย บทบาทการดำเนินงานซึ่งจะปรากฏอยู่ตลอดเวลา ในขณะที่มีการติดต่อสัมพันธ์ทั้งในระดับบุคคล กลุ่ม และองค์กร แต่ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดใด ประเด็นที่สำคัญที่สุดสำหรับความสำเร็จของการวางแผนคือ การให้ความสำคัญกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย นอกจากนี้กระบวนการวางแผนจำเป็นต้องใช้การสร้างความไว้วางใจและกำลังความสามารถเพื่อจัดการกับความขัดแย้งที่อาจจะเกิดขึ้น

จากแนวคิดเรื่องความร่วมมือและกระบวนการร่วมมือดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยสังเคราะห์ได้ว่า กระบวนการความร่วมมือจะเกิดขึ้นได้ต่างฝ่ายต่างต้องมองเห็น “ประโยชน์” จากการที่เข้ามาร่วมมือกัน ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า กระบวนการร่วมมือที่เกิดขึ้น จะประกอบด้วย 1) มิติด้านการปกครองหรือด้านโครงสร้าง ได้แก่ การกำหนดกฎระเบียบ การเจรจา การตัดสินใจ การสรรหาบุคคลที่มีศักยภาพ การสร้างพันธสัญญา มิติดังกล่าวเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้การบริหารเกิดขึ้นตามมา และ 2) มิติด้านการบริหารหรือกระบวนการ ได้แก่ การวางแผน การกำหนดเป้าหมาย การสนับสนุนด้านการเงิน การสนับสนุนด้านเทคโนโลยีและการสื่อสาร การสร้างแนวปฏิบัติ การอำนวยความสะดวก การจัดการความขัดแย้ง และการประเมินผล ความร่วมมือเกิดจากการที่องค์กรมากกว่าหนึ่งองค์กรเต็มใจทำงานร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ มีการจัดทำข้อตกลงร่วมกัน กำหนดโครงสร้าง กฎเกณฑ์ คิด วางแผน กำหนดเป้าหมาย ตัดสินใจ แก้ปัญหา ใช้ทรัพยากร และร่วมเป็นเจ้าของผลลัพธ์ร่วมกัน

อนึ่ง ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจะใช้คำในรูปแบบเต็มว่า Collaborative management และใช้คำในรูปแบบย่อว่า Co-management ซึ่งให้คำจำกัดความหมายถึง การจัดการแบบร่วมมือกันที่ครอบคลุมมิติด้านการแบ่งสรรปันส่วนอำนาจ การแบ่งปันส่วนความรับผิดชอบ และการแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์ จากการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ระหว่างกลุ่มทั้งภายในและภายนอกชุมชน

นอกจากนี้ ในศาสตร์สาขาวิชาทางการท่องเที่ยวที่ต่างก็มีแนวคิดทฤษฎีที่นิยมนำอธิบายปรากฏการณ์ในการศึกษาวิจัยที่หลากหลาย ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาร่วมด้วยเพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์หรืออธิบายในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบด้านการท่องเที่ยวที่สำคัญในบริบทพื้นที่ที่ทำการศึกษาวิจัย อาทิเช่น ทฤษฎี 3A's ทฤษฎี 4A's ทฤษฎี 5A's และทฤษฎี 6A's รายละเอียดดังต่อไปนี้

ทฤษฎี 3A's

Collier & Harraway (1997) กล่าวว่า แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 3 ประการ หรือ 3A's ได้แก่

1. สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) ที่เกิดจากสถานที่ (Site) หรือเหตุการณ์ (Event) โดยสถานที่อาจเกิดจากธรรมชาติหรือมนุษย์สร้างขึ้นแต่เหตุการณ์ที่นำประทับใจเกิดจากมนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้น
2. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) หมายถึง บริเวณพื้นที่และโครงสร้างสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นรองรับกิจกรรมของผู้มาเยือนและกิจกรรมในการบริหารจัดการพื้นที่ สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวการก่อสร้างปัจจัยพื้นฐาน เช่น ระบบขนส่ง ระบบสื่อสาร ระบบสาธารณูปโภค ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับนักท่องเที่ยวเพราะจะช่วยให้นักท่องเที่ยวได้รับความสะดวกสบายและเป็นการสร้างภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวด้วย
3. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) ซึ่งจะต้องมีระบบขนส่ง (Transportation) ประกอบด้วยเส้นทาง ยานพาหนะ และผู้ประกอบการขนส่ง เพื่อส่งต่อคนและสิ่งของ ไปยังจุดหมายปลายทาง

ทฤษฎี 4A's

Cooper & Boniface (1998) กล่าวว่า แหล่งท่องเที่ยวเป็นสถานที่สำคัญที่จะสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ซึ่งจะต้องประกอบด้วย 4A's คือ

1. สิ่งดึงดูดใจ (Attractions) แหล่งท่องเที่ยวควรมีสิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้ หรือมีลักษณะชวนใจ มีเสน่ห์เฉพาะตัว
2. การเข้าถึง (Accessibility) แหล่งท่องเที่ยวจะดึงดูดความสนใจได้มากหากมีความสะดวกในการเข้าถึง
3. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) แหล่งท่องเที่ยวควรก่อให้เกิดความประทับใจ สุขใจ และซาบซึ้งในการเที่ยวชม
4. บริการเสริมที่คนในท้องถิ่นเป็นผู้จัดหามาเอง (Ancillary Service) แหล่งท่องเที่ยวควรจัดสรรบริการด้านต่าง ๆ ให้กับนักท่องเที่ยว หน่วยงาน และภาคธุรกิจที่เกี่ยวข้อง เพื่ออำนวยความสะดวกและดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมายังสถานที่ท่องเที่ยว

ทฤษฎี 5A's

ปัจจัย 5A's ที่แสดงถึงความต้องการที่จำเป็นสำหรับการท่องเที่ยวที่ประสบความสำเร็จของ Dickman (1996) กล่าวว่า สิ่งดึงดูดใจ จัดเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยว ณ สถานที่นั้น ซึ่งสามารถแบ่งแยกเป็นสถานที่สำคัญทางศาสนา หาดทราย ชายหาด ภูเขา อุทยานแห่งชาติเทศกาลต่าง ๆ หรือสถานที่ที่มีความสวยงามเป็นเอกลักษณ์และเป็นที่ยอดนิยม และโดยทั่วไปสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงมักจะมีสิ่งดึงดูดใจมากกว่าหนึ่งอย่าง อาทิ อุทยานประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่า เช่น สถาปัตยกรรมที่น่าสนใจความเป็นมา ประวัติศาสตร์ ฯลฯ

ซึ่งจำเป็นต้องประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก หรือที่นิยมเรียกว่า 5A's ได้แก่ สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) การเข้าถึง (Accessibility) สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ (Amenity) ที่พัก (Accommodation) และกิจกรรมต่าง ๆ (Activity) ซึ่งแต่ละองค์ประกอบมีรายละเอียด ดังนี้

1. สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) จัดเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยว ณ สถานที่นั้นซึ่งแหล่งท่องเที่ยวสามารถแบ่งแยกเป็นสถานที่ต่าง ๆ สถานที่สำคัญทางศาสนา ทะเล หาดทราย ภูเขา อุทยานแห่งชาติเทศกาลต่าง ๆ หรือสถานที่ที่มีความสวยงามและเป็นที่ยอดนิยม และโดยทั่วไปแหล่งท่องเที่ยวมักจะมีสิ่งดึงดูดใจมากกว่า 1 อย่าง

2. การเข้าถึง (Accessibility) คือ ความสะดวกสบายทำให้นักท่องเที่ยวหรือคนทั่วไปเดินทางเข้าไปถึงสถานที่ได้รวดเร็ว ปลอดภัย และสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น แหล่งท่องเที่ยวต้องมีระบบขนส่ง ซึ่งประกอบด้วยเส้นทาง พาหนะ สถานีและผู้ประกอบการขนส่ง 3) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) หมายถึง สิ่งอำนวยความสะดวกและสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยว เช่น น้ำประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์ห้องสุขา และการบริการในกรณีฉุกเฉิน

4. ที่พัก (Accommodation) แหล่งท่องเที่ยวควรมีที่พักพอเพียง พร้อมทั้งมีความหลากหลายด้านราคาและการบริการที่เหมาะสมต่อสถานที่

5. กิจกรรม (Activity) คือ กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสามารถกระทำในช่วงเวลาที่พำนักและท่องเที่ยว ณ สถานที่นั้น เพื่อให้การท่องเที่ยวและช่วงเวลาพักผ่อนของนักท่องเที่ยว น่าสนใจมากขึ้น และควรมีความหลากหลายและตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยว

ทฤษฎี 6A's

แนวคิดองค์ประกอบการท่องเที่ยวของ Buhalis (2000) ประกอบไปด้วย 6 ประการ คือ

1. แหล่งท่องเที่ยว (Attractions) ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อเป็นมรดกทางวัฒนธรรมสถาปัตยกรรมและการจัดกิจกรรมพิเศษ

2. ความสามารถในการเข้าถึง (Accessibility) ได้แก่ ระบบการคมนาคม ระบบการขนส่ง สถานีขนส่งผู้โดยสาร และประเภทของยานพาหนะ

3. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) ได้แก่ ที่พัก และสิ่งอำนวยความสะดวก ร้านอาหารและเครื่องดื่ม ร้านสะดวกซื้อ และบริการอื่น ๆ สำหรับนักท่องเที่ยว

4. โปรแกรมการท่องเที่ยวสำเร็จรูป (Available packages) ได้แก่ โปรแกรมการท่องเที่ยวที่ถูกจัดเตรียมไว้ล่วงหน้าโดยธุรกิจท่องเที่ยวเพื่อบริการนักท่องเที่ยว

5. กิจกรรม (Activities) ได้แก่ กิจกรรมที่เกิดขึ้นระหว่างที่นักท่องเที่ยวอยู่ในพื้นที่ โดยเป็นกิจกรรมทั้งหมดที่ธุรกิจท่องเที่ยวหรือผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวจัดขึ้น และเป็นกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวเข้าร่วมในระหว่างเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยว

6. การให้บริการของแหล่งท่องเที่ยว หรือบริการเสริม (Ancillary services) ได้แก่ การบริการที่นักท่องเที่ยวนิยมใช้บริการเมื่อไปท่องเที่ยว เช่น ธนาคาร การสื่อสารและโทรคมนาคม ไปรษณีย์ หนังสือพิมพ์ และโรงพยาบาล

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องทั้งหมดสามารถเป็นแนวทางให้ผู้วิจัยสามารถวางกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ต่อไป

กรอบแนวคิดการวิจัย

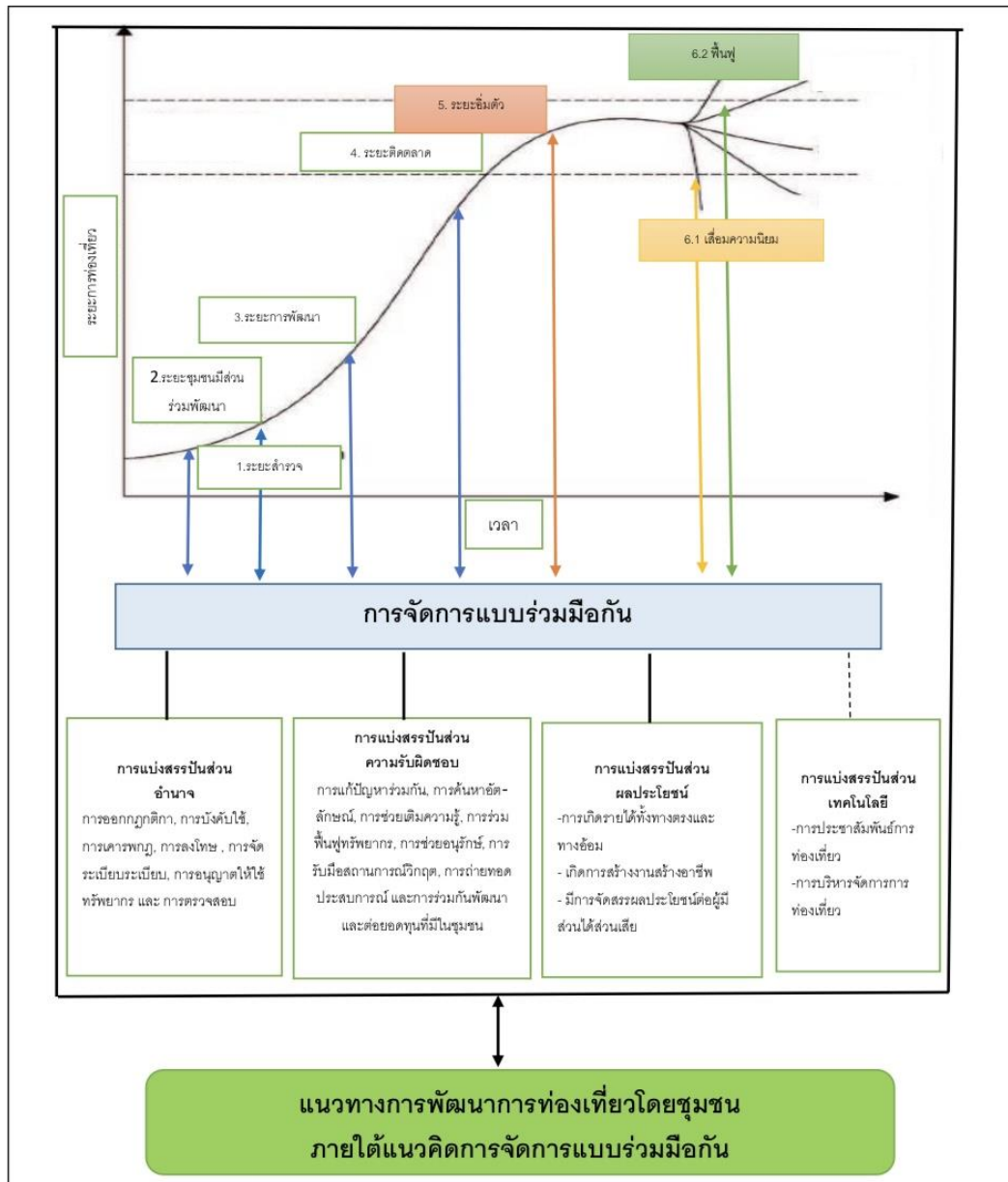
การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่สำคัญ ได้แก่ แนวคิดวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยว แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน และแนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน ซึ่งเนื้อหาจากการทบทวนวรรณกรรมผู้วิจัยได้นำมาออกแบบการวิจัยให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ทั้งหมด โดยแบ่งออกเป็น 2 ระยะเวลาที่สำคัญ คือ

ระยะที่ 1 การศึกษาพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและวิเคราะห์การจัดการแบบร่วมมือกันในบริบทของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ระยะที่ 2 การเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน

ในระยะแรกศึกษาพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อทราบถึงกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนของแต่ละระยะตามแนวคิดของ Butler (1980) จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์การจัดการแบบร่วมมือกันในบริบทของการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อทราบถึงการจัดการแบบร่วมมือกันในประเด็นใดที่สำคัญในบริบทของการท่องเที่ยวโดยชุมชน นำผลที่ได้จากการศึกษากระบวนการในระยะแรกมาสร้างเป็นร่างข้อเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน อันนำไปสู่ข้อเสนอแนวทางการจัดการ

การท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกันที่เหมาะสมกับพื้นที่ในศึกษาวิจัยต่อไป สามารถแสดงภาพประกอบกรอบแนวคิดการวิจัย ดังต่อไปนี้

ภาพ 4 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกันมีวัตถุประสงค์ของการศึกษา 3 ประการที่สำคัญคือ 1) เพื่อศึกษาพัฒนาการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน 2) เพื่อวิเคราะห์การจัดการแบบร่วมมือกันในบริบทของการท่องเที่ยวโดยชุมชน และ 3) เพื่อเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและมองอย่างรอบด้านเพื่อสร้างความเข้าใจอย่างเป็นองค์รวม (Holism) โดยมีระเบียบวิธีการวิจัยและแบ่งวิธีการรวบรวมข้อมูลภาคสนามออกเป็น 2 ระยะคือ ระยะที่ 1 การศึกษาพัฒนาการการท่องเที่ยวโดยชุมชนและวิเคราะห์การจัดการแบบร่วมมือกันในบริบทของการท่องเที่ยวโดยชุมชน และระยะที่ 2 การเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน

การวิจัยเชิงคุณภาพในครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงกรณีศึกษา (Case Study Research Method) เพราะเป็นระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ในการแสวงหาความรู้ความจริงเชิงประจักษ์ที่เกี่ยวข้องกับกรณีหรือระบบใด ที่มีขอบเขตเฉพาะเจาะจง ณ ช่วงเวลานั้น เน้นทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างละเอียดเจาะลึก (In-depth Study) และเป็นองค์รวม (Holism) โดยผู้วิจัยจะต้องเข้าไปศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามในสภาพแวดล้อมจริงโดยไม่ได้มีการควบคุมตัวแปร และนำความรู้ความจริงที่ได้มาวิเคราะห์และตีความหมาย เพื่อให้ได้คำตอบที่ครอบคลุมในสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ อันนำไปสู่การค้นหาแนวทางพัฒนาและแก้ปัญหาต่อไป (Yin, 2003; ยาใจ พงษ์บริบูรณ์, 2553; องอาจ นัยพัฒน์, 2554) และเป็นกรณีศึกษาเดียว (Single Case Study) เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาเฉพาะปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่งหรือกรณีใดกรณีหนึ่งเพียงกรณีเดียว (One Phenomenon) ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ มีรายละเอียดดังนี้

วิธีการศึกษาระยะที่ 1 การศึกษาพัฒนาการและวิเคราะห์รูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การศึกษาระยะที่ 1 เป็นการศึกษาพัฒนาการการท่องเที่ยวโดยชุมชนและวิเคราะห์การจัดการแบบร่วมมือกันในบริบทของการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. พื้นที่วิจัย (Research area)

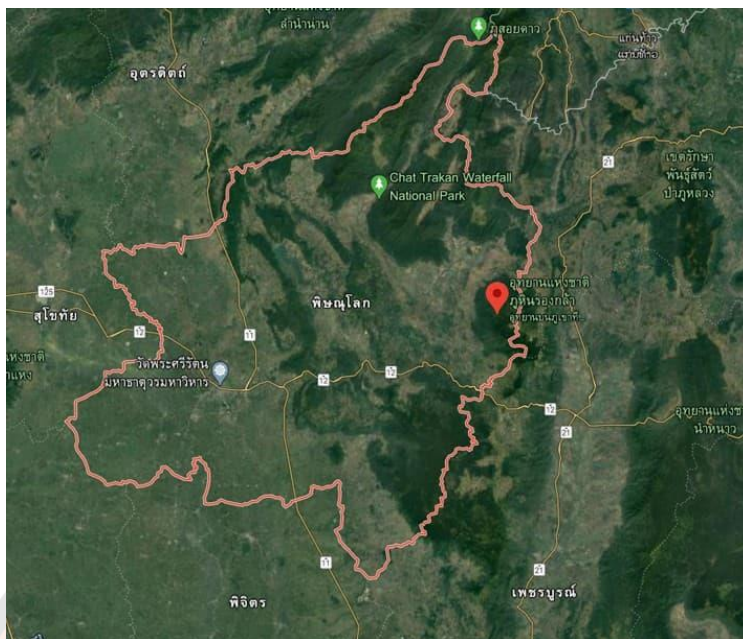
พื้นที่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้คือ แหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีความน่าสนใจในเชิงวิชาการด้านประวัติศาสตร์การสู้รบในอดีตของประเทศไทยระหว่างรัฐบาลกับพรรคคอมมิวนิสต์ และเป็นพื้นที่ที่มีหน่วยงานภาครัฐร่วมมือกับภาคประชาชนในพื้นที่เป็นผู้บริหารจัดการหลักในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน แหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนอยู่ในเขตพื้นที่อนุรักษ์ หรือเขตอุทยาน เพื่อเป็นต้นแบบเพียง 1 แห่ง ซึ่งเกณฑ์ในการเลือกพื้นที่ต้นแบบ ประกอบด้วย

1. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมที่โดดเด่นระดับประเทศ
2. เป็นพื้นที่ที่มีความพิเศษของการบังคับใช้กฎหมายตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี

ที่ 66/2523 ในอดีตอันส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการพื้นที่ในปัจจุบัน

3. มีกิจกรรมท่องเที่ยวโดยชุมชนที่สะท้อนรูปแบบการจัดการแบบร่วมมือกัน
4. เป็นพื้นที่ที่มีกลุ่มองค์กรหรือคณะกรรมการในการขับเคลื่อนกิจกรรมการท่องเที่ยวหลักเกณฑ์การคัดเลือกพื้นที่ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงที่มาของการคัดเลือกพื้นที่

ต้นแบบ ทั้งนี้ พบว่า แหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านใหม่ร่องกล้า จังหวัดพิษณุโลก เป็นชุมชนที่เข้าหลักเกณฑ์ทั้ง 4 ข้อ ผู้วิจัยจึงกำหนดให้เป็นชุมชนต้นแบบ ประกอบกับเป็นพื้นที่ที่มีความท้าทาย เนื่องจากมีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตอนุรักษ์ หรือเขตอุทยานแห่งชาติ ซึ่งอยู่ภายใต้อำนาจรัฐ จึงให้ภาพการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนระหว่างภาครัฐกับชุมชนอย่างชัดเจน จึงเป็นเหตุผลที่นำมาใช้สนับสนุนให้ชุมชนบ้านใหม่ร่องกล้า เป็นตัวแทนของการศึกษาในประเด็นการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตอุทยานแห่งชาติ เป็นต้นแบบในการศึกษาครั้งนี้ สามารถแสดงภาพถ่ายดาวเทียมขอบเขตของพื้นที่ในการศึกษาได้ดังภาพ 5

ภาพ 5 แสดงภาพถ่ายดาวเทียมขอบเขตของพื้นที่ในการศึกษา

หมายเหตุ: ดัดแปลงจาก www.googlemaps.com

จากภาพ 5 อธิบายได้ว่า ตามลักษณะทางกายภาพและตามศักยภาพของชุมชนบ้านร่องกล้าที่มีส่งผลทำให้ชุมชนบ้านร่องกล้ามีทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมที่โดดเด่น สามารถนำมาเป็นปัจจัยสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ รายละเอียดโดยสังเขป ดังนี้

สภาพทางกายภาพ ชุมชนบ้านร่องกล้าหรือชุมชนบ้านใหม่ร่องกล้า เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก มีความโดดเด่นทางกายภาพด้วยสภาพอากาศที่มีหนาวเย็นสบายตลอดทั้งปี โดยเฉพาะในฤดูหนาวที่มีสภาพอากาศหนาวจัดจะสามารถพบเห็นปรากฏการณ์การหมอกกลายเป็นน้ำแข็งเกาะตามพืชธรรมชาติ หรือที่เรียกว่า “แม่คะนึ่ง” (เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคเหนือ, ม.ป.ป.)

สภาพทางเศรษฐกิจ จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามประกอบกับการทบทวนวรรณกรรม พบว่า ประชาชนในพื้นที่ชุมชนบ้านร่องกล้าส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก โดยมีการเพาะปลูกพืชเมืองหนาว เช่น ต้นพลับ ต้นท้อ กะหล่ำปลี แครอท บล๊อคโคลี่ ต่อมาได้รับการสนับสนุนจากหัวหน้าอุทยานฯ ให้ปลูกต้นนางพญาเสือโคร่ง หรือ “ซากุระเมืองไทย” ไปพร้อมกับการปลูกพืชผักไปด้วย เมื่อต้นนางพญาเสือโคร่งโตเต็มที่จึงได้ทำการเคลื่อนย้ายออกจากพื้นที่และมอบคืนพื้นที่ให้กับอุทยานฯ จนกระทั่งปัจจุบันกลายเป็นทุ่งนางพญาเสือโคร่งที่ใหญ่

ที่สุดของประเทศไทย ส่งผลให้ได้รับความสนใจของนักท่องเที่ยวและผู้ที่ได้พบเห็นมากขึ้น ส่งผลให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวภูมิลโเพื่อชมทุ่งนางพญาเสือโคร่งในช่วงเดือนธันวาคม-กุมภาพันธ์ของทุกปี เมื่อชุมชนมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากชุมชนบ้านร่องกล้า เป็นพื้นที่ศูนย์กลางที่จะเชื่อมต่อไปยังภูมิลโ จึงทำให้คนในชุมชนมีการปรับตัวและเตรียมตัวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวอย่างรวดเร็ว เช่น ที่พัก ร้านอาหาร และรถนำเที่ยว เป็นต้น ส่งผลให้เกิดอาชีพใหม่ ๆ ในชุมชนเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งมีสินค้าผลผลิตของประชาชนในพื้นที่มาวางจำหน่ายในราคาย่อมเยา อันนำมาซึ่งรายได้เสริมจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมซึ่งเป็นอาชีพหลักเมื่อหมดเทศกาลการท่องเที่ยวประชาชนในพื้นที่ก็หันกลับมาทำการเกษตรกรรมเช่นเดิม

สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม สืบเนื่องจากชุมชนบ้านร่องกล้าเคยเป็นพื้นที่ผู้รับผู้รับระหว่างรัฐบาลไทยกับพรรคคอมมิวนิสต์ ทำให้ชาวบ้านและมวลชนของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ (ผกค.) ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวเขาเผ่าม้งได้กลับใจและเข้ามาปรับตัวกับทางการเมื่อการต่อสู้ได้สงบลง ในขณะนั้นทางกองทัพภาคที่ 3 ได้ยึดคืน โดยให้กรมประชาสงเคราะห์จัดตั้งนิคมสร้างตนเองสงเคราะห์ชาวเขาเป็นหมู่บ้านเพื่อเชื่อมรอยต่อ 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดเพชรบูรณ์ และจังหวัดเลย จึงปรากฏสภาพสังคมและวัฒนธรรมของชาวเขาเผ่าม้งเป็นสำคัญ และมีการผสมผสานวิถีชีวิตความเป็นอยู่ระหว่างชาวเขาเผ่าม้งกับคนไทย ซึ่งมีขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประจำเผ่าที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคเหนือ, ม.ป.ป.)

ด้วยบริบทของชุมชนบ้านร่องกล้าตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าเป็นพื้นที่ที่มีเรื่องราวทางประวัติศาสตร์การสู้รบในอดีตจึงสามารถทำให้ออกให้เกิดความน่าสนใจของชุมชนหลังที่จะเข้ามาท่องเที่ยวหรือเข้ามาทำการศึกษาประวัติศาสตร์ของพื้นที่ไปด้วย ดังนั้นลักษณะทางกายภาพและศักยภาพของชุมชนบ้านร่องกล้าที่ได้กล่าวมาข้างต้นสามารถนำมาเป็นปัจจัยเริ่มต้นของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า ประกอบกับรัฐมีแนวคิดที่จะให้ชุมชนกับรัฐอยู่ร่วมกันได้ จึงนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอนุรักษ์ฟื้นฟูพื้นที่ป่าร่วมกันโดยเสริมสร้างให้คนในชุมชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ร่วมกันว่าพวกเขาจะได้ประโยชน์อะไรด้วยการปลูกต้นนางพญาเสือโคร่งร่วมกับชุมชนเป็นจุดร่วมหลัก และนำวัฒนธรรมที่มีในชุมชนมาสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนควบคู่กัน ซึ่งในระยะแรกทางเจ้าหน้าที่อุทยานเป็นผู้นำต้นนางพญาเสือโคร่งมาให้ชาวบ้านปลูกควบคู่ไปกับการปลูกพืชผลทางการเกษตรของชาวบ้านไปด้วย จนกระทั่งกลายเป็นทุ่งนางพญาเสือโคร่งที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ส่งผลให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าจนถึงปัจจุบัน

2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ มีทั้งหมด 5 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มประชาชนในพื้นที่ จำนวน 9 คน 2) กลุ่มคณะกรรมการชมรมท่องเที่ยวบ้านร่องกล้า จำนวน 7 คน 3) กลุ่มภาครัฐ จำนวน 6 คน 4) กลุ่มภาคเอกชน จำนวน 6 คน และ 5) กลุ่มนักท่องเที่ยว จำนวน 15 คน รวมทั้งสิ้น 43 คน เลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling)

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาเฉพาะประเด็นพัฒนาการการท่องเที่ยวโดยชุมชนประกอบด้วย 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มประชาชนในพื้นที่ 2) กลุ่มคณะกรรมการชมรมท่องเที่ยวบ้านร่องกล้า และ 3) กลุ่มภาครัฐ รายละเอียดดังนี้

2.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลโดยการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยใช้การสนทนากลุ่มเพราะมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาพัฒนาการการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกันผู้วิจัยจึงใช้การสนทนากลุ่มเพื่อค้นหาผู้ที่จะสามารถให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นของพัฒนาการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างลึกซึ้งเพื่อทำการสัมภาษณ์เชิงลึกต่อไป ดังนั้น กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการสนทนากลุ่มจะเป็นกลุ่มที่ใช้ชีวิตอยู่ในพื้นที่ หรือเกี่ยวข้องกับส่วนของการดูแลพื้นที่ จึงจะสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการการท่องเที่ยวได้ ซึ่งประกอบด้วย 3 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ได้แก่ กลุ่มประชาชนในพื้นที่ กลุ่มคณะกรรมการชมรมท่องเที่ยวบ้านร่องกล้า และกลุ่มภาครัฐ โดยแยกการสนทนากลุ่มออกเป็น 3 กลุ่ม ทำการสนทนากลุ่มละ 1 ครั้ง รวมทั้งสิ้นจำนวน 22 คน สามารถจำแนกได้ดังตาราง 4

ตาราง 4 แสดงกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการสนทนากลุ่มเพื่อศึกษาพัฒนาการการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม	จำนวน (คน)	ประกอบด้วย
1. กลุ่มประชาชนในพื้นที่	9	- แม่ค้าในชุมชน - พ่อค้าในชุมชน - เกษตรกรในชุมชน - เจ้าของที่พักโฮมสเตย์ - ผู้สูงอายุ - เด็กนักเรียนในชุมชน - คนขับรถรับ-ส่งนักท่องเที่ยวขึ้น ภูมมโด

ตาราง 4 (ต่อ)

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม	จำนวน (คน)	ประกอบด้วย
2. กลุ่มคณะกรรมการชมรมท่องเที่ยว	7	- ประธานชมรม - สมาชิกชมรม
3. กลุ่มภาครัฐ	6	- เจ้าหน้าที่อุทยานฯ - นักวิชาการ - นักวิจัย - องค์กรบริหารส่วนตำบลเนินเพิ่ม - สถาบันการศึกษา - โรงพยาบาลตำบล - สำนักงานขนส่ง - ที่ว่าการอำเภอนครไทย - สำนักงานเกษตรจังหวัด - ศูนย์พัฒนารัฐบาลบนพื้นที่สูง
รวม	22	

2.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย บุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และมีส่วนได้ส่วนเสียในด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน เนื่องจากมีความรอบรู้ เชี่ยวชาญ และมีประสบการณ์ในด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling)

ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เนื่องจากมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการการท่องเที่ยวโดยชุมชน การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจะนำมาซึ่งข้อมูลในเรื่องของพัฒนาการ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญสามารถบอกเรื่องราวของพัฒนาการผ่านการให้สัมภาษณ์ได้อย่างลึกซึ้ง โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ทำการแบ่งกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มประชาชนในพื้นที่ ได้แก่ แม่ค้าในชุมชน พ่อค้าในชุมชน เกษตรกรในชุมชน
เจ้าของที่พักโฮมสเตย์ คนขับรถรับ-ส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูมิลอย ผู้สูงอายุ และเด็กนักเรียนในชุมชน

กลุ่มคณะกรรมการชมรมท่องเที่ยวบ้านร่องกล้า ได้แก่ ประธานชมรม
และ สมาชิกในชมรม

กลุ่มภาครัฐ ได้แก่ เจ้าหน้าที่อุทยานฯ นักวิชาการ นักวิจัย องค์กรบริหาร
ส่วนตำบลเนินเพิ่ม สถาบันการศึกษา โรงพยาบาลตำบล สำนักงานขนส่ง ที่ว่าการอำเภอนครไทย
สำนักงานเกษตรจังหวัด กระทรวงท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดพิษณุโลก และศูนย์พัฒนาราชภูมบน
พื้นที่สูง

กลุ่มภาคเอกชน ได้แก่ เจ้าของรีสอร์ทในชุมชน ผู้ก่อตั้งตลาดนัดเด็กดอย
ผู้ให้ทุนสนับสนุน บริษัทนำเที่ยว นักประชาสัมพันธ์อิสระ นักถ่ายภาพอิสระ เจ้าของเพจท่องเที่ยว
และดารานักแสดง

กลุ่มนักท่องเที่ยว ได้แก่ นักศึกษาดูงาน นักท่องเที่ยวในเขตจังหวัดพิษณุโลก
นักท่องเที่ยวภายนอกเขตจังหวัดพิษณุโลก นักท่องเที่ยวรายเก่า และนักท่องเที่ยวรายใหม่

จากกลุ่มทั้ง 5 กลุ่มข้างต้นผู้วิจัยได้ทำการแบ่งการสัมภาษณ์ออกเป็น 2 ระดับ
คือ 1) การสัมภาษณ์ผู้ที่อยู่ในระดับนโยบาย และ 2) การสัมภาษณ์ผู้ที่อยู่ในระดับปฏิบัติการ
สามารถแสดงรายละเอียดได้ดังตาราง 5

ตาราง 5 แสดงกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการสัมภาษณ์เจาะลึกประเด็นเกี่ยวกับพัฒนาการ
การท่องเที่ยวโดยชุมชน

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	ระดับนโยบาย	ระดับ ปฏิบัติการ	รวม
1.กลุ่มภาครัฐ	2	4	6
2.กลุ่มภาคเอกชน	2	4	6
3.คณะกรรมการชมรมท่องเที่ยว	1	6	7
4.กลุ่มประชาชนในพื้นที่	-	9	9
5.กลุ่มนักท่องเที่ยว	-	15	15
รวม	5	38	43

3. เครื่องมือ และวิธีการ

เครื่องมือ ในการวิจัยในระยะที่ 1 นี้ เครื่องมือที่ผู้วิจัยใช้ ประกอบไปด้วย

3.1 ตัวผู้วิจัย เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูล เนื่องจากผู้วิจัยจะเป็นผู้ที่ทำการพูดคุย สัมภาษณ์ สังเกต และปฏิบัติตนเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ และเชื่อถือได้

3.2 แบบสัมภาษณ์ (Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่จะช่วยให้ผู้วิจัยทราบว่าควรดำเนินการสัมภาษณ์ไปในทิศทางใด (ชาย โพธิสิตา, 2556) อันนำไปสู่การเก็บรวบรวมข้อมูลได้อย่างมีทิศทางและครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งแนวทางการสัมภาษณ์นี้ สร้างมาจากกรอบแนวคิดในการวิจัย แนวทางสัมภาษณ์มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิดไม่มีการเตรียมคำตอบไว้ล่วงหน้าเพื่อให้ผู้ตอบเลือก และไม่เคร่งครัดและสามารถยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนทั้งในแง่ของการใช้ถ้อยคำและลำดับของคำถามขึ้นอยู่กับผู้ให้สัมภาษณ์และสถานการณ์ในการสัมภาษณ์ เพื่อให้เกิดความชัดเจนของคำตอบและครอบคลุมครบถ้วนในประเด็นที่ต้องการศึกษา ครอบคลุมและตรงกับวัตถุประสงค์ในการวิจัย

3.3 แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม โดยมีประเด็นในการสนทนากลุ่มที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกันเป็นสำคัญ เนื่องจากต้องการวิเคราะห์การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกันเพื่อมุ่งค้นหา (Exploratory) ว่าประเด็นที่ควรได้รับการศึกษาให้ลึกกลงไปในแง่ของการจัดการแบบร่วมมือกันคืออะไร หลังจากนั้นผู้วิจัยจะทำการออกแบบการวิจัยที่นำไปสู่ข้อเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอีกครั้งหนึ่ง วิธีการนี้จะช่วยให้ผู้วิจัยมั่นใจว่าการวิจัยที่จะตามมานั้นจับประเด็นและตั้งคำถามได้ถูกต้อง ข้อค้นพบของกรณีศึกษารูปแบบนี้มีลักษณะเป็นข้อค้นพบชั่วคราว เพื่อบอกการวิเคราะห์เจาะลึกมายืนยัน หรือปรับปรุงหลังจากได้ศึกษาในรายละเอียดแล้ว (ชาย โพธิสิตา, 2556) ทั้งนี้แนวทางการสนทนากลุ่มจะถูกสร้างมาจากกรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีการ ที่ผู้วิจัยใช้ในการศึกษาในระยะที่ 1 มีดังต่อไปนี้

1. การสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยใช้การสนทนากลุ่มเนื่องจากสถานภาพของสมาชิกในกลุ่มมีความใกล้เคียงกัน ทำให้สมาชิกกลุ่มกล้าที่จะให้ข้อมูลในประเด็นที่ต้องการร่วมกัน โดยผู้วิจัยจะปล่อยให้กลุ่มสรุปประเด็นออกมา ซึ่งเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการแบบร่วมมือกันในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชนอันนำไปสู่การวิเคราะห์รูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน โดยมีการกระตุ้นให้เกิดการอภิปราย ขนาดของกลุ่มจะมี

ประมาณ 6-12 คน เพราะถ้ากลุ่มเล็กเกินไป จะไม่สามารถกระตุ้นให้เกิดการอภิปราย แต่ถ้ากลุ่มใหญ่เกินไปก็อาจจะกระทำไม่ได้ทั่วถึง ประเด็นที่อภิปรายจึงมักมีจำนวนไม่มากเกินไป กลุ่มเป้าหมายที่เลือกทำ Focus Group Discussions คือผู้ที่จะให้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจากภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการอันจะทำให้ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกันได้ การสนทนากลุ่มจะดำเนินการทั้งหมด 1 ครั้ง ตามกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการสนทนาที่กำหนดไว้ เมื่อทราบประเด็นที่ต้องมีการจัดการแบบร่วมมือกันจากการสนทนากลุ่มแล้ว ผู้วิจัยจะนำประเด็นเหล่านั้นไปทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้ที่สามารถจะให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นเหล่านั้นได้ต่อไป

2. การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาในครั้งนี้ ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) และใช้การสัมภาษณ์แบบพูดคุยกันเอง (Casual Interview) ในการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้ให้ข้อมูลทั้งในระดับนโยบายและระดับพื้นที่ โดยผู้วิจัยจะทำการสัมภาษณ์ตามกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่กำหนดไว้ หรือจนกว่าข้อมูลจะอิ่มตัว

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาใช้วิเคราะห์พัฒนาการและรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประกอบด้วย 1) การสนทนากลุ่ม และ 2) การสัมภาษณ์ ซึ่งมีขั้นตอนในการดำเนินการดังนี้

1. การสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยจะจัดขึ้นทั้งหมดกลุ่มละ 1 ครั้ง ณ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวภายในชุมชนบ้านร่องกล้า มีขั้นตอนในการจัดที่คล้ายคลึงกันดังนี้

ในช่วงแรกผู้วิจัยจะทำการแนะนำตนเอง และทีมงาน ซึ่งประกอบไปด้วยผู้จดบันทึก (Notetaker) และผู้ช่วยทั่วไป (Assistant) โดยผู้วิจัยจะพยายามสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง พร้อมทั้งมีการจัดเตรียมอุปกรณ์ที่จะใช้ในการสนทนากลุ่ม เช่น กระดาษสำหรับจดบันทึก ดินสอ บอร์ดหรือกระดานดำ และเครื่องบันทึกเสียง รวมทั้งอุปกรณ์อื่นที่จำเป็นในการสนทนากลุ่มให้พร้อม หลังจากนั้นจึงดำเนินการตามขั้นตอนที่สำคัญดังนี้

1. อธิบายวัตถุประสงค์ของการศึกษา และจุดมุ่งหมายในการจัดสนทนากลุ่ม
2. เริ่มต้นด้วยคำถามเพื่อสร้างบรรยากาศผ่อนคลายและเป็นกันเอง
3. เมื่อผู้ร่วมสนทนากลุ่มเริ่มคุ้นเคยกัน จึงเริ่มคำถามจากแนวการสนทนาที่จัดเตรียมไว้

ทั้งนี้ ในแต่ละครั้งที่ดำเนินการสนทนากลุ่มเสร็จ ผู้วิจัยจะกลับมาเขียนบันทึกอย่างละเอียดพร้อมกับจัดหมวดหมู่ของข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม พร้อมทั้งวิเคราะห์ข้อมูลไปด้วย

2. การสัมภาษณ์ ในการเข้าถึงกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเพื่อการสัมภาษณ์ รวมทั้งการตรวจสอบความถูกต้องและความอึดตัวของข้อมูล มีขั้นตอนดังนี้

2.1 แนะนำตนเอง พร้อมทั้งสร้างบรรยากาศการพูดคุยให้ผู้รู้สึกเป็นกันเอง จากนั้นบอกวัตถุประสงค์ในการมาสัมภาษณ์ หากต้องมีการจดบันทึกหรือบันทึกเสียงผู้วิจัยจะทำการแจ้งผู้ให้สัมภาษณ์ทราบ

2.2 ใช้แนวคำถามเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ ประกอบกับบ่อนคำถามให้เหมาะสมกับเวลา ระหว่างการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะทำการสังเกตจากอากัปกริยาของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จากการแสดงออก สีหน้า ท่าทาง อันแสดงออกถึงอารมณ์ร่วมของผู้สัมภาษณ์ ที่ไม่ได้แสดงออกมาด้วยคำพูด ควบคุมไปด้วย อันเป็นการช่วยเก็บข้อมูลที่ผู้ถูกสังเกตไม่เต็มใจบอกเพราะไม่มีเวลาหรือกลัวมีภัยแก่ตัวหรืออาจทำให้เสียชื่อเสียงต่อตนเอง

2.3 เมื่อทำการสัมภาษณ์เสร็จในแต่ละวัน ผู้วิจัยจะกลับมาเขียนบันทึกอย่างละเอียดพร้อมกับจัดหมวดหมู่ของข้อมูลที่ได้สัมภาษณ์มา พร้อมทั้งวิเคราะห์ข้อมูลไปด้วย เพื่อจะได้ทราบว่ามีส่วนใดบ้างที่จำเป็นจะต้องสัมภาษณ์เพิ่มเติมจนกว่าข้อมูลจะอึดตัว

ในส่วนของการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะทำการตรวจสอบข้อมูลที่ได้ด้วยการถอดเทป เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูล รวมถึงเพื่อตรวจสอบความพอเพียงครบถ้วนของข้อมูลเพื่อจะได้ทราบว่าประเด็นใดที่ยังตกหล่นหรือต้องการเพิ่มเติม โดยจะตรวจสอบตั้งแต่อยู่ในพื้นที่และหลังจากรวบรวมข้อมูลในแต่ละวัน เมื่อผู้วิจัยสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายในแต่ละวัน จะนำข้อมูลทั้งจากการสัมภาษณ์ มาบันทึกลงในบันทึกสนาม แล้วนำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้อง โดยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) วิธีการตรวจสอบคือ การตรวจสอบแหล่งของข้อมูล แหล่งที่มา ที่จะพิจารณาในการตรวจสอบ ได้แก่ 1) แหล่งเวลา หมายถึง ข้อมูลต่างเวลากันจะเหมือนกันหรือไม่ 2) แหล่งสถานที่ หมายถึง ข้อมูลต่างสถานที่กันจะเหมือนกันหรือไม่ และ 3) แหล่งบุคคล หมายถึง บุคคลให้ข้อมูลเปลี่ยนไป ข้อมูลจะเหมือนเดิมหรือไม่ (สุภางศ์ จันทวานิช, 2554) กล่าวคือ ในแต่ละวันข้อมูลที่ได้มาผู้วิจัยจะตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลหลาย ๆ ครั้ง โดยดำเนินการควบคู่ไปกับการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งการตรวจสอบจากผู้ให้ข้อมูลที่แตกต่างกัน การถามคำถามเดิมในเวลาที่แตกต่างกันสถานที่แตกต่างกัน การปรับคำถามในการสัมภาษณ์ใหม่ รวมถึงการตรวจสอบบันทึก

ภาคสนามวันต่อวัน เพื่อป้องกันการคลาดเคลื่อนของข้อมูล และจะได้ทราบว่าประเด็นใดที่ยังขาดหรือต้องเพิ่มเติม

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมกับการเก็บรวบรวมข้อมูลตลอดระยะเวลาที่ดำเนินเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้สามารถสรุปข้อค้นพบจากการศึกษาปรากฏการณ์ได้อย่างถูกต้องและครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา กล่าวคือ ในแต่ละวันหลังจากเก็บข้อมูลเสร็จแล้ว ผู้วิจัยจะกลับมาเขียนบันทึกอย่างละเอียดพร้อมกับจัดหมวดหมู่ และวิเคราะห์ข้อมูลไปด้วย และเพื่อจะได้ทราบว่าข้อมูลส่วนใดบ้างที่จำเป็นจะต้องเก็บเพิ่มเติม โดยจะทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เหตุการณ์ (Event analysis) ร่วมกับการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ซึ่งกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้มีองค์ประกอบสำคัญอยู่ 3 ประการ (Ring & Van de Ven, 1994) ดังนี้

5.1 การจัดระเบียบข้อมูล (Data Organizing) เป็นกระบวนการ จัดการด้วยกรรมวิธีต่าง ๆ เพื่อทำข้อมูลเป็นระเบียบ ทั้งในทางกายภาพ (Physical) เพื่อให้ข้อมูลเป็นระบบง่ายแก่การใช้งาน การจัดเก็บและการเรียกมาใช้เมื่อต้องการ และทางเนื้อหา (Content) เพื่อการจำแนกหมวดหมู่ของข้อมูลตามประเด็นที่ศึกษา จัดลำดับความสำคัญและความสัมพันธ์ของข้อมูล เพื่อพร้อมที่จะแสดงและนำเสนอได้อย่างเป็นระบบ โดยข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะนำมาจัดระเบียบด้วยการจำแนกตามแหล่งข้อมูล (Data Source) ได้แก่ ข้อมูลปฐมภูมิ ที่ได้จากการเก็บรวบรวมหรือบันทึกจากแหล่งข้อมูลโดยตรง และข้อมูลทุติยภูมิ ที่ได้จากการมีผู้รวบรวมไว้แล้วในลักษณะเอกสารตีพิมพ์เผยแพร่และตำราทางวิชาการ ส่วนข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มผู้วิจัยจะนำมาจัดระเบียบด้วยกระบวนการวิเคราะห์รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อค้นหาความจริง สาเหตุ หรือความสำคัญ

5.2 การแสดงข้อมูล (Data Display) เป็นกระบวนการนำเสนอผลการวิเคราะห์ ความเชื่อมโยง ความเป็นเหตุเป็นผลของข้อมูล ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการจัดการแบบร่วมมือกันโดยการอ่านซ้ำไปซ้ำมา ในรูปแบบของการพรรณนาตามกรอบแนวคิดที่ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาครั้งนี้ เพื่อบอกเรื่องราวของพัฒนาการของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่การศึกษาและเพื่อวิเคราะห์รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน ทั้งนี้ในส่วนของการแสดงข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะแสดงข้อมูลด้วยรูปแบบของข้อความกึ่งตาราง กล่าวคือ มีข้อความและมีส่วนหนึ่งนำเสนอข้อมูลด้วยตารางเกี่ยวกับพัฒนาการการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ส่วนข้อมูลที่ได้

จากการสนทนากลุ่มผู้วิจัยจะแสดงข้อมูลด้วยการอธิบายความ (Explanation) ประกอบกับแผนภาพเพื่อเชื่อมโยงการวิเคราะห์

5.3 การหาข้อสรุป (Conclusion) การตีความ (Interpretation) และการตรวจสอบความถูกต้องตรงประเด็นของผลการวิจัย (Verification) เพื่อหาข้อสรุปและตีความหมายของข้อค้นพบของปรากฏการณ์ที่ได้จากการแสดงข้อมูลโดยพิจารณาจากความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ต่าง ๆ (Phenomenon Relationship) ที่สะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจนเข้าสู่ระยะอิมมัตว์ตามวิวัฒนาการท่องเที่ยวของ Butler (1980) รวมถึง การตรวจสอบว่าข้อสรุปนั้นมีความถูกต้องตรงประเด็นและน่าเชื่อถือหรือไม่ เพียงใด โดยข้อสรุปและการตีความจะอธิบายเชื่อมโยงกับกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์ปรากฏการณ์การบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในครั้งนี้ กล่าวคือ การสรุปวิวัฒนาการท่องเที่ยวของ Butler (1980) ผู้วิจัยจะให้เป็นกรอบในการสรุปพัฒนาการการท่องเที่ยวโดยชุมชนตั้งแต่ระยะเริ่มแรกจนมาถึงระยะอิมมัตว์ และใช้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน (Co-management) เป็นกรอบในการสรุปประเด็นการวิเคราะห์รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน อันนำไปสู่ข้อสรุปที่ว่าแนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกันจะช่วยแก้ไขสถานการณ์ที่แหล่งท่องเที่ยวอยู่ในระยะอิมมัตว์ได้

6. การนำเสนอผลการศึกษา

การนำเสนอผลการวิจัยในครั้งนี้ จะนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นซึ่งเป็นผลที่ได้จากการศึกษาที่ผู้วิจัยคาดหวังไว้ คือข้อมูลและข้อค้นพบที่เป็นกลางและมีความละเอียดลึกซึ้ง โดยปราศจากอคติของผู้วิจัย ได้แก่ การอธิบายความสัมพันธ์ ความเชื่อมโยง การจัดกลุ่มข้อมูล การแสดงข้อมูลและการตีความ ซึ่งเป็นการอธิบาย บรรยายข้อเท็จจริง ตลอดจนนำเสนอข้อมูลตามกรอบแนวคิดการวิจัย โดยผู้วิจัยจะนำเสนอผลการศึกษายึดตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 และข้อที่ 2 เป็นหลักในการเขียน กล่าวคือ นำเสนอผลการศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการการท่องเที่ยวโดยชุมชน และ นำเสนอผลการวิเคราะห์การจัดการแบบร่วมมือกันในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชน

วิธีการศึกษาระยะที่ 2 การเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

การศึกษาระยะที่ 2 ผู้วิจัยแบ่งกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญ คือ กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการจัดการ

เป็นกลุ่มที่จะนำร่างแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนไปใช้ประกอบด้วย 5 กลุ่มที่สำคัญ ได้แก่ กลุ่มภาครัฐ กลุ่มภาคเอกชน กลุ่มคณะกรรมการชมรมท่องเที่ยวบ้านร่องกล้า กลุ่มประชาชนในพื้นที่ และกลุ่มนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นแต่ละกลุ่มเป็นกลุ่มเดียวกันกับที่ได้ทำการศึกษาจากระยะแรก รวมทั้งสิ้น 43 คน เนื่องจากมีคือกลุ่มที่จะนำร่างข้อเสนอแนวทางการพัฒนาไปใช้ ซึ่งจะนำไปสู่การตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ในการเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกันได้อย่างสมบูรณ์

2. เครื่องมือ และวิธีการ

การศึกษาในระยะนี้เป็นการศึกษาเพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นสำคัญ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

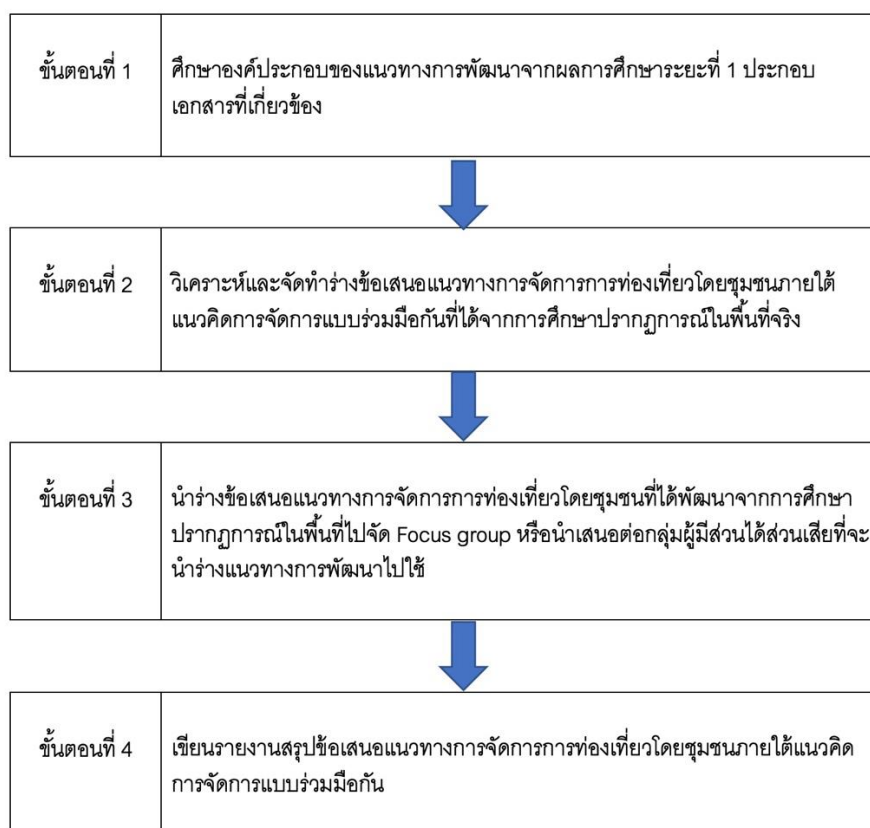
เครื่องมือ ที่นำมาใช้ได้แก่ 1) ร่างข้อเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกันที่ได้จากการศึกษาปรากฏการณ์ในระยะที่ 1

ผู้วิจัยต้องการตรวจสอบเกี่ยวกับร่างแนวทางการพัฒนาว่าถูกต้องเหมาะสมหรือไม่ เพื่อใช้ในการตัดสินใจหรือลงข้อสรุปในเรื่องร่างแนวทางการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เหมาะสมและนำไปใช้ได้จริง โดยผู้ที่เกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมจะระดมสมองเพื่อประเมินความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของร่างข้อเสนอแนวทางการพัฒนา รวมทั้งมีการแก้ไข ปรับปรุง เพิ่มเติม แล้วจึงสรุปผลร่างแนวทางการพัฒนา อันนำไปสู่ข้อเสนอแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมต่อไป

วิธีการ ผู้วิจัยใช้การสนทนากลุ่มเนื่องจากสถานภาพของสมาชิกในกลุ่มมีความใกล้เคียงกัน ทำให้สมาชิกกลุ่มกล้าที่จะให้ข้อมูลในประเด็นที่ต้องการร่วมกัน โดยผู้วิจัยจะปล่อยให้กลุ่มสรุปประเด็นออกมา ซึ่งเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับร่างแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน โดยมีการกระตุ้นให้เกิดการอภิปราย กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เลือกทำ Focus Group Discussions คือ เพื่อให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียลงข้อสรุปเกี่ยวกับร่างแนวทางการพัฒนา ดังนั้นผู้วิจัยจะใช้วิธีการสนทนากลุ่มเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการนำร่างแนวทางการพัฒนาไปใช้ ได้แสดงความคิดเห็นของตนโดยทางวาจา ทั้งนี้ผู้วิจัยจะทำหน้าที่เป็นกลางในการดำเนินกระบวนการรับฟังความคิดเห็นจากทุกฝ่าย และมีการจดบันทึกถ้อยคำพร้อมทั้งรวบรวมเป็นสำนวนทางวิชาการเพื่อจัดทำข้อสรุปรายงานแนวทางการพัฒนาตามหลักวิชาการต่อไป

3. ขั้นตอนการสร้างข้อเสนอแนวทางการจัดการ

ผู้วิจัยกำหนดขั้นตอนการสร้างและพัฒนาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน ซึ่งสามารถสรุปขั้นตอนได้ตามภาพ 6 ดังนี้

ภาพ 6 แสดงขั้นตอนการสร้างข้อเสนอแนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน

ที่มา: ผู้วิจัย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ออกมาจากรายงานจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยให้ผู้ร่วมประชุมร่วมกันวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ของร่างแนวทางการพัฒนาเพื่อนำมาสร้างบทสรุป ในการจัดทำเป็นรายงานสรุปแนวทางการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกันต่อไป การเชื่อมโยงแต่ละครั้งจะพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลที่สรุปว่า ข้อมูลชุดใดสัมพันธ์กับข้อมูลชุดใด อันนำไปสู่ข้อสรุปที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น

ประกอบกับผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย (Analytic Inductive) เนื่องจากเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความให้เหตุผลเพื่อสร้างเป็นข้อสรุปของแนวทางการพัฒนา โดยมีรายละเอียดพอสังเขป ดังนี้

4.1 การลดทอนข้อมูล (Data Reduction) ผู้วิจัยจะต้องทำการลดทอนข้อมูล อยู่ตลอดเวลาตั้งแต่การเลือกสนาม ลงรหัส ทดสอบแนวคิด รวมเป็นกลุ่ม แบ่งเป็นส่วน โดยเลือกหาจุดที่น่าสนใจของข้อมูลดิบที่เก็บได้จากสนาม โดยผู้วิจัยเป็นผู้จะทำการประเมินและสังเคราะห์ตามหลักวิชาการว่า ข้อมูลกลุ่มใดจะลงรหัส กลุ่มใดจะใช้สรุป กลุ่มใดไม่ใช้เพราะซ้ำกับกลุ่มก่อนเป็นต้น จนได้ผลสรุปและพิสูจน์เป็นข้อสรุปที่น่าสนใจ

4.2 การแสดงข้อมูล (Data Display) เป็นกระบวนการวิเคราะห์ การจัด และเลือกสรรหาตัวอย่างข้อมูลที่เก็บได้จากสนาม ไม่ว่าจะเป็นการสรุปจากรายงาน การสังเกต คำพูด จากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการประชุมระดมสมอง ในการหาแนวทางการพัฒนา เพื่อแสดงประกอบเป็นหลักฐานของข้อสรุปที่ชัดเจน

4.3 การสร้างข้อสรุปและทดสอบยืนยันผลสรุป (Conclusion and Verification) ในขั้นตอนนี้ เมื่อผู้วิจัยได้ข้อมูลมาจะทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมองความหมาย ความคล้ายคลึง ความแตกต่าง ความเป็นไปได้ และรูปแบบต่าง ๆ โดยเชื่อมโยงกับข้อค้นพบเบื้องต้น แล้วจึงทำการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง ถือเป็น การสังเคราะห์ข้อสรุป และทำการเชื่อมโยงวิเคราะห์ข้อมูลเข้าด้วยกันอย่างมีระบบ จนได้เป็นข้อสรุปของแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกันอย่างชัดเจน

5. การนำเสนอผลการสร้างข้อเสนอแนวทางการจัดการ

สำหรับการนำเสนอผลการพัฒนาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกันในด้านการแบ่งสรรปันส่วนอำนาจ การแบ่งปันปันส่วนความรับผิดชอบ การแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์ และการแบ่งสรรปันส่วนเทคโนโลยี ต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้ง 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มประชาชนในพื้นที่ กลุ่มคณะกรรมการชมรมฯ กลุ่มภาครัฐ กลุ่มภาคเอกชน และกลุ่มนักท่องเที่ยว ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการพัฒนาแนวทางในรูปแบบการเขียนรายงาน โดยมีการอธิบายหรือบรรยายวิเคราะห์ (Analytic Descriptive) โดยจะสรุปเป็นลำดับขั้นตอนของแนวทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน ซึ่งจะคำนึงถึงประเด็น ดังต่อไปนี้ (กุหลาบ บุริสาร, 2561, น. 21)

1. ความถูกต้อง ของข้อมูลที่นำเสนอ ไม่มีอคติและไม่บิดเบือนความจริง และไม่ได้ความคิดเห็นของตนเองลงไปในเรื่องข้อมูล
2. ความรัดกุม ของข้อมูลต้องเขียนให้สั้น กระชับ รัดกุม และตรงประเด็น ผู้วิจัยจะตรวจทานอย่างถี่ถ้วนเพื่อขจัดการใช้ถ้อยคำฟุ่มเฟือย วลีซ้ำ ๆ กัน และคำที่ไม่พึงประสงค์ออก
3. ความชัดเจน ของข้อมูลควรใช้ประโยคง่าย ๆ ใช้ไวยากรณ์และเครื่องหมายวรรคตอนอย่างถูกต้อง ไม่ใช้คำคลุมเครือ ไม่มีความหมาย หรือกำกวมสองนัย
4. ความกลมกลืนและความต่อเนื่อง ผู้วิจัยจะเขียนให้เรื่องราวต่าง ๆ ให้ผู้ที่เข้ามาอ่านงานวิจัยไม่รู้สึกระส่ำระสายหรือรู้สึกว่าส่วนที่อ่านอยู่เป็นคนละเรื่อง
5. การเน้นความสำคัญ ผู้วิจัยจะนำเสนอข้อมูลที่เป็นประเด็นหรือเป็นหัวใจของการวิจัย โดยเน้นข้อมูลที่มีความโดดเด่นเป็นพิเศษ คือนำเสนอส่วนที่โดดเด่นโดยละเอียดและมีการอภิปรายเพิ่มเติม โดยจะเลือกทำเฉพาะข้อมูลที่มีความสำคัญและเป็นประเด็นปัญหาหลักของการวิจัย
6. ภาษาที่ใช้ในรายงาน จะใช้ภาษาทางวิชาการหรือภาษาทางราชการ

จริยธรรมการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้ ผ่านการรับรองจริยธรรมวิจัยในมนุษย์ จากคณะกรรมการ มหาวิทยาลัยนเรศวร ตามแนวทางหลักจริยธรรมในคนที่เป็นมาตรฐานสากล เลขที่ IRB No.P2-0397/2563 วันที่รับรอง 5 มกราคม 2564 โดยผู้วิจัยได้ยึดถือหลักคุณธรรมและจริยธรรมในการวิจัยตามบทบาทที่นักวิจัยพึงมี โดยมีกระบวนการดังนี้

1. ผู้วิจัยได้เข้าร่วมอบรมหลักสูตรจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ตามข้อกำหนดของคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ทั้งนี้คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์มหาวิทยาลัยนเรศวร ในฐานะหน่วยงานที่จัดการอบรมได้มอบประกาศนียบัตรรับรอง
2. นำเสนอเค้าโครงการวิจัย (Research Proposal) ต่อคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์มหาวิทยาลัยนเรศวรเพื่อขอความเห็นชอบด้านจริยธรรมในการวิจัย โดยเป็นไปตามกรอบระเบียบของมหาวิทยาลัยนเรศวร
3. ในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีการปกป้องสิทธิและสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย โดยการแนะนำตัวผู้วิจัย พร้อมชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัยแก่ผู้ให้ข้อมูลและกลุ่มตัวอย่าง รวมถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากงานวิจัยครั้งนี้ พร้อมให้คำรับรองว่าจะรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูลและข้อมูลที่ได้จะนำไปวิเคราะห์ในภาพรวมเพื่อการวิจัยในครั้งนี้เท่านั้น

โดยจะไม่มีภาระหรือเปิดเผยชื่อของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล แต่หากแก่นจำเป็นต้องเอ่ยชื่อของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลก็เป็นเพียงชื่อที่สมมติขึ้นมามิใช่ชื่อจริงแต่อย่างใด นอกจากนี้กลุ่มเป้าหมายจะต้องมีอิสระในการตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วมให้ข้อมูล นั่นคือ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลจะต้องเป็นผู้ที่ยินดีและเต็มใจให้ความร่วมมือและพร้อมที่จะมีส่วนร่วมในการศึกษาครั้งนี้โดยสมัครใจ ขณะเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยจะให้เกียรติ เคารพในศักดิ์ศรีและสิทธิของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล เช่น พุดคุยด้วยความสุภาพ คำนวณใดที่กลุ่มผู้ให้ข้อมูลมีความอึดอัดหรือไม่เต็มใจ ผู้วิจัยจะให้อิสระแก่ผู้ให้ข้อมูลโดยไม่บีบบังคับแต่ประการใด และหากจำเป็นต้องใช้ภาพถ่ายประกอบนำเสนอผลการวิจัย ผู้วิจัยจะต้องได้รับการอนุญาตจากผู้ให้ นอกจากนี้ในส่วนของวิเคราะห์ข้อมูล เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนั้นการตีความเกี่ยวกับข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมมาต้องให้ความสำคัญกับความหมาย (Meaning) ในทัศนะของกลุ่มเป้าหมายหรือผู้ที่ถูกศึกษา (emic views) ไม่ใช่ทัศนะของนักวิจัยหรือผู้ศึกษา (etic views) และในการตีความผู้วิจัยจะต้องระมัดระวังอย่างยิ่งว่า ผลของการตีความนั้นจะกระทบหรือละเมิดสิทธิของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหรือผู้ถูกวิจัยหรือไม่และเพียงใด เป็นต้น

บทที่ 4

พัฒนาการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า

การศึกษากิจการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกันกรณีศึกษา อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าและชุมชนบ้านร่องกล้า อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก ในบทนี้เป็นการศึกษาในระยะแรก (ระยะที่ 1) เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 คือ เพื่อศึกษาพัฒนาการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ วิเคราะห์เนื้อหา สังเคราะห์ผล เพื่อที่จะนำผลการศึกษาไปทำการวิเคราะห์เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 (เพื่อวิเคราะห์การจัดการแบบร่วมมือกันในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า) ต่อไป

การนำเสนอผลการศึกษิตตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ประกอบด้วย

1. การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า

1.1 ประวัติศาสตร์การพัฒนาพื้นที่

1.2 ลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

2. พัฒนาการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าภายใต้แนวคิดวงจรชีวิตพื้นที่

ท่องเที่ยวของ Richard W. Butler

2.1 แนวคิดวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยวของ Richard W. Butler

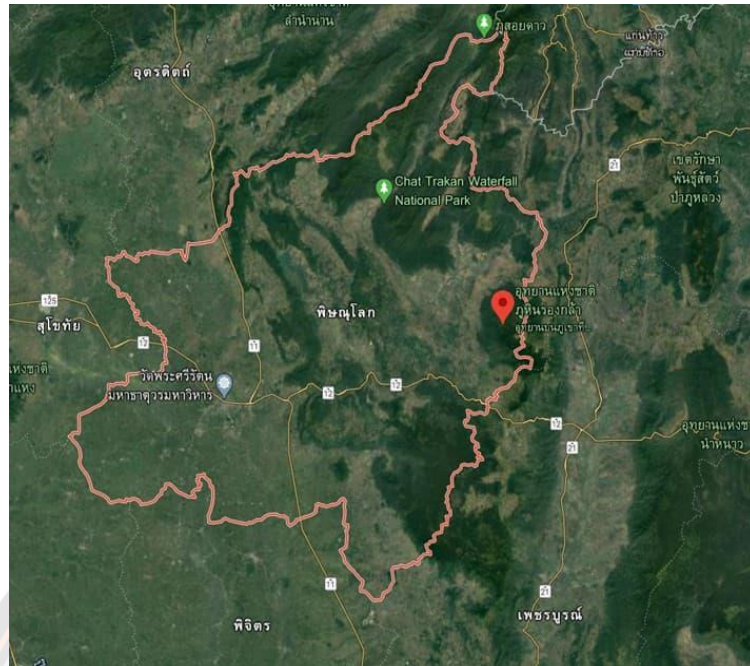
2.2 การวิเคราะห์พัฒนาการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าภายใต้แนวคิดวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยวของ Richard W. Butler

2.3 ปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัด ในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า

การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า

1. ประวัติศาสตร์การพัฒนาพื้นที่

ชุมชนบ้านร่องกล้า ตั้งอยู่ที่อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก เป็นชุมชนหนึ่งที่มีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมในชุมชน เพื่อนำมาสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่อยู่ในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า ซึ่งสามารถแสดงอาณาเขตของพื้นที่จากภาพถ่ายดาวเทียมได้ดังภาพ 7

ภาพ 7 แสดงภาพถ่ายดาวเทียมขอบเขตของชุมชนบ้านร่องกล้า

หมายเหตุ: ดัดแปลงจาก www.googlemaps.com

การเก็บข้อมูลภาคสนามผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาไว้ทั้งหมด 5 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล คือ 1) กลุ่มประชาชนในพื้นที่ 2) กลุ่มคณะกรรมการชมรมท่องเที่ยวบ้านร่องกล้า 3) กลุ่มภาครัฐ 4) กลุ่มภาคเอกชน และ 5) กลุ่มนักท่องเที่ยว โดยพบว่า การให้ข้อมูลในประเด็นเกี่ยวกับพัฒนาการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าได้ชัดเจนมากที่สุดมีทั้งสิ้น 3 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ กลุ่มประชาชนในพื้นที่ กลุ่มภาครัฐ และจากกลุ่มคณะกรรมการชมรมท่องเที่ยว เนื่องจากเป็นกลุ่มที่คลุกคลีอยู่ในพื้นที่แม้ว่ากาลเวลาจะผ่านไปแต่ข้อมูลทางประวัติศาสตร์หรือพัฒนาการได้ถูกเล่าต่อจากรุ่นสู่รุ่น

จากการศึกษา พบว่า ในอดีตพื้นที่ชุมชนบ้านร่องกล้าเป็นพื้นที่สู้รบระหว่างรัฐบาลไทยกับพรรคคอมมิวนิสต์ สอดคล้องกับการศึกษาของวศิน ปัญญาวุฒตระกูล (2561) พบว่า ช่วงปี 2510 แต่เดิมชุมชนบ้านร่องกล้าเป็นพื้นที่สู้รบระหว่างรัฐบาลไทยกับพรรคคอมมิวนิสต์ รัฐจึงใช้แผนยุทธการในการปราบปรามผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 66/2523 หรือคำสั่งที่ 66/(25)23 ทำให้ชาวบ้านและมวลชนของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ (ผกค.) ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวเขาเผ่าม้งได้กลับใจและเข้ามาอบตัวกับทางการ ในขณะนั้นทางกองทัพภาคที่ 3 ได้ยึด

คืน โดยให้กรมประชาสัมพันธ์จัดตั้งนิคมสร้างตนเองสงเคราะห์ชาวเขาเป็นหมู่บ้านเพื่อเชื่อมรอยต่อ 3 จังหวัด ได้แก่ พิษณุโลก เพชรบูรณ์ และเลย (เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคเหนือ, ม.ป.ป.) สามารถแสดงพื้นที่สู่รบบทางประวัติศาสตร์ในอดีตได้ดังภาพ 8

ภาพ 8 แสดงพื้นที่สู่รบบทางประวัติศาสตร์ในอดีต

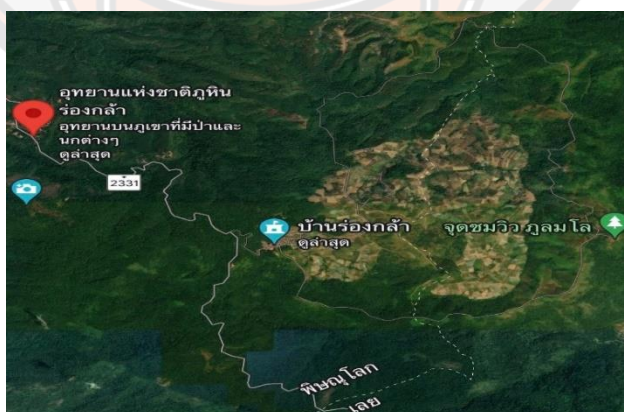
ที่มา: ผู้วิจัย

ต่อมาในปี 2525 รัฐได้มีการพัฒนาพื้นที่ชุมชนบ้านร่องกล้าให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ แต่อำนาจในการควบคุมดูแลหรือบริหารจัดการยังคงเป็นรัฐที่มีอำนาจเบ็ดเสร็จ เมื่อเข้าสู่ปี 2526-2527 รัฐได้มีการจัดตั้งชุมชนบ้านร่องกล้าขึ้น โดยมีนโยบายจัดสรรที่ดินทำกินให้กับประชาชน โดยพื้นที่บ้านร่องกล้าเป็นที่กันออกจากอุทยานฯ จำนวนประมาณ 830 ไร่ และรัฐยังได้มีการประกาศพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ด้วย ซึ่งในขณะนี้รัฐยังคงเป็นผู้บริหารจัดการและดูแลโดยอุทยานฯ แต่เริ่มมีแนวคิดที่เอื้อประโยชน์ให้คนในชุมชนเข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่ของรัฐได้ จากการให้สัมภาษณ์ของประชาชนในพื้นที่ พบว่าการก่อตั้งการท่องเที่ยวชุมชนเกิดขึ้นเมื่อปี 2526 ในระยะเริ่มแรกของการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวถูกควบคุมดูแลจากอำนาจรัฐอย่างเบ็ดเสร็จเข้มงวดเพราะอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า สภาพพื้นที่แต่ก่อนรถยนต์ไม่สามารถวิ่งผ่านได้เนื่องจากสภาพพื้นที่แต่ก่อนเป็นดินเป็นหินทั้งหมด ยังไม่มีการทำถนน จากนั้นชาวบ้านได้เริ่มปรับปรุงและบำรุงพื้นที่ในสวนที่จะทำเป็นสถานที่ท่องเที่ยวให้ธรรมชาตินั้นอุดมสมบูรณ์

...การก่อตั้งการท่องเที่ยวชุมชนเกิดขึ้นประมาณปี 2526 พื้นที่ตรงนี้เป็นเขามีบ้านอยู่แค่ 2 หลัง รถยนต์ไม่สามารถวิ่งผ่านได้แต่ก่อนเป็นดิน เป็นหินหมดเลยไม่สามารถมาท่องเที่ยวได้ ช่วงแรกผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้านเป็นคนบุกเบิกทำให้เกิดการท่องเที่ยว ต่อมามีการทำถนน ก็ทำให้เข้ามาเที่ยวได้

(ปี นามสมมติ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 14 กุมภาพันธ์ 2564)

การจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชนบ้านร่องกล้า จัดว่าเป็นพื้นที่ที่มีความน่าสนใจทางวิชาการเนื่องจากในอดีตเคยเป็นพื้นที่สู้รบทางประวัติศาสตร์ไทยระหว่างรัฐบาลกับพรรคคอมมิวนิสต์ ซึ่งปัจจุบันชุมชนตั้งอยู่ในเขตอำนาจรัฐ ส่งผลทำให้การบริหารจัดการการใช้พื้นที่เพื่อดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ มีความซับซ้อนทั้งทางกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับในอดีต ส่งผลทำให้กลุ่มประชาชนในพื้นที่ซึ่งเป็นคนรุ่นเก่าที่ไม่ทราบกฎหมายหรือกฎระเบียบต่าง ๆ ละเมิดการใช้พื้นที่ได้เป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งระหว่างอุทยานฯ กับชุมชน เพราะชุมชนบ้านร่องกล้าเป็นพื้นที่ที่มีการสร้างบ้านเรือนที่อยู่ของชาวบ้าน มาก่อนที่ทาง อุทยานฯ ได้มีการประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 101 ตอนที่ 96 ลงวันที่ 26 กรกฎาคม 2527 ให้เป็นอุทยานแห่งชาติลำดับที่ 48 ของประเทศ ปัจจุบันชุมชนบ้านร่องกล้าเป็นพื้นที่ที่ทางอุทยานฯ อนุญาตให้ใช้พื้นที่ตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 ในมาตรา 22 โดยให้ยึดระเบียบกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ว่าด้วยการเข้าไปในเขตอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2563 (ราชกิจจานุเบกษา, 2564) เป็นแนวปฏิบัติของการใช้พื้นที่ ซึ่งสามารถแสดงอาณาเขตได้ดังภาพ 9

ภาพ 9 แสดงภาพถ่ายดาวเทียมขอบเขตของพื้นที่ในการศึกษา

หมายเหตุ: ดัดแปลงจาก www.googlemaps.com

เมื่อมีการอนุญาตให้คนในชุมชนใช้พื้นที่เพื่อใช้เป็นประโยชน์ทางการเกษตรหรือใช้ประโยชน์อย่างอื่นตามคำสั่งคณะรัฐมนตรีในขณะนั้นที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น จึงทำให้พื้นที่บ้านร่องกล้ามีความแตกต่างจากที่อื่น ทั้งนี้ในส่วนของจัดการใช้พื้นที่ดังกล่าวเจ้าหน้าที่อุทยานฯ ในฐานะผู้รักษาปกป้องผืนป่าจึงมีแนวคิดที่อยากจะอนุรักษ์เป็นสำคัญ ในขณะที่คนในชุมชนก็ต้องการใช้ทรัพยากรอย่างเต็มที่ในฐานะเจ้าของพื้นที่ที่อยู่มานาน จึงส่งผลให้เกิดความขัดแย้งในเรื่องของการใช้พื้นที่ในเขตอุทยานแห่งชาติระหว่างชุมชนกับรัฐ ราวปี 2548 รัฐจึงมีแนวคิดที่จะทำให้ชุมชนกับรัฐอยู่ร่วมกันได้ จึงนำชุมชนเข้ามาช่วยอนุรักษ์พื้นที่ป่าร่วมกันโดยส่งเสริมให้คนในชุมชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ร่วมกันว่าพวกเขาจะได้ประโยชน์อะไร ด้วยการปลูกต้นนางพญาเสือโคร่งร่วมกับชุมชนเป็นจุดร่วมหลัก (วิธีดังกล่าวเป็นการกันคนออกจากพื้นที่ป่า) ส่งผลให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า เช่น กิจกรรมการร่วมกันจัดคิวรถรับ-ส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูมิลดเพื่อชมทุ่งดอกนางพญาเสือโคร่ง เป็นต้น

ต่อมาในปี 2550 ได้มีนักวิชาการมาช่วยให้คำแนะนำในการพัฒนาและใช้ประโยชน์จากพื้นที่ด้วยพลังจากคนในชุมชน สอดคล้องกับการศึกษาของ รัตเกล้า เปรมประสิทธิ์ (2562) พบว่า ช่วงปี 2550-2556 รัฐเริ่มวางแผนกระจายนักท่องเที่ยวให้เข้าไปท่องเที่ยวที่ชุมชนบ้านร่องกล้า เพื่อให้คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น และมีแนวคิดให้ชุมชนมีส่วนร่วมกันอนุรักษ์พื้นที่ป่าช่วยรัฐ เพื่อลดปัญหาความขัดแย้งในการใช้พื้นที่ป่าระหว่างรัฐกับชุมชน ประกอบในช่วงนี้ผู้นำชุมชนบ้านร่องกล้าได้รับคำแนะนำจากนักวิชาการหรือนักวิจัยจากสถาบันการศึกษาในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้วย รวมทั้งได้รับการช่วยเหลือในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าจากประธานสภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจังหวัดพิษณุโลก นายกสุมาคม สหพันธ์ท่องเที่ยวภาคเหนือจังหวัดพิษณุโลก ซึ่งได้บริจาคทุนส่วนตัวในการช่วยเหลือชุมชน

...ผู้ให้ทุนสนับสนุน เป็นคนริเริ่มการท่องเที่ยวที่นี่ มีการบริจาคทุนส่วนตัวช่วยเหลือชุมชน คุณพีทำแล้วมีความสุขใจ จากนั้นประมาณปี 2551 ผู้เข้ามามากเบิกส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน คือ กลุ่มอาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม (เอ นามสมมติ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 14 กุมภาพันธ์ 2564)

ในระยะนี้รัฐและชุมชนเริ่มมีการบริหารจัดการในลักษณะร่วมมือกัน โดยผ่านกิจกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูผืนป่าด้วยการปลูก “ต้นนางพญาเสือโคร่ง” หรือ “ซากุระเมืองไทย” บนพื้นที่กว่า 1,200 ไร่ ซึ่งถือว่าเป็นทุ่งนางพญาเสือโคร่งที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย และรัฐเริ่มเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่ร่วมกันมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการให้

สัมภาษณ์จากกลุ่มภาครัฐ โดยนักวิชาการประจำอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า พบว่า เมื่อก่อนพื้นที่จำนวน 1,200 ไร่ เป็นพื้นที่สำหรับปลูกกะหล่ำ ก่อนที่จะมาเป็นแหล่งท่องเที่ยว ในระยะแรกมีนักท่องเที่ยวเข้ามา แต่เป็นลักษณะการหลงเส้นทางเข้ามา ไม่ได้ตั้งใจจะมาเที่ยวที่ชุมชนบ้านร่องกล้า ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เจ้าหน้าที่อุทยาน กลุ่มคณะกรรมการชมรมท่องเที่ยวบ้านร่องกล้า และประชาชนในพื้นที่เกิดความคิดที่จะทำอย่างไรให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในชุมชนบ้านร่องกล้า อันจะนำไปสู่ทำให้ประชุมชนในพื้นที่มีรายได้เสริมจากการเพาะปลูกเพิ่มขึ้น ประกอบกับหัวหน้าอุทยานแห่งชาติในขณะนั้น ได้มีแนวคิดจะฟื้นฟูป่าและอยู่ร่วมกันกับประชาชนในพื้นที่ได้อย่างสงบสุข ราวปี 2550 จึงได้เริ่มพูดคุยกับตัวแทนกลุ่มชาวม้งเดิมซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านที่ทำการเพาะปลูกกะหล่ำอยู่แล้วให้ช่วยปลูกดอกนางพญาเสือโคร่งและดูแลไปด้วย จึงทำให้กลายเป็นภูเขาสีชมพูด้วยทุ่งนางพญาเสือโคร่ง

...แต่ก่อนปลูกกะหล่ำ มีเนื้อที่ประมาณ 1,200 ไร่ ก่อนที่จะมาเป็นแหล่งท่องเที่ยว แนวคิดทำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเกิดจากหัวหน้าอุทยานคนเก่าที่จะฟื้นฟูป่าและอยู่ร่วมกับชาวบ้านอย่างสงบ ประมาณปี 2550 ก็ได้เริ่มพูดคุยกับตัวแทนชาวม้งให้ช่วยปลูกดอกนางพญาเสือโคร่งควบคู่กับการปลูกกะหล่ำไปด้วย

(โอ นามสมมติ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 25 กุมภาพันธ์ 2564)

จนกระทั่ง ปี 2557-ปัจจุบัน จากการทบทวนวรรณกรรมและเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามของผู้วิจัย พบว่า ชุมชนบ้านร่องกล้าเกิดรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism: CBT) ขึ้นอย่างชัดเจน เนื่องจากการนำทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีในชุมชนบ้านร่องกล้าอันโดดเด่นนั่นก็คือ “ทุ่งดอกนางพญาเสือโคร่ง” ที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย หรือที่เรียกว่า “ซากุระเมืองไทย” มาใช้เป็นปัจจัยในการสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน (ช่วงเทศกาลเที่ยวชมทุ่งดอกนางพญาเสือโคร่ง ณ ภูมโนโล คือ ธันวาคม-กุมภาพันธ์ ของทุกปี การปลูกดอกกระดาศ การปลูกพืชผักไม้เมืองหนาว เช่น ลูกพลับ สตอเบอร์รี่ แครอทแคระ ผักปลอดสารพิษ เป็นต้น รวมทั้งมีการนำเอาวัฒนธรรมวิถีชีวิตที่คนในชุมชนปฏิบัติเป็นปกติในชีวิตประจำวันมาเป็นปัจจัยสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชน เช่น ประเพณีกินข้าวใหม่ ประเพณีปีไหมม้ง ประเพณีเรียกขวัญ ประเพณีปล่อยผี ประเพณีเป่าแคนม้ง ตลาดนัดเด็กดอย เป็นต้น เกิดกลุ่มคณะกรรมการชมรมท่องเที่ยวบ้านร่องกล้าในการขับเคลื่อนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน และเกิดการบริหารจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนจากคนในชุมชนเอง โดยรัฐเริ่มให้

อำนาจแก่ชุมชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมากขึ้น เช่น ให้ชุมชนสามารถออกกฎ กติกาของชุมชนเพื่อให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติตามได้ ให้ชุมชนสามารถกล่าวตักเตือนหรือปรับ ค่าเสียหายในกรณีที่มีนักท่องเที่ยวฝ่าฝืนกฎกติกาที่ชุมชนตั้งขึ้นได้ ก่อให้เกิดการเรียนรู้ กระบวนการพัฒนาของคนในชุมชนและผู้มาเยือน

...ในชุมชนมีประเพณีกินข้าวใหม่ ประเพณีปีใหม่มั่ง ประเพณีเรียกขวัญ ประเพณี ปลอ่ยผี ประเพณีเป่าแคนมั่ง ไว้ให้นักท่องเที่ยวดู..มีการออกกฎกติกาการเข้ามาใน ชุมชน กลุ่มคณะกรรมการช่วยกันคิดขึ้น

(เอ็ม นามสมมติ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 14 กุมภาพันธ์ 2564)

...ปัจจุบันชาวบ้านมีการสร้างแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยว เช่น หยิบ เอาการแสดงพื้นบ้านมาแสดงต้อนรับนักท่องเที่ยว มีการสร้างสีสันให้กับชุมชนโดยมีการ ปลูกดอกกระดาศเพื่อเพิ่มความสวยงามให้ชุมชน

(ซี นามสมมติ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 14 กุมภาพันธ์ 2564)

...กลุ่มคณะกรรมการชมรมเคยไปศึกษาดูงานต่างจังหวัด อยากดูว่าที่อื่นเขา จัดการท่องเที่ยวกันยังไง จะได้เอากลับมาทำบ้าง ก็มีการประชุมว่าจะพัฒนากันยังไง

(เอช นามสมมติ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 14 กุมภาพันธ์ 2564)

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปพัฒนาการท่องเที่ยว โดยชุมชนบ้านร่องกล้าซึ่งสามารถแสดงเส้นทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า ได้ดังตาราง 6

ตาราง 6 แสดงเส้นทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า

ปี	เส้นทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า
พ.ศ. 2510	○ ชุมชนบ้านร่องกล้าเป็นพื้นที่ผู้รับระหว่างรัฐบาลกับพรรคคอมมิวนิสต์
พ.ศ. 2525	○ เกิดการพัฒนาพื้นที่ชุมชนบ้านร่องกล้าให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ○ รัฐเป็นผู้บริหารจัดการและดูแลโดยใช้อำนาจในการจัดการพื้นที่แบบเบ็ดเสร็จ
พ.ศ. 2526-2527	○ รัฐมีการจัดตั้งชุมชนบ้านร่องกล้าขึ้น โดยจัดสรรที่ดินทำกินให้ประชาชน ○ รัฐได้ประกาศพื้นที่อุทยานฯ เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ○ รัฐเป็นผู้บริหารจัดการและดูแล โดยใช้อำนาจแบบเบ็ดเสร็จ แต่เริ่มมีแนวคิดที่ให้ชุมชนเข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่ของรัฐได้
พ.ศ. 2550-2556	○ รัฐเริ่มวางแผนกระจายนักท่องเที่ยวเข้าไปยังชุมชนบ้านร่องกล้า ○ ผู้นำชุมชนได้รับคำแนะนำจากนักวิชาการและนักวิจัยจากสถาบันการศึกษาในการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน ○ รัฐและชุมชนเริ่มมีการบริหารจัดการในลักษณะร่วมมือกัน โดยผ่านกิจกรรมการฟื้นฟูผืนป่าด้วยการปลูกต้นนางพญาเสือโคร่ง หรือ “ซากุระเมืองไทย” บนพื้นที่กว่า 1,200 ไร่ (ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย) ○ รูปแบบการท่องเที่ยวเป็นเพียงการท่องเที่ยวชุมชน (Community Tourism)
พ.ศ. 2557-ปัจจุบัน	○ เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT) ○ รัฐยังคงเป็นผู้ดูแลโดยภาพรวม ○ ชุมชนมีอำนาจในการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ○ เกิดรูปแบบการจัดการแบบร่วมมือกันในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT + Co-Management)

ที่มา: ผู้วิจัย

นอกจากนี้กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้ายังได้รับการสนับสนุนและได้รับความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง อาทิ อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า องค์การบริหารส่วนตำบลเนินเพิ่ม สถาบันอุดมศึกษา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ศูนย์พัฒนาราษฎรบนพื้นที่สูง สาธารณสุขอำเภอนครไทย ดารานักแสดง สื่อประชาสัมพันธ์อิสระ ภาคเอกชน เป็นต้น ในการช่วยกันอนุรักษ์ฟื้นฟู และส่งเสริมทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีในชุมชนอย่างหลากหลาย พอสรุปได้ดังนี้

1. กลุ่มภาครัฐ (เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า) และกลุ่มประชาชนในพื้นที่: ร่วมกันวางแผนบริหารจัดการจัดคิวรถรับ-ส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูมิลมเพื่อชมทุ่งดอกนางพญาเสือโคร่ง อันนำมาซึ่งผลประโยชน์ที่เกิดกับรัฐและชุมชนร่วมกัน โดยคนในชุมชนได้ 70 เปอร์เซ็นต์ และฝ่ายอุทยานได้ 30 เปอร์เซ็นต์ จากค่าเหมาบริการต่อครั้ง 1,000 บาท

...จุดเปลี่ยนที่ทำให้เกิดการพัฒนาและยกระดับการท่องเที่ยวเกิดจากการมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเพิ่มขึ้น และมีการจัดตั้งคิวรถรับส่ง ก็เป็นแนวคิดจากทางอุทยาน โดยอุทยานจะเก็บ 30 บาท

(โอ นามสมมติ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 25 กุมภาพันธ์ 2564)

2. กลุ่มภาครัฐ (สถาบันการศึกษา) และกลุ่มประชาชนในพื้นที่: ร่วมกันอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ค้นหาอัตลักษณ์ที่โดดเด่นในชุมชน เป็นต้น อันนำมาซึ่งการเกิดรายได้จากการนำเอาวัฒนธรรมที่มีมาสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน

...ก็มีอาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม เข้ามาช่วยพัฒนาช่วยแนะนำคนในชุมชนว่าจะต้องทำอะไรบ้างเพื่อให้นักท่องเที่ยวอยากเข้ามาเที่ยว

(อี นามสมมติ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2564)

3. กลุ่มภาคเอกชน (ผู้ก่อตั้งตลาดนัดเด็กดอย) และกลุ่มประชาชนในพื้นที่: ผู้ก่อตั้งตลาดนัดเด็กดอย ได้ทำการจัดตั้งขึ้นเนื่องจากเกิดความสงสารเด็กในชุมชน ต้องการให้เด็กมีรายได้ จึงมีแนวคิดจัดตั้งตลาดนัดเด็กดอยขึ้นเพื่อให้เด็กได้มาขายของและมีรายได้เพิ่มขึ้นในวันที่ไม่มีเรียน โดยในระยะเริ่มแรกของการจัดตั้งตลาดนัดเด็กดอยใช้วิธีประชาสัมพันธ์ตลาดนัดเด็กดอยแบบพูดคุยสื่อสารกันโดยตรงและใช้วิธีการเป็นผู้อาสาพาเที่ยว ซึ่งทำด้วยจิตอาสา โดยไม่คิดค่าใช้จ่ายกับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยว แต่ขอให้แวะตลาดนัดเด็กดอยก่อนกลับ หลังจากที่เปิดตลาดนัดเด็กดอยมาได้สักระยะ ครูเทียนก็ได้ทุ่มเททำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ด้วยการทำเว็บไซต์ชื่อ “ชมรมคนรักบ้านร่องกล้า” เพื่อจะได้ทำการประชาสัมพันธ์ตลาดนัดเด็กดอยให้เป็นที่รู้จักในวงกว้างต่อไป

...สาเหตุที่เป็นผู้นำตั้งตลาดขึ้นมาเพราะสงสารเด็กในชุมชน อยากให้เด็กมีรายได้ ประมาณปี 2560 ตลาดซบเซาเพราะรถนำเที่ยวจอดแหวะที่ตลาด ก็ใช้วิธีบอกต่อปากต่อปาก ผมเต็มใจเป็นไกด์อาสาทำเที่ยวไม่คิดตังค์สักบาท แคขอให้แวะตลาดนัดเด็กคอย ก่อนกลับแค่นั้น

(เอส นามสมมติ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 22 กุมภาพันธ์ 2564)

จากข้อมูลดังกล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยสามารถแสดงบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงาน/บุคคลสำคัญที่มีส่วนในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าได้ ดังตาราง 7

ตาราง 7 แสดงบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงาน/บุคคลที่มีส่วนในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า

ลำดับที่	หน่วยงาน/บุคคล	บทบาทหน้าที่
1	ภาคเอกชน (ผู้ก่อตั้งตลาดนัดเด็กคอย)	ประชาสัมพันธ์ตลาดนัดเด็กคอย
2	ภาคเอกชน (ดารา)	ประชาสัมพันธ์ตลาดนัดเด็กคอย
3	ภาคเอกชน (เจ้าของทุน)	บริจาคทุนส่วนตัวในการพัฒนาพื้นที่
4	ภาคเอกชน (สื่ออิสระ)	ประชาสัมพันธ์ชุมชนบ้านร่องกล้า
5	ภาคเอกชน (สำนักงานขนส่ง)	ตรวจสอบสภาพรถสำหรับบริการรับ-ส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูมิลเ
6	ภาครัฐ (สถาบันการศึกษา)	ถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการวิจัยร่วมกับชุมชนในการพัฒนาและส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน
7	ภาครัฐ (อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า)	สนับสนุนต้นกล้านางพญาเสือโคร่ง, ส่งเสริมเรื่องการประชาสัมพันธ์
8	ภาครัฐ (อบต.เนินเพิ่ม)	สนับสนุนต้นกล้า, จัดกิจกรรมการประกวดสตอเบอร์รี่, การจัดเก็บขยะ
9	ภาครัฐ (ททท.)	ประชาสัมพันธ์และสนับสนุนงบประมาณ
10	ภาครัฐ (ศูนย์พัฒนาราษฎรฯ)	ดูแลเรื่องห้องน้ำสำหรับนักท่องเที่ยว

ตาราง 7 (ต่อ)

ลำดับที่	หน่วยงาน/บุคคล	บทบาทหน้าที่
11	ภาครัฐ (สำนักงานขนส่ง)	ตรวจสอบสภาพรถสำหรับบริการรับ-ส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูมิลอ
12	ภาครัฐ (ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด)	อบรมให้ความรู้ด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา(Covid-19)
13	กลุ่มนักท่องเที่ยว	ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว
14	คณะกรรมการชมรมท่องเที่ยวฯ	ดูแล ควบคุม และบริหารจัดการกิจกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้งหมด

ที่มา: ผู้วิจัย

จากตาราง 7 อธิบายได้ว่า บทบาทหน้าที่ของหน่วยงาน กลุ่ม และบุคคล ที่กล่าวมา ล้วนมีส่วนสำคัญในกระบวนการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ศักยภาพภายในและภายนอกชุมชนด้วยเทคนิค (Swot Analysis) เพื่อค้นหา “จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค” ภายในชุมชนบ้านร่องกล้าในสภาพการณ์ปกติ มีรายละเอียดทั้งหมด 4 ประเด็นดังนี้

ประเด็นที่ 1 ชุมชนบ้านร่องกลามีจุดแข็ง คือ การมีทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมในชุมชนที่โดดเด่นอันเป็นข้อได้เปรียบที่จะนำมาเป็นปัจจัยสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีอำนาจการบริหารจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้วยชุมชนเองโดยมีเจ้าหน้าที่จากอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าคอยสนับสนุนอยู่ห่าง ๆ ประกอบกับมีองค์กรที่เป็นกำลังในการขับเคลื่อนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ “กลุ่มคณะกรรมการชมรมท่องเที่ยวบ้านร่องกล้า” เพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้ในกระบวนการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประวัติศาสตร์ของพื้นที่ ธรรมชาติและวัฒนธรรมวิถีชีวิตของคนในชุมชนและผู้มาเยือน

ประเด็นที่ 2 ชุมชนบ้านร่องกลามีจุดอ่อน คือ คนในชุมชนยังไม่สามารถนำเทคโนโลยีที่จำเป็นมาใช้สำหรับส่งเสริมหรือประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ด้วยตนเอง เช่น การขาดทักษะในการทำเพจประชาสัมพันธ์ที่ทันสมัยของตัวเอง เป็นต้น

...โฮมสเตย์ที่เป็นเจ้าแรกที่ทำขึ้นมาตั้งแต่เปิดเป็นชุมชนท่องเที่ยวเป็นที่รู้จักได้ เพราะปากต่อปาก เพราะพี่ทำเพจโปรโมทไม่เป็นก็ได้แต่อาศัยเครือข่ายคนที่ทำโฮมสเตย์ด้วยกันส่งต่อลูกค้ามาให้เวลาที่ที่พักของเขาเต็ม

(เอ นามสมมติ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 14 กุมภาพันธ์ 2564)

ประเด็นที่ 3 ชุมชนบ้านร่องกล้ามีโอกาส คือ การมีเครือข่ายหน่วยงานภายนอกที่พร้อมจะให้การสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า เช่น การได้รับงบประมาณและองค์ความรู้ในการสนับสนุนส่งเสริมและพัฒนา “ตลาดนัดเด็กดอย” จากภาครัฐและภาคเอกชน เป็นต้น ซึ่งการมีตลาดนัดเด็กดอยในชุมชนบ้านร่องกล้าจัดเป็นปัจจัยหนึ่งที่สนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน กล่าวคือ ผู้ก่อตั้งตลาดนัดเด็กดอย มีการบริจาคทุนส่วนตัวช่วยเหลือชุมชน พร้อมทั้งได้รับบริจาคจากผู้ที่ต้องการช่วยเหลือชุมชน ประกอบกับร้านค้าในชุมชนก็ได้มีการระดมทุนออกหุ้นในการร่วมจัดตั้งตลาดนัดเด็กดอยร้านละ 2,000 บาท นอกจากนี้สื่ออิสระภายนอก ก็มีส่วนช่วยเหลือในการประชาสัมพันธ์ชุมชนท่องเที่ยวบ้านร่องกล้า และได้ประชาสัมพันธ์ตลาดนัดเด็กดอยให้เป็นที่รู้จักแก่สังคมวงกว้างไปพร้อมกันด้วย รวมทั้งการได้รับการประชาสัมพันธ์และได้รับทุนสนับสนุนตลาดนัดเด็กดอยจากดาราดูผู้มีชื่อเสียงในประเทศไทย

...ช่วงปี 2561 นายเอ นามสมมติ (ดาราดูผู้มีชื่อเสียง) ได้มาถ่ายละครเรื่อง “ลิขิตรักข้ามดวงดาว” ผม ได้อิฐฐานในใจขอให้คุณเดชมมาแวะตลาดนัดเด็กดอย และคำอิฐฐานก็เป็นจริง ดาราดูผู้มีชื่อเสียงมาช่วยโปรโมทตลาดนัดเด็กดอย และหลังจากนั้นก็ช่วยโปรโมทตลาดนัดเด็กดอยโดยไม่คิดค่าตัว พร้อมให้ทุนสนับสนุน

(เอส นามสมมติ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 22 มิถุนายน 2564)

ประเด็นที่ 4 ชุมชนบ้านร่องกล้ามีอุปสรรค คือ การขาดองค์ความรู้ในการแปรรูปสินค้าเกษตรที่จะนำมาสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่น การแปรรูปสตอเบอรี่ การแปรรูปลูกพลับ เป็นต้น

...ลูกพลับขายไม่ได้ สตอเบอรี่เยอะขายไม่หมดขายไม่ออก อยากให้มีหน่วยงานมาช่วยในด้านการแปรรูปลูกพลับ และสตอเบอรี่ หรือทำการตลาดให้สามารถขายได้

(ที นามสมมติ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 14 กุมภาพันธ์ 2564)

2. ลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

สภาพทางกายภาพ ชุมชนบ้านร่องกล้าหรือชุมชนบ้านใหม่ร่องกล้า เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก มีความโดดเด่นทางกายภาพด้วยสภาพอากาศที่มีหนาวเย็นสบายตลอดทั้งปี โดยเฉพาะในฤดูหนาวที่มีสภาพอากาศหนาวจัดจะสามารถพบเห็นปรากฏการณ์การหมอกกลายเป็นน้ำแข็งเกาะตามพืชธรรมชาติ หรือที่เรียกว่า “แม่คะนิง”

สภาพทางเศรษฐกิจ จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามประกอบกับการทบทวนวรรณกรรม พบว่า ประชาชนในพื้นที่ชุมชนบ้านร่องกล้าส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก โดยมีการเพาะปลูกพืชเมืองหนาว เช่น ต้นพลับ ต้นท้อ กะหล่ำปลี แครอท บล๊อคโคลี่ ต่อมาได้รับการสนับสนุนจากหัวหน้าอุทยานฯ ให้ปลูกต้นนางพญาเสือโคร่ง หรือ “ซากุระเมืองไทย” ไปพร้อมกับการปลูกพืชผักไปด้วย เมื่อต้นนางพญาเสือโคร่งโตเต็มที่จึงได้ทำการเคลื่อนย้ายออกจากพื้นที่และมอบคืนพื้นที่ให้กับอุทยานฯ จนกระทั่งปัจจุบันกลายเป็นทุ่งนางพญาเสือโคร่งที่ใหญ่ที่สุดของประเทศไทย ส่งผลให้ได้รับความสนใจของนักท่องเที่ยวและผู้ที่ได้พบเห็นมากขึ้น ส่งผลให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวภูมิลโเพื่อชมทุ่งนางพญาเสือโคร่งในช่วงเดือนธันวาคม-กุมภาพันธ์ของทุกปี เมื่อชุมชนมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากชุมชนบ้านร่องกล้า เป็นพื้นที่ศูนย์กลางที่จะเชื่อมต่อไปยังภูมิลโ จึงทำให้คนในชุมชนมีการปรับตัวและเตรียมตัวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวอย่างรวดเร็ว เช่น ที่พัก ร้านอาหาร และรถนำเที่ยว เป็นต้น ส่งผลให้เกิดอาชีพใหม่ ๆ ในชุมชนเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งมีสินค้าผลผลิตของประชาชนในพื้นที่มาวางจำหน่ายในราคาย่อมเยา อันนำมาซึ่งรายได้เสริมจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมซึ่งเป็นอาชีพหลักเมื่อหมดเทศกาลการท่องเที่ยวประชาชนในพื้นที่ก็หันกลับมาทำการเกษตรกรรมเช่นเดิม

สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม สืบเนื่องจากชุมชนบ้านร่องกล้าเคยเป็นพื้นที่ผู้รับผู้รับระหว่างรัฐบาลไทยกับพรรคคอมมิวนิสต์ ทำให้ชาวบ้านและมวลชนของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ (ผกค.) ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวเขาเผ่าม้งได้กลับใจและเข้ามาปรับตัวกับทางการ เมื่อการต่อสู้ได้สงบลง ในขณะนั้นทางกองทัพภาคที่ 3 ได้ยึดคืน โดยให้กรมประชาสงเคราะห์จัดตั้งนิคมสร้างตนเองสงเคราะห์ชาวเขาเป็นหมู่บ้านเพื่อเชื่อมรอยต่อ 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดเพชรบูรณ์ และจังหวัดเลย จึงปรากฏสภาพสังคมและวัฒนธรรมของชาวเขาเผ่าม้งเป็นสำคัญ และมีการผสมผสานวิถีชีวิตความเป็นอยู่ระหว่างชาวเขาเผ่าม้งกับคนไทย ซึ่งมีขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประจำเผ่าที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (รายละเอียดดังปรากฏในบทที่ 5)

ด้วยบริบทของชุมชนบ้านร่องกล้าตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าเป็นพื้นที่ที่มีเรื่องราวทางประวัติศาสตร์การสู้รบในอดีตจึงสามารถก่อให้เกิดความน่าสนใจของชุมชนรุ่นหลังที่จะเข้ามาท่องเที่ยวหรือเข้ามาทำการศึกษาประวัติศาสตร์ของพื้นที่ไปด้วย สามารถแสดงตัวอย่างภาพพื้นที่ทางประวัติศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยวและศึกษา ได้ดังภาพ 10

ภาพ 10 แสดงภาพพื้นที่ทางประวัติศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยวและศึกษา

ที่มา: ผู้วิจัย

จากภาพ 10 สามารถแสดงพื้นที่ทางประวัติศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยวและศึกษา สำหรับผู้ที่สนใจบางส่วนจากพื้นที่ ประกอบด้วย จุดชมลานเอนกประสงค์ในอดีต จุดชมสำนักอำนวยการในอดีต จุดชมที่หลบภัยทางอากาศในอดีต เส้นทางธรรมชาติลานหินแตก และแผนผังเส้นทางท่องเที่ยว นอกเหนือจากนี้ ยังมีพื้นที่ท่องเที่ยวและศึกษาที่น่าสนใจอีกเป็นจำนวนมาก เช่น ผาซุง ลานหินปุ่ม ผานาคราช ผาหัวใจหิน เป็นต้น

นอกจากนั้น จากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มประชาชนในพื้นที่ กลุ่มนักท่องเที่ยว กลุ่มคณะกรรมการชมรมท่องเที่ยวบ้านร่องกล้า กลุ่มภาครัฐ และกลุ่มภาคเอกชน พบว่า ชุมชนบ้านร่องกล้าในเขตอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้ายังมีทุนทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในชุมชนที่โดดเด่นและเอื้อต่อการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่น ทุ่งนางพญาเสือโคร่งที่ใหญ่ที่สุด

ในประเทศไทย สภาพอากาศที่เย็นสบายตลอดปี ตลาดนัดเด็กดอย โฮมสเตย์/รีสอร์ต การปลูกผัก ปลอดภัย (กะหล่ำ สตอเบอรี่ กล้วยเล็บ แครอทแคระ) ร้านค้า การแต่งกายชุดม้ง การแสดง ฟันบ้าน ประเพณีปีใหม่ม้ง ประเพณีเรียกขวัญ ประเพณีปล่อยผี และประเพณีเป่าแคนม้ง เป็นต้น ทั้งนี้ กิจกรรมทางวัฒนธรรมดังกล่าวล้วนเป็นปัจจัยที่สนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งสิ้น (รายละเอียดดังปรากฏในบทที่ 5) สามารถแสดงทุนทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีใน ชุมชนบ้านร่องกล้า ได้ดังภาพ 11

ภาพ 11 แสดงทุนทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีในชุมชนบ้านร่องกล้า

ที่มา: ผู้วิจัย

จากภาพ 11 สามารถแสดงทุนทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีในชุมชนบ้านร่องกล้า บางส่วน เช่น จุดชมทิวนางพญาเสือโคร่ง ตลาดนัดเด็กดอย จุดจัดประเพณีปีใหม่ม้ง เป็นต้น (รายละเอียดของธรรมชาติและวัฒนธรรมที่สำคัญดังปรากฏในบทที่ 5)

โดยสรุป ด้วยลักษณะทางกายภาพและศักยภาพของชุมชนบ้านร่องกล้าที่ได้กล่าวมาข้างต้นสามารถนำมาเป็นปัจจัยเริ่มต้นของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า ประกอบกับรัฐมีแนวคิดที่จะทำให้ชุมชนกับรัฐอยู่ร่วมกันได้ จึงนำชุมชนเข้ามาร่วมอนุรักษ์ฟื้นฟูพื้นที่ป่าร่วมกันโดยเสริมสร้างให้คนในชุมชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ร่วมกันว่าพวกเขาจะได้ประโยชน์อะไร ด้วยการปลูกต้นนางพญาเสือโคร่งร่วมกับชุมชนเป็นจุดร่วมหลัก ซึ่งในระยะแรกทางเจ้าหน้าที่อุทยานเป็นผู้นำต้นนางพญาเสือโคร่งมาให้ชาวบ้านปลูกควบคู่ไปกับการปลูกพืชผลทางการเกษตรของชาวบ้านไปด้วย จนกระทั่งกลายเป็นทุ่งนางพญาเสือโคร่งที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ส่งผลให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าจนถึงปัจจุบัน

นอกจากนี้ ยังพบว่า ในปัจจุบันภาครัฐที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาชุมชนได้มีการสนับสนุนการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต เช่น การติดตั้งเสาส่งสัญญาณอินเทอร์เน็ต การเชื่อมโยงพื้นที่ทางระบบออนไลน์ การสร้างเว็บไซต์เพื่อทำการประชาสัมพันธ์ การส่งเสริมให้กลุ่มประชาชนมีการสร้างการติดต่อสื่อสารด้วยแอปพลิเคชันไลน์ เป็นต้น

ทั้งนี้ จากการศึกษาพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้ายังคงพบข้อแตกต่างจากแนวคิดของวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยวซึ่งจะได้นำเสนอต่อไป

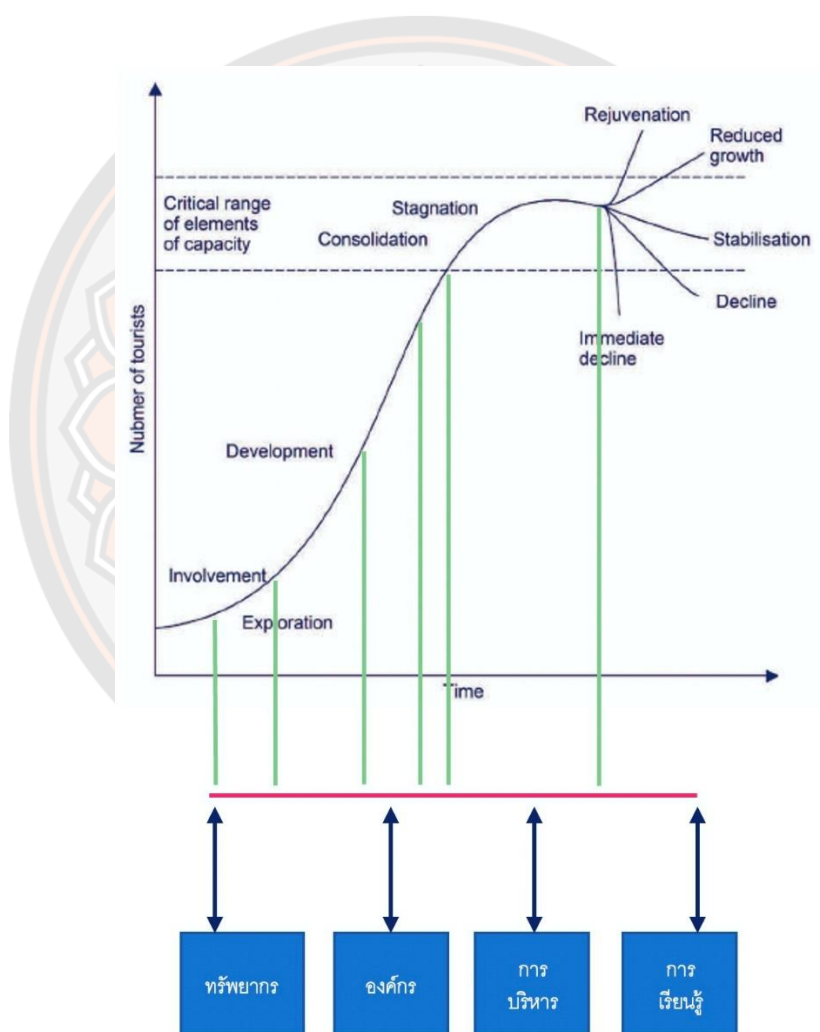
พัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าภายใต้แนวคิดวงจรชีวิตแหล่งท่องเที่ยวของ Richard W. Butler

ในการศึกษาพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าผู้วิจัยได้นำแนวคิดวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยวของ Richard W. Butler มาเป็นกรอบทิศทางในการอธิบายว่าแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าได้พัฒนาอยู่ในระยะใด เมื่อทราบว่าพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าอยู่ในระยะใดแล้ว จะนำมาซึ่งการวางแนวทางในการยกระดับการพัฒนาที่เหมาะสมต่อไปในอนาคตได้ รายละเอียดดังนี้

1. แนวคิดวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยวของ Richard W. Butler

แนวคิดวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยวของ Butler มีทั้งหมด 6 ระยะ (ดังที่กล่าวไว้ในบทที่ 2) คือ 1) ระยะการสำรวจ (Exploration Stage) 2) ระยะที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา (Involvement Stage) 3) ระยะการพัฒนา (Development Stage) 4) ระยะติดตลาด (Consolidation Stage) 5) ระยะอิมิตัว (Stagnation Stage) และ 6) ระยะที่มีโอกาสเกิดสถานการณ์ได้ 2 สถานการณ์ที่สำคัญ ได้แก่ สถานการณ์เสื่อมความนิยม (Decline Scenario) และ สถานการณ์ฟื้นฟู (Rejuvenation Scenario)

จากกรอบแนวคิดดังกล่าวที่นำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาเพื่อทำการวิเคราะห์พัฒนาการการท่องเที่ยวภายใต้แนวคิดวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยวในแต่ละระยะนั้น ผู้วิจัยจะวิเคราะห์พื้นฐานขององค์ประกอบการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งประกอบไปด้วย 4 องค์ประกอบที่สำคัญ คือ ทุนทางธรรมชาติและวัฒนธรรม องค์กรชุมชน การบริหารจัดการ และการเรียนรู้ สามารถแสดงองค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าได้ดังภาพ สามารถแสดงภาพการศึกษาพัฒนาการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าภายใต้แนวคิดวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยวของ Richard W. Butler ได้ดังภาพ 12

ภาพ 12 แสดงภาพการศึกษาพัฒนาการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าภายใต้แนวคิดวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยวของ Richard W. Butler

หมายเหตุ: ดัดแปลงจาก Butler, 1980

จากภาพ 12 สามารถอธิบายได้ว่า การกำหนดระยะตามแนวคิดของ Richard W. Butler ไม่สามารถทำการระบุเป็นช่วงเวลาที่ชัดเจนได้ แต่จะกำหนดว่าแหล่งท่องเที่ยวแต่ละพื้นที่อยู่ในระยะใด จากสิ่งที่ปรากฏในพื้นที่ที่ศึกษาว่ามีสิ่งใดปรากฏในแต่ละระยะบ้าง ดังนั้นจากการศึกษาพัฒนาการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า พบว่า มีพัฒนาการตั้งแต่วาระที่ 1 (ระยะการสำรวจ) ระยะที่ 2 (ระยะที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา) และจนกระทั่งปัจจุบันอยู่ในระยะที่ 3 (ระยะพัฒนา) รายละเอียดดังนี้

1. ระยะการสำรวจ (Exploration Stage) ชุมชนบ้านร่องกล้าเป็นเพียงพื้นที่ที่นักท่องเที่ยวหลงเข้ามาเที่ยวแล้วเกิดการประทับใจในวิถีชีวิตที่เรียบง่าย และบรรยากาศที่เย็นสบาย ได้สัมผัสธรรมชาติที่ยังไม่มีการพัฒนาปรับปรุงมาก โดยเฉพาะการได้ชมทุ่งนางพญาเสือโคร่ง ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจจึงมีการบอกต่อ มีการถ่ายภาพเพื่อลงสื่อออนไลน์ในแพลตฟอร์มรูปแบบในขณะนั้น เช่น เพจบล็อก (Blog) สื่อสังคมออนไลน์ไฮไฟ (Hi5) เพจลงภาพสำหรับช่างภาพ (Multipl) เป็นต้น และทำให้กลับมาเที่ยวซ้ำอีก

ผู้ริเริ่มในการทำให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวในระยะสำรวจ คือ อดีตหัวหน้าอุทยานฯ ร่วมกับ ผู้ใหญ่บ้าน ที่ดำรงตำแหน่งราวปี 2548 โดยการนำพาชาวบ้านในชุมชนร่วมกันปรับปรุงพื้นที่ในส่วนที่จะทำเป็นสถานที่ท่องเที่ยวให้รถสามารถเข้ามาถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ ในระยะเริ่มแรกชุมชนในฐานะที่เป็นเจ้าของทรัพยากรและอุทยานฯ ในฐานะผู้ดูแลรับผิดชอบพื้นที่ได้มุ่งเน้นการพัฒนาไปที่สิ่งอำนวยความสะดวกโครงสร้างพื้นฐานร่วมกัน เช่น การทำถนน เป็นต้น ทั้งนี้ในส่วนของการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้สนับสนุนกิจกรรมท่องเที่ยวยังไม่ปรากฏเด่นชัด ประกอบกับคลื่นสัญญาณโทรศัพท์และการใช้เทคโนโลยีในระยะนี้ยังคงมีจำนวนน้อย ทั้งนี้ในระยะเริ่มแรกที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนบ้านร่องกล้าจะเป็นลักษณะนักท่องเที่ยวที่หลงทางเข้ามาเมื่อมาพบกับบรรยากาศและความสวยงามของธรรมชาติจึงเกิดความประทับใจ มีการถ่ายภาพและบอกต่อส่งผลทำให้มีคนผู้คนสนใจเข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชนบ้านร่องกล้าเพิ่มมากขึ้น ประกอบกับทางเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้ามีการประชาสัมพันธ์ช่วยชุมชนบ้านร่องกล้าด้วยการเผยแพร่อัตลักษณ์ของชุมชนลงในเว็บไซต์ของอุทยานฯ ดังนั้น การจัดการแบบร่วมมือกันส่วนใหญ่จะเป็นในเรื่องของการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกโครงสร้างพื้นฐานในชุมชนเป็นสิ่งสำคัญ แต่ในมิติของการจัดการท่องเที่ยวระหว่างอุทยานฯ กับชุมชน ยังไม่เด่นชัด

ในระยะสำรวจนี้ เมื่อวิเคราะห์ตามองค์ประกอบของแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่า ชุมชนบ้านร่องกล้ามีทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของวิถีชีวิตในชุมชนที่ยังคงสมบูรณ์โดดเด่นเป็นข้อได้เปรียบในการที่จะสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ส่งผลให้

นักท่องเที่ยวที่ชอบแสวงหาการท่องเที่ยวที่เน้นศึกษาเรียนรู้ในการสัมผัสทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมที่ยังไม่ได้มีการปรุงแต่งมากนักนิยมเข้ามาท่องเที่ยว ชุมชนเริ่มเกิดการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่ชุมชนดำเนินการบริหารจัดการเองยังไม่ปรากฏ และขาดองค์กรในชุมชนในการขับเคลื่อนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ดังนั้น ผู้วิจัยสังเคราะห์ได้ว่า ในระยะสำรวจนี้รูปแบบการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านร่องกล้ายังคงเป็นเพียง “การท่องเที่ยวชุมชน” เท่านั้น ทั้งนี้ตัวแปรสำคัญที่ทำให้ชุมชนยกระดับการท่องเที่ยวไปยังระยะที่ 2 (ระยะที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา) คือ เกิดจากการส่งเสริมและแนะนำจากฝ่ายอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าต่อนักท่องเที่ยวให้มาท่องเที่ยวดูวิถีชีวิตชาวมังในชุมชนบ้านร่องกล้าเนื่องจากชุมชนบ้านร่องกล้าเป็นหนึ่งในกิจกรรมการท่องเที่ยวของอุทยานด้วย ประกอบกับนักท่องเที่ยว หรือบุคคลภายนอกที่ได้มีโอกาสเข้ามาท่องเที่ยวแล้วเกิดความประทับใจนำไปบอกต่อจนทำให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น

2. ระยะที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา (Involvement Stage) เมื่อชื่อเสียงของทุ่งนางพญาเสือโคร่งเป็นที่ยอมรับจากนักท่องเที่ยวที่เคยมาท่องเที่ยวในครั้งแรก ทำให้มีการบอกต่อจึงทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนเพิ่มมากขึ้น ส่งผลทำให้คนในชุมชนพยายามตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวผู้มาเยือนด้วยการร่วมมือกันพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามความรู้ความเข้าใจของตัวเอง เช่น การสร้างห้องน้ำ การสร้างที่พักโฮมสเตย์ การสร้างร้านค้าต่าง ๆ การจัดตั้งตลาดนัดเด็กดอย เป็นต้น ประกอบกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในการดูแลรับผิดชอบพื้นที่ของชุมชนได้เข้ามาร่วมพัฒนาชุมชนด้วยการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การสร้างห้องน้ำที่ถูกสุขอนามัย การจัดทำแหล่งพักหรือทิ้งขยะภายในชุมชน เป็นต้น ส่งผลทำให้ชุมชนได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานที่จำเป็นเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวในอนาคต รวมถึงเทคโนโลยีที่จำเป็นต่าง ๆ เริ่มมีปรากฏในชุมชนมากขึ้น ได้แก่ การมีสัญญาณโทรศัพท์ในพื้นที่ที่มีการส่งสัญญาณที่แรงและครอบคลุมพื้นที่มากขึ้น ตลอดจนมีการใช้เทคโนโลยีเพื่อการสื่อสารระหว่างบุคคล ระหว่างกลุ่มบุคคล และระหว่างหน่วยงานเพิ่มมากขึ้น เช่น การใช้วิทยุสื่อสารเคลื่อนที่ในการประสานงาน เป็นต้น

การร่วมมือในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระยะนี้ ได้สะท้อนภาพการช่วยเหลือขับเคลื่อนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้ทั้งสิ้น 4 คู่ความร่วมมือ ได้แก่

1. คนในชุมชนกับภาครัฐฯ ดังนี้

1.1 หน่วยงานอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของจังหวัดพิษณุโลก หน่วยงานเกษตรอำเภอได้เข้ามาให้องค์ความรู้กับชาวบ้านเรื่องการปลูกผัก ปลูกต้นไม้ โดยผักและต้นไม้ที่ปลูกในระยะนี้ จะเน้นปลูกตามความต้องการของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ว่าอยากชมสิ่งไหน เช่น การปลูกสตอเบอรี่ปลอดสารพิษ การปลูกผักปลอดสารพิษ การปลูกแคระอทแคระ เป็นต้น

1.2 มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามได้เข้ามาช่วยสนับสนุนองค์ความรู้ในการยกระดับการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นต้น

2. คนในชุมชนกับภาคเอกชน ดังนี้

2.1 การที่ดาราดูผู้มีชื่อเสียงมาช่วยประชาสัมพันธ์ตลาดนัดเด็กดอยของชุมชน

2.2 การที่ผู้ก่อตั้งตลาดนัดเด็กดอยช่วยเป็นไกด์อาสาแนะนำเที่ยวโดยไม่คิดค่าใช้จ่ายกับนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในชุมชน

2.3 ได้รับงบประมาณสนับสนุนในการสร้างตลาดนัดเด็กดอยในชุมชนจากผู้มีจิตอาสา เป็นต้น

3. คนในชุมชนกับคณะกรรมการชมรมฯ ดังนี้

3.1 คนในชุมชนมีการเข้าร่วมเป็นสมาชิกในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่น เข้ามาอยู่ในกลุ่มการขับรถรับ-ส่ง นักท่องเที่ยวขึ้นภูมิลโ

3.2 การที่คนในชุมชนเข้ามาช่วยคณะกรรมการชมรมฯ ดูแลสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้สะอาดเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว เป็นต้น

4. คนในชุมชนกับนักท่องเที่ยว ดังนี้

4.1 คนในชุมชนอนุญาตให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมวัฒนธรรมวิถีชีวิตในชุมชน ในขณะที่เดียวกันนักท่องเที่ยวก็ได้ทำการเรียนรู้และเผยแพร่วิถีชีวิตวัฒนธรรมชุมชนที่ได้สัมผัส เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมปีไหม่ม้ง การแต่งกายชุดชนเผ่าม้ง เป็นต้น

4.2 การที่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนเข้าร่วมสัมผัสกิจกรรมต่าง ๆ ที่สนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่น การซื้อสินค้าเกษตรจากตลาดนัดเด็กดอย การลงภาพหรือวิดีโอในกิจกรรมที่ได้สัมผัสเรียนรู้ผ่านสื่อออนไลน์ เป็นต้น

ในระยะที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา ชุมชนเริ่มมีรูปแบบการจัดการ การท่องเที่ยวโดยชุมชนชัดเจนขึ้นกว่าในระยะสำรวจ เมื่อวิเคราะห์ตามองค์ประกอบของแนวคิด การท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่า 1) ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมในชุมชนได้รับการอนุรักษ์ และฟื้นฟูมากขึ้น 2) เกิดการรวมกลุ่มของคนในชุมชนที่พร้อมเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา ส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวแต่ยังไม่เกิดภาพองค์กรที่จะขับเคลื่อนกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยชุมชนอย่างชัดเจน 3) ชุมชนร่วมกันการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานภายในชุมชนแต่เป็นเพียง การสร้างตามความรู้ความเข้าใจของคนในชุมชน 4) ชุมชนมีการวางแผนทางการบริหารจัดการ เกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกับสถาบันการศึกษาที่เข้ามาเป็นพี่เลี้ยง เพื่อเตรียมการยกระดับการพัฒนาให้เป็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อไป และ 5) เกิดการเรียนรู้ของ คนในชุมชนและกลุ่มจากสถาบันการศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับศักยภาพของชุมชนในการส่งเสริม ให้เกิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ดังนั้น ตัวแปรสำคัญที่ทำให้ชุมชนยกระดับการท่องเที่ยวในระยะนี้ คือ กลุ่มคน ในชุมชนเริ่มตระหนักเห็นถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน จึงเริ่มเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมที่สนับสนุนให้เกิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่น การเข้าร่วมช่วยปลูกต้นนางพญาเสือโคร่งกับเจ้าหน้าที่อุทยาน (ยังไม่เกิดการจัดระบบคิวรถรับ-ส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูมิลโเพื่อชมทุ่งนางพญาเสือโคร่ง) การที่คนในชุมชนเริ่มร่วมกันสร้าง สิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานสำหรับรองรับนักท่องเที่ยว การนำวัฒนธรรมที่มีชุมชนออกมา เผยแพร่ และการร่วมทำวิจัยกับสถาบันการศึกษา เป็นต้น

3. ระยะการพัฒนา (Development Stage) นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวมาก ในช่วงทุ่งนางพญาเสือโคร่งบานคือ ช่วงเดือนธันวาคม-กุมภาพันธ์ ของทุกปี หน่วยงานภาครัฐตระหนักถึงความสำคัญจึงได้เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เช่น การได้รับความร่วมมือในการจัดการขยะในแหล่งท่องเที่ยวจากองค์การบริหารส่วนตำบลเนินเพิ่ม การได้รับความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่อุทยานภูหินร่องกล้าในการช่วยประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวผ่านเว็บไซต์หรือผ่านเพจเฟซบุ๊ก (Facebook) ของอุทยานฯ การได้รับอุปกรณ์การตรวจวัดอุณหภูมิ และอุปกรณ์การป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 จากโรงพยาบาลตำบล การได้รับการดูแลเรื่องห้องน้ำสำหรับนักท่องเที่ยวจากศูนย์พัฒนาราษฎรบนพื้นที่สูง มีการจัดคิวรถรับส่ง นักท่องเที่ยวขึ้นชมทุ่งนางพญาเสือโคร่งในช่วงเทศกาล เป็นต้น

การจัดคิวรถรับ-ส่ง นักท่องเที่ยวขึ้นภูมิลโเพื่อชมทุ่งนางพญาเสือโคร่ง เป็นการร่วมดำเนินการระหว่างคนในชุมชนกับเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าเพื่อให้ประชาชนในพื้นที่และผ่านอุทยานมีรายได้ โดยมีจุดให้บริการแบ่งออกเป็น 3 จุด ได้แก่ 1) จุดรับ-ส่งในเขตอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า ราคาเหมา 1,000 บาท 2) จุดรับ-ส่งในเขตชุมชนบ้านร่องกล้า ราคาเหมา 1,000 บาท และ 3) จุดรับ-ส่งในเขตกกกะทอนจังหวัดเลย ราคาเหมา 1,500 บาท ทั้งนี้จุดที่คนในชุมชนบ้านร่องกล้าจะได้รับรายได้จากการจัดคิวรถรับส่งนักท่องเที่ยวจากจุดที่ 1 และจุดที่ 2 (ในเขตอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า และในเขตชุมชนบ้านร่องกล้า) โดยได้รับในอัตราส่วน 70: 30 (70 เปอร์เซ็นต์เป็นของคนในชุมชนที่ทำการขับรถ 30 เปอร์เซ็นต์ เป็นของฝ่ายผู้จัดคิวจากฝ่ายอุทยานฯ) ในแต่ละรอบของการให้บริการนักท่องเที่ยวจะใช้เวลาประมาณ 3 ชั่วโมง หากเกิน 3 ชั่วโมง กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เหมาจะให้ค่าล่วงเวลาแก่คนขับ ซึ่งไม่มีอัตราแน่นอน แล้วแต่ความสมัครใจของกลุ่มนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ การจัดคิวรถรับ-ส่งนักท่องเที่ยวจะดำเนินการให้บริการในช่วงเดือนธันวาคม-กุมภาพันธ์ ของทุกปี เท่านั้น เพราะเป็นช่วงเทศกาลการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านร่องกล้าทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเป็นจำนวนมาก

นอกจากนี้ ยังพบว่า ชุมชนเริ่มมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการติดต่อประสานงานและวางแผนการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้วย เช่น การสร้างช่องทางการติดต่อผ่านแอปพลิเคชันไลน์ (Line) กลุ่มของคณะกรรมการชมรมฯ เพื่อติดต่อประสานงาน การสนทนาทางวิดีโอ (Video call) ระหว่างเจ้าของโฮมสเตย์กับผู้ที่จะมาเข้าพัก การใช้หน้าเว็บประชาสัมพันธ์ออนไลน์ภายใต้ชื่อ “ชมรมคนรักบ้านร่องกล้า-ภูมิลโ” ทางเฟซบุ๊กเพื่อติดต่อกับนักท่องเที่ยว เป็นต้น รวมถึงการเทคโนโลยีของประชาชนในพื้นที่ในการสื่อสารและสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมมีเพิ่มมากขึ้น

ในระยะพัฒนา เมื่อวิเคราะห์ตามองค์ประกอบของแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนพบว่า 1) ชุมชนมีทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมที่สนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เด่นชัด 2) ชุมชนได้รับอำนาจในการออกกฎระเบียบที่จะนำมาใช้บริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพิ่มขึ้น 3) เกิดองค์กรภายในชุมชนในการเป็นกลุ่มขับเคลื่อนหลักในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน นั่นก็คือ เกิดการจัดตั้ง “กลุ่มคณะกรรมการชมรมท่องเที่ยวบ้านร่องกล้า” และ 4) ชุมชนมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ของการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้แก่คนในชุมชนรวมทั้งผู้ที่มาเยือนชุมชนอยู่เสมอ ฉะนั้นในระยะพัฒนานี้ได้สะท้อนองค์ประกอบของรูปแบบที่เด่นชัดของ “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” บ้านร่องกล้าอย่างเด่นชัด

โดยสรุป จากการศึกษาของผู้วิจัย พบว่า ปัจจุบันชุมชนบ้านร่องกล้ามีพัฒนาการอยู่ในระยะพัฒนาตามแนวคิดวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยว เนื่องจากชุมชนบ้านร่องกล้าเริ่มเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวในวงกว้าง และได้ยินชื่อเสียงความสวยงามของกิจกรรมท่องเที่ยวชมทุ่งนางพญาเสือโคร่งจากการประชาสัมพันธ์ของแหล่งต่าง ๆ เช่น หน่วยงานภาครัฐ จากกลุ่มนักท่องเที่ยว จากคนในพื้นที่ จากสื่อสังคมออนไลน์ เป็นต้น ทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปท่องเที่ยวในชุมชนบ้านร่องกล้าที่อยู่ในเขตอุทยานภูหินร่องกล้าเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในช่วงเดือนธันวาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ ของทุกปี ในระยะนี้หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องตระหนักถึงความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวจึงได้ดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เช่น มีการปลูกต้นนางพญาเสือโคร่งเพิ่มขึ้น โดยทำการปลูกตั้งแต่เส้นทางขึ้นภูมิลำโหลทั้งสองฝั่ง มีการจัดคิวรถรับส่งนักท่องเที่ยว มีการสร้างที่พักโฮมสเตย์เพิ่มขึ้น มีการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานสำหรับนักท่องเที่ยว และมีการให้บริการร้านค้าในชุมชนเพิ่มขึ้น เป็นต้น โดยให้คนในชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการเป็นหลัก เพื่อให้คนในชุมชนมีรายได้เสริม

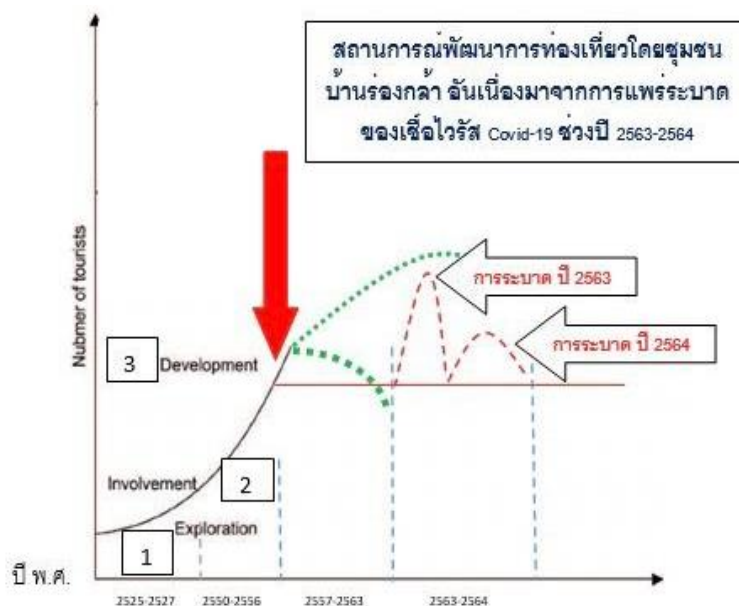
2. การวิเคราะห์พัฒนาการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าภายใต้แนวคิดวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยวของ Richard W. Butler

การวิเคราะห์พัฒนาการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าภายใต้แนวคิดวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยวของ Richard W. Butler ในครั้งนี้ ผู้วิจัยแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ช่วงสถานการณ์ คือ 1) วิเคราะห์ภายใต้สถานการณ์ปกติ และ 2) วิเคราะห์ภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. วิเคราะห์ภายใต้สถานการณ์ปกติ ผลการวิเคราะห์พัฒนาการการท่องเที่ยวด้วยแนวคิดวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยวของ Richard W. Butler จากทั้งหมด 6 ระยะ พบว่า พัฒนาการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าแบ่งออกเป็นทั้งหมด 3 ระยะ คือ 1) ระยะการสำรวจ (Exploration Stage) 2) ระยะที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา (Involvement Stage) และ 3) ระยะการพัฒนา (Development Stage) ซึ่งการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าอยู่ในระยะพัฒนา (Development Stage) กล่าวคือ ในสถานการณ์ปกติชุมชนบ้านร่องกล้าเริ่มเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวในวงกว้าง และได้ยินชื่อเสียงความสวยงามของกิจกรรมท่องเที่ยวชมทุ่งนางพญาเสือโคร่งจากการประชาสัมพันธ์ของแหล่งต่าง ๆ เช่น หน่วยงานภาครัฐ จากกลุ่มนักท่องเที่ยว จากคนในพื้นที่ จากสื่อสังคมออนไลน์ เป็นต้น ทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปท่องเที่ยวในชุมชนบ้านร่องกล้าที่อยู่ในเขตอุทยานภูหินร่องกล้าเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในช่วงเดือนธันวาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ ของทุกปี ในระยะนี้หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องตระหนักถึงความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวจึงได้ดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เช่น มีการปลูกต้นนางพญาเสือโคร่งเพิ่มขึ้น

โดยทำการปลูกตั้งแต่เส้นทางขึ้นภูมิลโทั้งสองฝั่ง มีการจัดคิวรถรับส่งนักท่องเที่ยว มีการสร้างที่พักโฮมสเตย์เพิ่มขึ้น มีการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานสำหรับนักท่องเที่ยว และมีการให้บริการร้านค้าในชุมชนเพิ่มขึ้น เป็นต้น โดยให้คนในชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการเป็นหลักเพื่อให้คนในชุมชนมีรายได้เสริม

2. วิเคราะห์ภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 พบว่า แม้ว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าได้ยกระดับการพัฒนามาอยู่ในระยะพัฒนา (Development Stage) ตามแนวคิดวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยวของ Richard W. Butler แต่เนื่องด้วยในระยะพัฒนาของการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าประสบสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 จึงทำให้ในระยะพัฒนาของการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกลามีข้อค้นพบที่แตกต่างไปจากแนวคิดวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยวของ Richard W. Butler โดยพบข้อแตกต่างที่สำคัญได้แก่ 1) นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในช่วงเทศกาลท่องเที่ยวลดลงหรือไม่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนเลยเนื่องจากต้องปฏิบัติตามคำสั่งของภาครัฐเกี่ยวกับมาตรการการป้องกันการแพร่ระบาด (ในกรณีที่อยู่ในระยะผ่อนปรนผู้ที่เข้าไปในชุมชนก็ต้องแสดงเอกสารการรับรองการฉีดวัคซีนก่อนเข้าไปยังชุมชนอย่างเคร่งครัด) 2) หน่วยงานภาครัฐและชุมชนตระหนักถึงความสำคัญเกี่ยวกับมาตรการการป้องกันการแพร่ระบาด และร่วมกันปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกโครงสร้างพื้นฐานภายในชุมชนไม่ให้เสื่อมโทรมมากกว่าการปลูกสร้างเพิ่มเติม และ 3) การให้บริการด้านที่พัก ร้านค้า รถรับ-ส่งนักท่องเที่ยว รวมถึงกิจกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนลดลงหรือปิดการให้บริการ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสังเคราะห์ได้ว่าระยะพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าไม่เป็นไปตามแนวคิดวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยวของ Richard W. Butler สามารถแสดงภาพระยะพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าภายใต้กรอบแนวคิดวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยวในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 ดังภาพ 13

ภาพ 13 แสดงระยะพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าภายใต้กรอบแนวคิดวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยวในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19

ที่มา: ผู้วิจัย

จากภาพ 13 สามารถอธิบายพัฒนาการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าภายใต้กรอบแนวคิดวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยวในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 ได้ว่า ระยะการพัฒนา (Development Stage) ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาด กลุ่มนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวจำนวนมากในช่วงทุ่งนางพญาเสือโคร่งบานคือ ช่วงเดือนธันวาคม-กุมภาพันธ์ ของทุกปีลดลงหรือไม่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนเลยเพราะต้องปฏิบัติตามคำสั่งของภาครัฐเกี่ยวกับมาตรการการป้องกันการแพร่ระบาดอย่างเคร่งครัด ทั้งนี้ภาครัฐและชุมชนจึงได้ยุติแนวทางพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกโครงสร้างพื้นฐานในชุมชนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวชั่วคราว โดยมุ่งเน้นมาร่วมกันฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติที่มีในชุมชนและร่วมกันปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกโครงสร้างพื้นฐานภายในชุมชนไม่ให้เสื่อมโทรม นอกจากนี้ยังพบว่า ชุมชนได้รับอุปกรณ์การตรวจวัดอุณหภูมิและอุปกรณ์การป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 จากโรงพยาบาลตำบล ทั้งนี้ ผู้วิจัยสามารถสรุปข้อแตกต่างระหว่างการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 ในระยะพัฒนาตามแนวคิดวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยวของ Richard W. Butler ได้ดังตาราง 8

ตาราง 8 แสดงข้อแตกต่าง ระหว่างการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าภายใต้
สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 ในระยะพัฒนาตามแนวคิด
วงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยวของ Richard W. Butler

ระยะพัฒนา (Development Stage) ตามแนวคิดของ Richard W. Butler			
ผู้แสดง ทางสังคม	ระยะพัฒนา ของ Richard W. Butler	ระยะพัฒนา ของชุมชนบ้านร่องกล้า	ระยะพัฒนา
		สถานการณ์ปกติ (ปี 2557-2562)	ภายใต้สถานการณ์ การแพร่ระบาดของเชื้อ ไวรัส Covid-19 (ปี 2563-ปัจจุบัน)
นักท่องเที่ยว	<ul style="list-style-type: none"> - นักท่องเที่ยวเริ่มรู้จักและได้ยินชื่อเสียงความสวยงามของแหล่งท่องเที่ยวพอสมควร - นักท่องเที่ยวเดินทางไปท่องเที่ยวมากขึ้นโดยเฉพาะช่วงฤดูเทศกาลท่องเที่ยวของพื้นที่นั้น 	<ul style="list-style-type: none"> - นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่เดินทางมาท่องเที่ยวในชุมชนบ้านร่องกล้าเพราะอยากมาชมทุ่งนางพญาเสือโคร่ง ที่ได้ยินและได้เห็นตามสื่อสังคมออนไลน์ - นักท่องเที่ยวนิยมมาท่องเที่ยวมากที่สุดในช่วงเดือนธันวาคม-กุมภาพันธ์ของทุกปี 	<ul style="list-style-type: none"> - นักท่องเที่ยวรับรู้เกี่ยวกับข้อจำกัดและปฏิบัติในการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 ก่อนเข้าไปยังชุมชนท่องเที่ยวบ้านร่องกล้า - งดการเดินทางข้ามจังหวัดตามคำสั่งของภาครัฐ - นักท่องเที่ยวได้ยินข่าวสารเกี่ยวกับการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 และหาข้อมูลการเข้ามาท่องเที่ยวผ่านเฟซบุ๊ก (Facebook) - นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวลดลง แม้ว่าจะอยู่ในช่วงฤดูเทศกาลท่องเที่ยวและต้องแสดงเอกสารการรับรองการฉีดวัคซีนก่อนเข้าไปยังชุมชนบ้านร่องกล้า

ตาราง 8 (ต่อ)

ระยะพัฒนา (Development Stage) ตามแนวคิดของ Richard W. Butler			
ผู้แสดง ทางสังคม	ระยะพัฒนา ของ Richard W. Butler	ระยะพัฒนา ของชุมชนบ้านร่องกล้า	ระยะพัฒนา ของชุมชนบ้านร่องกล้า
		สถานการณ์ปกติ (ปี 2557-2562)	ภายใต้สถานการณ์ การแพร่ระบาดของเชื้อ ไวรัส Covid-19 (ปี 2563-ปัจจุบัน)
ภาครัฐ	- หน่วยงานภาครัฐตระหนักถึงความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว จึงได้ดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว	- ภาครัฐที่เกี่ยวข้องมีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก โครงสร้างพื้นฐานให้กับชุมชน เช่น การสร้างห้องน้ำ เป็นต้น - ภาครัฐประชาสัมพันธ์พร้อมเปิดรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่	- หน่วยงานภาครัฐและชุมชนตระหนักถึงความสำคัญเกี่ยวกับมาตรการการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 ในแหล่งท่องเที่ยว และมีการตรวจใบรับรองการรับวัคซีนอย่างเคร่งครัด - หน่วยงานภาครัฐและชุมชนร่วมกันปรับปรุงดูแลสิ่งอำนวยความสะดวก โครงสร้างพื้นฐานภายในชุมชน สำหรับนักท่องเที่ยวไม่ให้เสื่อมโทรม - อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าปิดการรับนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยว ตามคำสั่งของภาครัฐ - ห้ามการเข้าออกพื้นที่ของนักท่องเที่ยว
ชุมชน	- เกิดธุรกิจบริการและร้านค้าในชุมชนเพิ่มขึ้น	- บริการที่พัก ร้านค้า รถรับ-ส่ง ที่เกี่ยวข้องกับ การท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น เช่น บริการรถรับ-ส่ง นักท่องเที่ยว ร้านอาหาร เป็นต้น	- ให้บริการที่พัก ร้านค้า รถรับ-ส่ง ที่เกี่ยวข้องกับ การท่องเที่ยวลดลงหรือปิดการให้บริการ - พื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวและปรับปรุงพื้นที่

ที่มา: ผู้วิจัย

จากตาราง 8 ข้างต้น ผู้วิจัยสังเคราะห์ได้ว่า เมื่อเกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 ส่งผลทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าไม่สามารถทำการส่งเสริมหรือยกระดับการพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง และส่งผลให้เกิดปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัดในการยกระดับการพัฒนาที่สำคัญในชุมชน ซึ่งผู้วิจัยจะขอเสนอในหัวข้อถัดไป

3. ปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัด ในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า

ปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัด ในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า ผู้วิจัยจำแนกออกได้เป็น 2 สถานการณ์ คือ 1) ปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัด ในสถานการณ์ปกติ (ตามระยะการพัฒนาที่ค้นพบ) และ 2) ปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัด ในสถานการณ์การแพร่ระบาด รายละเอียดดังนี้

1. ปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัด ในสถานการณ์ปกติ (ตามระยะการพัฒนาที่ค้นพบ) สามารถอธิบายได้ดังนี้

ปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัด ระยะการสำรวจ (Exploration Stage) คือ การท่องเที่ยวโดยชุมชนยังไม่เป็นที่รู้จักในวงกว้าง ทำให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชนน้อย สภาพของแหล่งท่องเที่ยวยังไม่ได้รับการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเท่าที่ควร เช่น เส้นทางที่จะเข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชนยังไม่ได้รับการพัฒนา เป็นต้น ส่งผลทำให้นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวเกิดความลำบากและไม่อยากเข้ามาท่องเที่ยวโดยเฉพาะช่วงฤดูฝน ประกอบกับคนในชุมชนส่วนใหญ่ยังไม่ตระหนักเห็นถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงทำให้ขาดความร่วมมือในการพัฒนา จะมีเพียงบางกลุ่มเท่านั้นที่เข้ามาร่วมพัฒนา รวมทั้งคนในชุมชนยังไม่มีองค์ความรู้ในหลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน จึงยังไม่สามารถนำเอาทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีในชุมชนมาใช้สนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างเต็มที่ รวมทั้งคนในชุมชนยังไม่มีการใช้เทคโนโลยีมาสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยว คนในชุมชนยังคงเน้นในเรื่องของการเกษตรและยังไม่มีตลาดรองรับสินค้าเกษตรภายในชุมชน

...คนในชุมชนไม่มีการใช้เทคโนโลยีอะไร มีแต่คนข้างนอกที่ใช้เทคโนโลยี

(ปี นามสมมติ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 14 กุมภาพันธ์ 2564)

...ตอนแรกเริ่มไม่ค่อยมีคนมาเที่ยวเท่าไร พี่ซึกที่ปลูกก็ต้องเอาออกไปขายนอกชุมชน

(เอ นามสมมติ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 14 กุมภาพันธ์ 2564)

ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัด ในระยะการสำรวจนี้ คือ เจ้าหน้าที่อุทยานร่วมกับ คนในชุมชน กล่าวคือ มีนักวิชาการและผู้รับผิดชอบด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวจากอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าเข้ามาช่วยออกแบบและวางแผนการต้อนรับนักท่องเที่ยวร่วมกันกลุ่มแกนนำภายในชุมชน ฝ่ายอุทยานจะทำการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าพร้อมทั้งนำเสนอให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชนบ้านร่องกล้าไปพร้อมกัน

...ในระยะเริ่มแรกของการดำเนินการก็มีหน่วยงานเข้ามาช่วยพัฒนาเรื่องของคน และก็มีการจัดสถานที่ให้ดูเป็นแหล่งท่องเที่ยวมากขึ้นชาวบ้านก็เริ่มปรับปรุงและก็บำรุงพื้นที่ในส่วนที่จะทำเป็นแหล่งท่องเที่ยว

(ดี นามสมมติ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 14 กุมภาพันธ์ 2564)

ปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัด ระยะที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา (Involvement Stage) คือ คนในชุมชนมีการปลูกพืชผักทางการเกษตรเพิ่มขึ้นเพื่อเป็นปัจจัยจูงใจอย่างหนึ่งให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม แต่ผลผลิตทางการเกษตรมีจำนวนมากเกินไปส่งผลทำให้ผลผลิตทางการเกษตรเน่าเสีย คนในชุมชนขาดองค์ความรู้ในการถนอมหรือแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรที่มีชุมชน และขาดตลาดรองรับผลผลิตทางการเกษตรของคนในชุมชน

ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัด ในระยะที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา คือ ยังไม่พบผู้ที่เข้ามามีบทบาทในการแก้ไขปัญหาด้านการส่งเสริมการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรอย่างจริงจัง เป็นเพียงการนำเสนอปัญหาและพูดคุยกันอย่างไม่เป็นทางการเท่านั้น

...อยากให้มีนักวิชาการหรือคนที่มีความรู้มาช่วยสอนการถนอมสตอเบอร์รี่การทำลูกพลับอบแห้งอะไรทำนองนี้ ไม่ค่อยมีใครมาสอนเท่าไรหรือเกษตรกรอำเภอรุ่นใหม่ไม่เข้ามาร่วมพัฒนากับชุมชน

(เอ นามสมมติ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 14 กุมภาพันธ์ 2564)

ปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัด ระยะการพัฒนา (Development Stage) คือ การบังคับใช้กฎกติกาที่ชุมชนตั้งขึ้นยังไม่มีความเข้มงวด นอกจากนี้ ยังพบว่า กฎกติกาในการผ่านเข้าเขตอุทยานฯ ทั้ง 3 ผังไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ มีการผ่อนปรนและเข้มงวดในการบังคับใช้กฎกติกาการเข้าออกที่แตกต่างกัน ไม่มีความเป็นมาตรฐานเดียวกันของกฎกติกาการผ่านเข้าเขตอุทยานฯ ในกรณีที่นักท่องเที่ยวมีสัตว์เลี้ยงมาด้วย เช่น ในกรณีมีนักท่องเที่ยวที่ได้จองที่พักภายในชุมชนบ้านร่องกล้าไว้แต่นักท่องเที่ยววนำสุนัขมาท่องเที่ยวด้วยจึงไม่สามารถผ่านด้านอุทยานฯ ผังนครไทย จังหวัดพิษณุโลก เพื่อเข้ามาที่พักรักษาตัวได้จองไว้ภายในชุมชนบ้านร่องกล้าได้ ส่งผลทำให้คนในชุมชนที่ประกอบอาชีพทำบ้านพักโฮมสเตย์ขาดรายได้ และทำให้นักท่องเที่ยวที่จะได้ทำการจองที่พักไว้เสียเวลาและเสียเงินค่าจอง ในขณะที่หากนักท่องเที่ยวเข้ามาเขตอุทยานฯ ผังจังหวัดเลย และผังจังหวัดเพชรบูรณ์ สามารถเข้าได้ โดยอาจจะเสียค่าปรับ 200 บาท เพื่อให้สามารถนำสัตว์เลี้ยงที่นำมาด้วยผ่านเข้ามาในเขตอุทยานฯ ได้

...ลูกค้าที่จองที่พักไว้แต่ก็ต้องถูกยกเลิกเพราะเขาเอาสุนัขมาด้วยเจ้าหน้าที่เลยไม่ยอมให้เข้า ที่พักขาดรายได้ไปเลย ก็โอนเงินคืนให้ลูกค้าไปแต่ผังเลยกับเพชรบูรณ์ ให้เข้าได้ แต่อาจจะเสียค่าปรับเพื่อให้เอาสัตว์เลี้ยงเข้าได้ประมาณ 200 แต่ที่นี้ไม่ยอมเลย น่าจะอนุโลมกันบ้างปฏิบัติไม่เหมือนกัน

(เจ นามสมมติ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 14 กุมภาพันธ์ 2564)

2. ปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัด ในสถานการณ์การแพร่ระบาด รายละเอียดดังนี้

จากการที่ชุมชนบ้านร่องกล้าประสบกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 ส่งผลกระทบให้เกิดปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัดในการพัฒนาที่สำคัญ โดยผู้วิจัยสามารถสรุปปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัด ได้พอสังเขป 3 ประการ ดังนี้

1. ชุมชนขาดรายได้จากการดำเนินการท่องเที่ยวเนื่องจากต้องปิดชุมชนตามคำสั่งของรัฐบาล อธิบายได้ว่า ชุมชนบ้านร่องกล้าประสบสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 แบ่งออกเป็น 2 ระลอก คือ

1.1 การแพร่ระบาดระลอกแรก รอบปี 2563 ส่งผลทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าหยุดชะงักไปด้วยเนื่องจากอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าได้ประกาศปิดอุทยานเป็นการชั่วคราวตามคำสั่งจังหวัดพิษณุโลกของผู้ว่าราชการจังหวัดพิษณุโลกที่ 2197/2563 เรื่องสั่งปิดสถานที่ราชการเป็นการชั่วคราวและงดให้บริการบางประเภทที่มีประชาชนแออัดเบียดเสียดลงวันที่ 25 มีนาคม 2563 ทำให้ไม่มีนักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวในชุมชนบ้านร่องกล้าได้ เนื่องจาก การจะไปท่องเที่ยวชุมชนบ้านร่องกล้าได้ต้องผ่านทางเข้าอุทยานภูหินร่องกล้าก่อน ในระลอกนี้

ประธานชมรมท่องเที่ยวบ้านร่องกล้าได้มีการติดต่อประสานขออุปกรณ์การป้องกันเชื้อ Covid-19 และอุปกรณ์คัดกรองผู้ที่เข้ามาในชุมชน จากสาธารณสุขอำเภอ ได้แก่ เครื่องวัดอุณหภูมิ หน้ากากอนามัย เป็นต้น

จากการแพร่ระบาดของเชื้อ Covid-19 ในระลอกแรกนี้ส่งผลให้การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าหยุดชะงักเพราะไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนได้ ธุรกิจที่พักรีสเตย์ไม่มีผู้คนเข้าพัก ร้านค้าต่าง ๆ ที่เปิดเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวต้องปิดลง และการจัดกิจกรรมรับส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูมิลอยหยุดไป ส่งผลให้คนในชุมชนขาดรายได้เสริมจากการท่องเที่ยวและหันกลับไปดูแลพืชผลทางการเกษตรที่เพาะปลูกเป็นอาชีพหลักเช่นเดิม

1.2 การแพร่ระบาดระลอกสอง รอบปี 2564 ทางอุทยานภูหินร่องกล้าก็ได้ทำการปิดอุทยานเป็นการชั่วคราวตามคำสั่งจังหวัดพิษณุโลก เรื่อง มาตรการป้องกันการแพร่โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ส่งผลทำให้ไม่มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในเขตอุทยานภูหินร่องกล้าและชุมชนบ้านร่องกล้า แต่ในส่วนวิธีการป้องกันการแพร่กระจายของเชื้อไวรัสในระดับบุคคลระดับครัวเรือน และระดับชุมชน มีแนวปฏิบัติที่ดีจากการรับมือสถานการณ์การแพร่ระบาดจากรอบปี 2563 จากการแพร่ระบาดในรอบปี 2564 ส่งผลทำให้ชุมชนขาดรายได้เสริมจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนเช่นเดิม ประกอบกับเป็นช่วงที่ไม่ใช่ฤดูการท่องเที่ยวเสียโครงการบ้านการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน จึงหยุดลงชั่วคราว ที่พักรีสเตย์หยุดให้บริการเนื่องจากต้องทำตามคำสั่งของจังหวัดพิษณุโลก

อย่างไรก็ตาม จากสถานการณ์การแพร่ระบาดทั้ง 2 รอบปี ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น ส่งผลทำให้วงโคจรการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าหยุดชะงัก ไม่เป็นไปตามวงโคจรตามแนวคิดของ Butler ผู้เขียนสามารถสังเคราะห์ได้ว่า เนื่องจากตามแนวคิดวงโคจรการท่องเที่ยวของ Butler ตั้งอยู่บนพื้นฐานของสถานการณ์ปกติ แต่ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อ Covid-19 ที่ชุมชนบ้านร่องกล้าประสบ ถือว่าเป็นสถานการณ์ไม่ปกติจึงทำให้วงโคจรการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านร่องกล้าไม่เป็นไปตามแนวคิดของ Butler ที่กล่าวไว้ ดังนั้นในสถานการณ์ที่ไม่ปกติจากการแพร่ระบาดของเชื้อ Covid-19 ในชุมชนร่องกล้าประสบอยู่อาจส่งผลทำให้ชุมชนบ้านร่องกล้ายังคงอยู่ในระยะการพัฒนาไปอย่างไม่มีกำหนดจนกว่าสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อ Covid-19 จะควบคุมได้

2. ชุมชนมีวิถีชีวิตรูปแบบใหม่ (New Normal) ทางสังคม อธิบายได้ว่า ในระยะพัฒนาของการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า ในสถานการณ์ที่มีการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 ตั้งแต่รอบปี 2563 จนถึงปัจจุบัน ส่งผลทำให้คนในชุมชนมีวิถีชีวิตรูปแบบใหม่ ซึ่งเป็นวิถี

การใช้ชีวิตอับมีผลสืบเนื่องมาจากการประสบกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 ได้แก่ การสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมด้วยการใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วย การอยู่อย่างสันโดษ การเว้นระยะห่างทางสังคม รวมทั้งการให้ความสำคัญกับมาตรฐานด้านสาธารณสุขมากขึ้น ซึ่งกลายเป็นความปกติในรูปแบบใหม่ที่คนในชุมชนและผู้มาเยือนชุมชนบ้านร่องกล้าคุ้นชินและยึดถือปฏิบัติ ทั้งนี้ในส่วนของความเคร่งครัดในมาตรฐานด้านสาธารณสุขที่เกี่ยวกับการป้องกันตนเองจากการแพร่กระจายของเชื้อไวรัส Covid-19 ของคนในชุมชนมีแนวโน้มสูงขึ้นในอนาคต

...การใส่หน้ากากอนามัย การใช้แอลกอฮอล์ล้างมือ ก็เป็นสิ่งที่ดี ป้องกันการติดเชื้อโรคอื่น ๆ ได้ ต่อให้สถานการณ์โควิดหมดไปแล้ว ก็คงใส่ไว้เหมือนเดิม

(จี นามสมมติ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 14 กุมภาพันธ์ 2564)

3. ชุมชนมีเวลาในการร่วมมือกันอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนเพิ่มขึ้น อธิบายได้ว่า ในสถานการณ์ปกติเมื่อสิ้นสุดช่วงเทศกาลท่องเที่ยว (ธันวาคม – กุมภาพันธ์ ของทุกปี) ชุมชนจะหันกลับมาประกอบอาชีพหลักทางการเกษตรของแต่ละครัวเรือน เมื่อประสบสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 ทำให้ไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน ชุมชนยังคงหันกลับมาพัฒนาฟื้นฟูการเพาะปลูกทางการเกษตรเช่นเดิม แต่ชุมชนมีระยะเวลาในการมาร่วมกันพัฒนาฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ในชุมชนมากขึ้น เช่น การร่วมมือกันระหว่างรัฐและชุมชนเพื่อวางแผนเตรียมรองรับนักท่องเที่ยวเมื่อหมดสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 การที่รัฐและชุมชนร่วมกันค้นหาพันธุ์ดอกไม้เมืองหนาวในการเตรียมมาเพาะปลูกเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเมื่อหมดสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 และการร่วมมือกันระหว่างรัฐกับชุมชนในการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่จุดชมวิว เป็นต้น

โดยสรุป จากการศึกษาประเด็นปัญหาอุปสรรค ข้อจำกัด ที่สำคัญของระยะพัฒนาในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า นั่นก็คือการที่ชุมชนบ้านร่องกล้าต้องเผชิญกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 ส่งผลทำให้พัฒนาการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าในระยะนี้ได้รับผลกระทบดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัด ในระยะการพัฒนาที่สำคัญ ได้แก่ เจ้าหน้าที่อุทยานฯ คณะกรรมการชมรมฯ และสาธารณสุขอำเภอ เนื่องจากต้องร่วมมือกันในการปรับปรุงและเตรียมการยกระดับการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน พร้อมทั้งต้องร่วมกันประสานการให้ข้อมูลในการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 19 (Covid-19) ไปพร้อมกันด้วย

ปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัด ที่ได้กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปการรับมือของชุมชนกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ 2 กรณี คือ การรับมือกับปัญหาในกรณีที่ชุมชนอยู่ในสถานการณ์ปกติ และการรับมือกับปัญหาในกรณีที่ชุมชนต้องเผชิญกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 19 (Covid-19) กล่าวคือ ในสถานการณ์ปกติ ชุมชนและอุทยานฯ จะรับมือกับปัญหาภายในชุมชน ด้วยการนำประเด็นปัญหาต่าง ๆ เข้าที่ประชุมเพื่อหาแนวทางการแก้ไขร่วมกันและมอบหมายความรับผิดชอบให้ฝ่ายที่เกี่ยวข้องไปดำเนินการ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นในเรื่องของขยะมูลฝอย และที่จอดรถไม่เพียงพอ (รายละเอียดกล่าวไว้ในบทที่ 5) ส่วนในกรณีที่ชุมชนต้องเผชิญกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 19 (Covid-19) ชุมชนและอุทยานฯ รวมทั้งหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ มีแนวทางการรับมือกับสถานการณ์ปฏิบัติตามมาตรการการแพร่ระบาดจากคำสั่งของจังหวัดพิษณุโลกอย่างเคร่งครัด (รายละเอียดกล่าวไว้ในบทที่ 5)

อย่างไรก็ตาม ในภาพรวมของ ปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัด ที่ปรากฏในชุมชนได้สะท้อนให้เห็นว่ากระบวนการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าต้องได้รับความร่วมมือในการจัดการจากภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง จึงจะสามารถทำให้ยกระดับการพัฒนาต่อไปได้ในอนาคต ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอในบทต่อไป

บทที่ 5

การจัดการแบบร่วมมือกันในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า

การศึกษากำหนดการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกันกรณีศึกษา อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าและชุมชนบ้านร่องกล้า อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก ในบทนี้เป็นการศึกษาในระยะแรก (ระยะที่ 1) เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 คือ เพื่อวิเคราะห์การจัดการแบบร่วมมือกันในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ วิเคราะห์เนื้อหา สังเคราะห์ผล เพื่อนำผลการวิเคราะห์ไปพัฒนาเป็นข้อเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกันเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ในลำดับต่อไป โดยการศึกษาในบทนี้ได้นำเสนอผลการศึกษิตตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ออกเป็น 4 ประเด็น ดังนี้

ส่วนที่ 1 การแบ่งสรรปันส่วนอำนาจในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า

1. การออกกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน
2. การบังคับใช้กฎที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน
3. การลงโทษผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน
4. การอนุญาตและตรวจสอบการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีในชุมชนเพื่อ

สนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ส่วนที่ 2 การแบ่งสรรปันส่วนความรับผิดชอบในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า

1. การแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกัน
2. การค้นหาอัตลักษณ์ที่โดดเด่นและแตกต่างในชุมชนเพื่อนำมาสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกัน
3. การช่วยเติมเต็มองค์ความรู้ด้านการพัฒนาปัจจัยที่สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน
4. การร่วมกันอนุรักษ์ ฟื้นฟู และส่งเสริม ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีในชุมชนเพื่อนำมาเป็นปัจจัยสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน
5. การรับมือสถานการณ์วิกฤตจากภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน
6. การถ่ายทอดประสบการณ์และการร่วมกันพัฒนาต่อยอดทรัพยากรที่มีในชุมชนเพื่อเป็นปัจจัยสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ส่วนที่ 3 การแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์ในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า

1. การเกิดรายได้ทั้งทางตรงและทางอ้อมจากการดำเนินกิจกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยว
2. การเกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพ ที่สนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน
3. การจัดสรรผลประโยชน์ต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการดำเนินการที่สนับสนุนการท่องเที่ยว

ส่วนที่ 4 การแบ่งสรรปันส่วนเทคโนโลยีในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า

1. การใช้เทคโนโลยีในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า
2. การใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การศึกษาในประเด็นการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่เกิดขึ้นรวบรวมได้จากกลุ่มเป้าหมายทั้งหมด 5 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มประชาชนในพื้นที่ ได้แก่ แม่ค้าในชุมชน พ่อค้าในชุมชน เกษตรกรในชุมชน เจ้าของที่พักโฮมสเตย์ คนขับรถรับ-ส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูมิลอ ผู้สูงอายุ และเด็กนักเรียนในชุมชน
2. กลุ่มคณะกรรมการชมรมท่องเที่ยวบ้านร่องกล้า ได้แก่ ประธานชมรม และ สมาชิกในชมรม
3. กลุ่มภาครัฐ ได้แก่ เจ้าหน้าที่อุทยานฯ นักวิชาการ นักวิจัย องค์การบริหารส่วนตำบลเนินเพิ่ม สถาบันการศึกษา โรงพยาบาลตำบล สำนักงานขนส่ง ที่ว่าการอำเภอนครไทย สำนักงานเกษตรจังหวัด และศูนย์พัฒนาราชภูวนพื้นที่สูง
4. กลุ่มภาคเอกชน ได้แก่ เจ้าของรีสอร์ทในชุมชน ผู้ก่อตั้งตลาดนัดเด็กคดอย ผู้ให้ทุนสนับสนุน บริษัทนำเที่ยว นักประชาสัมพันธ์อิสระ (เจ้าของFacebook) นักถ่ายภาพอิสระ เจ้าของเพจท่องเที่ยว และดารานักแสดง
5. กลุ่มนักท่องเที่ยว ได้แก่ นักศึกษาดูงาน นักท่องเที่ยวในเขตจังหวัดพิษณุโลก นักท่องเที่ยวภายนอกเขตจังหวัดพิษณุโลก นักท่องเที่ยวรายเก่า และนักท่องเที่ยวรายใหม่

ผลการศึกษากิจการกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน ที่ได้จากการสัมภาษณ์และจากการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้แบ่งส่วนการนำเสนอออกเป็นทั้งสิ้น 4 ส่วน ได้แก่ 1) การแบ่งสรรปันส่วนอำนาจในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า 2) การแบ่งสรรปันส่วนความรับผิดชอบในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า 3) การแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์ในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า และ 4) การแบ่งสรรปันส่วนเทคโนโลยีในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า รายละเอียดดังนี้

ส่วนที่ 1 การแบ่งสรรปันส่วนอำนาจในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า

การแบ่งสรรปันส่วนอำนาจในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า พบว่า อุทยานฯ มีการแบ่งสรรปันส่วนอำนาจให้ชุมชนบ้านร่องกล้ามีอำนาจในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้เอง ซึ่งการแบ่งสรรปันส่วนอำนาจแก่ชุมชนจะเกี่ยวข้องกับประเด็นที่สำคัญทั้งสิ้น 4 ประเด็น ดังนี้

1. การออกกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่า ฝ่ายอุทยานฯ อนุญาตให้ชุมชนออกกฎระเบียบการท่องเที่ยวของชุมชนเอง ซึ่งสอดคล้องกับมาตรา 18 แห่งพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2562 โดยได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 71 ก ลงวันที่ 29 พฤษภาคม 2562 ในการคุ้มครอง ดูแล รักษา และการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติให้จัดให้มีแผนการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติแต่ละแห่ง ซึ่งแผนการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานฯ อย่างน้อยต้องประกอบด้วยวิธีการดำเนินการ แนวทางการจัดการ และการกำกับดูแลการใช้พื้นที่และให้มีการรับฟังความเห็นและการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ชุมชนที่เกี่ยวข้อง และประชาชนด้วย (ราชกิจจานุเบกษา, 2562)

อาศัยอำนาจตามมาตรา 18 ที่ได้กล่าวมาข้างต้น ฝ่ายอุทยานฯ จึงมีแนวทางให้สิทธิในการออกกฎระเบียบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนแก่คณะกรรมการชมรมท่องเที่ยวบ้านร่องกล้า ซึ่งกฎระเบียบในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้างดงกล่าว ถูกกำหนดขึ้นมาจากการประชุมของประชาชนผู้ที่อยู่ในชุมชนและมีส่วนเกี่ยวข้องในกิจกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยมีกลุ่มคณะกรรมการชมรมท่องเที่ยวบ้านร่องกล้าเป็นกลุ่มหลักในการขับเคลื่อนการออกกฎดังกล่าว โดยมีเจ้าหน้าที่อุทยานฯ ทำหน้าที่เป็นเพียงพี่เลี้ยงคอยให้คำแนะนำเท่านั้น ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้สรุป สาระสำคัญของกฎระเบียบการท่องเที่ยวชมรมบ้านร่องกล้า ดังตาราง 9

ตาราง 9 แสดงสาระสำคัญของกฎระเบียบการท่องเที่ยวชมรมบ้านร่องกล้า

กฎระเบียบการท่องเที่ยวชมรมบ้านร่องกล้า ปี 2563	
ข้อที่	สาระสำคัญ
1	สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวบ้านร่องกล้าทุกคนต้องผ่านการอบรมบริการนักท่องเที่ยว และมีบัตรผ่านการอบรมอนุญาตให้บริการนักท่องเที่ยวแสดงตรงกับตัวจริง
2	สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวบ้านร่องกล้า ต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาภูมิโหล จำนวน 3 ครั้ง/ปี (สมาชิกที่ขาดการพัฒนาจะถูกปรับ 300 บาท/ครั้ง)
3	สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวบ้านร่องกล้าทุกคน ต้องมีภูมิลำเนาอยู่ในหมู่บ้านร่องกล้า เท่านั้น
4	รถที่ใช้สำหรับบริการนักท่องเที่ยว ต้องผ่านการตรวจสอบสภาพรถก่อนบริการ นักท่องเที่ยวทุกคน รายละเอียดดังนี้ <ol style="list-style-type: none"> 4.1 รถบริการนักท่องเที่ยว ต้องมีคอกกระบะหรือแคป และที่นั่งสำหรับนักท่องเที่ยว 4.2 รถบริการนักท่องเที่ยว ต้องมีเบอร์รถติดชัดเจน (สมาชิกที่ไม่ติดเบอร์รถตามที่ชมรมกำหนด จะไม่อนุญาตให้บริการนักท่องเที่ยว) 4.3 สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวบ้านร่องกล้าทุกคน ต้องมีใบอนุญาตขับขี่รถยนต์ทุกคน ก่อนให้บริการนักท่องเที่ยว 4.4 สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวบ้านร่องกล้าทุกคน ต้องแต่งกายสุภาพเรียบร้อย ใส่แบบฟอร์ม และใส่รองเท้าผ้าใบ 4.5 สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวบ้านร่องกล้าทุกคน ต้องขับขี่รถยนต์ให้จำกัดความเร็ว ห้ามเกิน 40 กิโลเมตร/ชั่วโมง และห้ามแข่ง (สมาชิกท่านใดฝ่าฝืนจะถูกเตือน และหากถูกเตือนครบ 3 ครั้ง จะถูกลงโทษด้วยการให้หยุดบริการ 1 วัน) 4.6 สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวบ้านร่องกล้าทุกคน ต้องมีวิทยุสื่อสารทุกคน (สมาชิกท่านใดไม่มีวิทยุสื่อสาร ให้ขึ้นอยู่กับการพิจารณาตัดสินของประธานชมรมการท่องเที่ยวบ้านร่องกล้า)

ตาราง 9 (ต่อ)

กฎระเบียบการท่องเที่ยวชมรมบ้านร่องกล้า ปี 2563	
ข้อที่	สาระสำคัญ
5	<p>สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวบ้านร่องกล้าทุกคน ต้องมีการบริการนักท่องเที่ยว ตามลำดับคิวที่ชมรมกำหนดไว้ (สมาชิกท่านใดฝ่าฝืน จะถูกลงโทษโดยการให้หยุดบริการเป็นเวลา 3 วัน) รายละเอียดดังนี้</p> <p>5.1 สมาชิกท่านใดถูกข้ามลำดับคิวบริการนักท่องเที่ยว จะได้รับอนุญาตให้บริการรับนักท่องเที่ยวย้อนหลังได้ 3 คิว</p> <p>5.2 สมาชิกท่านใดบริการนักท่องเที่ยว โดยไม่เข้าคิวตามลำดับ จะถูกลงโทษโดยการให้หยุดบริการนักท่องเที่ยวเป็นเวลา 3 วัน</p> <p>5.3 สมาชิกทุกคน ต้องเสียค่าธรรมเนียมจากการมีรายได้ในการรับ-ส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูมิลำเนาให้กับทางชมรมฯ ภายใน 1 วัน (ในกรณีที่มีเหตุจำเป็นไม่สามารถชำระได้ภายในระยะเวลา 1 วัน อนุมัติให้ชำระให้เรียบร้อยในวันถัดไป โดยต้องดำเนินการชำระให้แล้วเสร็จก่อนจะเข้าคิวให้บริการรับ-ส่งนักท่องเที่ยวครั้งต่อไป)</p>
6	<p>สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวบ้านร่องกล้าที่มีบ้านพักโฮมสเตย์ อนุญาตให้บริการรับนักท่องเที่ยวโดยไม่ต้องเข้าคิวได้ 1 ครั้ง และในครั้งต่อไปให้ไปเข้าคิวรับบริการนักท่องเที่ยวที่ศูนย์บริการ (สมาชิกที่มีบ้านพักสำหรับบริการนักท่องเที่ยว กรณีที่มีนักท่องเที่ยวใช้บริการมากกว่า 1 คันขึ้นไปให้เรียกรถที่ศูนย์บริการ)</p>
<p>**หมายเหตุ** สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวบ้านร่องกล้าท่านใดที่ฝ่าฝืนกฎระเบียบที่ชมรมกำหนดไว้ จะนำเข้าสู่ที่ประชุม เพื่อพิจารณาต่อไป</p>	

ที่มา: ผู้วิจัย

เมื่อทำการสังเคราะห์ข้อมูลความสัมพันธ์ในประเด็นการออกกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทบ้านร่องกล้า พบว่า ความสัมพันธ์ในประเด็นการออกกฎระเบียบที่เด่นชัด คือ ประชาชนในพื้นที่ คณะกรรมการชมรมการท่องเที่ยวบ้านร่องกล้า และเจ้าหน้าที่อุทยานฯ โดยกฎระเบียบดังกล่าวมีขั้นตอนของการออกกฎกติกาทั้งสิ้น 3 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นแรก: กฎกติกาจะถูกร่างขึ้นส่วนใหญ่มาจากความคิดเห็นของกลุ่มประชาชนในพื้นที่ที่มีการเข้าร่วมกิจกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยมีคณะกรรมการชมรมฯ เป็นผู้ร่วมพิจารณา ดังนั้นในขั้นตอนนี้ความคิดเห็นในการออกกฎส่วนใหญ่จะมาจากกลุ่มประชาชนในพื้นที่ (พ่อค้า แม่ค้า คนขับรถรับ-ส่งนักท่องเที่ยว เกษตรกรในชุมชน)

ขั้นที่สอง: คณะกรรมการชมรมท่องเที่ยวฯ จะทำการรวบรวมรายละเอียดของกฎกติกาที่เปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่เสนอมาทำการกลั่นกรอง พร้อมทั้งเพิ่มเติมในกฎกติกาในบางประเด็นที่คณะกรรมการชมรมฯ พิจารณาเห็นชอบร่วมกันเพื่อกำหนดเป็นกฎกติกาการท่องเที่ยวของชุมชนต่อไป ในขั้นตอนนี้เจ้าหน้าที่อุทยานฯ จะเป็นเพียงพี่เลี้ยงคอยสนับสนุนและให้คำปรึกษาเท่านั้น

ขั้นที่สาม: คณะกรรมการชมรมฯ นำกฎกติกาที่ได้ผ่านกระบวนการจากขั้นแรกและขั้นที่สองมาบังคับใช้ในชุมชนโดยการประกาศแจ้งต่อกลุ่มประชาชนในพื้นที่และกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่ให้ได้ทราบด้วยการติดประกาศและการแจ้งด้วยวาจาโดยตรงจากกระบวนการออกกฎกติกาดังกล่าวสามารถแสดงภาพขั้นตอนในกระบวนการออกกฎกติกาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า ได้ดังภาพ 14

ภาพ 14 แสดงภาพขั้นตอนในกระบวนการออกกฎกติกาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า

ที่มา: ผู้วิจัย

2. การบังคับใช้กฎที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่า ประชาชนในพื้นที่ที่ดำเนินกิจกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าสามารถนำกฎระเบียบดังกล่าวมาบังคับใช้กับนักท่องเที่ยวได้ตามกิจกรรมที่ตนเองดำเนินการสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่น กฎระเบียบในการเข้าพักโฮมสเตย์หรือรีสอร์ท กฎระเบียบในการรับ-ส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูมิลอย เป็นต้น โดยใช้วิธีการแจ้งให้นักท่องเที่ยวทราบถึงกฎระเบียบที่มีก่อนที่นักท่องเที่ยวจะเข้าใช้บริการเพื่อให้บุคคลภายนอกที่เข้ามาในชุมชนได้รับทราบและปฏิบัติตาม ซึ่งการบังคับใช้กฎระเบียบในภาพรวมจะกระทำโดยกลุ่มคณะกรรมการชมรมฯ

3. การลงโทษผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่า ตามกฎระเบียบที่กำหนดไว้ หากมีผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบดังกล่าว ประธานชมรมจะทำการตักเตือนก่อน เมื่อตักเตือนครบ 3 ครั้ง จะทำการลงโทษปรับตามแต่ละกรณีของการกระทำผิด เช่น กรณีไม่เข้าคิวรถในการรับส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูมิลอยจะตักเตือนก่อนและหากครบ 3 ครั้ง จะลงโทษด้วยการให้หยุดรับส่งนักท่องเที่ยว 1 วัน ส่วนกรณีที่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักโฮมสเตย์ส่งเสียงดังเกินที่ผู้พักจะทำการว่ากล่าวตักเตือน เป็นต้น ทั้งนี้ในทางปฏิบัติจริงการลงโทษผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามหรือฝ่าฝืนกฎระเบียบที่ชุมชนกำหนดขึ้นส่วนใหญ่จะเป็นเพียงการว่ากล่าวตักเตือนเท่านั้น ยังไม่สามารถ ลงโทษต่อผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบถึงขั้นคิดค่าปรับได้ เนื่องจากเกรงว่าจะไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวอีก จึงทำให้บทลงโทษจากกฎระเบียบที่ชุมชนกำหนดขึ้นในปัจจุบันมีลักษณะประนีประนอม เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้มียกนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวและเรียนรู้วัฒนธรรมภายในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

4. การอนุญาตและตรวจสอบการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีในชุมชน เพื่อสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่า อุทยานฯ ให้อำนาจในการอนุญาตและตรวจสอบการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีในชุมชนแก่คณะกรรมการชมรมฯ ซึ่งสามารถอธิบายได้เป็น 2 ประเด็นคือ ประเด็นแรกการอนุญาตและตรวจสอบการใช้ทรัพยากรธรรมชาติจะเกี่ยวข้องกับพื้นที่ที่มีการเพาะปลูกต้นนางพญาเสือโคร่งและการปลูกต้นไม้ดอกไม้บริเวณจุดชมวิวกวภายในชุมชนเป็นสำคัญ ซึ่งการอนุญาตและการตรวจสอบการใช้ทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าวจะกระทำโดยฝ่ายอุทยานฯ ร่วมกับคณะกรรมการชมรมฯ ว่ามีใครกระทำการใดที่เป็นการทำให้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีเสื่อมโทรมหรือถูกทำลายหรือไม่ นอกจากนี้ยังมีการเฝ้าตรวจสอบการเกิดไฟป่าโดยกลุ่มคณะกรรมการชมรมฯ ร่วมกับประชาชนในพื้นที่ส่วนประเด็นที่สอง การอนุญาตและตรวจสอบการใช้วัฒนธรรมที่มีในชุมชน (ประเพณีใหม่มัง ประเพณีกิจข้าวใหม่ ประเพณีเรียกขวัญ ประเพณีปล้อยผี และประเพณีเป่าแคนมัง) อธิบายได้ว่า

ประชาชนในพื้นที่ที่เป็นผู้ดำเนินประเพณีต่าง ๆ ในชุมชนจะเป็นผู้ให้การอนุญาตให้นำประเพณีต่าง ๆ ที่มีในชุมชนมาสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยมีคณะกรรมการชมรมฯ เป็นผู้ตรวจสอบความเหมาะสมในการนำเสนอประเพณีดังกล่าวก่อนจะดำเนินการนำเสนอสู่สายนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชม ทั้งนี้ในส่วนของ การอนุญาตและตรวจสอบการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในภาพรวมยังคงเป็นฝ่ายอุทยานฯ เนื่องจากชุมชนบ้านร่องกล้าตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ความรับผิดชอบในการดูแลของฝ่ายอุทยานฯ

โดยสรุป จากมาตรา 18 ที่ได้กล่าวมาข้างต้น ถือได้ว่าเป็นการเปิดโอกาสให้อุทยานฯ สามารถให้อำนาจกับชุมชนในการออกกฎระเบียบในการควบคุมนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชนได้ เนื่องจากชุมชนบ้านร่องกล้าเป็นชุมชนที่อยู่ในเขตการดูแลของอุทยานฯ โดยมีการใช้กฎระเบียบที่คณะกรรมการชมรมท่องเที่ยวบ้านร่องกล้ากำหนดขึ้น เมื่อมีนักท่องเที่ยวฝ่าฝืนกฎการลงโทษเบื้องต้นจะกระทำโดยประธานชมรมหรือคณะกรรมการชมรมท่องเที่ยวบ้านร่องกล้า ด้วยวิธีการตักเตือน ส่วนการอนุญาตการเข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชนและการตรวจสอบการใช้ทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชนยังคงเป็นฝ่ายอุทยานฯ ที่ยังคงมีอำนาจดูแลในภาพรวมในเบื้องต้น แต่เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนแล้ว การตรวจสอบการกระทำผิดกฎระเบียบภายในชุมชนจะกระทำโดยคนในชุมชนด้วยการนำประเด็นปัญหาที่พบมาแจ้งประธานหรือคณะกรรมการชมรมท่องเที่ยวบ้านร่องกล้าเพื่อทำการแก้ไขปัญหาร่วมกันต่อไป

ฉะนั้น เมื่อวิเคราะห์การแบ่งสรรปันส่วนอำนาจในบริบทของการท่องเที่ยวโดยชุมชนพบว่า ชุมชนบ้านร่องกล้าซึ่งอยู่ในเขตอุทยานฯ มีการออกกฎระเบียบในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมในชุมชนโดยยึดตามระเบียบกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ว่าด้วยการเข้าไปในเขตอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2563 (ราชกิจจานุเบกษา, 2564) การบริหารจัดการภายในชุมชนอุทยานฯ มีการให้อำนาจคณะกรรมการชมรมท่องเที่ยวบ้านร่องกล้ากำหนดกฎระเบียบชุมชนขึ้นมาใช้ในการบริหารจัดการเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาสัมผัสธรรมชาติและวิถีชีวิตวัฒนธรรมของคนในชุมชน แต่กฎระเบียบที่กำหนดขึ้นจากคนในชุมชนเมื่อนำไปบังคับใช้ในกรณีที่มีผู้กระทำผิดกฎยังไม่สามารถทำการลงโทษด้วยการคิดค่าปรับได้เนื่องจากเกรงว่าจะไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวอีก ทำได้เพียงการว่ากล่าวตักเตือนผู้กระทำผิดกฎระเบียบเท่านั้น จึงส่งผลทำให้บทลงโทษจากกฎระเบียบที่ชุมชนกำหนดขึ้นในปัจจุบันมีลักษณะประนีประนอม เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวและเรียนรู้วัฒนธรรมภายในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

ส่วนที่ 2 การแบ่งสรรปันส่วนความรับผิดชอบในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า

การแบ่งสรรปันส่วนความรับผิดชอบในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า พบว่า ในการขับเคลื่อนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าชุมชนบ้านร่องกล้าในปัจจุบัน มีหน่วยงานที่เข้ามาร่วมรับผิดชอบในการส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งการแบ่งสรรปันส่วนความรับผิดชอบในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น สามารถจำแนกความรับผิดชอบของแต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า ซึ่งสามารถแสดงคู่ความสัมพันธ์ในการจัดการแบบร่วมมือกันตามกิจกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า ได้ดังตาราง 10

ตาราง 10 แสดงกิจกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า และคู่ความสัมพันธ์ในการจัดการแบบร่วมมือกัน

ลำดับ ที่	กิจกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยว โดยชุมชนบ้านร่องกล้า	คู่ความสัมพันธ์ในการจัดการ แบบร่วมมือกัน
1	การปลูกต้นนางพญาเสือโคร่ง (ซากุระเมืองไทย)	1. ประชาชนในพื้นที่ + ภาครัฐ (อุทยานฯ) 2. ประชาชนในพื้นที่ + ภาครัฐ (ททท.) 3. คณะกรรมการชมรม + ภาครัฐ (อุทยาน)
2	การจัดการขยะในชุมชน	1. คณะกรรมการชมรม + ภาครัฐ (อบต.เนินเพิ่ม) 2. ประชาชนในพื้นที่ + คณะกรรมการชมรม
3	ตลาดนัดเด็กคอดอย	1. ประชาชนในพื้นที่ + เอกชน (ผู้ก่อตั้งตลาดนัดเด็กคอดอย, ผู้ให้ทุนสนับสนุนการสร้างตลาด) 2. ประชาชนในพื้นที่ + เอกชน (ดารานักแสดง) 3. เอกชน (ผู้ก่อตั้งตลาดนัดเด็กคอดอย, ผู้ให้ทุนสนับสนุนการสร้างตลาด) + เอกชน (ผู้ให้ทุนสนับสนุน)
4	บ้านพักโฮมสเตย์/รีสอร์ต	1. เอกชน (เจ้าของรีสอร์ต/โฮมสเตย์) + เอกชน (เจ้าของรีสอร์ต/โฮมสเตย์) 2. เอกชน (เจ้าของรีสอร์ต/โฮมสเตย์) + ประชาชนในพื้นที่ (เจ้าของโฮมสเตย์) 3. ภาครัฐ (อุทยานฯ) + ประชาชนในพื้นที่ (เจ้าของโฮมสเตย์) 4. คณะกรรมการชมรมฯ + ภาครัฐ (สถาบันการศึกษา) 5. เอกชน (เจ้าของรีสอร์ต/โฮมสเตย์) + คณะกรรมการชมรม

ตาราง 10 (ต่อ)

ลำดับ ที่	กิจกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยว โดยชุมชนบ้านร่องกล้า	คู่ความสัมพันธ์ในการจัดการ แบบร่วมมือกัน
5	มาตรการป้องกัน Covid-19	1. คณะกรรมการชมรมฯ + ภาครัฐ (รพ.ตำบล) 2. ประชาชนในพื้นที่ + คณะกรรมการชมรมฯ 3. ประชาชนในพื้นที่ + ภาครัฐ (อุทยานฯ) 4. ประชาชนในพื้นที่ + ภาครัฐ (สำนักงานการท่องเที่ยว และกีฬาจังหวัดพิษณุโลก) 5. ภาครัฐ (อุทยานฯ) + นักท่องเที่ยว
6	การจัดคิวรถ รับ-ส่ง นักท่องเที่ยว	1. ประชาชนในพื้นที่ + ภาครัฐ (อุทยาน) 2. คณะกรรมการชมรมฯ + ภาครัฐ (ขนส่ง) 3. คณะกรรมการชมรมฯ + ประชาชนในพื้นที่
7	ประเพณีปีใหม่ม้ง, ประเพณีกินข้าวใหม่, ประเพณีเรียกขวัญ, ประเพณีเลี้ยงผี/ ปล่อยผี และประเพณีเป่าแคนม้ง	1. ประชาชนในพื้นที่ + นักท่องเที่ยว 2. ประชาชนในพื้นที่ + คณะกรรมการชมรมฯ 3. ประชาชนในพื้นที่ + ภาครัฐ (อุทยานฯ)
8	การประกวดสตอปเบอรั	1. คณะกรรมการชมรมฯ + ภาครัฐ (อบต.เนินเพิ่ม) 2. ประชาชนในพื้นที่ + เอกชน (ดารา) 3. ประชาชนในพื้นที่ + เอกชน (ผู้ก่อตั้งตลาดนัดเด็กดอย) 4. ประชาชนในพื้นที่ + นักท่องเที่ยว 5. ประชาชนในพื้นที่ + เอกชน (สื่อประชาสัมพันธ์อิสระ)
9	การโปรโมทการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้าน ร่องกล้าในเวปไซด์	1. นักท่องเที่ยว + ประชาชนในพื้นที่ 2. เอกชน (ดารา)+ เอกชน (ผู้ก่อตั้งตลาดนัดเด็กดอย) 3. ประชาชนในพื้นที่ + เอกชน (สื่อประชาสัมพันธ์อิสระ) 4. คณะกรรมการชมรมฯ + ภาครัฐ (อุทยานฯ) 5. คณะกรรมการชมรมฯ + ภาครัฐ (สถาบันการศึกษา)
10	การสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับ นักท่องเที่ยวในชุมชน เช่น ห้องน้ำ เป็น ต้น	1. คณะกรรมการชมรมฯ + ศูนย์พัฒนาราษฎรบนพื้นที่สูง
11	ร้านค้า ร้านอาหาร	1. ประชาชนในพื้นที่ + ประชาชนในพื้นที่ 2. ประชาชนในพื้นที่ + นักท่องเที่ยว

ที่มา: ผู้วิจัย

จากตาราง 10 สามารถอธิบายการแบ่งสรรปันส่วนความรับผิดชอบในกิจกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า ได้ดังนี้

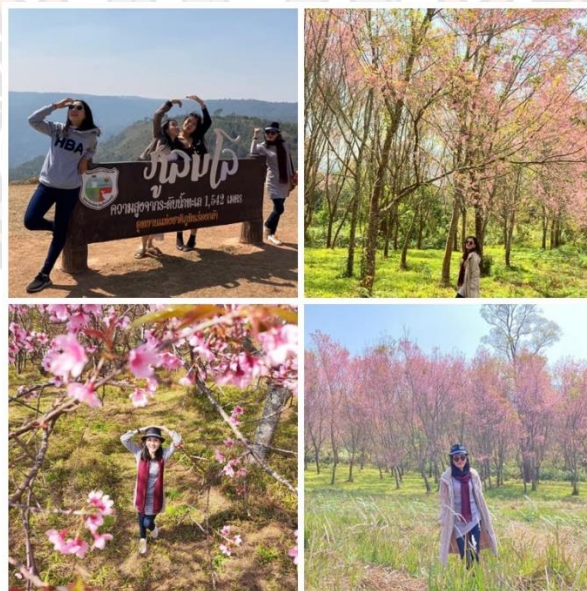
1. กิจกรรมการปลูกต้นนางพญาเสือโคร่ง (ซากุระเมืองไทย) และ กิจกรรมการเยี่ยมชมทุ่งดอกกระดาศ พบว่า ในการแบ่งสรรปันส่วนความรับผิดชอบในกิจกรรมนี้ประกอบด้วย 4 กลุ่ม 3 คู่ความสัมพันธ์ที่สำคัญ ในการเข้ามาร่วมแสดงความรับผิดชอบในการจัดการกิจกรรมการปลูกต้นนางพญาเสือโคร่งซึ่งเป็นกิจกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ กลุ่มประชาชนในพื้นที่ กลุ่มภาครัฐ (อุทยานฯ และ ท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย) กลุ่มนักท่องเที่ยว และกลุ่มคณะกรรมการชมรมท่องเที่ยวชุมชนบ้านร่องกล้า

กิจกรรมการปลูกต้นนางพญาเสือโคร่ง สามารถอธิบายตามมิติการแบ่งสรรปันส่วนความรับผิดชอบได้ว่า แนวคิดการเริ่มปลูกต้นนางพญาเสือโคร่งในระยะแรกมาจากหน้าที่ความรับผิดชอบของหัวหน้าอุทยานฯ ที่ต้องหาแนวทางแก้ไขปัญหาความขัดแย้งของการใช้พื้นที่ระหว่างชุมชนกับอุทยานฯ จึงทำให้หัวหน้าอุทยานฯ ในขณะที่นั้นนำต้นกล้านางพญาเสือโคร่งมาให้ชาวบ้านช่วยปลูกไปพร้อมกับการปลูกพืชผักที่ชาวบ้านปลูกอยู่เดิมแล้วไปพร้อมกัน โดยฝ่ายอุทยานฯ จะประสานงานในการส่งมอบต้นกล้าผ่านกลุ่มคณะกรรมการชมรมฯ เป็นหลักจึงทำให้คณะกรรมการชมรมฯ นำโดยประธานชมรมมีหน้าที่ความรับผิดชอบเป็นตัวกลางในการขั้นตอนการดำเนินการ ในกระบวนการปลูกต้นนางพญาเสือโคร่งระหว่างฝ่ายอุทยานฯ กับประชาชนในพื้นที่ ส่วนหน้าที่ความรับผิดชอบหลักของประชาชนในพื้นที่ก็คือ การดูแลต้นนางพญาเสือโคร่งในพื้นที่ที่ได้รับมอบหมาย จนกระทั่งในปัจจุบันกลายเป็น “ทุ่งนางพญาเสือโคร่ง หรือ ซากุระเมืองไทย” ที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย บนพื้นที่กว่า 1,200 ไร่ ส่งผลให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเยี่ยมชมเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ยังได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ในฐานะที่เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมท่องเที่ยวในภาพรวม จนทำให้ปัจจุบันกลายเป็นทุ่งนางพญาเสือโคร่งที่มีความสวยงามและใหญ่ที่สุดในประเทศไทย สามารถแสดงภาพทุ่งนางพญาเสือโคร่งและภาพการท่องเที่ยวทุ่งนางพญาเสือโคร่งได้ดังภาพ 15 และ ภาพ 16

ภาพ 15 แสดงภาพทุ่งนางพญาเสือโคร่ง

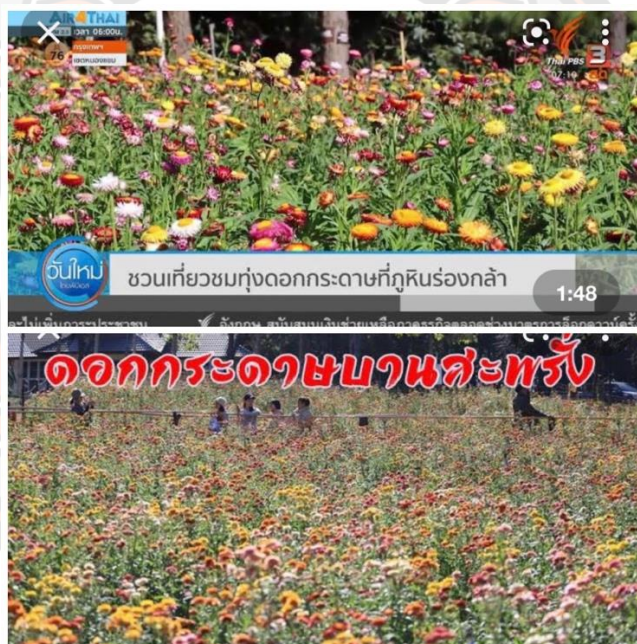
ที่มา: ชมรมคนรักภูหินร่องกล้า-ลมไผ่, ม.ป.ป.

ภาพ 16 แสดงภาพการท่องเที่ยวทุ่งนางพญาเสือโคร่ง

ที่มา: ผู้วิจัย

นอกจากการเที่ยวชมทุ่งนางพญาเสือโคร่งแล้ว ยังมีกิจกรรมการเยี่ยมชมทุ่งดอกกระดาศ ซึ่งเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่สามารถดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยวที่เข้ามาได้ เนื่องจากเป็นทุ่งดอกกระดาศที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทยเช่นกัน แต่ยังคงได้รับความสนใจเป็นรองจากการเยี่ยมชมทุ่งนางพญาเสือโคร่ง ทั้งนี้รูปแบบการเข้าชมทุ่งดอกกระดาศจะแตกต่างจากการเข้าชมทุ่งนางพญาเสือโคร่งตรงที่ เพราะการเข้าชมทุ่งดอกกระดาศนักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้าชมความงามด้วยยานพาหนะส่วนบุคคลโดยที่ไม่ต้องเข้าคิวรอรถรับ-ส่ง โดยสามารถเข้าชมได้ที่โครงการพัฒนาป่าไม้ตามแนวพระราชดำริภูหินร่องกล้า ห่างจากที่ทำการอุทยานฯ ประมาณ 2-3 กิโลเมตร เปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าชมฟรีทุกวันตั้งแต่เวลา 6.00 น. – 17.00 น. สามารถแสดงภาพทุ่งดอกกระดาศ ได้ดังภาพ 17

ภาพ 17 แสดงภาพทุ่งดอกกระดาศ

ที่มา: Thai PBS News, 2564

2. กิจกรรมการจัดการขยะในชุมชน พบว่า ในการแบ่งสรรปันส่วนความรับผิดชอบ ในกิจกรรมนี้ประกอบด้วย 4 กลุ่ม 3 คู่ความสัมพันธ์ที่สำคัญ ในการเข้ามาร่วมแสดงความ รับผิดชอบในการจัดการกิจกรรมการจัดการขยะในชุมชนซึ่งเป็นกิจกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยว โดยชุมชน ได้แก่ กลุ่มประชาชนในพื้นที่ กลุ่มภาครัฐ (องค์การบริหารส่วนตำบลเนินเพิ่ม อุทยานฯ) กลุ่มนักท่องเที่ยว และกลุ่มคณะกรรมการชมรมท่องเที่ยวชุมชนบ้านร่องกล้า

กิจกรรมการจัดการขยะในชุมชน สามารถอธิบายตามมิติการแบ่งสรรปันส่วน ความรับผิดชอบได้ว่า เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชนส่งผลทำให้เกิดการทิ้งขยะ ในชุมชนเพิ่มขึ้นทั้งขยะที่เกิดจากคนในชุมชนและขยะที่เกิดจากบุคคลภายนอกที่เข้ามาท่องเที่ยว ในชุมชน โดยในเบื้องต้นคณะกรรมการชมรมฯ นำโดยประธานชมรมได้แสดงความรับผิดชอบต่อ ในฐานะตัวแทนกลุ่มประชาชนจึงได้ประสานกับทางองค์การบริหารส่วนตำบลเนินเพิ่มเพื่อ ขอความอนุเคราะห์การจัดตั้งแหล่งพักขยะและที่พักขยะภายในชุมชน โดยทางองค์การบริหาร ส่วนตำบลเนินเพิ่มร่วมกับฝ่ายอุทยานฯ ได้แสดงความรับผิดชอบต่อในการจัดการขยะในชุมชนใน ในฐานะหน่วยงานที่ดูแลความเรียบร้อยในเขตพื้นที่รับผิดชอบของหน่วยงานได้มีการนำเอาแผ่นไม้ มาทำเป็นพื้นสำหรับเป็นที่พักขยะ จากนั้นทาง อบต.เนินเพิ่มจะดำเนินการมาเก็บขยะในชุมชน โดยทาง อบต.เนินเพิ่มจะมาเก็บอาทิตย์ละ 1 ครั้ง และให้ชาวบ้านหรือประชาชนในพื้นที่ทำจุดพัก ขยะเพื่อที่จะทำการคัดแยกก่อนที่ทาง อบต.เนินเพิ่มจะมาเก็บ รวมทั้งนักท่องเที่ยวที่เข้ามาภายใน ชุมชนต้องแสดงความรับผิดชอบต่อในการทิ้งขยะให้เป็นที่ในฐานะผู้มาเยือนที่ดี นอกจากนี้ ทางอุทยานฯ ยังแสดงความรับผิดชอบต่อในการจัดการปัญหาขยะโดยการรณรงค์ให้นักท่องเที่ยว จัดเก็บขยะของตนเองนำกลับไปทิ้งในพื้นที่ด้านล่างหรือภายนอกอุทยานฯ โดยการจัดโครงการ “ขยะคืนถิ่น” ด้วยการแจกถุงดำใส่ขยะให้กับนักท่องเที่ยวแต่ละคณะที่เข้ามาในพื้นที่ และขอความ ร่วมมือให้จัดเก็บขยะของตนเอง ในส่วนของขยะที่นักท่องเที่ยวไม่ได้นำกลับไปด้วยนั้น ทางอุทยานฯ จะมีเจ้าหน้าที่คอยเก็บ คัดแยกขยะ สำหรับขยะที่ไม่สามารถคัดแยกได้ก็จะนำเข้าสู่เตาเผาขยะ ต่อไป สามารถแสดงภาพกิจกรรมการจัดการขยะในชุมชน ได้ดังภาพ 18

ภาพ 18 แสดงภาพกิจกรรมการจัดการขยะในชุมชน

ที่มา: ThaiQuote, 2561

3. กิจกรรมตลาดนัดเด็กคอดอย พบว่า ในการแบ่งสรรปันส่วนความรับผิดชอบในกิจกรรมนี้ ประกอบด้วย 3 กลุ่ม 4 คู่ความสัมพันธ์ ที่สำคัญ ในการเข้ามาร่วมแสดงความรับผิดชอบในการจัดการกิจกรรมตลาดนัดเด็กคอดอยซึ่งเป็นกิจกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ กลุ่มประชาชนในพื้นที่ และ กลุ่มกลุ่มนักท่องเที่ยว กลุ่มเอกชน (ผู้ก่อตั้งตลาดนัดเด็กคอดอย ดารา และผู้ให้ทุนสนับสนุนจากภายนอก)

กิจกรรมตลาดนัดเด็กคอดอย สามารถอธิบายตามมิติการแบ่งปันส่วนความรับผิดชอบได้ว่า แนวคิดการก่อตั้งตลาดนัดเด็กคอดอยเริ่มมาจากผู้ก่อตั้งตลาดนัดเด็กคอดอย (ผู้บุกเบิกการก่อตั้ง) ซึ่งขณะนั้นเป็นครูสอนอยู่โรงเรียนบ้านห้วยน้ำไซ (สาขาร่องกล้าวิทยา) ซึ่งตั้งอยู่ภายในชุมชนบ้านร่องกล้า ในฐานะครูผู้มีหน้าที่รับผิดชอบส่งเสริมองค์ความรู้ให้กับนักเรียน มีความสงสารเด็กในชุมชนต้องการอยากให้ได้กนักเรียนโรงเรียนของตนมีรายได้ในช่วงหลังเลิกเรียน ช่วงวันหยุด และช่วงปิดเทอม จึงจัดตั้งตลาดนัดเด็กคอดอยเพื่อให้เด็กได้มาขายของ โดยไม่มีการเก็บค่าเช่าในระยะแรกของการจัดตั้งตลาดนัดเด็กคอดอยราวปี 2557 ได้มีผู้สนับสนุนทุน

ในการสร้างตลาดและมีมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามร่วมสนับสนุนด้วย การดำเนินการจัดตั้งตลาดนัดเด็กดอยได้ทำควบคู่ไปกับการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทางผู้บังคับบัญชาของผู้ก่อตั้งตลาดนัดเด็กดอย ไม่อยากให้ทำ เนื่องจากยังไม่เข้าใจเจตนาที่แท้จริงของครูเทียน ประกอบกับกลัวว่าชุมชนจะมีข้อครหา กลัวจะถูกชุมชนมองว่าจะเอาผลประโยชน์เข้าโรงเรียน แต่สุดท้ายเมื่อผู้ก่อตั้งตลาดนัดเด็กดอย ได้แสดงให้เห็นถึงเจตนาที่แท้จริงด้วยการทุ่มเทในการก่อตั้งตลาดนัดเด็กดอยจนสามารถเกิดกิจกรรมตลาดนัดเด็กดอยขึ้น จากนั้นราวปี 2560 ตลาดนัดเด็กดอยซบเซาเพราะรถนำเที่ยวไม่มาจอดแวะที่ตลาดนัดเด็กดอย ครูเทียนจึงทำการแก้ไขปัญหาโดยใช้วิธีประชาสัมพันธ์กิจกรรมตลาดนัดเด็กดอยกับเครือข่ายความร่วมมือหรือเครือข่ายทางสังคม และอาสาเป็นไกด์นำเที่ยวด้วยตัวเอง ทำด้วยจิตอาสา ไม่คิดค่าใช้จ่ายกับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวเพียงแค่ขอให้แวะตลาดนัดเด็กดอยก่อนกลับ ในระยะต่อมาช่วงปี 2561 ดาราผู้มีชื่อเสียงซึ่งเป็นดารานักแสดงได้มาถ่ายละครเรื่อง “ลิขิตรักข้ามดวงดาว” ครูเทียนได้ให้สัมภาษณ์ว่า ครูเทียนได้อธิษฐานในใจขอให้ดาราผู้มีชื่อเสียงมาแวะตลาดนัดเด็กดอย และคำอธิษฐานก็เป็นจริง กล่าวคือ ดาราผู้มีชื่อเสียงได้มาช่วยประชาสัมพันธ์ตลาดนัดเด็กดอย และหลังจากนั้นดาราผู้มีชื่อเสียงก็ได้ช่วยโปรโมทตลาดนัดเด็กดอยโดยไม่คิดค่าตัว พร้อมทั้งให้ทุนสนับสนุนในกิจกรรมตลาดนัดเด็กดอยด้วย สามารถแสดงภาพดาราเข้ามาช่วยประชาสัมพันธ์กิจกรรมตลาดนัดเด็กดอยได้ดังภาพ 19

ภาพ 19 แสดงภาพดาราเข้ามาช่วยประชาสัมพันธ์กิจกรรมตลาดนัดเด็กดอย

ที่มา: ชมรมคนรักภูหินร่องกล้า – ภูลมโล, ม.ป.ป.

4. กิจกรรมบ้านพักโฮมสเตย์/รีสอร์ต พบว่า ในการแบ่งสันปันส่วนความรับผิดชอบในกิจกรรมนี้ประกอบด้วย 4 กลุ่ม 6 คู่ความสัมพันธ์ที่สำคัญ ในการเข้ามาร่วมแสดงความรับผิดชอบในการจัดการกิจกรรมบ้านพักโฮมสเตย์/รีสอร์ตซึ่งเป็นกิจกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ กลุ่มเอกชน (เจ้าของรีสอร์ต/โฮมสเตย์) กลุ่มประชาชนในพื้นที่ (เจ้าของโฮมสเตย์) กลุ่มคณะกรรมการชมรมฯ กลุ่มนักท่องเที่ยว และกลุ่มภาครัฐ (อุทยานฯ และสถาบันการศึกษา)

กิจกรรมบ้านพักโฮมสเตย์/รีสอร์ต สามารถอธิบายตามมิติการแบ่งสันปันส่วนความรับผิดชอบได้ว่า ผู้ที่มีความรับผิดชอบหลักในการดูแลกิจกรรมกรรมบ้านพักโฮมสเตย์/รีสอร์ตในชุมชนบ้านร่องกล้าคือ ผู้ที่ประกอบกิจการบ้านพักโฮมสเตย์/รีสอร์ต ดังนั้นลักษณะการแบ่งสรรปันส่วนความรับผิดชอบในระยะเริ่มแรกจะเป็นในลักษณะกลุ่มผู้ที่ประกอบกิจการบ้านพักโฮมสเตย์/รีสอร์ต ด้วยกันเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเจ้าแรกที่ประกอบกิจการบ้านพักโฮมสเตย์ใช้วิธีประชาสัมพันธ์แบบปากต่อปากเนื่องจากทำเพจหรือเว็บไซต์ประชาสัมพันธ์ไม่เป็น อาศัยเครือข่ายคนที่ทำโฮมสเตย์ในชุมชนด้วยกันส่งต่อลูกค้ามาให้เมื่อที่พักของเขาเต็ม ในระยะต่อมาคนที่ทำโฮมสเตย์/รีสอร์ตรุ่นหลัง เป็นคนรุ่นใหม่มีความรู้เรื่องการใช้เทคโนโลยี เช่น การทำเพจประชาสัมพันธ์ที่พัก เป็นต้น ก็ทำให้ที่พักโฮมสเตย์เป็นที่รู้จักในวงกว้าง ทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาพักเป็นจำนวนเพิ่มมากขึ้น ซึ่งในปัจจุบันอัตราการให้บริการที่พักโฮมสเตย์ในชุมชนบ้านร่องกล้าจะขึ้นอยู่กับขนาดของห้อง เช่น หลังเล็กจะอยู่ในราคา 1,000 บาท/คืน ส่วนหลังใหญ่จะอยู่ในราคา 2,000 บาท/คืน เป็นต้น ทั้งนี้ กิจกรรมบ้านพักโฮมสเตย์จะดำเนินต่อไปได้นักท่องเที่ยวผู้เข้ามาพักก็มีส่วนที่จะต้องมีความรับผิดชอบเมื่อเข้ามาพักในชุมชน ได้แก่ การช่วยกันรักษาความสะอาด การไม่ก่อไฟในห้องพัก การชำระค่าบริการ เป็นต้น ในส่วนของผู้ประกอบกิจการบ้านพักโฮมสเตย์/รีสอร์ตในชุมชนเองก็ต้องมีความรับผิดชอบในฐานะผู้ให้บริการด้วยการจัดที่พักให้เหมาะสมกับราคาของห้องพักโดยคำนึงถึงความสะอาด การเตรียมอุปกรณ์ที่จำเป็นในการเข้าพักด้วย นอกจากนี้คณะกรรมการชมรมฯ จะมีส่วนรับผิดชอบในการเป็นผู้ดูแลในด้านการปฏิบัติตามกฎระเบียบของนักท่องเที่ยวเมื่อเข้ามาพักในชุมชน สำหรับการส่งต่อลูกค้าในการเข้าพักบ้านพักโฮมสเตย์/รีสอร์ต จะมีการส่งต่อ 2 ลักษณะ ได้แก่ การส่งต่อระหว่างผู้ประกอบกิจการในชุมชนด้วยตนเอง (ไม่มีการคิดค่าส่งต่อ)และ การส่งต่อระหว่างอุทยานฯ กับผู้ประกอบกิจการในชุมชน (มีการคิดค่าส่งต่อโดยหักเข้าอุทยานฯ 10 เปอร์เซ็นต์จากราคาห้องพักที่นักท่องเที่ยวเข้าพัก) สามารถแสดงภาพกิจกรรมบ้านพักโฮมสเตย์/รีสอร์ตภายในชุมชนบ้านร่องกล้า ได้ดังภาพ 20

ภาพ 20 แสดงภาพกิจกรรมบ้านพักโฮมสเตย์/รีสอร์ทภายในชุมชนบ้านร่องกล้า

ที่มา: ผู้วิจัย

5. กิจกรรมมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 พบว่าในการแบ่งสรรปันส่วนความรับผิดชอบในกิจกรรมนี้ประกอบด้วย 5 กลุ่ม 5 คู่ความสัมพันธ์ที่สำคัญ ในการเข้ามาร่วมแสดงความรับผิดชอบในการจัดการกิจกรรมมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ กลุ่มคณะกรรมการชมรมฯ กลุ่มภาครัฐ (โรงพยาบาลตำบล สาธารณสุขอำเภอ อุทยานฯ) กลุ่มนักท่องเที่ยว และกลุ่มประชาชนในพื้นที่

กิจกรรมมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 สามารถอธิบายตามมิติการแบ่งสรรปันส่วนความรับผิดชอบได้ว่า การมีมาตรการการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 ได้แก่ การตรวจใบรับรองการฉีดวัคซีน การตรวจวัดอุณหภูมิ การสวมหน้ากากอนามัย การเว้นระยะห่าง และการฆ่าเชื้อด้วยแอลกอฮอล์ เป็นกิจกรรมมาตรการที่ช่วยสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ กล่าวคือ เมื่อนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชนบ้านร่องกล้า หากผ่านการตรวจใบรับรองการฉีดวัคซีน การตรวจวัดอุณหภูมิ การสวมหน้ากากอนามัย การเว้นระยะห่าง และการฆ่าเชื้อด้วยแอลกอฮอล์ จากทางเข้าอุทยานฯ แล้วยอมเข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชนได้ ทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนยังคงดำเนินต่อไปได้ในช่วงการผ่อนปรนการเข้ามาในพื้นที่ท่องเที่ยวแม้ว่าจะอยู่ในช่วงการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 โดยการตรวจใบรับรองการฉีดวัคซีน การตรวจวัดอุณหภูมิ การสวมหน้ากากอนามัย การเว้นระยะห่าง และการฆ่าเชื้อด้วยแอลกอฮอล์ ในอันดับแรกจะเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของอุทยานฯ จากนั้นเมื่อนักท่องเที่ยวผ่านด่านอุทยานฯ เข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชนแล้วการตรวจวัดอุณหภูมิ

และการฆ่าเชื้อด้วยแอลกอฮอล์ภายในชุมชน จะเป็นหน้าที่ของทุกกลุ่มที่อยู่ภายในชุมชนที่จะแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมด้วยการใช้แอลกอฮอล์ฆ่าเชื้ออยู่เสมอ การสวมหน้ากากอนามัย และการเว้นระยะห่าง ตลอดระยะเวลาที่ท่องเที่ยวอยู่ภายในชุมชนในระยะผ่อนปรนในการเข้าพื้นที่ นอกจากนี้กลุ่มคณะกรรมการชมรมฯ นำโดยประธานคณะกรรมการชมรมฯ ก็ได้แสดงความรับผิดชอบต่อในฐานะผู้นำกลุ่มเกี่ยวกับมาตรการการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 โดยการทำหน้าที่ประสานกับ โรงพยาบาลตำบล และ สาธารณสุขอำเภอ เพื่อขออุปกรณ์การป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 เช่น เครื่องวัดอุณหภูมิ และ หน้ากากอนามัย เป็นต้น เพื่อนำมาให้คนในชุมชน นอกจากนี้ ยังพบว่า ทางสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดพิษณุโลกได้มีส่วนในการอบรมให้ความรู้ด้านการเตรียมตัวรับมือกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 แก่ประชาชนในพื้นที่โดยการเชิญตัวแทนกลุ่มประชาชนในพื้นที่เข้ามาอบรม

แต่อย่างไรก็ตามในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าได้ปิดชุมชนตามคำสั่งของรัฐบาลอย่างเคร่งครัด สามารถแสดงภาพการปิดชุมชนบ้านร่องกล้าในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 ได้ดังภาพ 21

ภาพ 21 แสดงภาพการปิดชุมชนบ้านร่องกล้าในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19

ที่มา: ช่อง 7HD, 2564

6. กิจกรรมการจัดคิวรถรับ-ส่งนักท่องเที่ยว พบว่า ในการแบ่งสันปันส่วนความรับผิดชอบต่อกิจกรรมนี้ประกอบด้วย 4 กลุ่ม 4 คู่ความสัมพันธ์ที่สำคัญ ในการเข้ามาร่วมแสดงความรับผิดชอบต่อการจัดการกิจกรรมการจัดคิวรถรับ-ส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูมิลอ ซึ่งเป็น

กิจกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ กลุ่มประชาชนในพื้นที่ กลุ่มภาครัฐ (สำนักงานขนส่ง และ อุทยานฯ) กลุ่มนักท่องเที่ยว และกลุ่มคณะกรรมการชมรมฯ

กิจกรรมการจัดคิวรถรับ-ส่งนักท่องเที่ยว สามารถอธิบายตามมติการแบ่งสรรปันส่วนความรับผิดชอบได้ว่า อุทยานฯ มีหน้าที่รับผิดชอบในการเป็นผู้จัดลำดับคิวรถรับ-ส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูมิลดเพื่อชมทุ่งนางพญาเสือโคร่ง ส่วนประชาชนในพื้นที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการเป็นผู้ขับรถซึ่งจะเป็นคนภายในชุมชนเท่านั้นที่จะเข้ามาทำหน้าที่ขับรถรับ-ส่งนักท่องเที่ยวได้ ทั้งนี้ในส่วนของการตรวจสอบสภาพรถทางประธานคณะกรรมการชมรมฯ ได้รับความอนุเคราะห์จากสำนักงานขนส่งเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตรวจสอบสภาพรถของผู้ที่จะนำรถมาให้บริการนักท่องเที่ยวก่อนที่จะให้บริการนักท่องเที่ยวเป็นประจำทุกปี โดยทางสำนักงานขนส่งเองก็ได้ให้ความอนุเคราะห์การตรวจสอบรถแก่ประชาชนในพื้นที่โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย สามารถแสดงภาพการจัดคิวรถรับ-ส่ง และภาพการให้บริการรับ-ส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูมิลดเพื่อชมทุ่งนางพญาเสือโคร่ง ได้ดังภาพ 22 และ ภาพ 23

ภาพ 22 แสดงภาพการจัดคิวรถรับ-ส่ง

ที่มา: อ้ายกิมมั่งเคาะ, 2561

ภาพ 23 แสดงภาพการให้บริการรับ-ส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูมิลโเพื่อชมทุ่งนางพญาเสือโคร่ง

ที่มา: ผู้วิจัย

7. กิจกรรมประเพณีปีใหม่ม้ง ประเพณีกินข้าวใหม่ ประเพณีเรียกขวัญ ประเพณีเลี้ยงผี/ปล່อยผี และประเพณีเป่าแคนม้ง พบว่า ในการแบ่งสรรปันส่วนความรับผิดชอบในกิจกรรมเหล่านี้ ประกอบด้วย 4 กลุ่ม 4 คู่ความสัมพันธ์ที่สำคัญ ในการเข้ามาร่วมแสดงความรับผิดชอบในการจัดการกิจกรรมประเพณีปีใหม่ม้ง ประเพณีกินข้าวใหม่ ประเพณีเรียกขวัญ ประเพณีเลี้ยงผี/ปล່อยผี และประเพณีเป่าแคนม้ง ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ กลุ่มประชาชนในพื้นที่ กลุ่มนักท่องเที่ยว กลุ่มคณะกรรมการชมรมฯ และกลุ่มภาครัฐ (อุทยานฯ และองค์การบริหารส่วนตำบลเนินเพิ่ม)

7.1 กิจกรรมประเพณีปีใหม่ม้ง สามารถอธิบายตามมติการแบ่งสันปันส่วนความรับผิดชอบได้ว่า ประเพณีปีใหม่ม้งจะจัดขึ้นในช่วงเดือนธันวาคมของทุกปี โดยจะมีเครือข่ายชุมชนชาวเขาเผ่าม้งร่วมกิจกรรมจากกลุ่มเครือข่ายชาวเขาเผ่าม้ง 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดเพชรบูรณ์ และจังหวัดเลย ซึ่งมีองค์การบริหารส่วนตำบลเนินเพิ่มเป็นหน่วยงานรับผิดชอบดูแลในการจัดงานเนื่องจากชุมชนบ้านร่องกล้าอยู่ในเขตพื้นที่ของกาเรดูแลส่งเสริมตามแผนพัฒนาของทางองค์การบริหารส่วนตำบลเนินเพิ่ม และความรับผิดชอบของฝ่ายอุทยานฯ

ในฐานะผู้ดูแลพื้นที่ในภาพรวม จุดเด่นของกิจกรรมปีใหม่ม้งจะมีการเรียกขวัญและเลี้ยงผี (ซึ่งตามความเชื่อของคนในชุมชน ก็คือ การปล่อยผีให้มากินข้าว) นอกจากนี้คนในชุมชนหรือเครือข่ายชุมชนที่มาเข้าร่วมยังมีการแต่งกายด้วยชุดชาวเขาเผ่าม้งทำงานด้วย ทั้งนี้การจัดประเพณีปีใหม่ม้งถือว่าเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการรักษาวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนโดยประชาชนในพื้นที่ต่างมีความรับผิดชอบในการรักษาวัฒนธรรมอันดีงามดังกล่าว ก่อให้คนในชุมชนเกิดความสามัคคีในการร่วมมือกันในการจัดกิจกรรมของกลุ่มชาวเขาเผ่าม้ง เนื่องจากก่อนถึงวันงานคนในชุมชนก็จะมาช่วยกันจัดสถานที่ให้สวยงามไว้ต้อนรับนักท่องเที่ยวโดยมีคณะกรรมการชมรมท่องเที่ยวบ้านร่องกล้าคอยเป็นตัวกลางการดำเนินงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานภายนอกกับประชาชนในพื้นที่ พร้อมทั้งยังเป็นการปลูกฝังให้เด็กเยาวชนในชุมชนรู้จักรัก ภาควงมณีใจ หวงแหน อนุรักษ์ และสืบทอดประเพณีอันดีงามของตนเอง อีกทั้งยังสามารถนำมาเป็นกิจกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนในท้องถิ่นโดยการอนุญาตให้บุคคลภายนอกหรือนักท่องเที่ยวเข้ามาศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมดังกล่าวภายในชุมชนได้ โดยไม่มีการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิมเกินไปจนถึงขั้นสูญเสียอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน แต่ยังเป็นการทำให้อัตลักษณ์อันทรงคุณค่าของคนในชุมชนเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย

ปัจจุบันเมื่อมีการจัดประเพณีปีใหม่ม้ง จะมีกิจกรรมการละเล่นพื้นบ้านเพิ่มเติมด้วย เช่น การโยนลูกช่วงตามประเพณี การแข่งขันกีฬาพื้นบ้าน การแข่งขันตีลูกข่าง วิ่งเปี้ยว การแข่งขันชักกะเย่อ และการแข่งขันยิงหน้าไม้ เป็นต้น รวมถึงการแสดงเต้นรำของเยาวชน กลุ่มแม่บ้าน การประกวดเดินโชว์เสื้อผ้าม้ง การร้องเพลง และการแสดงละครบนเวทีโดยกลุ่มชาวเขาเผ่าม้ง โดยภาพรวมในปัจจุบันถือว่าประเพณีปีใหม่ม้งเป็นจุดศูนย์รวมของคนในหมู่บ้าน ทั้งชาวม้งและชาวไทยพุทธ อีกทั้งยังสร้างความประทับใจให้กับหน่วยงานภายนอก เช่น กลุ่มภาคเอกชน กลุ่มนักท่องเที่ยว เป็นต้น ที่ได้เข้ามาสัมผัสหรือมาร่วมประเพณีปีใหม่ม้งภายในชุมชน จึงทำให้เกิดการประชาสัมพันธ์ประเพณีดังกล่าวลงบนสื่อสังคมออนไลน์ อันนำไปสู่การประชาสัมพันธ์ประเพณีดังกล่าวให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางมากขึ้น โดยภาพกิจกรรมประเพณีปีใหม่ม้งชุมชนบ้านร่องกล้า สามารถแสดงได้ดังภาพ 24

ภาพ 24 แสดงภาพกิจกรรมประเพณีปีใหม่ม้งชุมชนบ้านร่องกล้า

ที่มา: พิษณุโลกฮอตนิวส์, 2559

7.2 ประเพณีกินข้าวใหม่ สามารถอธิบายตามมิติการแบ่งสันปันส่วน ความรับผิดชอบได้ว่า ประเพณีกินข้าวใหม่ถูกจัดขึ้นจากกลุ่มผู้นำชุมชนที่เกิดความตระหนักในความรับผิดชอบต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมอันดีงามของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งในอดีตที่ได้ร่วมอุดมการณ์มาด้วยกันจึงเกิดความร่วมมือในการจัดประเพณีกินข้าวใหม่ขึ้น เพื่อเป็นการระลึกถึงความหลัง ความรัก ความผูกพันในการร่วมอุดมการณ์มาด้วยกัน โดยประเพณีการกินข้าวใหม่ของกลุ่มชาวม้งจะจัดขึ้นในช่วงเดือนตุลาคมของทุกปี (ซึ่งเป็นช่วงที่เก็บเกี่ยวข้าวเสร็จแล้ว) เพื่อให้พ่อแม่ภายในบ้านได้กินข้าวใหม่ก่อน อันนำมาซึ่งความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว โดย “ข้าว” ที่นำมาจัดประเพณีกินข้าวใหม่ เป็นข้าวอินทรีย์ปลูกบนพื้นที่สูง (ปลูกในพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดเพชรบูรณ์ และจังหวัดเลย) ซึ่งเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่ผู้ร่วมพัฒนาชาติไทยได้แก่ กลุ่มร่องกล้า กลุ่มเขาค้อ และกลุ่มภูซัด ซึ่งเป็นพี่น้องชาวม้งจากจังหวัดพิษณุโลก จังหวัดเพชรบูรณ์ และจังหวัดเลย ปลูกเป็นนาขั้นบันได มีลักษณะพิเศษ โดยเป็นข้าวที่มีกลิ่นหอมอ่อนนุ่ม นอกจากนี้ ภายในการจัดประเพณีกินข้าวใหม่ยังมีการแสดงพิธีรำลึกดวงวิญญาณของสหายวีรชน การแสดงของชาวม้ง การจัดนิทรรศการผลการดำเนินงานของกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ด้านการทำนาขั้นบันได รวมทั้งยังมีการให้บริการทางการแพทย์จากหน่วยแพทย์เคลื่อนที่มาให้บริการด้านสุขภาพแก่คนในชุมชน เช่น การตรวจวัดสายตาให้คนในชุมชน เป็นต้น

ซึ่งได้สะท้อนให้เห็นภาพถึงความรับผิดชอบของหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องในฐานะผู้มีหน้าที่ให้บริการด้านสุขภาพ โดยภาพกิจกรรมประเพณีกินข้าวใหม่ชุมชนบ้านร่องกล้า สามารถแสดงได้ดังภาพ 25

ภาพ 25 แสดงภาพกิจกรรมประเพณีกินข้าวใหม่ชุมชนบ้านร่องกล้า

ที่มา: พิษณุโลกฮอตนิวส์, 2560

7.3 ประเพณีเรียกขวัญ สามารถอธิบายตามมิติการแบ่งสรรปันส่วนความรับผิดชอบได้ว่า ตามความเชื่อของคนในชุมชน “ขวัญ” คือ สิ่งที่อยู่คู่กับแต่ละคนมาตั้งแต่เกิด หากขวัญอยู่กับตัวก็จะเป็นปกติอยู่อย่างมีความสุข แต่หากเกิดอาการตกใจ เจ็บป่วย หรือประสบอุบัติเหตุ อาจจะทำให้ขวัญหนีออกจากร่างไป จึงต้องมีการทำ “พิธีเรียกขวัญ” เพื่อให้ขวัญกลับมาสู่ร่างของคน ๆ นั้น และเมื่อขวัญกลับคืนสู่ร่างแล้วคนในชุมชนก็เชื่อว่าจะทำให้อาการตกใจ อาการเจ็บป่วยต่าง ๆ หายไป โดยผู้ที่ทำการเรียกขวัญคือ หมอขวัญประจำหมู่บ้าน หรือบรรพบุรุษของแต่ละครอบครัว จะเป็นผู้รับผิดชอบทำพิธีเรียกขวัญดังกล่าว ซึ่งประเพณีเรียกขวัญนี้สามารถทำได้ตลอดทั้งปี ขึ้นอยู่กับว่าจะมีบุคคลเกิดอาการที่ไม่ปกติดังที่กล่าวมาเมื่อใด แต่เนื่องจากประเพณีเรียกขวัญเป็นกิจกรรมที่มีระยะเวลาการจัดไม่แน่นอน หากจะนำมาเป็นกิจกรรมเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะเป็นเพียงการแสดงพิธีกรรมตัวอย่างจำลองเท่านั้น ซึ่งจากการสัมภาษณ์

ประชาชนในพื้นที่ พบว่าประเพณีเรียกขวัญจะกระทำในช่วงที่จัดประเพณีปีใหม่ ความรับผิดชอบในการดำเนินประเพณีเรียกขวัญจะเป็นกลุ่มประชาชนในพื้นที่เป็นสำคัญโดยมีผู้ใหญ่บ้าน/คณะกรรมการชมรมฯ รับผิดชอบคอยให้คำปรึกษาในการดำเนินงานในฐานะผู้นำชุมชน สามารถแสดงภาพประเพณีเรียกขวัญภายในชุมชนบ้านร่องกล้า

7.4 ประเพณี เลี้ยงผี/ปล่อยผี สามารถอธิบายตามมติการแบ่งส่วนปันส่วน ความรับผิดชอบได้ว่า “ผี” ในที่นี้หมายถึง ดวงวิญญาณของบรรพบุรุษที่ล่วงลับ โดยผู้ที่มีหน้าที่ รับผิดชอบในการทำพิธีเลี้ยงผี/ปล่อยผี คือ ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างประชาชนในพื้นที่กับ วิญญาณของบรรพบุรุษซึ่งคนในชุมชนเรียกว่า “หมอผี” การเลี้ยงผี/การปล่อยผีมีการจัดทำขึ้น 2 ช่วง คือ ช่วงแรกระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนมีนาคมของทุกปี (จะไม่มีการเข้าทรง) และช่วง ที่สองจะมีขึ้นระหว่างเดือนเมษายนถึงเดือนพฤษภาคมของทุกปี (จะมีการเข้าทรง) โดยจะมีการ เซ่นไหว้ด้วยวิญญาณบรรพบุรุษบริเวณลานหินปุ่มเพื่อแสดงความเคารพและระลึกถึงบุญคุณ ที่คอยช่วยคุ้มครองปกป้องบ้านเมืองให้มีความสุขสงบสุข และมีเจ้าหน้าที่จากทางอุทยานฯ ก็แสดง ความรับผิดชอบในหน้าที่ของผู้ที่คอยดูแลความสงบบริเวณอุทยานฯ ด้วยการร่วมสังเกตการณ์ การประกอบพิธีกรรมดังกล่าวของประชาชนในพื้นที่ประมาณ 2-3 คน กิจกรรมการเลี้ยงผี/ปล่อยผี ส่วนใหญ่จะจัดควบคู่ไปกับพิธีเรียกขวัญ และหากนักท่องเที่ยวสนใจเข้ามาชมและเรียนรู้ศึกษา ประเพณีการเลี้ยงผี/ปล่อยผี ดังกล่าวก็สามารถเข้าชมได้ แต่ในปัจจุบันนิยมนำมาจัดพร้อมกับ ประเพณีปีใหม่ เพื่อจะได้เป็นการเผยแพร่และอนุรักษ์ประเพณีที่มีอัตลักษณ์โดดเด่นของชาวม้ง ให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง ก่อให้เกิดการเรียนรู้ของคนในชุมชนและผู้มาเยือน

7.5 ประเพณี เป่าแคนม้ง สามารถอธิบายตามมติการแบ่งสรรปันส่วนความ รับผิดชอบได้ว่า ผู้รู้ในชุมชนซึ่งเป็นคนรุ่นเก่าได้เกิดความรักความผูกพันต่อความเป็นชาติพันธุ์ เดียวกันที่ได้ผ่านเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์เมื่อครั้งมีการสู้รบภายในพื้นที่ในอดีตระหว่างรัฐบาล กับพรรคคอมมิวนิสต์ เนื่องจากในอดีตช่วงเข้าป่าจะนำแคนติดตัวไปด้วยเพราะแคนเป็นเครื่องดนตรีที่สำคัญในพิธีกรรม เชื่อว่าเสียงจากการเล่นเป่าแคนเป็นเสียงที่จะนำผู้ล่วงลับไปสู่บรรพบุรุษ เป็นการเชื่อโลกมนุษย์กับโลกวิญญาณ จากความเชื่อของผู้รู้ในชุมชนดังกล่าวจึงนำมาสู่การเกิด สำนึกความรับผิดชอบต่อถ่ายทอดส่งความคิดถึงถึงบรรพบุรุษหรือลูกหลานที่จากกันไปไกล ด้วยการเป่าแคน เพราะมีความเชื่อว่า เมื่อเป่าแคนแล้วบทเพลงจากเสียงแคนจะส่งความคิดถึงไป ถึงบรรพบุรุษหรือลูกหลานที่จากไปได้ และยังมีความเชื่อว่าเมื่อเป่าแล้วจะนำความสุขมาสู่ ครอบครัว ซึ่งแคน 1 ตัวจะมี 2 เสียง และ 1 ท่อจะมี 3 ตัวเพื่อจะได้ครบทั้ง 12 เสียง ราคา 1 ตัวมี ราคาค่อนข้างสูง (หมื่นกว่าบาท) แต่ถ้าเป็นมือสองจะอยู่ในราคาราว 3,000 บาท ทั้งนี้บทเพลงที่

นำมาเป่าแคนเป็นบทเพลงที่ได้จากนิทานท้องถิ่นที่สื่อถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนบนพื้นที่สูง การเป่าแคนม้งนิยมเป่าในงานสำคัญทั้งที่เป็นงานมงคลและงานอวมงคล ปัจจุบันผู้เป่าแคนม้งในชุมชนบ้านร่องกล้ามีจำนวน 4 คน แต่ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในการเป่าแคนม้งมากที่สุดคือ “ก้าจ้อ” (นักดนตรีม้งในชุมชนบ้านร่องกล้า) ซึ่งเป็นผู้สูงอายุในชุมชนเมื่อเป่าแคนจะรู้สึกสบายใจ เมื่อมีกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนขึ้นก็ได้มีโอกาสถ่ายทอดวิถีการเป่าแคนม้งในงานสำคัญต่าง ๆ เพื่อให้คนภายนอกได้สัมผัสและเรียนรู้มากขึ้น โดยภาพประเพณีเป่าแคนม้งของชุมชนบ้านร่องกล้า สามารถแสดงได้ดังภาพ 26

ภาพ 26 แสดงภาพประเพณีเป่าแคนม้งของชุมชนบ้านร่องกล้า

ที่มา: Thai PBS News, 2558

8. กิจกรรมการประกวดสตอเบอรี่ พบว่า ในการแบ่งสรรปันส่วนความรับผิดชอบในกิจกรรมนี้ประกอบด้วย 5 กลุ่ม 6 คู่ความสัมพันธ์ที่สำคัญ ในการเข้ามาร่วมแสดงความรับผิดชอบในการจัดการกิจกรรมการประกวดสตอเบอรี่ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ กลุ่มประชาชนในพื้นที่ กลุ่มนักท่องเที่ยว กลุ่มคณะกรรมการชมรมฯ กลุ่มภาคเอกชน และกลุ่มภาครัฐ (อุทยานฯ)

กิจกรรมการประกวดสตอเบอร์รี่ สามารถอธิบายตามมิติการแบ่งสรรปันส่วน ความรับผิดชอบได้ว่า จัดขึ้นที่บริเวณตลาดนัดเด็กดอย เรียกว่า “เทศกาลกินสตอเบอร์รี่ ภูหินร่องกล้า” โดยได้รับความร่วมมือในการจัดงานจากชุมชนบ้านร่องกล้าร่วมกับโรงเรียนบ้านห้วยน้ำใส สาขาร่องกล้าวิทยา และโครงการพัฒนาป่าไม้ตามแนวพระราชดำริภูหินร่องกล้า โดยมีสมาคมสหพันธ์ท่องเที่ยวภาคเหนือจังหวัดพิษณุโลกสนับสนุนในการจัดงาน ซึ่งภายใต้กิจกรรมการประกวดสตอเบอร์รี่ ก็จะมีการแข่งขันกินสตอเบอร์รี่ การชิมส้มตำสตอเบอร์รี่ การประกวดนางงามสตอเบอร์รี่ การแสดงวัฒนธรรมประเพณีของพี่น้องชาวเขาเผ่าม้ง การดื่มชา-กาแฟร่องกล้า การเลือกซื้อสินค้าภายในชุมชนที่เด็ก ๆ ในชุมชนนำมาขาย รวมถึงเที่ยวชมทุ่งนางพญาเสือโคร่ง (ซากุระเมืองไทย) ทั้งนี้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักผ่อนในชุมชนบ้านร่องกล้า สามารถเลือกซื้อสตอเบอร์รี่ได้ในราคาที่ไม่แพง เพียงกิโลกรัมละ 300 บาท และจุดเด่นคือเป็นการเก็บจากสวนสดใหม่ทุกวัน ซึ่งสามารถเลือกซื้อได้ที่ตลาดนัดเด็กดอยที่อยู่ในชุมชนบ้านร่องกล้า ประกอบกับยังได้รับการสนับสนุนกิจกรรมเทศกาลกินสตอเบอร์รี่จากดาราดูมีชื่อเสียงที่ได้เดินทางมาร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเกือบทุกปี สามารถแสดงภาพกิจกรรมการประกวดสตอเบอร์รี่ภายในชุมชนบ้านร่องกล้า ได้ดังภาพ 27

ภาพ 27 แสดงภาพกิจกรรมการประกวดสตอเบอร์รี่ภายในชุมชนบ้านร่องกล้า

ที่มา: พิษณุโลกฮอตนิวส์, 2562

9. กิจกรรมการโปรโมทการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าในเว็บไซต์ พบว่าในการแบ่งสรรปันส่วนความรับผิดชอบในกิจกรรมนี้ประกอบด้วย 5 กลุ่ม 5 คู่ความสัมพันธ์ที่สำคัญ ในการเข้ามาร่วมแสดงความรับผิดชอบในการจัดการกิจกรรมการประกวดสตอเบอรี่ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ กลุ่มประชาชนในพื้นที่ กลุ่มนักท่องเที่ยว กลุ่มคณะกรรมการชมรมฯ กลุ่มภาคเอกชน (ดารา ผู้ก่อตั้งตลาดนัดเด็กดอย สื่อประชาสัมพันธ์ อีสาระ ช่างภาพอีสาระ) และกลุ่มภาครัฐ (อุทยานฯ สถาบันการศึกษา)

กิจกรรมการโปรโมทการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าในเว็บไซต์ สามารถอธิบายตามมติการแบ่งสรรปันส่วนความรับผิดชอบได้ว่า ทุกกลุ่มที่มีการปฏิสัมพันธ์หรือมีความสัมพันธ์กับกิจกรรมทั้งหมดที่สนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนล้วนแล้วแต่มีจุดร่วมที่สำคัญคือ “ทุ่งนางพญาเสือโคร่ง” เป็นจุดร่วมให้เกิดการแบ่งสรรปันส่วนความรับผิดชอบกับกลุ่มประชาชนในพื้นที่ กล่าวคือ นักท่องเที่ยวเมื่อเข้ามาเที่ยวชมทุ่งพญาเสือโคร่งก็มีการช่วยโปรโมททุ่งนางพญาเสือโคร่งและกิจกรรมอื่น ๆ ภายในชุมชนด้วยการถ่ายภาพลงสื่อสังคมออนไลน์ กลุ่มคณะกรรมการชมรมฯ ก็มีส่วนรับผิดชอบในการโปรโมทการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าในเว็บไซต์ ด้วยวิธีการให้ข้อมูลหรือข่าวสารที่เป็นประโยชน์เพื่อให้ผู้ที่ดูแลเพจท่องเที่ยวของบ้านร่องกล้า ภายใต้ชื่อเพจหรือเว็บไซต์ ชื่อ “ชมรมคนรักบ้านร่องกล้า-ภูมโล” แต่การอัปเดตข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในเพจดังกล่าวส่วนใหญ่ไม่ใช่จากประชาชนในพื้นที่ จากการสัมภาษณ์ประธานชมรมฯ พบว่า เพจหรือเว็บไซต์ของชุมชนบ้านร่องกล้าอย่างแท้จริงยังไม่มีและคนในชุมชนทำเพจไม่เป็น จึงไม่สามารถนำเสนอความเคลื่อนไหวในเพจได้ทุกคน ทำให้ขาดการอัปเดตข้อมูลการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เป็นข้อมูลจากประชาชนในพื้นที่ ในปัจจุบันการอัปเดตข้อมูลในเพจดังกล่าวจะเป็นจากกลุ่มนักท่องเที่ยว ช่างภาพอีสาระ สื่อประชาสัมพันธ์อีสาระ ดารา นักแสดง ที่เคยเดินทางมาท่องเที่ยวแล้วมีการแบ่งสรรปันส่วนความรับผิดชอบในการโปรโมทการท่องเที่ยวของตนเองลงในเพจ ทั้งนี้ประธานชมรมฯ และประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่ต้องการให้มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือผู้เชี่ยวชาญมาช่วยแนะนำในการทำเพจหรือเว็บไซต์นอกจากนี้อุทยานฯ ก็ได้โปรโมทกิจกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าลงในเว็บไซต์ของทางอุทยานฯ บ้างเมื่อเข้าสู่เทศกาลการท่องเที่ยวในฐานะหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลพื้นที่ในความปกครอง อีกทั้งสถาบันการศึกษาก็มีส่วนช่วยประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าในรูปแบบของการเขียนบทความ งานวิจัย ลงฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ สามารถแสดงภาพเพจ “ชมรมคนรักภูหินร่องกล้า-ภูมโล” ได้ดังภาพ 28

ชมรมคนรักภูหินร่องกล้า - ภูลมโล >

👤 กลุ่มสาธารณะ · 1.6 หมื่น 6 หมื่น คน

👤 ได้เข้าร่วม ▼

👤+ เชิญ

แนะนำ

หัวข้อ

รูปภาพ

ไฟล์

วิดีโอ

เขียนอะไรสักหน่อย...

ภาพ 28 แสดงภาพเพจ “ชมรมคนรักบ้านร่องกล้า-ภูลมโล”

ที่มา: ชมรมคนรักภูหินร่องกล้า-ลมโล, ม.ป.ป.

10. กิจกรรมการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกโครงสร้างพื้นฐานสำหรับนักท่องเที่ยว พบว่า ในการแบ่งสรรปันส่วนความรับผิดชอบในกิจกรรมนี้ประกอบด้วย 2 กลุ่ม 1 คู่ความสัมพันธ์ที่สำคัญ ในการเข้ามาร่วมแสดงความรับผิดชอบในการจัดการกิจกรรมการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกโครงสร้างพื้นฐานสำหรับนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ กลุ่มคณะกรรมการชมรมฯ และกลุ่มภาครัฐ (ศูนย์พัฒนาราชภูรบนพื้นที่สูง)

กิจกรรมการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกโครงสร้างพื้นฐานสำหรับนักท่องเที่ยว สามารถอธิบายตามมิติการแบ่งสรรปันส่วนความรับผิดชอบได้ว่า ในระยะแรกของการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกโครงสร้างพื้นฐานสำหรับนักท่องเที่ยว เช่น ห้องน้ำ สถานที่จอดรถ ป้ายบอกทาง เป็นต้น ประชาชนในพื้นที่จะช่วยกันสร้างขึ้นตามความรู้ความสามารถของคนในพื้นที่เป็นสำคัญในฐานะเจ้าของชุมชน ได้แก่ ประชาชนในพื้นที่การร่วมกันสร้างห้องน้ำสาธารณะภายในชุมชน ประชาชนในพื้นที่กับคณะกรรมการชมรมฯ รับผิดชอบช่วยกันกำหนดจุดให้นักท่องเที่ยวจอดรถเพื่อแก้ไขปัญหาจอดรถในชุมชนและแก้ไขปัญหาที่จอดรถไม่เพียงพอ และคณะกรรมการชมรมฯมีการจัดทำป้ายบอกทางสำหรับนักท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามสิ่งอำนวยความสะดวกโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ที่ประชาชนในพื้นที่

ร่วมกันสร้างขึ้นตามความรู้ความสามารถอาจจะยังไม่เพียงพอและเหมาะสมสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเป็นจำนวนมาก

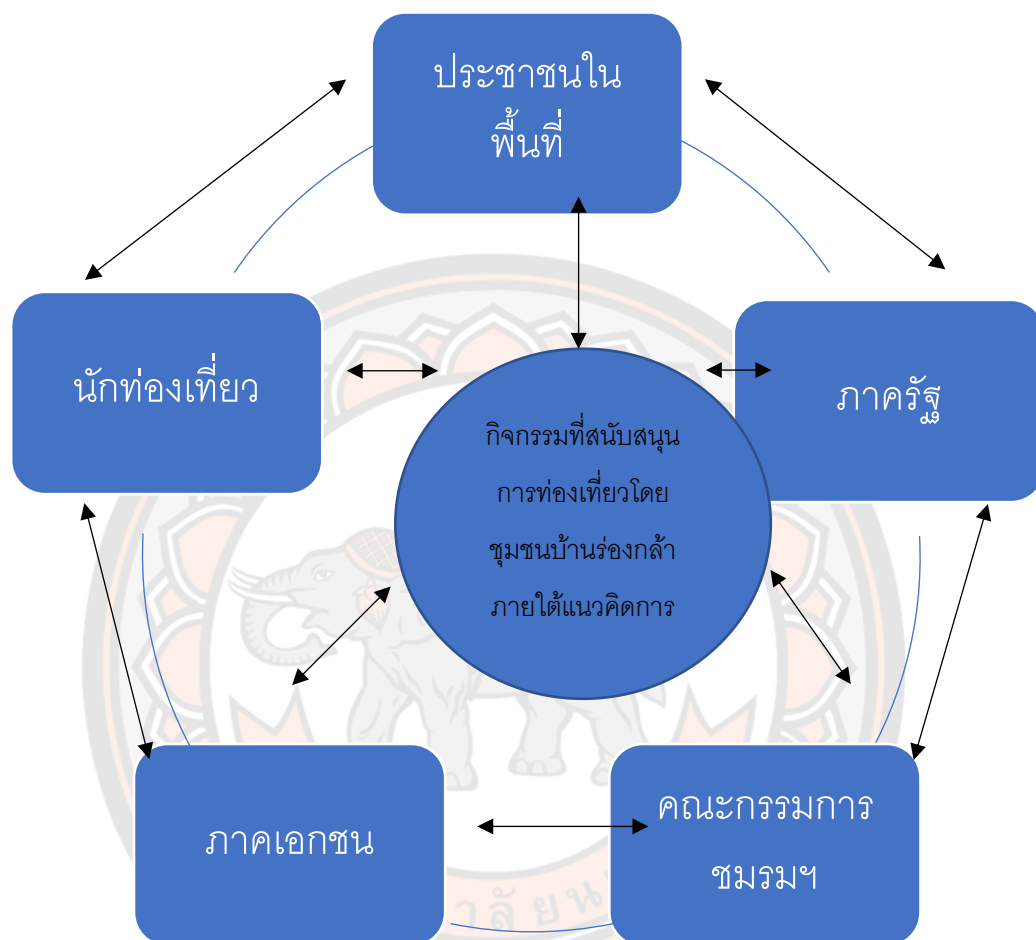
ในระยะต่อมาคณะกรรมการชมรมฯ นำโดยประธานชมรมฯ ได้แสดงความรับผิดชอบในฐานะที่เป็นผู้นำกลุ่มและเป็นตัวแทนของกลุ่มประชาชนในพื้นที่ทำการประสานกับภาครัฐเพื่อขอความช่วยเหลือสนับสนุนในการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกโครงสร้างพื้นฐานสำหรับนักท่องเที่ยว เช่น การได้รับการสนับสนุนการสร้างห้องน้ำไว้รองรับสำหรับนักท่องเที่ยวจากศูนย์พัฒนาราชภูวนพื้นที่สูง ซึ่งศูนย์พัฒนาราชภูวนพื้นที่สูงก็ให้ความช่วยเหลือด้วยการสร้างห้องน้ำที่ได้มาตรฐานถูกสุขอนามัยไว้ในชุมชนบ้านร่องกล้า ประกอบกับศูนย์พัฒนาราชภูวนพื้นที่สูงอยู่ในฐานะหน่วยงานที่ดูแลรับผิดชอบในด้านการพัฒนาราชภูวนพื้นที่สูงเช่นกัน เพื่อขอความช่วยเหลือในการสร้างห้องน้ำไว้รองรับสำหรับนักท่องเที่ยว การได้รับความช่วยเหลือในเรื่องการจัดการขยะในชุมชนจากองค์การบริหารส่วนตำบลเนินเพิ่มร่วมกับอุทยานฯ

11. กิจกรรมร้านค้า ร้านอาหารในชุมชน พบว่า ในการแบ่งสรรปันส่วนความรับผิดชอบในกิจกรรมนี้ประกอบด้วย 2 กลุ่ม 2 คู่ความสัมพันธ์ที่สำคัญ ในการเข้ามาร่วมแสดงความรับผิดชอบในการจัดการกิจกรรมร้านค้า ร้านอาหารในชุมชน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ กลุ่มประชาชนในพื้นที่ และ กลุ่มนักท่องเที่ยว

กิจกรรมร้านค้า ร้านอาหารในชุมชน สามารถอธิบายตามมติการแบ่งสรรปันส่วนความรับผิดชอบได้ว่า ประชาชนในพื้นที่ที่ประกอบอาชีพร้านค้า ร้านอาหารในชุมชน ให้ความร่วมมือในการรับผิดชอบดูแลความสะอาดสถานที่ของตนเองเอานำมาสู่ความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในชุมชนในภาพรวม นอกจากนี้ ยังพบว่า เมื่อมีการจัดกิจกรรมประเพณีภายในชุมชน เช่น ประเพณีปีใหม่เมือง กิจกรรมการประกวดสตอเบอรี่ ฯลฯ ทางร้านค้า ร้านอาหาร ก็มีการแสดงความรับผิดชอบช่วยเหลือกิจกรรมภายในชุมชนของตนเองด้วยการบริจาคงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นกิจกรรมสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้วยเช่นกัน นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวเมื่อเข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชนบ้านร่องกล้าก็ให้ความรับผิดชอบในการสนับสนุนกิจกรรมร้านค้า ร้านอาหารในชุมชน ด้วยการอุดหนุนสินค้าจากร้านค้า ร้านอาหารในชุมชน

โดยสรุป จากทั้งหมด 11 กิจกรรมที่ได้กล่าวมาข้างต้นล้วนเป็นกิจกรรมที่เป็นปัจจัยสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า โดยแต่ละกิจกรรมจะเชื่อมโยงคู่ความสัมพันธ์ในการจัดการแบบร่วมมือกันครอบคลุมทั้ง 3 มิติ คือ มิติการแบ่งสรรปันส่วนอำนาจ มิติการแบ่งสรรปันส่วนความรับผิดชอบ และมิติการแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์ สามารถแสดงภาพ

ความเชื่อมโยงกิจกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้ากับทุกกลุ่มในกระบวนการจัดการได้ดังภาพ 29

ภาพ 29 แสดงภาพความเชื่อมโยงกิจกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้ากับทุกกลุ่มในกระบวนการจัดการ

ที่มา: ผู้วิจัย

จากภาพ 29 อธิบายได้ว่า ทั้ง 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มประชาชนในพื้นที่ กลุ่มคณะกรรมการชุมชนฯ กลุ่มภาครัฐ กลุ่มภาคเอกชน และกลุ่มนักท่องเที่ยว ล้วนมีส่วนร่วมจัดการในกิจกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของที่มีความแตกต่างกัน

ทั้งนี้ ในประเด็นของการแบ่งสันปันส่วนความรับผิดชอบในบริบทการท่องเที่ยว โดยชุมชนบ้านร่องกล้า นอกเหนือจากการแบ่งสรรปันส่วนความรับผิดชอบจากกิจกรรมที่ สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว ยังมีการแบ่งสันปันส่วน ความรับผิดชอบในประเด็นอื่น ๆ รายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกัน พบว่า ในสถานการณ์ปกติปัญหาที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่พบส่วนใหญ่จะเป็น เรื่องของขยะมูลฝอยและที่จอดรถไม่เพียงพอเป็นสำคัญ อธิบายได้ว่า ในกรณีของปัญหาขยะมูล ฝอยในชุมชนเกิดจากเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนเป็นจำนวนมากจึงทำให้ขยะ เพิ่มขึ้น ประกอบกับขาดความร่วมมือในการนำขยะมาทิ้งตามจุดที่ได้กำหนดไว้ ในส่วนของปัญหา ที่จอดรถไม่เพียงพอ นั้นจะเป็นปัญหามากในช่วงเทศกาลท่องเที่ยว ซึ่งปัญหาดังกล่าวประธาน ชมรมได้แสดงความรับผิดชอบในฐานะผู้ที่ทำหน้าที่เป็นประธานคณะกรรมการชมรมฯ ด้วยการ ประสานไปยังองค์การบริหารส่วนตำบลเนินเพิ่ม (อบต. เนินเพิ่ม) สำหรับการแก้ไขปัญหาขณะนั้น อบต.เนินเพิ่ม ก็ได้ให้ความร่วมมือด้วยการรับผิดชอบนำเอาแผ่นพื้นไม้มาวางสำหรับทำเป็นที่พัก ขยะให้ และดำเนินการมาเก็บขยะภายในชุมชนอาทิตย์ละ 1 ครั้ง ส่วนนักท่องเที่ยวก็แสดง ความรับผิดชอบด้วยการไม่ทิ้งขยะไปทั่ว และทำตามกฎระเบียบที่ชุมชนกำหนดไว้ เช่น ไม่นำ รถขึ้นภูมโลดด้วยตนเองในช่วงเทศกาลท่องเที่ยว (ช่วงที่มีการเที่ยวชมทุ่งนางพญาเสือโคร่งที่ภู มโลด) นอกจากนี้เพื่อเป็นการป้องกันปัญหาการเสื่อมสภาพของรถรับ-ส่งที่มาให้บริการกับ นักท่องเที่ยว ประธานชมรมฯ ได้รับความชอบเป็นผู้ประสานไปยังสำนักงานขนส่งเพื่อขอให้มา ตรวจสอบสภาพรถเพื่อใช้สำหรับบริการนักท่องเที่ยวซึ่งก็ได้รับความร่วมมือจากสำนักงานขนส่ง ในการรับผิดชอบการตรวจสอบสภาพรถให้โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย

สำหรับปัญหาเรื่องที่จอดรถไม่เพียงพอ จากการสัมภาษณ์กลุ่มคณะกรรมการ ชมรมฯ พบว่า อยากให้มีระบบการประสานเพื่อแนะนำนักท่องเที่ยวในกรณีที่จอดรถเต็ม และอยากให้มีการติดป้ายเพิ่ม ซึ่งจากการสัมภาษณ์ดังกล่าว ได้สะท้อนให้เห็นว่าการแก้ไขปัญหา ที่จอดรถไม่เพียงพอ นั้นเป็นประเด็นที่ต้องได้รับการแบ่งสรรปันส่วนความรับผิดชอบจากฝ่าย อุตสาหกรรมฯ ในการจัดระบบการแจ้งประสานงานการอนุญาตให้รถเข้ามาในพื้นที่เนื่องจากต้องผ่าน ด้านอุตสาหกรรมฯ เข้ามาก่อน อนึ่ง การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในฤดูฝนนับว่าเป็นอุปสรรคอย่างยิ่ง เนื่องจากฝนจะตกตลอดทั้งวัน เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาส่งผลให้เกิดปัญหาในการเดินทาง เนื่องจากถนนลื่นไม่เอื้ออำนวยต่อการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชน ซึ่งปัญหาดังกล่าวเป็น ปัญหาที่เกินความรับผิดชอบของทุกกลุ่มที่จะสามารถรับผิดชอบควบคุมได้ อีกทั้งในบางครั้งก็พบ

ปัญหาเรื่องการหลงทางของนักท่องเที่ยว ทางคณะกรรมการชมรมฯ ได้เป็นผู้รับผิดชอบในการจัดทำป้ายบอกทางสำหรับนักท่องเที่ยวที่เพิ่งเคยเดินทางเข้ามา ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปยังชุมชนบ้านร่องกล้าได้อย่างถูกต้องตามที่กลุ่มคณะกรรมการชมรมฯ ได้วางแผนไว้

นอกจากนี้ ในสถานการณ์ที่เกิดการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 พบว่าปัญหาในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในสถานการณ์ที่ไม่ปกติเช่นนี้ ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของการประสานข้อมูลข่าวสารระหว่างแต่ละกลุ่มเป็นสำคัญ เนื่องจากต้องมีการเว้นระยะห่างทางสังคมระหว่างกัน และไม่สามารถเข้าออกชุมชนได้อิสระเหมือนในสถานการณ์ปกติ เนื่องจากต้องทำตามคำสั่งของรัฐ ส่งผลทำให้การสื่อสารประสานงาน หรือการประชุมเพื่อวางแผนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกันแบบพบหน้ากันหยุดชะงักลง เพราะกลุ่มประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่ไม่สามารถใช้เทคโนโลยีในการจัดประชุมแบบออนไลน์ได้ แต่อย่างไรก็ตามในปัจจุบันพบในส่วนของ การใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยส่วนใหญ่จะใช้การติดต่อทางแอปพลิเคชันไลน์ (Line) ในการประสานงานกับสมาชิกในกลุ่ม ซึ่งแต่ก่อนชาวบ้านในชุมชนบ้านร่องกล้าไม่ได้มีความรู้ด้านการใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารเท่ากับปัจจุบัน แต่เมื่อเปรียบเทียบกับ การเปลี่ยนแปลงในการใช้เทคโนโลยีในการสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับสังคมภายนอกยังถือว่าควรได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนด้านการใช้เทคโนโลยี ซึ่งสอดคล้องกับการให้สัมภาระจากกลุ่มคณะกรรมการชมรมฯ ที่อยากให้มีการอบรมการให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีเพื่อมาสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ดังนั้น ในสถานการณ์ที่เกิดการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 กลุ่มคณะกรรมการชมรมฯ นำโดยประธานชมรมจะมุ่งแสดงความรับผิดชอบในการดำเนินการรับมือกับสถานการณ์ที่เกิดการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 เป็นสำคัญ โดยประธานชมรมได้ทำการขอวัสดุอุปกรณ์การตรวจวัดไข้หรืออุปกรณ์ในการป้องกันเชื้อไวรัสไปยังโรงพยาบาลตำบล ซึ่งก็ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานดังกล่าวเป็นอย่างดีเนื่องจากเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ความรับผิดชอบในการให้บริการด้านสาธารณสุขอยู่แล้ว สำหรับร้านค้าภายในชุมชนก็รับผิดชอบต่อสังคมด้วยการมีเจลแอลกอฮอล์ตั้งไว้ให้ลูกค้าใช้ก่อนเข้าร้าน

2. การค้นหาอัตลักษณ์ที่โดดเด่นและแตกต่างในชุมชนเพื่อนำมาสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกัน พบว่า ในระยะเริ่มแรกของการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า ผู้บุกเบิกจะเป็นประชาชนในพื้นที่ได้มีการช่วยกันขับเคลื่อน และคนชุมชนมีการช่วยกันพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในหมู่บ้านร่องกล้าโดยการช่วยกันค้นหาของป่าว่ามีสิ่งสวยงามอะไรบ้างที่พอจะนำมาดึงดูดความสนใจให้กลุ่มนักท่องเที่ยวเข้ามาดูหรือเข้ามาชมป่าไม้หรือสัมผัส

บรรยากาศ ในปัจจุบันรูปแบบการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวมีความแตกต่างกันกับเมื่อก่อนมาก เพราะสิ่งเก่า ๆ ที่ชุมชนได้ถ่ายรูปแบบไปเป็นเพียงแค่รูปภาพตัวอย่างที่ติดอยู่บนฝาผนังในอุทยานฯ เท่านั้น แต่ตอนนี้มีเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น สื่อสังคมออนไลน์ ยูทูป (Youtube) เป็นต้น ที่จะทำให้นักท่องเที่ยวสามารถสืบค้นเยี่ยมชมทางออนไลน์ก่อน และนำมาสู่การตัดสินใจเดินทางมาท่องเที่ยวภายในชุมชนบ้านร่องกล้า ประกอบกับในขณะนี้ได้มีทุ่งนางพญาเสือโคร่ง หรือ ซากุระเมืองไทย ที่สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมได้เป็นจำนวนมาก แต่อย่างไรก็ตามคนในชุมชนได้มีการช่วยกันคิดกิจกรรมที่จะนำมาสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อสร้างจุดเด่นให้กับชุมชน คือ “กิจกรรมการวิ่งขึ้นภูมิลอย” เพื่อดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งกิจกรรมการวิ่งขึ้นภูมิลอยมีผลทำให้มีนักท่องเที่ยวให้ความสนใจ โดยจะจัดขึ้นในช่วงเดือนมกราคมของทุกปี แต่นักท่องเที่ยวไม่ค่อยรู้จักกิจกรรมนี้ เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่มีขึ้นเฉพาะให้คนในชุมชนเข้าร่วม รวมทั้งมีการร่วมกันค้นหาอัตลักษณ์วัฒนธรรมที่โดดเด่นในชุมชนและนำมาอนุรักษ์ฟื้นฟูส่งเสริมเพื่อสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่น ประเพณีปีใหม่ม้ง ประเพณีกินข้าวใหม่ ประเพณีเป่าแคนม้ง ประเพณีเรียกขวัญ และประเพณีปล่อยผี เป็นต้น

ในระยะต่อมาภาครัฐที่เกี่ยวข้องในการดูแลรับผิดชอบพื้นที่ชุมชนบ้านร่องกล้าได้เข้ามาช่วยสนับสนุนส่งเสริม เช่น การให้งบประมาณ การช่วยจัดสร้างห้องน้ำไว้สำหรับรองรับนักท่องเที่ยว เป็นต้น ซึ่งหน่วยงานดังกล่าว ได้แก่ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวของจังหวัดพิษณุโลก สำนักงานเกษตรอำเภอที่เข้ามาให้องค์ความรู้กับชาวบ้านในเรื่องของการปลูกผักหรือปลูกต้นไม้ ทั้งนี้ผักหรือต้นไม้ที่ปลูกนั้นขึ้นอยู่กับว่านักท่องเที่ยวอยากมาชมสิ่งไหน จึงนำไปสู่การร่วมมือกันค้นหาสิ่งที่จะนำมาปลูกให้ตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยว เช่น การปลูกสตอเบอรี่ปลอดสารพิษเพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเก็บชิมได้เลย การปลูกผักปลอดสารพิษ การปลูกแคโรทแคระ เป็นต้น รวมถึงได้มีการค้นหาต้นกล้านางพญาเสือโคร่งสายพันธุ์ใหม่จากประเทศญี่ปุ่นโดยกลุ่มภาครัฐ ได้แก่ อุทยานฯ ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลเนินเพิ่มและผู้สนับสนุนจากภายนอก ได้ทำการจัดหาสายพันธุ์มาให้ประชาชนในพื้นที่ได้ช่วยกันปลูก ทั้งนี้อุทยานฯ ยังมีแนวทางการขยายพื้นที่การพัฒนาไปยังภูผางมัวในอนาคต

นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่จากอุทยานฯ ในฐานะหัวหน้าฝ่ายนันทนาการ ได้มีมุมมองที่ว่า “จะอย่างไรให้เขาอยากกลับมาเที่ยวอีก” ซึ่งเป็นมุมมองที่นำไปสู่การค้นหาอัตลักษณ์ที่โดดเด่นใหม่ ๆ ที่จะนำมาส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อยกระดับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอยู่ตลอดเวลา เช่น การเปิดภูผางมัว เป็นต้น โดยวางแผนไว้ว่าจะมีการสร้างห้องน้ำ

มีการดึงภูมิปัญญาเข้ามาเป็นจุดเด่นในการประชาสัมพันธ์ก่อน และเชื่อมโยงไปยังพื้นที่ที่มีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นอื่น ๆ ที่ชุมชนมี

3. การช่วยเติมเต็มองค์ความรู้ด้านการพัฒนาปัจจัยที่สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่า มีคณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย จากสถาบันอุดมศึกษาหลายแห่งเข้ามาช่วยเติมเต็มองค์ความรู้ด้านการพัฒนาปัจจัยที่สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่น การได้รับการส่งเสริมเรื่องการปลูกต้นนางพญาเสือโคร่งจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) การได้รับการช่วยดูแลเรื่องห้องน้ำสำหรับนักท่องเที่ยวจากศูนย์พัฒนาราชภูรบนพื้นที่สูง การได้รับความร่วมมือในการจัดการขยะภายในชุมชนจากองค์การบริหารส่วนตำบลเนินเพิ่ม (อบต.เนินเพิ่ม) การได้รับองค์ความรู้ทางวิชาการด้านการยกระดับการท่องเที่ยวโดยชุมชนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม การให้การส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้วยการประชาสัมพันธ์จากอุทยานฯ เป็นต้น ประกอบกับการได้รับความร่วมมือในการแบ่งสรรปันส่วนความรับผิดชอบในการช่วยเติมเต็มองค์ความรู้จากนักวิชาการของอุทยานฯ โดยการเป็นวิทยากรให้ความรู้เรื่องกฎหมายแก่ประชาชนในพื้นที่อยู่เสมอ จึงทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าสามารถพัฒนาไปได้อย่างต่อเนื่อง

จากการให้สัมภาษณ์ประชาชนในบางประเด็น เช่น ประเด็นปัญหาลูกพลับขายไม่ได้ สตอเบอร์มีจำนวนมากขายไม่ออกและขายไม่หมด เป็นต้น จากประเด็นปัญหาดังกล่าวส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่ที่ทำการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจดังกล่าวมีความต้องการอยากให้มีหน่วยงานมาช่วยในด้านการแปรรูปลูกพลับ และสตอเบอร์ หรือมาช่วยทำการตลาดให้สามารถขายได้ จากการให้สัมภาษณ์ดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นช่องว่างในการเข้าไปเติมเต็มองค์ความรู้ด้านวิธีการถนอมอาหารหรือแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรที่เป็นปัจจัยในการสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้

นอกจากนี้ จากการให้สัมภาษณ์กลุ่มประชาชนในพื้นที่และกลุ่มคณะกรรมการชมรมฯ พบว่า โดยส่วนใหญ่ประชาชนในพื้นที่ไม่ค่อยมีองค์ความรู้เรื่องของการนำเทคโนโลยีต่าง ๆ มาใช้ส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมากนัก จึงมีความต้องการให้หน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญมาทำการฝึกอบรมการให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีที่จะสนับสนุนส่งเสริมการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

4. การร่วมกันอนุรักษ์ ฟื้นฟู และส่งเสริม ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีในชุมชนเพื่อนำมาเป็นปัจจัยสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่า อุทยานฯ และประชาชนในพื้นที่มีการร่วมกันอนุรักษ์ ฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีในชุมชน หลังหมดเทศกาลท่องเที่ยว (ช่วงเทศกาลท่องเที่ยวคือ ธันวาคม-กุมภาพันธ์ ของทุกปี) นอกจากนี้

ยังพบว่า ประชาชนในพื้นที่ซึ่งนำโดยประธานชมรมฯ ร่วมกับเจ้าหน้าที่อุทยานฯ ได้มีแนวทางการพัฒนาร่วมกันในหลายประเด็น เช่น การอนุรักษ์และฟื้นฟูผืนป่า (การอนุรักษ์และส่งเสริมการปลูกต้นนางพญาเสือโคร่งจากอุทยานฯ) การสร้างแนวกันไฟป่า เป็นต้น

ทั้งนี้ในมุมมองของอุทยานฯ ในเรื่องของการร่วมมือกันอนุรักษ์ฟื้นฟูผืนป่าและทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนโดยเฉพาะการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และส่งเสริมการปลูกต้นนางพญาเสือโคร่ง อธิบายได้ว่า อุทยานฯ มองว่าเป็นบทบาทหน้าที่ จิตสำนึก และจริยธรรมที่ต้องมีอยู่แล้วในฐานะเจ้าหน้าที่อุทยานฯ ที่ต้องดูแลอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ

ส่วนประชาชนในพื้นที่ที่มีการอนุรักษ์และฟื้นฟูผืนป่าด้วยความตระหนักรู้เห็นคุณค่าความสำคัญของการอนุรักษ์ ประชาชนในพื้นที่มองเห็นถึงผลประโยชน์ที่พวกเขาจะได้รับจากการร่วมอนุรักษ์ ฟื้นฟู และส่งเสริม สืบเนื่องจากการตระหนักถึงความเป็นเจ้าของพื้นที่ร่วมกันดังกล่าวจึงก่อให้เกิดความหวงแหนและพร้อมที่จะดำเนินการร่วมมือกับอุทยานฯ ในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และส่งเสริมทรัพยากรธรรมชาติที่มีภายในชุมชนต่อไป โดยมีการช่วยกันปลูกต้นนางพญาเสือโคร่ง ซึ่งได้รับต้นกล้ามาจากอุทยานฯ ได้รับการสนับสนุนต้นกล้านางพญาเสือโคร่งจากองค์การบริหารส่วนตำบลเนินเพิ่ม รวมถึงได้รับจากผู้สนับสนุนงบประมาณจากภายนอก ทั้งนี้ประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่ยังร่วมกันรักษาป่าไม้ในชุมชนด้วยการรับผิดชอบดูแลป้องกันการเกิดไฟป่า มีการอนุรักษ์ และฟื้นฟูผืนป่าหลังจากที่ไฟป่าสงบ รวมถึงการร่วมกันรับผิดชอบดูแลทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนโดยการเปลี่ยนเวรกันดูแลต้นนางพญาเสือโคร่ง มีการปลูกฝังให้เด็ก ๆ ในชุมชนดูแลนักท่องเที่ยว เช่น เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาสอบถามทาง คนในชุมชนต้องตอบให้ได้ เป็นต้น นอกจากนี้ประชาชนในพื้นที่ คณะกรรมการชมรมฯ และอุทยานฯ ได้มีการอนุรักษ์พื้นที่ในส่วนของภูมิลดด้วยการรทำแนวกันไฟป่าตามแปลง ในกรณีที่เกิดไฟป่าก็มีการช่วยกันดับไฟป่าจากนั้นก็ช่วยกันฟื้นฟูพื้นที่ป่าหลังจากที่เกิดไฟป่าอีกด้วย

ส่วนการอนุรักษ์ และส่งเสริมวัฒนธรรมในชุมชนจะรวมอยู่ในภาพรวมของการอนุรักษ์ “ประเพณีปีใหม่เมือง” เนื่องจากประเพณีปีใหม่เมืองจะมีการรวมเอาประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เป็นอัตลักษณ์อันโดดเด่นภายในชุมชนเข้าไว้จำนวนมาก ซึ่งกระทำโดยการนำประเพณี/พิธีกรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของวิถีชีวิตที่มีมาเผยแพร่ในเทศกาลปีใหม่เมืองเป็นสำคัญ ได้แก่ ประเพณีกินข้าวใหม่ ประเพณีเป่าแคนม้ง พิธีเรียกขวัญ พิธีเลี้ยงผี/ปล่อยผี เทศกาลประกวดสตอเบอรี่ ซึ่งทั้งฝ่ายประชาชนในพื้นที่และฝ่ายอุทยานฯ ก็มีมุมมองในการอนุรักษ์ที่สอดคล้องกัน

...เขามีวิถีชีวิตมีวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์อยู่แล้ว เขาทำอะไรอยู่ ก็ให้เขาทำ
อย่างนั้น

(อาร์ นามสมมติ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 1 กรกฎาคม 2564)

นอกจากนี้ ยังพบว่า ประชาชนในพื้นที่และผู้นำชุมชนเริ่มมีแนวคิดร่วมกันที่
จะรวบรวมและอนุรักษ์อุปกรณ์การทำมาหากินตามวิถีชีวิตชาวเขาเผ่าม้งเอาไว้เพื่อที่จะจัดตั้ง
พิพิธภัณฑ์ของชุมชนในอนาคต

ในกรณีที่เป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติใน
ชุมชนได้แต่จะช่วยฟื้นฟูไม่ได้เพราะไม่ใช่คนในชุมชน ส่วนการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมที่มีใน
ชุมชนกลุ่มนักท่องเที่ยวก็สามารถช่วยอนุรักษ์และส่งเสริมด้วยการให้ความเคารพ ให้เกียรติ
ไม่กล่าวดูถูกเหยียดหยาม วัฒนธรรมประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ของประชาชนในพื้นที่เมื่อเข้ามา
ท่องเที่ยวหรือศึกษาเรียนรู้ ส่วนในประเด็นของการฟื้นฟูวัฒนธรรมในชุมชน กลุ่มนักท่องเที่ยวให้
สัมภาษณ์ว่า ไม่สามารถช่วยฟื้นฟูได้เนื่องจากไม่ค่อยเคารพวัฒนธรรมของประชาชนในพื้นที่

ประเด็นในการส่งเสริมทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีในชุมชนจาก
กลุ่มภาคเอกชน (ผู้ก่อตั้งตลาดนัดเด็กดอย) ส่วนใหญ่จะเป็นการส่งเสริมกิจกรรมที่เป็นปัจจัย
สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นสำคัญ โดยได้มีการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน
ด้วยการทุ่มเทรับผิดชอบทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ด้วยการทำเว็บไซต์การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้าน
ร่องกล้า เพื่อจะได้ใช้เป็นพื้นที่ประชาสัมพันธ์ “กิจกรรมตลาดนัดเด็กดอย” ไปด้วย รวมทั้ง ยังเป็น
ผู้รับผิดชอบในการเป็นไกด์อาสาด้วยการนำเที่ยว พาเที่ยว ทำด้วยจิตอาสา โดยไม่คิดค่าใช้จ่ายกับ
นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยว เพียงแต่ขอให้นักท่องเที่ยวแวะตลาดนัดเด็กดอยก่อนกลับ

...ผมตั้งใจทำด้วยความเต็มใจ ทำเวปท่องเที่ยวให้ชุมชน แล้วก็ได้ไปรโมท
ตลาดนัดเด็กดอยไปด้วย ทำด้วยจิตวิญญาณของความเป็นครูที่อยากให้เด็ก ๆ ในชุมชน
มีรายได้ มีคุณภาพชีวิตที่ดี

(เอส นามสมมติ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 22 มิถุนายน 2564)

นอกจากนี้ การส่งเสริมกิจกรรมตลาดนัดเด็กดอยยังได้รับการสนับสนุนส่งเสริม
จากร้านค้าในชุมชนโดยร้านค้าภายในชุมชนมีการระดมทุนออกหุ้นในการทำตลาดนัดเด็กดอย
ร้านละ 2,000 บาท ร่วมกับผู้ก่อตั้งตลาดนัดเด็กดอยด้วย

อย่างไรก็ตาม เมื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าได้ประสบกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 ตั้งแต่ต้นปี 2563 จนถึงปัจจุบัน ดังนั้น ในช่วงที่ประสบปัญหาการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสประเด็นที่คนในชุมชนส่วนใหญ่ร่วมมือกันภายในชุมชนเองและร่วมมือกันกับอุทยานฯ จะเป็นในเรื่องของ “การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน” เป็นสำคัญ โดยประเด็นการร่วมฟื้นฟูในช่วงที่เกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 จะมีการประชุมคณะกรรมการชมรมฯ หลังจากปิดการท่องเที่ยวเมื่อเกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อในระลอกแรก ในประเด็นที่สำคัญ 2 ประเด็น คือ เรื่องของการปลูกต้นนางพญาเสือโคร่งเพิ่ม และ เรื่องการบำรุงขยายสะพานทางเข้าหมู่บ้าน

5. การรับมือสถานการณ์วิกฤตจากภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อการเดินทางจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่า การรับมือกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 ภายในชุมชนจะเกี่ยวข้องกับ 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มประชาชนในพื้นที่ กลุ่มคณะกรรมการชมรมฯ และกลุ่มภาครัฐ ประกอบกับประชาชนในพื้นที่ชุมชนบ้านร่องกล้าและกลุ่มนักท่องเที่ยวก็มีการให้ความร่วมมือกันตั้งรับกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 เป็นอย่างดี ดังนี้

1. กลุ่มประชาชนในพื้นที่ เช่น ร้านค้าในชุมชน จะมีการวางเจลแอลกอฮอล์ไว้ให้ลูกค้าใช้ก่อนเข้าร้าน
2. กลุ่มนักท่องเที่ยวก็มีส่วนร่วมรับผิดชอบในการรับมือต่อสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 ภายในชุมชนด้วยการให้ความร่วมมือสวมใส่หน้ากากอนามัยและใช้เจลแอลกอฮอล์เมื่อมาท่องเที่ยวภายในชุมชนในระยะผ่อนปรน
3. กลุ่มคณะกรรมการชมรมท่องเที่ยวบ้านร่องกล้า นำโดยประธานชมรมฯ เป็นสำคัญ ในการเป็นผู้รับผิดชอบประสานขอวัสดุอุปกรณ์การตรวจวัดอุณหภูมิหรืออุปกรณ์การป้องกันอื่น ๆ ไปยังโรงพยาบาลตำบล
4. กลุ่มภาครัฐ (อุทยานฯ) ก็มีส่วนรับผิดชอบร่วมกันในการรับมือการแก้ไขสถานการณ์วิกฤตที่ชุมชนได้รับผลกระทบ ด้วยการเพิ่มมาตรการการคัดกรองผู้ที่จะผ่านเข้ามาท่องเที่ยวด้วยวิธีการตรวจการได้รับวัคซีน พร้อมทั้งปฏิบัติตามคำสั่งของนโยบายภาครัฐอย่างเคร่งครัด กล่าวคือ ในระยะแรกที่เกิดการระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 ชุมชนก็ได้ปิดการท่องเที่ยวไป 10 วัน และสามารถกลับมาเปิดการท่องเที่ยวได้เหมือนเดิม เมื่อเกิดการระบาดในรอบสอง ก็มีประสบการณ์ในการรับมือกับสถานการณ์จากการแพร่ระบาดในรอบแรกมาแล้วในรอบสองจึงใช้แนวปฏิบัติเดิมโดยมีการตรวจวัดอุณหภูมิและมีการป้องกันตามประกาศของภาครัฐ

6. การถ่ายทอดประสบการณ์และการร่วมกันพัฒนาต่อยอดทรัพยากรที่มีในชุมชนเพื่อเป็นปัจจัยการสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่า 1) ชุมชนมีการถ่ายทอดประสบการณ์เรื่องราวในอดีตเมื่อครั้งเกิดการสู้รบระหว่างรัฐบาลไทยกับพรรคคอมมิวนิสต์แก่นักท่องเที่ยว โดยผู้ที่ทำการถ่ายทอดประสบการณ์ดังกล่าวคือคนรุ่นเก่าที่เคยร่วมในเหตุการณ์ดังกล่าวซึ่งปัจจุบันได้มาทำหน้าที่เป็นผู้นำเที่ยวในชุมชน พร้อมทั้งถ่ายทอดวิถีชีวิตมั่งในชุมชนแก่กลุ่มนักท่องเที่ยวหรือผู้ที่เข้ามาศึกษาชุมชน 2) ชุมชนมีการปลูกพืชผักผลไม้เศรษฐกิจภายในชุมชน เช่น ผักปลอดสารพิษ ลูกพลับ สตอเบอร์รี่ แครอทแคระ เป็นต้น ซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวภายในชุมชนได้ส่วนหนึ่ง โดยในเบื้องต้นได้รับคำแนะนำถ่ายทอดประสบการณ์และส่งเสริมให้ปลูกจากเกษตรอำเภอ จนทำให้ได้ผลผลิตจำนวนมาก ทำให้เกิดปัญหาผลผลิตเน่าเสียเนื่องจากขาดความรู้ในการแปรรูปหรือถนอมอาหาร เช่น การแปรรูปและถนอมลูกพลับและสตอเบอร์รี่ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ประชาชนในพื้นที่ทำการเพาะปลูกลูกพลับหรือสตอเบอร์รี่จึงอยากให้มีการถ่ายทอดประสบการณ์จากผู้เชี่ยวชาญด้านการแปรรูปและถนอมผลไม้ เพื่อก่อให้เกิดการร่วมกันพัฒนาต่อยอดพัฒนาด้านบรรจุภัณฑ์และอื่น ๆ อันจะนำมาซึ่งการเป็นปัจจัยสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อไปด้วยกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนและผู้มาเยือน เช่น การจัดกิจกรรมเรียนรู้การแปรรูปและถนอมผลไม้ เป็นต้น หากประชาชนในพื้นที่ได้รับการถ่ายทอดประสบการณ์การถนอมหรือแปรรูปผลไม้ก็จะเกิดทักษะ จากนั้นก็จะมีโอกาสถ่ายทอดประสบการณ์การบ่มลูกพลับให้กับนักท่องเที่ยวต่อไปในอนาคตได้ และ 3) การที่ชุมชนมีสภาพบรรยากาศที่หนาวเย็นและมีวิถีชีวิตมั่งที่โดดเด่นสามารถนำมาพัฒนาต่อยอดเพื่อส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้เพิ่มขึ้นในชุมชนได้

นอกจากนี้ กลุ่มภาคเอกชน (สื่อภายนอก ช่างภาพอิสระ) กลุ่มนักท่องเที่ยว (นักศึกษาดูงาน นักท่องเที่ยวในเขตจังหวัดพิษณุโลก นักท่องเที่ยวภายนอกเขตจังหวัดพิษณุโลก นักท่องเที่ยวรายเก่า และนักท่องเที่ยวรายใหม่) ก็มีการถ่ายทอดประสบการณ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าของตนเองลงบนสื่อโซเชียล ซึ่งถือได้ว่าเป็นการช่วยประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าด้วย

สำหรับการต่อยอดทรัพยากรที่มีในชุมชนเพื่อเป็นปัจจัยการสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่า มีการต่อยอดการปลูกต้นนางพญาเสือโคร่งจากกลุ่มภาคเอกชน โดย ผู้สนับสนุนทุนจากภายนอก มีการขอพันธุ์ดอกนางพญาเสือโคร่งจากญี่ปุ่น และจากทางภาคเหนือตอนบนมาให้ประชาชนในพื้นที่ รวมทั้งนักท่องเที่ยวมีส่วนต่อยอดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าให้คงอยู่และเป็นที่รู้จักในวงกว้างด้วยวิธีการลงภาพถ่ายของตนเองที่เคยมา

เที่ยวหรือที่ได้พบเห็นสัมผัสตามความเป็นจริงลงเฟซบุ๊ก (Facebook) รวมทั้งมีการบอกต่อหรือแนะนำให้ผู้อื่นเข้ามาท่องเที่ยว

ในขณะที่ชุมชนเองก็ต้องมีส่วนในการดูแลรับผิดชอบทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน โดยการถ่ายทอดบอกเล่าสิ่งที่ชุมชนของตนมีเพื่อหาแนวทางในการยกระดับการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกันกับฝ่ายอุทยานฯ รวมถึงคอยแจ้งประเด็นที่เป็นปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัด ในการพัฒนาให้กับคณะกรรมการชมรมฯ หรือฝ่ายอุทยานฯ ทราบเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขและพัฒนาาร่วมกันต่อไปในอนาคต

ฉะนั้น เมื่อวิเคราะห์การแบ่งสรรปันส่วนความรับผิดชอบตามองค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่า ชุมชนบ้านร่องกล้ามีการใช้ทุนทางธรรมชาติและทุนทางวัฒนธรรมที่มีในชุมชนมาจัดเป็นกิจกรรมเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยมีองค์กรในชุมชนในการขับเคลื่อนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนคือ คณะกรรมการชมรมท่องเที่ยวบ้านร่องกล้า โดยจะทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการประสานการดำเนินงานระหว่างหน่วยงานภายนอกกับคนในชุมชน ซึ่งการบริหารจัดการกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชนจะมีกลุ่มประชาชนในพื้นที่เป็นผู้กระทำการหลักโดยมีหน่วยงานภายนอกทั้งกลุ่มภาครัฐ กลุ่มภาคเอกชน และกลุ่มนักท่องเที่ยวเป็นผู้สนับสนุนให้กิจกรรมทุกอย่างคงอยู่ด้วยการเข้ามาท่องเที่ยวชื่นชมธรรมชาติและเรียนรู้วัฒนธรรมวิถีชีวิตของคนในชุมชน ประกอบกับคนในชุมชนเองก็มีเกิดการถ่ายทอดวิถีชีวิตวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าต่อรุ่นลูกหลานให้คงอยู่สืบไป

ประเด็นการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมบางอย่างในชุมชนที่จะนำมาสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นยังไม่ได้ได้รับความร่วมมือกันจากคนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจัง เช่น การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติบริเวณจุดชมวิวกายในชุมชน การเพิ่มเติมองค์ความรู้ด้านการแปรรูปและถนอมผลไม้ การส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่ในชุมชนอนุรักษ์วิถีชีวิตมั่งให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง เป็นต้น ซึ่งการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติบริเวณจุดชมวิวกายในชุมชนดังกล่าวหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องสามารถเข้ามาบริหารจัดการร่วมกับชุมชนได้ไม่จำเป็นต้องยกให้เป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของอุทยานแห่งชาติและกลุ่มคณะกรรมการชมรมท่องเที่ยวบ้านร่องกล้าเท่านั้น เนื่องจากภาระหน้าที่ความรับผิดชอบของอุทยานฯ และคณะกรรมการชมรมท่องเที่ยวบ้านร่องกล้าในภาพรวมมีหลากหลายทำให้การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติบางจุดภายในชุมชนยังไม่ได้มีการพัฒนาอย่างเต็มที่ ส่งผลทำให้ทรัพยากรธรรมชาติบริเวณจุดชมวิวกายในชุมชนดูไร้ชีวิตชีวา ส่วนประเด็นในการส่งเสริมให้ความรู้และพัฒนาชุมชนในเบื้องต้น สะท้อนให้เห็นถึงหน้าที่ความรับผิดชอบของอุทยานฯ ที่จะต้อง

มีส่วนรับผิดชอบในเขตความดูแลในกรณีที่สถานการณ์เปลี่ยนแปลงไปในระหว่างที่แผนบริหารจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติใช้บังคับ หัวหน้าอุทยานแห่งชาติอาจดำเนินการปรับปรุงแผนการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติและการกำหนดเขตการจัดการภายในพื้นที่อุทยานแห่งชาติให้เหมาะสมกับสถานการณ์นั้นได้ โดยได้ระบุไว้ในราชกิจจานุเบกษา หน้า 45 เล่ม 138 ตอนพิเศษ 2 ง ลงวันที่ 4 มกราคม 2564 (ราชกิจจานุเบกษา, 2564)

โดยสรุป จากข้อมูลที่ได้นำเสนอเกี่ยวกับผลผลิตทางการเกษตรภายในชุมชนและวัฒนธรรมที่มีในชุมชนที่ได้กล่าวมาข้างต้น หากมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับผิดชอบในการเติมเต็มองค์ความรู้ในประเด็นเกี่ยวกับการยกระดับและพัฒนาสินค้าทางการเกษตรและอนุรักษ์วัฒนธรรมในชุมชนที่จะนำมาเป็นปัจจัยสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพิ่มขึ้น ก็จะส่งผลทำให้ผลผลิตทางการเกษตรและวัฒนธรรมที่โดดเด่นภายในชุมชนเป็นปัจจัยที่จะนำมาสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าได้อย่างหนึ่ง

ส่วนที่ 3 การแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์ในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า

การแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์ในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า พบว่าทุกกลุ่มที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่างได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน รายละเอียดดังนี้

1. การเกิดรายได้ทั้งทางตรงและทางอ้อมจากการดำเนินกิจกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยว พบว่า ชุมชนบ้านร่องกล้าและอุทยานฯ มีการดำเนินกิจกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนอันก่อให้เกิดรายได้ทั้งทางตรงและทางอ้อมจากการจัดการร่วมกันที่สำคัญ เช่น การจัดคิวรถรับ-ส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูมิลโ และ การส่งต่อนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักบ้านพักโฮมสเตย์หรือรีสอร์ทจากอุทยานฯ ไปยังกลุ่มประชาชนในพื้นที่ สามารถอธิบายได้ดังนี้

จากการร่วมกันจัดคิวรถรับ-ส่งระหว่างคนในชุมชนกับฝ่ายอุทยานฯ เพื่อรับ-ส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูมิลโเพื่อชมทิวทัศน์นางพญาเสือโคร่ง โดยมีจุดรับ-ส่ง ทั้งหมด 3 จุด ได้แก่ ขึ้นที่เขตอุทยานฯ ภูหินร่องกล้า ขึ้นที่ชุมชนบ้านร่องกล้า และขึ้นที่เขตกกกระทอนจังหวัดเลย ก่อให้เกิดรายได้ทั้งฝ่ายอุทยานฯ และคนในชุมชน ซึ่งการจัดคิวรถรับส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูมิลโ มีราคาเหมา 1,000 บาท/คัน รถรับส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูมิลโนั่งได้ไม่เกิน 10 คน/คัน มีการแบ่งรายได้จากการวิ่งรถรับส่งนักท่องเที่ยวในแต่ละครั้งให้ทางอุทยานฯ 30% และให้ผู้ขับขี่รถรับส่ง 70% กล่าวคือ คนขับจะได้ 700 บาท ส่วนผู้จัดคิวซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่จากอุทยานฯ จะได้รวมกัน 300 บาท ในแต่ละรอบของการให้บริการจะใช้เวลาประมาณ 3 ชั่วโมง แต่หากใช้บริการเกิน 3 ชั่วโมง กลุ่มนักท่องเที่ยวก็จะให้ค่าล่วงเวลาแก่คนขับซึ่งไม่มีอัตราที่แน่นอน แล้วแต่น้ำใจของกลุ่มนักท่องเที่ยวที่จะให้คนขับรถ

จากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มประชาชนในพื้นที่ พบว่า การจัดคิวรถรับ-ส่งนี้จะมีขึ้นเฉพาะช่วงเทศกาลท่องเที่ยวเท่านั้น (ธันวาคม-กุมภาพันธ์ของทุกปี) หากหมดช่วงเทศกาลท่องเที่ยวการจัดคิวรถรับ-ส่งนักท่องเที่ยวก็หยุดไป รายได้เสริมจากการจัดคิวรถก็หายไป รวมทั้งจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มคณะกรรมการชมรมท่องเที่ยวบ้านร่องกล้า พบว่า ในบางครั้งการจัดคิวรถรับ-ส่ง ในช่วงเทศกาลก็เกิดปัญหาเรื่องที่จอดรถไม่เพียงพอ อยากให้มีการแนะนำ และติดป้ายเพิ่ม นอกจากนี้กลุ่มนักท่องเที่ยวยังได้ประโยชน์จากการใช้บริการรถรับ-ส่ง ด้วยเช่นกัน กล่าวคือ ช่วยลดความเสี่ยงในการขับรถหลงทาง จึงทำให้ไม่เสียเวลา และช่วยลดอุบัติเหตุจากการไม่ชำนาญเส้นทางของนักท่องเที่ยว

ในส่วนของการส่งต่อนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักบ้านพักโฮมสเตย์หรือรีสอร์ทจากอุทยานฯ ไปยังกลุ่มประชาชนในพื้นที่ที่ประกอบกิจการบ้านพักโฮมสเตย์/ผู้ประกอบการรีสอร์ทอุทยานฯ จะหักร้อยละ 10 เพื่อเป็นรายได้เข้าอุทยานฯ แต่หากเป็นกลุ่มเจ้าของบ้านพักโฮมสเตย์/ผู้ประกอบการรีสอร์ท ภายในชุมชนส่งต่อให้กันเองจะไม่มีหักในการส่งต่อลูกค้าให้กัน

อนึ่ง ผลประโยชน์ที่กลุ่มคณะกรรมการชมรมฯ ได้รับจากการรวมกลุ่มการขับเคลื่อนกิจกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนไม่ใช่ค่าตอบแทนในรูปแบบของตัวเงิน แต่ที่เข้ามาช่วยกันพัฒนาเพราะทุกคนที่เข้ามาช่วยกันพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ที่จะเป็นปัจจัยสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพราะจะนำมาซึ่งรายได้เสริมจากการท่องเที่ยวด้วยกันทุกฝ่าย เช่น การมีรายได้จากการขายสินค้าหรือผลผลิตของตนเองภายในชุมชนเพิ่มมากขึ้น เป็นต้น ส่วนงบประมาณของชมรมจะได้จากการหัก 10 เปอร์เซ็นต์ ของรายได้ที่มาจากการจัดคิวรถรับ-ส่งในบริเวณชุมชนบ้านร่องกล้า (กรณีขึ้นรถ ณ บ้านร่องกล้า) และจะหัก 30 เปอร์เซ็นต์ (กรณีขึ้นรถ ณ อุทยานฯ)

2. การเกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพ ที่สนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่า เกิดอาชีพใหม่ ๆ ภายในชุมชนบ้านร่องกล้าเพื่อสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน อันนำมาซึ่งการมีรายได้เสริมจากการประกอบอาชีพหลักหรือการเกิดอาชีพใหม่ในชุมชน เช่น การเกิดที่พักโฮมสเตย์ การให้บริการรถนำเที่ยว การเปิดให้บริการร้านอาหาร การเปิดบริการร้านกาแฟ การเปิดให้บริการร้านของฝากที่ระลึก การปลูกผักปลอดสารพิษสำหรับนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังพบว่า คนในชุมชนบางกลุ่มมีการไปเรียนขายนมบั้งแบบใหม่ (แบบญี่ปุ่น) ปาท่องโก๋สเปนทำขายเฉพาะในช่วงเทศกาลท่องเที่ยว (พฤศจิกายน-กุมภาพันธ์) รวมถึงการร่วมมือกันในการดำเนินการจัดตั้งตลาดนัดเด็กดอย ช่วยทำให้ประชาชนในพื้นที่สามารถนำผลผลิตทางการเกษตรมาขายในบริเวณนี้ได้ และในช่วงเทศกาลที่ต้นนางพญาเสือโคร่ง

บานจะทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนเพิ่มมากขึ้น ก่อให้เกิดโอกาสที่จะขายของได้มากตามไปด้วย ซึ่งสามารถแสดงภาพการขายผักปลอดสารพิษภายในตลาดนัดเด็กกอดย ได้ดังภาพ 30

ภาพ 30 แสดงภาพการขายผักปลอดสารพิษภายในตลาดนัดเด็กกอดย

ที่มา: ผู้วิจัย

3. การจัดสรรผลประโยชน์ต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า พบว่า กลุ่มที่เข้ามาร่วมมือกันในการจัดการต่างมองเห็นผลประโยชน์ที่ตนเองได้รับและได้รับผลประโยชน์ ซึ่งการได้รับ “ผลประโยชน์” ในที่นี้มี 2 ความหมาย คือ 1) ผลประโยชน์ที่เป็นวัตถุ ได้แก่ รายได้ สิ่งอำนวยความสะดวกโครงสร้างพื้นฐานในชุมชน และ 2) ผลประโยชน์ที่ไม่ใช่วัตถุ ได้แก่ เครือข่ายทางสังคม ความสุขทางใจ องค์ความรู้เชิงวิชาการเกี่ยวกับการ ทักษะการสื่อสารในการต้อนรับนักท่องเที่ยว ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

จากการที่ประชาชนในพื้นที่ได้ร่วมกันพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกโครงสร้างพื้นฐานภายในชุมชนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามานั้น ประชาชนในพื้นที่จะได้รับประโยชน์ร่วมกันนั่นก็คือ การมีรายได้เสริมเพิ่มขึ้นจากการที่กลุ่มนักท่องเที่ยวเข้ามาซื้อสินค้าของชุมชนหรือเข้าใช้บริการบ้านพักโฮมสเตย์ภายในชุมชน เป็นต้น เช่น พ่อค้า แม่ค้า ในชุมชนขายของได้ดี

มีเครือข่าย มีคนรู้จักเพิ่มมากขึ้น ร้านกาแฟเริ่มมีชื่อเสียง นักท่องเที่ยวที่เคยมาซื้อกาแฟแล้วเกิดความพึงพอใจนำไปสู่การสั่งซื้อเมล็ดกาแฟสดจากทางร้านทำให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้น

การร่วมมือกันในการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ การปลูกผลไม้ปลอดสารพิษ ทำให้ประชาชนในพื้นที่มีรายได้จากการทำแบบนี้มากขึ้น เนื่องจากเป็นที่ต้องการของนักท่องเที่ยวและบุคคลโดยส่วนใหญ่ และนักท่องเที่ยวหรือบุคคลที่ซื้อผักหรือผลไม้ปลอดสารพิษไปรับประทานก็ได้ประโยชน์ต่อสุขภาพ และนักท่องเที่ยวก็ได้ซื้อผักผลไม้ที่ปลอดสารพิษ ราคาถูก ส่งผลทำให้ประชาชนในพื้นที่มีรายได้เพิ่มมากขึ้น รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็ได้มีโอกาสวางแผนในการยื่นข้อเสนอในการจัดสรรงบประมาณในการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการปลูกผักผลไม้ปลอดสารพิษแก่ประชาชนในพื้นที่

นอกจากนี้ ยังพบว่า ผลประโยชน์ที่ภาครัฐ (อุทยานฯ) ได้รับความจากการนำกิจกรรมการท่องเที่ยวเข้ามาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาพื้นที่ร่วมกับประชาชนในพื้นที่ ได้แก่ อุทยานฯ ไม่ต้องเสียงบประมาณในการจ้างแรงงานคนมาอนุรักษ์ ฟื้นฟู ฟื้นป่า อุทยานฯ ได้เพื่อนได้เครือข่ายในการประสานงานด้านต่าง ๆ และไม่ต้องจับอาวุธควบคุมกันส่งผลให้เกิด “ความสุขทางใจ” ซึ่งสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่วิชาการจากอุทยานฯ ที่ได้ระบุว่า ผลประโยชน์ที่ได้รับจากการดำเนินงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนคือ “ความสุขใจ” เมื่อเห็นนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวภูมิลำเนาจำนวนมาก ทั้งนี้ ผลประโยชน์จากการที่อุทยานฯ ร่วมมือกับ อบต. เน้นเพิ่มในการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกโครงสร้างพื้นฐานในชุมชนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว เช่น การสร้างห้องน้ำ เป็นต้น ส่งผลให้เกิดความคุ้มค่าในการใช้งบประมาณของทั้งสองหน่วยงาน กล่าวคือ เป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายในงบประมาณของส่วนการบริหารปรับปรุงพื้นที่ทำให้สามารถนำงบประมาณที่เหลือไปใช้ในการพัฒนาในส่วนอื่นได้

ผลประโยชน์ที่ภาคเอกชน (ผู้ก่อตั้งตลาดนัดเด็กคอดอยและผู้สนับสนุนงบประมาณการจัดตั้งตลาดนัดเด็กคอดอย) ได้รับคือ “ความสุขทางใจ” ที่เห็นเด็ก ๆ มีรอยยิ้ม

..ที่ทำอยู่ได้ไม่ได้อะไร เสียเงินด้วยซ้ำ แต่ได้ความสุขทางใจ เพราะเวลามีคนที่เรา รู้จักเข้ามาเที่ยว เราก็ชื่อของฝากรับรองเขาแต่การกระทำของเราสุดท้ายก็มีคนเห็นคุณค่า ได้รับรางวัลเชิดชูเกียรติ แต่ถึงไม่ได้รางวัลก็ทำอยู่ดี แต่อานิสงส์ของการทุ่มเทเพื่อชุมชนด้วยความจริงใจทำให้ได้รับการช่วยเหลือจากผู้ใหญ่ใจดีได้ย้ายกลับไปทำงานบ้านเกิด

(เอส นามสมมติ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 22 มิถุนายน 2564)

จากการร่วมมือกันของกลุ่มประชาชนในพื้นที่ กลุ่มภาครัฐ และกลุ่มภาคเอกชน ในการดำเนินกิจกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนข้างต้น ส่งผลทำให้เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชน นักท่องเที่ยวก็ได้รับผลประโยชน์จากการดำเนินการดังกล่าวเช่นกัน กล่าวคือ การได้องค์ความรู้จากการเข้ามาเรียนรู้วัฒนธรรมวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ (วิถีชีวิตของชาวเขาเผ่าม้ง) การได้รับประทานและซื้อผักหรือผลไม้ปลอดสารพิษมีประโยชน์ต่อสุขภาพ และการได้สัมผัสบรรยากาศที่บริสุทธิ์สวยงามเย็นสบาย

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์จากการดำเนินการที่ได้กล่าวมาข้างต้นจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง แต่ในบางประเด็นในกระบวนการจัดการของการแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์นี้ส่งผลกระทบในด้านลบ เช่น กรณีที่นักท่องเที่ยวได้ทำการจองที่พักภายในชุมชนไว้แต่ไม่สามารถนำสุนัขเข้ามาด้วยได้เนื่องจากเจ้าหน้าที่อุทยานฯ ไม่อนุญาตให้ผ่านเข้าไปในชุมชนทำให้ผู้ที่จองที่พักโฮมสเตย์ภายในชุมชนไว้ทำการยกเลิกการจองและส่งผลให้เจ้าของโฮมสเตย์ขาดรายได้ รวมถึงนักท่องเที่ยวที่จองที่พักไว้เสียเวลาและเสียค่าใช้จ่าย เป็นต้น

4. เกิดองค์ความรู้เชิงวิชาการในการดำเนินงานที่สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่า จากการที่นักวิชาการจากสถาบันการศึกษาได้มีการทำงานวิจัยร่วมกับประชาชนในพื้นที่ ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ในกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ส่งผลทำให้ประชาชนในพื้นที่มีโอกาสได้นำเสนอวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าของชาวเผ่าม้งที่มีในชุมชนต่อนักท่องเที่ยวหรือผู้ที่สนใจก่อให้เกิดการเรียนรู้ของคนรุ่นหลังภายในชุมชนและผู้มาเยือน ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจและนำมาซึ่งการยอมรับและให้เกียรติจากสังคมภายนอก เช่น การแต่งกายด้วยชุดชาวเขาเผ่าม้ง เป็นต้น รวมทั้งประชาชนในพื้นที่ยังเกิดทักษะด้านการพูดและการนำเสนอเพื่อใช้ในการต้อนรับนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ ยังพบว่า ทางสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดพิษณุโลกได้มีส่วนในการอบรมให้ความรู้ด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนแก่ประชาชนในพื้นที่โดยการเชิญตัวแทนกลุ่มประชาชนในพื้นที่เข้ามาร่วมอบรม

ฉะนั้น เมื่อวิเคราะห์การแบ่งปันส่วนผลประโยชน์ตามองค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่า ทุกกลุ่มที่เข้ามาร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีในชุมชน ซึ่งรวมไว้ในรูปแบบของ “กิจกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน” จะได้รับผลประโยชน์ใน 2 ลักษณะที่สำคัญ คือ 1) ผลประโยชน์ที่เป็นวัตถุ (รายได้ สิ่งอำนวยความสะดวก โครงสร้างพื้นฐานในชุมชน) และ 2) ผลประโยชน์ที่ไม่ใช่วัตถุ (เครือข่ายทางสังคม ความสุขทางใจ องค์ความรู้เชิงวิชาการเกี่ยวกับการยกระดับการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทักษะ

การสื่อสารในการต้อนรับนักท่องเที่ยว) ซึ่งในกระบวนการดำเนินงานร่วมกับประชาชนในพื้นที่ จะมีกลุ่มคณะกรรมการชมรมท่องเที่ยวบ้านร่องกลางเป็น “ตัวกลาง” ในการประสานงานต่าง ๆ เป็นหลัก โดยมีกลุ่มภาครัฐ กลุ่มนักท่องเที่ยว และกลุ่มภาคเอกชน คอยให้การสนับสนุนส่งเสริม กิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งนี้ในการบริหารจัดการกิจกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านร่องกลางจะให้ความสำคัญกับประชาชนในพื้นที่ที่เป็นเจ้าของประเพณีหรือพิธีกรรมเป็นสำคัญ โดยอนุญาตให้กลุ่มนักท่องเที่ยวหรือบุคคลภายนอกชุมชนเข้ามาสัมผัสกับทรัพยากรธรรมชาติและ ศึกษารเรียนรู้วัฒนธรรมต่าง ๆ ที่มีในชุมชนได้ ก่อให้เกิดการเรียนรู้ของคนในชุมชนและผู้มาเยือน

โดยสรุป การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกลางภายใต้แนวคิดการจัดการ แบบร่วมมือกันทั้ง 3 มิติ ได้แก่ มิติการแบ่งสรรปันส่วนอำนาจ มิติการแบ่งสรรปันส่วนความ รับผิดชอบ และมิติการแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์ในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกลาง มีความเชื่อมโยงกันทั้ง 3 มิติ กล่าวคือ เมื่อมีการแบ่งสรรปันส่วนอำนาจในการดำเนินงานย่อมมา พร้อมกับภาระหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้ที่เข้ามาดำเนินงานอันนำมาซึ่ง “ผลประโยชน์” (ผลประโยชน์ที่เป็นวัตถุ ได้แก่ รายได้ สิ่งอำนวยความสะดวกโครงสร้างพื้นฐานในชุมชน และ ผลประโยชน์ที่ไม่ใช่วัตถุ ได้แก่ เครือข่ายทางสังคม ความสุขทางใจ องค์ความรู้เชิงวิชาการเกี่ยวกับการ ใช้เทคโนโลยี ทักษะการสื่อสารในการต้อนรับนักท่องเที่ยว เป็นต้น) ของทุกฝ่ายที่เข้ามาบริหารจัดการแบบร่วมมือกันในแต่ละกิจกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกลาง

นอกจากนี้ ข้อค้นพบใหม่จากการศึกษาในประเด็นการจัดการแบบร่วมมือกันใน บริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกลาง พบว่า นอกเหนือจากการจัดการแบบร่วมมือกันทั้ง 3 ส่วน คือ การแบ่งสรรปันส่วนอำนาจ การแบ่งสรรปันส่วนความรับผิดชอบ และการแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์แล้ว ยังพบประเด็นของการแบ่งสรรปันส่วนเทคโนโลยีในบริบท การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกลางด้วย เนื่องมาจากความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยที่มีการนำ นวัตกรรมสมัยใหม่เข้ามาประยุกต์ใช้ในการสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยว รวมทั้งด้วย ปรัชญาการทางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง เช่น การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 เป็นต้น ส่งผลทำให้การใช้เทคโนโลยีมีความจำเป็นและมีส่วนสำคัญในการสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยชุมชนบ้านร่องกลางในปัจจุบันเป็นอย่างมาก ซึ่งผู้วิจัยจะขอเสนอเพิ่มเติมในส่วนที่ 4 ในหัวข้อถัดไป

ส่วนที่ 4 การแบ่งสรรปันส่วนเทคโนโลยีในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า

1. การใช้เทคโนโลยีในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า พบว่ามีการใช้เทคโนโลยีเพื่อใช้ในการส่งเสริมและประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าส่วนใหญ่จะมาจากกลุ่มภาครัฐ กลุ่มภาคเอกชน กลุ่มนักท่องเที่ยวเป็นสำคัญ เนื่องจากกลุ่มประชาชนในพื้นที่และกลุ่มคณะกรรมการชมรมฯ ส่วนใหญ่เป็นคนรุ่นเก่า ประกอบกับยังไม่ได้รับการส่งเสริมองค์ความรู้ด้านการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนเท่าที่ควรจึงทำให้ยังไม่มีองค์ความรู้ในการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า เช่น การสร้างเพจเว็บไซต์ส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ด้วยตนเอง เป็นต้น ทั้งนี้ในภาพรวมการใช้เทคโนโลยีในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าจะประชาสัมพันธ์จากเพจของอุทยานฯ ประกอบกับทางอุทยานฯ มีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้เพื่อการประชาสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพ เช่น มีการใช้โดรนถ่ายรูปแบบสูง โดยได้รับการบริจาคโดรนจากหน่วยงานทหาร เป็นต้น

2. การใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน เนื่องจากกลุ่มประชาชนในพื้นที่และกลุ่มคณะกรรมการชมรมฯ จะเน้นการใช้โทรศัพท์มือถือในการติดต่อระหว่างกันเป็นหลัก ส่วนการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่นำมาใช้ในการบริหารจัดการการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนระหว่างกันส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปแบบแอปพลิเคชันไลน์ (Line)

ฉะนั้น เมื่อวิเคราะห์การแบ่งสรรปันส่วนเทคโนโลยีตามองค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่า ชุมชนบ้านร่องกล้ามีกิจกรรมทางทรัพยากรธรรมชาติและกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นในการที่นำมาสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ด้วยการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมสนับสนุนทุกกิจกรรมดังกล่าว เช่น การเผยแพร่ลงบนสื่อสังคมออนไลน์ การบันทึกเรื่องราวประสบการณ์การท่องเที่ยวภายในชุมชนของกลุ่มนักท่องเที่ยว เป็นต้น โดยมีคณะกรรมการชมรมที่มีภายในชุมชนเป็นตัวกลางหลักในการประสานการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ กับทุกกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยมีอุทยานฯ เป็นผู้ให้การส่งเสริมสนับสนุนดูแลอยู่ห่าง ๆ

อนึ่ง จากการที่การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าประสบกับสถานการณ์การแพร่กระจายของเชื้อไวรัส Covid-19 ที่ผ่านมา ยิ่งเป็นการตอกย้ำให้เห็นชัดว่าการแบ่งสรรปันส่วนเทคโนโลยีมีความสำคัญในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าอย่างยิ่งระหว่างประชาชนในพื้นที่ด้วยตนเอง และ ระหว่างประชาชนในพื้นที่กับกลุ่มอื่นที่เข้ามา

ส่วนเกี่ยวข้องกับทุกกิจกรรมที่เป็นกิจกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนดังที่ได้กล่าวมาทั้งหมด เช่น การสนทนาผ่านวิดีโอ (Video call) ในการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างการสแกนจ่ายเงินค่าที่พักหรือค่าอาหารผ่านแอปพลิเคชันเมื่อเข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชน การใช้แอปพลิเคชันไลน์ในการติดต่อประสานงานระหว่างกันในการประชุมงานวางแผนการดำเนินการกระบวนการการท่องเที่ยวโดยชุมชน การตรวจสอบข้อมูลการได้รับวัคซีน Covid-19 ผ่านแอปพลิเคชันก่อนเข้าไปท่องเที่ยวภายในชุมชน การค้นหาข้อมูลการจองที่พักภายในชุมชนบ้านร่องกล้าผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เป็นต้น จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าว ผู้วิจัยสังเคราะห์ได้ว่า แนวโน้มการแบ่งสรรปันส่วนเทคโนโลยีเพื่อการสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าในอนาคตมีแนวโน้มสูงขึ้น และการแบ่งสรรปันส่วนเทคโนโลยีในบางประเด็นชุมชนยังต้องได้รับการจัดการแบบร่วมมือกันกับหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง เช่น การทำเพจโปรโมทการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประชาชนในพื้นที่เองอาจจะต้องได้รับความร่วมมือจากผู้เชี่ยวชาญจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องมาช่วยเติมเต็มองค์ความรู้และแบ่งสรรฐานข้อมูล (แพลตฟอร์ม) ที่เป็นประโยชน์ต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในการส่งเสริมการแปรรูปพืชเศรษฐกิจที่นำมาสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีในชุมชน เป็นต้น หากกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าได้รับการแบ่งสรรปันส่วนเทคโนโลยีที่เหมาะสมจากหน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยที่เกี่ยวข้องน่าจะเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการยกระดับการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าต่อไปในอนาคตได้ ซึ่งผู้วิจัยจะขอเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกันต่อไป

บทที่ 6

ข้อเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า ภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน

การศึกษากิจการการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ วิเคราะห์เนื้อหา สังเคราะห์ผล และนำมาพัฒนาเป็น ข้อเสนอแนวทางการพัฒนาต่อทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านร่องกล้า โดยการศึกษานี้ได้นำเสนอผลการศึกษาทั้ง 4 ประเด็น ได้แก่ 1) การแบ่งสรรปันส่วนอำนาจ 2) การแบ่งสรรปันส่วนความรับผิดชอบ 3) การแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์ และ 4) การแบ่งสรรปันส่วนเทคโนโลยี เพื่อเป็นข้อเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกันต่อ 5 กลุ่มที่สำคัญ ได้แก่ 1) กลุ่มประชาชนในพื้นที่ 2) กลุ่มคณะกรรมการชมรมท่องเที่ยวบ้านร่องกล้า 3) กลุ่มภาครัฐ 4) กลุ่มภาคเอกชน และ 5) กลุ่มนักท่องเที่ยว รายละเอียดดังนี้

ข้อเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า ภายใต้แนวคิด การจัดการแบบร่วมมือกัน

ประกอบไปด้วยข้อเสนอแนวทางการพัฒนาสำหรับ 5 กลุ่ม ดังนี้

1. ข้อเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน สำหรับกลุ่มประชาชนในพื้นที่ ได้แก่ แม่ค้าในชุมชน พ่อค้าในชุมชน เกษตรกรในชุมชน เจ้าของที่พักโฮมสเตย์ คนขับรถรับ-ส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูมิลมโล ผู้สูงอายุ และเด็กนักเรียนในชุมชน ซึ่งประกอบด้วย แม่ค้าในชุมชน พ่อค้าในชุมชน เกษตรกรในชุมชน เจ้าของที่พักโฮมสเตย์ คนขับรถรับ-ส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูมิลมโล ผู้สูงอายุ และเด็กนักเรียนในชุมชน

2. ข้อเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน สำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยว ได้แก่ นักศึกษาดูงาน นักท่องเที่ยวในรายแก่นักท่องเที่ยวรายใหม่ นักท่องเที่ยวภายในจังหวัดพิษณุโลก และนักท่องเที่ยวนอกเขตจังหวัดพิษณุโลก

3. ข้อเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน สำหรับกลุ่มคณะกรรมการชมรมท่องเที่ยวบ้านร่องกล้า ได้แก่ ประธานชมรมท่องเที่ยวบ้านร่องกล้า และสมาชิกชมรมท่องเที่ยวบ้านร่องกล้า

4. ข้อเสนอแนะทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน สำหรับกลุ่มภาครัฐ ได้แก่ เจ้าหน้าที่อุทยานฯ นักวิชาการ นักวิจัย องค์การบริหารส่วนตำบลเนินเพิ่ม สถาบันการศึกษา โรงพยาบาลตำบล สำนักงานขนส่ง ที่ว่าการอำเภอนครไทย สำนักงานเกษตรจังหวัด สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดพิษณุโลก และศูนย์พัฒนาราษฎรบนพื้นที่สูง

5. ข้อเสนอแนะทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน สำหรับกลุ่มภาคเอกชน ได้แก่ เจ้าของรีสอร์ตในชุมชน ผู้ก่อตั้งตลาดนัดเด็กดอย ผู้ให้ทุนสนับสนุน บริษัทนำเที่ยว นักประชาสัมพันธ์อิสระ นักถ่ายภาพอิสระ เจ้าของเพจท่องเที่ยว และดารานักแสดง

นอกจากข้อเสนอแนะทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน ที่ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ 1) การแบ่งสรรปันส่วนอำนาจ 2) การแบ่งสรรปันส่วนความรับผิดชอบ และ 3) การแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์ ที่ผู้วิจัยได้ทำการสรุปสังเคราะห์สำหรับทั้ง 5 กลุ่ม ดังที่ได้ให้รายละเอียดมาข้างต้นแล้ว จากการศึกษาในครั้งนี้ ยังได้ข้อค้นพบใหม่ในเชิงแนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกันในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ **“การแบ่งสรรปันส่วนเทคโนโลยี”** ในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า โดยพบว่าประชาชนในพื้นที่ได้มีเข้าถึงและนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้สนับสนุนกิจกรรมหรือการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ การใช้แอปพลิเคชันไลน์ (Line) ในการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน การสร้างเพจทางเฟซบุ๊ก (Facebook) เพื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง ๆ ที่สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน แต่ส่วนใหญ่จะเป็นคนรุ่นใหม่ในชุมชนที่มีการใช้เทคโนโลยีดังกล่าว ต่อมาเมื่อชุมชนประสบสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 จึงทำให้เกิดการแนะนำบอกต่อการเข้าถึงการใช้เทคโนโลยีและเกิดการเรียนรู้ในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการสื่อสารระหว่างกันเพิ่มมากขึ้น โดยนำมาใช้ในชีวิตประจำวันด้วย เช่น การใช้แอปพลิเคชันของทางธนาคารในการโอนเงิน การใช้เทคโนโลยีในการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกันด้วยการสนทนาผ่านวิดีโอ (Video call) และการติดต่อสนทนาแบบเห็นหน้ากัน (facetime) เป็นต้น

ดังนั้น ข้อเสนอแนะทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกันที่ครอบคลุมทั้ง 4 มิติ คือ การแบ่งสรรปันส่วนอำนาจ การแบ่งสรรปันส่วนความรับผิดชอบ การแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์ และการแบ่งสรรปันส่วนเทคโนโลยี สำหรับทั้ง 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มประชาชนในพื้นที่ กลุ่มนักท่องเที่ยว กลุ่มคณะกรรมการชมรมท่องเที่ยวบ้านร่องกล้า กลุ่มภาครัฐ และกลุ่มภาคเอกชน สามารถสรุปได้ดังตาราง 11

ตาราง 11 แสดงข้อเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน สำหรับทั้ง 5 กลุ่ม

การจัดการแบบร่วมมือกัน	กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	ข้อเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า
1.การแบ่งสรรปันส่วนอำนาจ	กลุ่มประชาชนในพื้นที่	<ul style="list-style-type: none"> - พ่อค้า แม่ค้า ผู้ประกอบกิจการบ้านพักโฮมสเตย์ภายในชุมชน ควรมีการแจ้งกฎระเบียบของชุมชนให้นักท่องเที่ยวทราบก่อนเข้ามาพัก - ประชาชนในพื้นที่ ควรมีการบังคับใช้กฎระเบียบของชุมชนอย่างเคร่งครัดเมื่อมีผู้ฝ่าฝืน - ไม่อนุญาตให้ผู้ที่ไม่ได้รับวัคซีนป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส covid-19 เข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชนอย่างเคร่งครัด - ประชาชนในพื้นที่ที่สามารถเป็นผู้อนุญาตในการให้บุคคลภายนอกเข้ามาศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมภายในชุมชนของตน
	กลุ่มคณะกรรมการชมรมท่องเที่ยวฯ	<ul style="list-style-type: none"> - คณะกรรมการชมรมฯ ควรมีการบังคับใช้บทลงโทษในกรณีที่มีผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบของชุมชนอย่างเคร่งครัด - คณะกรรมการชมรมฯ ควรมีการตรวจสอบการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและการนำวัฒนธรรมที่มีในชุมชนมาประยุกต์ใช้ในทางที่เหมาะสม - คณะกรรมการชมรมฯ สามารถเป็นผู้กลั่นกรองตรวจสอบบุคคลภายนอกที่เข้ามาศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมภายในชุมชน - ไม่อนุญาตให้ผู้ที่ไม่ได้รับวัคซีนป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส covid-19 เข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชนอย่างเคร่งครัด

ตาราง 11 (ต่อ)

การจัดการแบบ ร่วมมือกัน	กลุ่มผู้ให้ ข้อมูล	ข้อเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยว โดยชุมชนบ้านร่องกล้า
	กลุ่มภาครัฐ	<ul style="list-style-type: none"> - อุทยานฯ ควรบังคับใช้ระเบียบให้เป็นไปตามมาตรฐานเดียวกัน เช่น การตรวจสอบการผ่านเข้า-ออก อุทยานฯ ในกรณีนักท่องเที่ยวนำสัตว์เลี้ยง (สุนัข) มาด้วย เป็นต้น - อุทยานฯ ควรบังคับใช้บทลงโทษด้วยการเสียค่าปรับให้เหมือนกันในกรณีที่นักท่องเที่ยวนำสัตว์เลี้ยงมาให้เป็นมาตรฐานเดียวกันทั้ง 3 ผัง (พิษณุโลก เพชรบูรณ์ และเลย) - อุทยานฯ ควรมีการตรวจสอบการได้รับวัคซีน covid-19 และไม่อนุญาตให้ผู้ที่ไม่ได้รับวัคซีนป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส covid-19 เข้าไปท่องเที่ยวอย่างเคร่งครัด
	กลุ่ม ภาคเอกชน	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้ให้งบประมาณจากภายนอกเพื่อใช้ในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้สิทธิชุมชนในการออกกฎระเบียบในการบริหารจัดการงบประมาณที่มอบให้
	กลุ่ม นักท่องเที่ยว	<ul style="list-style-type: none"> - นักท่องเที่ยวควรปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ชุมชนกำหนดไว้อย่างเคร่งครัดเมื่อเข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชน - นักท่องเที่ยวควรเข้าใจและยอมรับกฎระเบียบข้อบังคับ เช่น การถูกตักเตือน หรือการชำระค่าปรับในกรณีที่ฝ่าฝืนกฎระเบียบของชุมชน

ตาราง 11 (ต่อ)

การจัดการแบบ ร่วมมือกัน	กลุ่มผู้ให้ ข้อมูล	ข้อเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยว โดยชุมชนบ้านร่องกล้า
2.การแบ่งสรรปันส่วน ความรับผิดชอบ	กลุ่มประชาชน ในพื้นที่	<ul style="list-style-type: none"> - ประชาชนในพื้นที่ควรมีการเรียนรู้เพิ่มเติมร่วมกันในวิธีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง - ประชาชนผู้ปลูกกะหล่ำควรมีการค้นคว้าหาเทคนิคการปลูกกะหล่ำแบบใหม่ด้วยตนเอง - ประชาชนในพื้นที่ควรร่วมกันนำเสนอแนวทางการพัฒนาและดูแลตลาดนัดเด็กดอยต่อคณะกรรมการชมรมฯ - ประชาชนในพื้นที่ควรช่วยกันรักษาความสะอาดด้านขยะ และการจัดระเบียบการจอดรถภายในชุมชนร่วมกัน - ประชาชนในพื้นที่ควรร่วมกันดูแลป้องกันการเกิดไฟป่า และร่วมกันฟื้นฟูพื้นที่ป่าหลังจากไฟป่าสงบ - ประชาชนในพื้นที่ควรร่วมกันพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชนให้มีชีวิตชีวาตลอดเวลา เช่น การร่วมกันพัฒนาสวนดอกไม้บริเวณจุดชมวิวกายในชุมชน เป็นต้น - ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส covid-19 ประชาชนในพื้นที่ควรเรียนรู้การป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อ การเว้นระยะห่างทางสังคม และเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารเพื่อสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม

ตาราง 11 (ต่อ)

การจัดการแบบ ร่วมมือกัน	กลุ่มผู้ให้ ข้อมูล	ข้อเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยว โดยชุมชนบ้านร่องกล้า
		<ul style="list-style-type: none"> - ประชาชนในพื้นที่ร่วมกันรวบรวมอุปกรณ์การทำมาหากินสมัยก่อนเพื่ออนุรักษ์ไว้ในพิพิธภัณฑ์ของชุมชนในอนาคต
	<p>กลุ่ม คณะกรรมการ ชมรมท่องเที่ยว ฯ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - คณะกรรมการชมรมฯ ควรมีการประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อมาส่งเสริมทักษะด้านอาชีพ เช่น เทคนิคการปลูกกะหล่ำแบบใหม่ เทคนิคการถนอมอาหาร เทคนิคการสื่อสาร และเทคนิคการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยให้กับประชาชนในพื้นที่ - คณะกรรมการชมรมฯ ร่วมรับฟังข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาและดูแลตลาดนัดเด็กดอยจากประชาชนในพื้นที่เพื่อวางแผนพัฒนาร่วมกันต่อไป - คณะกรรมการชมรมฯ ควรช่วยกันรักษาความสะอาดภายในชุมชนร่วมกัน และควรมีกำหนดบตลงโทษหากมีการทิ้งขยะไม่ตรงจุดที่กำหนด - คณะกรรมการชมรมฯ ควรร่วมกันดูแลป้องกันการเกิดไฟป่า และร่วมกันฟื้นฟูผืนป่าหลังจากไฟป่าสงบ พร้อมทั้งวางแผนการป้องกันและควบคุมไฟป่า - คณะกรรมการชมรมฯ ร่วมกันหาแนวทางพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชนให้มีชีวิตชีวาตลอดเวลา เช่น การพัฒนาสวนดอกไม้บริเวณจุดชมวิวภายในชุมชน เป็นต้น

ตาราง 11 (ต่อ)

การจัดการแบบ ร่วมมือกัน	กลุ่มผู้ให้ ข้อมูล	ข้อเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยว โดยชุมชนบ้านร่องกล้า
		<ul style="list-style-type: none"> - ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส covid-19 คณะกรรมการชมรมฯ ควรเรียนรู้ การป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อ การเว้นระยะห่างทางสังคม การติดตามคำสั่งการเข้า-ออกพื้นที่ และเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารเพื่อสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม - คณะกรรมการชมรมฯ ควรร่วมกันดำเนินการเสนอขอของบประมาณในการสร้างพิพิธภัณฑ์ชุมชนเพื่อรวบรวมอุปกรณ์การทำมาหากินสมัยก่อนเพื่ออนุรักษ์ไว้ให้คนรุ่นหลังและนักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้
	กลุ่มภาครัฐ	<ul style="list-style-type: none"> - เกษตรอำเภอรุ่นใหม่ควรเข้ามาส่งเสริมหรือให้องค์ความรู้เกี่ยวกับการถนอมลูกพลับและสตอเบอรี่ - หน่วยงานภาครัฐที่มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวข้องกับประเด็น “การปลูกกะหล่ำแบบใหม่” ควรมีการแนะนำหรือส่งเสริมเทคนิคการปลูกกะหล่ำแบบใหม่ให้กลุ่มประชาชนในพื้นที่ - เจ้าหน้าที่อุทยานฯ ร่วมรับฟังข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาและดูแลตลาดนัดเด็กดอยจากประชาชนในพื้นที่และคณะกรรมการชมรมฯ เพื่อกำหนดในแผนพัฒนาพื้นที่ร่วมกันต่อไป - อุทยานฯ ควรมีการวางแผนและปรับกลยุทธ์ในการแก้ไขปัญหาขะร่วมกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องและกลุ่มประชาชนในพื้นที่อยู่เสมอ

ตาราง 11 (ต่อ)

การจัดการแบบ ร่วมมือกัน	กลุ่มผู้ให้ ข้อมูล	ข้อเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยว โดยชุมชนบ้านร่องกล้า
		<ul style="list-style-type: none"> - อุทยานฯ ควรร่วมกันดูแลป้องกันการเกิดไฟป่า และร่วมกันฟื้นฟูผืนป่าหลังจากไฟป่าสงบ พร้อมทั้งวางแผนการป้องกันและควบคุมไฟป่า รวมถึงให้ความรู้เกี่ยวกับบทลงโทษทางกฎหมาย - อุทยานฯ และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาพื้นที่ชุมชนบ้านร่องกล้าควรวางแผนร่วมกันในการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชนให้มีชีวิตชีวาตลอดเวลา เช่น การสนับสนุนพันธุ์ดอกไม้เมืองหนาวเพื่อให้ประชาชนนำไปปลูกในสวนดอกไม้บริเวณจุดชมวิวกายในชุมชน เป็นต้น - นักวิชาการ นักวิจัย ผู้เชี่ยวชาญ ควรมีการเติมเต็มองค์ความรู้ด้านการใช้เทคโนโลยีในการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้แก่ประชาชนในพื้นที่ - ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส covid-19 ภาครัฐควรส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อ การเว้นระยะห่างทางสังคม การติดตามคำสั่ง การควบคุมสถานการณ์การแพร่ระบาดในระดับนโยบาย และเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารเพื่อสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม

ตาราง 11 (ต่อ)

การจัดการแบบ ร่วมมือกัน	กลุ่มผู้ให้ ข้อมูล	ข้อเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยว โดยชุมชนบ้านร่องกล้า
		<ul style="list-style-type: none"> - อุทยานฯ นักวิชาการ ควรให้ความรู้ในกระบวนการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์หรือแนะนำขั้นตอนดำเนินการเสนอของบประมาณในการสร้างพิพิธภัณฑ์ชุมชนเพื่อรวบรวมอุปกรณ์การทำการหากินสมัยก่อนเพื่ออนุรักษ์ไว้ให้คนรุ่นหลังและนักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้ - ให้การส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ในชุมชนเพื่อให้นักท่องเที่ยวมีกิจกรรมทำเพิ่มขึ้น และวางแนวทางการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีชีวิตชาวเมืองที่เกี่ยวข้องกับประเพณีต่าง ๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาได้ศึกษาเรียนรู้ - เสริมสร้างความรู้สึกรักในความเป็นเจ้าของพื้นที่ให้แก่ประชาชนในพื้นที่ เพื่อก่อให้เกิดการตระหนักถึงความสำคัญในการอนุรักษ์พื้นที่ร่วมกัน - ขยายความร่วมมือการพัฒนาการท่องเที่ยวบริเวณรอบเขตอุทยาน - อุทยานฯ ส่งเสริมการปลูกต้นชากระจายประเทศญี่ปุ่นมาให้ประชาชนในพื้นที่ปลูก - การสร้างความเข้าใจในการพัฒนาพื้นที่ร่วมกันกับประชาชนในพื้นที่
	<p>กลุ่ม ภาคเอกชน</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ส่งเสริมกิจกรรมตลาดนัดเด็กดอยด้วยการอุดหนุนสินค้าจากตลาดนัดเด็กดอย - บริษัทนำเที่ยวที่เข้ามาในชุมชน ควรมีการแนะนำจุดในการทิ้งขยะสำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยว

ตาราง 11 (ต่อ)

การจัดการแบบ ร่วมมือกัน	กลุ่มผู้ให้ ข้อมูล	ข้อเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยว โดยชุมชนบ้านร่องกล้า
		<ul style="list-style-type: none"> - ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส covid-19 ภาคเอกชนที่จะเข้าไปในชุมชนควรเรียนรู้การป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อ การเว้นระยะห่างทางสังคม การติดตามคำสั่ง การเข้า-ออกพื้นที่ และเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารเพื่อสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม
	<p>กลุ่ม นักท่องเที่ยว</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ส่งเสริมกิจกรรมตลาดนัดเด็กดอยด้วยการอุดหนุนสินค้าจากตลาดนัดเด็กดอย - นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนควรช่วยกันรักษาความสะอาดภายในชุมชนร่วมกัน เช่น การทิ้งขยะในจุดที่กำหนด เป็นต้น - นักท่องเที่ยวเมื่อเข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชนไม่ควรทิ้งก้นบุหรี่หรือก่อไฟหรือกระทำการอันใดอันเป็นเหตุให้เกิดเปลวไฟป่าที่ส่งผลให้เกิดไฟป่า - ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส covid-19 นักท่องเที่ยวควรเรียนรู้การป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อ การเว้นระยะห่างทางสังคม การติดตามคำสั่ง การเข้า-ออกพื้นที่ และเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารเพื่อสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม - นักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชนให้ควรเคารพวัฒนธรรมและความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชุมชน

ตาราง 11 (ต่อ)

การจัดการแบบ ร่วมมือกัน	กลุ่มผู้ให้ ข้อมูล	ข้อเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยว โดยชุมชนบ้านร่องกล้า
3.การแบ่งสรรปันส่วน ผลประโยชน์	กลุ่มประชาชน ในพื้นที่	<p>- ผู้ประกอบกิจการบ้านพักโฮมสเตย์ภายในชุมชนควรมีการนำเสนอประเด็นที่เป็นปัญหาอันนำมาซึ่งการสูญเสียรายได้ต่ออุทยานฯ เช่น กรณีที่นักท่องเที่ยวได้ทำการจองที่พักภายในชุมชนไว้แต่นำสุนัขมาด้วยทำให้เจ้าหน้าที่อุทยานฯ ไม่อนุญาตให้เข้าไปยังชุมชนส่งผลทำให้เจ้าของโฮมสเตย์ขาดรายได้ และนักท่องเที่ยวที่จองที่พักไว้เสียเวลาและเสียค่าใช้จ่าย รวมทั้งนำเสนอประเด็นที่เป็นปัญหาอันนำมาซึ่งการสูญเสียอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชน</p> <p>- ประชาชนในพื้นที่ควรมีการยกระดับการพัฒนาอาชีพใหม่ในชุมชน เช่น การคิดค้นสูตรขนมปังแบบใหม่ การขยายการทำป่าท่องเที่ยวสเปนภายในชุมชนให้แก่ผู้ที่สนใจ การปลูกพืชผักปลอดสารพิษ เป็นต้น</p>
	กลุ่ม คณะกรรมการ ชมรมท่องเที่ยวฯ	<p>- คณะกรรมการชมรมฯ ควรสนับสนุนส่งเสริมการยกระดับการพัฒนาอาชีพใหม่ในชุมชน เช่น การแปรรูปลูกพลับและสตอเบอรี่ การคิดค้นสูตรขนมปังแบบใหม่ การขยายการทำป่าท่องเที่ยวสเปนภายในชุมชนให้แก่ผู้ที่สนใจ การปลูกพืชผักปลอดสารพิษ เป็นต้น</p>

ตาราง 11 (ต่อ)

การจัดการแบบ ร่วมมือกัน	กลุ่มผู้ให้ ข้อมูล	ข้อเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยว โดยชุมชนบ้านร่องกล้า
	กลุ่มภาครัฐ	<ul style="list-style-type: none"> - อุทยานฯ ควรมีการวางแผนร่วมกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อหาแนวทางในการยกระดับการพัฒนาสนับสนุนส่งเสริมอาชีพใหม่ในชุมชน เช่น การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรมาเป็นสินค้าสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน การส่งเสริมงานหัตถกรรมหรืองานศิลปะจากวัฒนธรรมของชนเผ่าม้ง เป็นต้น - อุทยานฯ ควรมีแนะนำนักท่องเที่ยวเข้าพักโฮมสเตย์ภายในชุมชนเพื่อเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชน
	กลุ่มภาคเอกชน	<ul style="list-style-type: none"> - บริษัทนำเที่ยวควรมีการแนะนำนักท่องเที่ยวให้เข้ามาพักที่พักรโฮมสเตย์ภายในชุมชนเพื่อเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชน
	กลุ่มนักท่องเที่ยว	<ul style="list-style-type: none"> - นักท่องเที่ยว ควรอุดหนุนผลิตภัณฑ์และธุรกิจภายในชุมชนเพื่อเป็นการกระจายรายได้ สร้างงาน สร้างอาชีพ เช่น ขนมปังแบบใหม่ ปาท่องโก๋สเปง ปลาพิซผักปลอดสารพิษ เป็นต้น
4.ด้านแบ่งสรรปันส่วนเทคโนโลยี	กลุ่มประชาชนในพื้นที่	<ul style="list-style-type: none"> - ประชาชนในพื้นที่ควรมีการเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีที่จำเป็นสำหรับสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอยู่เสมอ - ประชาชนในพื้นที่ที่ดูแลเพจประชาสัมพันธ์กิจกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าควรมีการปรับปรุงข้อมูลให้เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ

ตาราง 11 (ต่อ)

การจัดการแบบ ร่วมมือกัน	กลุ่มผู้ให้ ข้อมูล	ข้อเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยว โดยชุมชนบ้านร่องกล้า
		<ul style="list-style-type: none"> - ประชาชนในพื้นที่ที่เป็นเจ้าของบ้านพักโฮมสเตย์ควรมีการปรับปรุงข้อมูลการเข้าพัก อัตราค่าบริการ ให้เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ เช่น ในกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงลงในเพจหรือสื่อสังคมออนไลน์ - แม่ค้าในชุมชน พ่อค้าในชุมชน เกษตรกรในชุมชน เจ้าของที่พักโฮมสเตย์ ควรมีการเรียนรู้ และปรับเปลี่ยนรูปแบบการชำระเงินในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 เช่น การโอนเงินผ่านแอปพลิเคชัน การสแกนจ่ายผ่าน QR CODE เป็นต้น - ประชาชนในพื้นที่ ควรมีการนำเสนอกฎระเบียบของชุมชนไว้ในเพจ “ชมรมคนรักบ้านร่องกล้า-ภูมิลโ” ต่อคณะกรรมการชมรมฯ - ประชาชนในพื้นที่ ควรมีการฝึกทักษะการใช้เทคโนโลยีในการวางระบบจัดการจองที่พัก หรือระบบการจองที่จอดรถผ่านระบบออนไลน์ ด้วยแอปพลิเคชันหรือแพลตฟอร์ม - ประชาชนในพื้นที่ ควรมีการเรียนรู้ในการเพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์และการขายผลิตภัณฑ์ภายในชุมชนผ่านระบบออนไลน์ให้มากขึ้น เช่น การประชาสัมพันธ์และการขายขนมปังแบบใหม่ ปาท่องโก๋สเปน และพืชผักปลอดสารพิษ ผ่านเฟซบุ๊ก ผ่านเพจ ผ่านแอปพลิเคชันไลน์ เป็นต้น

ตาราง 11 (ต่อ)

การจัดการแบบ ร่วมมือกัน	กลุ่มผู้ให้ ข้อมูล	ข้อเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยว โดยชุมชนบ้านร่องกล้า
		<ul style="list-style-type: none"> - ประชาชนในพื้นที่ควรเรียนรู้วิธีการป้องกันการเกิดไฟฟ้าผ่านสื่อออนไลน์ต่าง ๆ - ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส covid-19 ประชาชนในพื้นที่ควรมีการเผยแพร่แจ้งข่าวประชาสัมพันธ์การปิด-เปิด แหล่งท่องเที่ยวผ่านเทคโนโลยี เช่น เฟซบุ๊ก เพจ เป็นต้น
	<p>กลุ่ม คณะกรรมการ ชมรมท่องเที่ยวฯ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - คณะกรรมการชมรมฯ ควรไปศึกษาดูงานการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการกิจกรรมท่องเที่ยวโดยชุมชนจากพื้นที่อื่นแล้วนำมาปรับใช้ในชุมชนบ้านร่องกล้า - คณะกรรมการชมรมฯ ที่ดูแลเพจประชาสัมพันธ์กิจกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าควรมีการปรับปรุงข้อมูลให้เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ - คณะกรรมการชมรมฯ ควรมีการให้รายละเอียดของกฎระเบียบการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าในเพจประชาสัมพันธ์หรือสื่อสังคมออนไลน์ - คณะกรรมการชมรมฯ ควรมีการระบุกฎระเบียบของชุมชนไว้ในเพจ “ชมรมคนรักบ้านร่องกล้า-ภูลมโล” - คณะกรรมการชมรมฯ ควรมีการไปศึกษาดูงานด้านการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการจัดการขยะในชุมชนอื่นที่ประสบความสำเร็จ

ตาราง 11 (ต่อ)

การจัดการแบบ ร่วมมือกัน	กลุ่มผู้ให้ ข้อมูล	ข้อเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยว โดยชุมชนบ้านร่องกล้า
		<ul style="list-style-type: none"> - คณะกรรมการชมรมฯ ควรมีการฝึกทักษะด้านใช้เทคโนโลยีในการวางระบบจัดการของที่พักหรือระบบการจองที่จองรถผ่านระบบออนไลน์ด้วยแอปพลิเคชันหรือแพลตฟอร์ม - คณะกรรมการชมรมฯ ควรมีการอัปเดตของมูลสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ภายในชุมชนลงเพจอยู่เสมอ เช่น การขายขนมปังแบบใหม่ ปาท่องโก๋สเปน และพืชผักปลอดสารพิษ ลงเพจชมรมคนรักบ้านร่องกล้า- ภูกลมไฉ เป็นต้น - เรียนรู้วิธีการป้องกันการเกิดไฟป่าผ่านสื่อออนไลน์ต่าง ๆ - ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส covid-19 คณะกรรมการชมรมฯ ควรนำเสนอหรือการแจ้งข่าวประชาสัมพันธ์การปิด-เปิด แหล่งท่องเที่ยวผ่านเทคโนโลยี เช่น เฟซบุ๊ก เพจ เป็นต้น
	กลุ่มภาครัฐ	<ul style="list-style-type: none"> - นักวิชาการที่มีความรู้ด้านการทำเพจประชาสัมพันธ์ที่ปักโฮมสเตย์ควรรมาอบรมให้เสริมสร้างทักษะการทำเพจให้กับเจ้าของบ้านพักโฮมสเตย์ในชุมชน - ผู้เชี่ยวชาญด้านการใช้แอปพลิเคชันควรมีการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่มีความจำเป็นในการสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน - เจ้าหน้าที่อุทยานฯ ที่ดูแลเพจประชาสัมพันธ์กิจกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าควรมีการปรับปรุงข้อมูลให้เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ

ตาราง 11 (ต่อ)

การจัดการแบบ ร่วมมือกัน	กลุ่มผู้ให้ ข้อมูล	ข้อเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยว โดยชุมชนบ้านร่องกล้า
		<ul style="list-style-type: none"> - เจ้าหน้าที่อุทยานฯ ควรมีการระบุกฎระเบียบของชุมชนไว้ในเพจ/เว็บไซต์ประชาสัมพันธ์ของทางอุทยานฯ ด้วย - เจ้าหน้าที่อุทยานฯ ควรมีการให้รายละเอียดของกฎระเบียบการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าในเพจประชาสัมพันธ์หรือสื่อสังคมออนไลน์ ของทางอุทยานฯ - นักวิชาการ นักวิจัย ควรมีการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติที่โดดเด่นภายในชุมชนหรือวัฒนธรรมภายในชุมชนที่สนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้ในรูปแบบสื่ออิเล็กทรอนิกส์ - หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการนำเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ในการปลูกกะหล่ำแบบใหม่ - นักวิชาการ หรือนักวิจัย ที่มีความเชี่ยวชาญด้านการใช้เทคโนโลยีในการกำจัดขยะ ควรเข้ามาเติมเต็มองค์ความรู้ด้านการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการกำจัดขยะ - ผู้เชี่ยวชาญด้านการใช้เทคโนโลยีในการวางระบบจัดการของที่ปัก หรือระบบการจองที่จอดรถผ่านระบบออนไลน์ ให้การส่งเสริมสนับสนุนด้านแอปพลิเคชันหรือแพลตฟอร์ม

ตาราง 11 (ต่อ)

การจัดการแบบ ร่วมมือกัน	กลุ่มผู้ให้ ข้อมูล	ข้อเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยว โดยชุมชนบ้านร่องกล้า
		<ul style="list-style-type: none"> - นักวิชาการ หรือนักวิจัย จากหน่วยงานภาครัฐที่มีความเชี่ยวชาญในการเสริมสร้างทักษะการนำเสนอสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ภายในชุมชนใหม่ ๆ ให้กับประชาชนในพื้นที่ เช่น การขายขนมปังแบบใหม่ ปาท่องโก๋สเปน และพืชผักปลอดสารพิษ ผ่านเทคโนโลยีที่ทันสมัย (แพลตฟอร์มทางเว็บไซต์หรือ แอปพลิเคชัน) - นำเสนอข้อควรปฏิบัติไม่ให้เกิดไฟฟ้าผ่านเว็บไซต์ของอุทยานฯ - ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส covid-19 อุทยานฯ ควรนำเสนอหรือการแจ้งข่าวประชาสัมพันธ์การปิด-เปิด แหล่งท่องเที่ยวผ่านเทคโนโลยี เช่น เฟซบุ๊ก เพจ เป็นต้น
	<p>กลุ่ม ภาคเอกชน</p>	<ul style="list-style-type: none"> - สื่อประชาสัมพันธ์ภายนอก ควรมีการช่วยประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า - ช่างภาพอิสระ สื่อประชาสัมพันธ์อิสระ ที่ดูแลเพจประชาสัมพันธ์กิจกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าควรมีการปรับปรุงข้อมูลให้เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ - เจ้าของบริษัทควรมีการอัปเดตข้อมูลการเข้าพัก อัตราค่าบริการ ในกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงลงในเพจหรือสื่อสังคมออนไลน์

ตาราง 11 (ต่อ)

การจัดการแบบ ร่วมมือกัน	กลุ่มผู้ให้ ข้อมูล	ข้อเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยว โดยชุมชนบ้านร่องกล้า
		<ul style="list-style-type: none"> - เจ้าของรีสอร์ททควรมีการเรียนรู้และปรับเปลี่ยนรูปแบบการชำระเงินในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 เช่น การโอนเงินผ่านแอปพลิเคชัน การสแกนจ่ายผ่าน QR CODE เป็นต้น - บุคคลภายนอกที่จะเข้าไปในชุมชนควรทำการศึกษาสอบถามกฎระเบียบของชุมชนก่อนเข้าชุมชนด้วยการโทรศัพท์ สอบถามผ่านเพจ/เว็บไซต์ เฟซบุ๊ก หรือแอปพลิเคชันไลน์ - บริษัทเอกชนที่มีแนวปฏิบัติด้าน “กิจกรรมเพื่อสังคม” (Corporate Social Responsibility: CSR) ควรมีการสนับสนุนเทคโนโลยีในการกำจัดขยะภายในชุมชน สนับสนุนแพลตฟอร์มในการจองที่พัก ตรวจสอบที่จอดรถ หรือช่องทางการเผยแพร่สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ที่มีภายในชุมชน เช่น การขายขนมปังแบบใหม่ ปาท่องโก๋สเปน และพืชผักปลอดสารพิษ เป็นต้น - เรียนรู้วิธีการป้องกันการเกิดไฟป่าผ่านสื่อออนไลน์ต่าง ๆ พร้อมทั้งศึกษาบทลงโทษทางกฎหมายหากเป็นต้นเหตุให้เกิดไฟป่า - ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส covid-19 กลุ่มภาคเอกชนที่จะเข้ามาท่องเที่ยวควรติดตามการแจ้งข่าวประชาสัมพันธ์การปิด-เปิด แหล่งท่องเที่ยวผ่านเทคโนโลยี เช่น เฟซบุ๊ก เพจ เป็นต้น

ตาราง 11 (ต่อ)

การจัดการแบบ ร่วมมือกัน	กลุ่มผู้ให้ ข้อมูล	ข้อเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยว โดยชุมชนบ้านร่องกล้า
	กลุ่ม นักท่องเที่ยว	<ul style="list-style-type: none"> - เรียนรู้วิธีการป้องกันการเกิดไฟป่าผ่านสื่อออนไลน์ต่าง ๆ - ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส covid-19 ประชาชนในพื้นที่ควรมีการเผยแพร่แจ้งข่าวประชาสัมพันธ์การปิด-เปิด แหล่งท่องเที่ยวผ่านเทคโนโลยี เช่น เฟซบุ๊ก เพจ เป็นต้น - นักท่องเที่ยวสามารถช่วยประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าได้ด้วยการแชร์ภาพหรือประสบการณ์ในการมาท่องเที่ยวภายในบ้านร่องกล้าลงสื่อสังคมออนไลน์ - นักท่องเที่ยวควรศึกษากฎระเบียบก่อนเข้าไปท่องเที่ยวภายในชุมชน เช่น สอบถามผ่านทางโทรศัพท์ ผ่านเฟซบุ๊ก ผ่านเพจ/เว็บไซต์ หรือผ่านทางแอปพลิเคชันไลน์ เป็นต้น - นักท่องเที่ยวนำเสนอหรือแนะนำเทคโนโลยีเพื่อการแก้ไขปัญหาขยะแก่ประชาชนในพื้นที่ - นักท่องเที่ยว ควรมีการตรวจสอบที่พักหรือที่จอดรถผ่านระบบออนไลน์ ด้วยแอปพลิเคชันหรือแพลตฟอร์ม - นักท่องเที่ยวที่เคยอุดหนุนสินค้าภายในชุมชนช่วยเผยแพร่ประชาสัมพันธ์หรือรีวิวผ่านเทคโนโลยี เช่น รีวิวขนมปังแบบใหม่ ปาท่องโก๋ สเปน และพืชผักปลอดสารพิษ ผ่านเฟซบุ๊ก ผ่านเพจ ผ่านแอปพลิเคชันไลน์ ของตนเอง เป็นต้น

ตาราง 11 (ต่อ)

การจัดการแบบ ร่วมมือกัน	กลุ่มผู้ให้ ข้อมูล	ข้อเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยว โดยชุมชนบ้านร่องกล้า
		<ul style="list-style-type: none"> - เรียนรู้วิธีการป้องกันการเกิดไฟป่าผ่านสื่อออนไลน์ต่าง ๆ พร้อมทั้งศึกษาบทลงโทษทางกฎหมายหากเป็นต้นเหตุให้เกิดไฟป่า - ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส covid-19 นักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาท่องเที่ยวควรติดตามการแจ้งข่าวประชาสัมพันธ์การปิด-เปิดแหล่งท่องเที่ยวผ่านเทคโนโลยี เช่น เฟซบุ๊ก เพจ เป็นต้น

ที่มา: ผู้วิจัย

จากตาราง 11 ข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์ข้อสรุปข้อเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกันจะเกี่ยวข้องครอบคลุมกับด้านเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม เป็นสำคัญ ซึ่งสามารถสรุปตามกรอบแนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกันได้ 4 ประเด็น คือ

1. ประเด็นเรื่องของการบังคับใช้กฎระเบียบของชุมชน พอสังเขป ดังนี้
  - 1.1 ประชาชนในพื้นที่ ควรมีการแจ้งกฎระเบียบของชุมชนให้นักท่องเที่ยวทราบโดยละเอียด เพื่อการบังคับใช้กฎระเบียบอย่างเคร่งครัด
  - 1.2 คณะกรรมการชมรมฯ ควรมีการบังคับใช้บทลงโทษในกรณีที่มีผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบของชุมชนอย่างเคร่งครัด
  - 1.3 อุทยานฯ ควรบังคับใช้กฎระเบียบให้เป็นไปตามมาตรฐานเดียวกัน
  - 1.4 นักท่องเที่ยวควรเข้าใจและยอมรับกฎระเบียบข้อบังคับของชุมชน
2. ประเด็นเรื่องของการสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน พอสังเขป ดังนี้
  - 2.1 ประชาชนในพื้นที่ควรมีการเรียนรู้เพิ่มเติมร่วมกันในวิธีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง

2.2 คณะกรรมการชมรมฯ ควรมีการประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อมาช่วยส่งเสริมทักษะด้านการอาชีพ ด้านการถนอมอาหาร ด้านการสื่อสาร และด้านการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยภายในชุมชน เพื่อนำมาเป็นปัจจัยสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

2.3 อุทยานฯ ควรมีการวางแผนและปรับปรุงกลยุทธ์ในการแก้ไขปัญหา อุปสรรคข้อจำกัด ภายในชุมชนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องและกลุ่มประชาชนในพื้นที่อยู่เสมอ

2.4 บริษัทนำเที่ยวที่เข้ามาในชุมชนควรมีการแนะนำจุดในการตั้งชยะสำหรับนักท่องเที่ยว

2.5 นักท่องเที่ยวควรมีการส่งเสริมกิจกรรมตลาดนัดเด็กคอดอยด้วยการอุดหนุนสินค้าจากตลาดนัดเด็กคอดอย

3. ประเด็นเรื่องของการกระจายผลประโยชน์ พอสังเขป ดังนี้

3.1 ประชาชนในพื้นที่ควรมีการนำเสนอประเด็นที่เป็นปัญหาอันนำมาซึ่งการสูญเสียรายได้หรือสูญเสียอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนต่ออุทยานฯ

3.2 คณะกรรมการชมรมฯ ควรสนับสนุนส่งเสริมการยกระดับการพัฒนาอาชีพใหม่ในชุมชน เช่น การส่งเสริมการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เป็นต้น

3.3 อุทยานฯ ควรมีแนะนำนักท่องเที่ยวเข้าพักโฮมสเตย์ภายในชุมชนเพื่อเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชน

3.4 บริษัทนำเที่ยวควรมีการแนะนำนักท่องเที่ยวให้เข้ามาพักที่พักรโฮมสเตย์ภายในชุมชนเพื่อเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชน

3.5 นักท่องเที่ยวควรมีการส่งเสริมกิจกรรมตลาดนัดเด็กคอดอยด้วยการอุดหนุนสินค้าจากตลาดนัดเด็กคอดอย

4. ประเด็นเรื่องของการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ พอสังเขป ดังนี้

4.1 ประชาชนในพื้นที่ ควรมีการฝึกทักษะการใช้เทคโนโลยีในการวางระบบจัดการจองที่พัก หรือระบบการจองที่จอดรถผ่านระบบออนไลน์ ด้วย แอปพลิเคชันหรือแพลตฟอร์ม

4.2 คณะกรรมการชมรมฯ ควรไปศึกษาดูงานการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการกิจกรรมท่องเที่ยวโดยชุมชนจากพื้นที่อื่นแล้วนำมาปรับใช้ในชุมชนบ้านร่องกล้า

4.3 ผู้เชี่ยวชาญด้านการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีจากหน่วยงานภาครัฐ ควรมีการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่จำเป็นในการสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

4.4 บริษัทนำเที่ยวหรือภาคเอกชนภายนอกที่จะเข้าไปในชุมชนควรทำการศึกษา สอบถามกฎระเบียบของชุมชนก่อนเข้าชุมชนด้วยการโทรศัพท์ สอบถามผ่านเว็บไซต์/เว็บเพจ เฟซบุ๊ก หรือสอบถามผ่านทางแอปพลิเคชันไลน์

4.5 นักท่องเที่ยวสามารถช่วยประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า ด้วยการลงภาพประสบการณ์ในการมาท่องเที่ยวภายในชุมชนบ้านร่องกล้าลงสื่อสังคมออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก เป็นต้น

นอกจากนี้ ข้อเสนอแนะทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าสำหรับ ทั้ง 5 กลุ่ม ในกรณีที่เกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 รายละเอียด พอลสังเขป ดังนี้

1. ประชาชนในพื้นที่ ไม่นุญาตให้ผู้ที่ไม่ได้รับวัคซีนป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 เข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชนอย่างเคร่งครัด

2. คณะกรรมการชุมชน ควรเรียนรู้การป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อ การเว้นระยะห่างทางสังคม การติดตามคำสั่งการเข้า-ออกชุมชน และเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีในการสื่อสาร เพื่อสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม พร้อมทั้งปฏิบัติตามมาตรการการแพร่ระบาดอย่างเคร่งครัด

3. ภาครัฐ โดยเฉพาะอุทยานฯ ควรมีการตรวจสอบการได้รับวัคซีนก่อนอนุญาตให้เข้าไปท่องเที่ยวภายในชุมชน รวมทั้งควรส่งเสริมความรู้ด้านการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อ การเว้นระยะห่างทางสังคม การติดตามคำสั่งการเข้า-ออกชุมชน และเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารเพื่อสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม แก่ประชาชนในพื้นที่ พร้อมทั้งปฏิบัติตามมาตรการการแพร่ระบาดอย่างเคร่งครัด

4. ภาคเอกชน ควรเรียนรู้การป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อ การเว้นระยะห่างทางสังคม การติดตามคำสั่งการเข้า-ออกชุมชน และเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารเพื่อสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม พร้อมทั้งปฏิบัติตามมาตรการการแพร่ระบาดอย่างเคร่งครัด

5. นักท่องเที่ยว ควรเรียนรู้การป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อ การเว้นระยะห่างทางสังคม การติดตามคำสั่งการเข้า-ออกชุมชน และเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารเพื่อสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม พร้อมทั้งปฏิบัติตามมาตรการการแพร่ระบาดอย่างเคร่งครัด

โดยสรุป ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์เชื่อมโยงถึงข้อเสนอแนวทางการพัฒนาได้ว่า จาก การที่ชุมชนมีการจัดการแบบร่วมมือกันที่ซ้อนทับกันอยู่ 2 ระดับที่สำคัญ คือ 1) ระดับนโยบาย ได้แก่ คำสั่งของรัฐ พระราชบัญญัติ ระเบียบของอุทยานฯ และ 2) ระดับปฏิบัติการ ได้แก่ กฎระเบียบของชุมชน จารีตประเพณี โดยทุกมิติของการจัดการแบบร่วมมือกันมีความสัมพันธ์ เชื่อมโยงกันภายใต้อำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบ และผลประโยชน์ ของแต่ละฝ่ายที่เข้ามาจัดการ ดำเนินการร่วมกัน อันนำมาซึ่ง “ผลประโยชน์” ที่ต่างฝ่ายมองเห็นและได้รับนั้น ทำให้ข้อเสนอ แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน ในแต่ละด้านข้างต้นของแต่ละกลุ่มมีแนวปฏิบัติที่แตกต่างกัน ซึ่งข้อเสนอแนวทางการพัฒนา ดังกล่าวทุกกลุ่มที่เกี่ยวข้องในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการยกระดับเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในอนาคตได้

บทที่ 7

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาพัฒนาการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า เพื่อวิเคราะห์การจัดการแบบร่วมมือกันในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชน และเพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้วิธีวิจัยเชิงกรณีศึกษา (Case Study Research Method) ด้วยวิธีการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษา แบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มประชาชนในพื้นที่ 2) กลุ่มนักท่องเที่ยว 3) กลุ่มคณะกรรมการชมรมท่องเที่ยวบ้านร่องกล้า 4) กลุ่มภาครัฐ และ 5) กลุ่มภาคเอกชน รวมทั้งสิ้นจำนวน 43 คน สามารถสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ รายละเอียดดังนี้

1. สรุปผลการวิจัย

- 1.1 พัฒนาการการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า
- 1.2 การจัดการแบบร่วมมือกันในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า
- 1.3 ข้อเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน

2. อภิปรายผล

2.1 ระยะเวลาพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าภายใต้แนวคิดวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยวของ Richard W. Butler ภายใต้สถานการณ์ปกติ และ สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19

2.2 องค์ความรู้ใหม่ที่เพิ่มขึ้นจากแนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกันในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า

2.3 จุดร่วมที่สำคัญในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า

2.4 แนวโน้มการยกระดับพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าในอนาคต

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

3.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

3.3 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะขอเสนอรายละเอียดในแต่ละหัวข้อดังต่อไปนี้

สรุปผลการวิจัย

1. พัฒนาการการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า

ชุมชนบ้านร่องกล้าเป็นชุมชนที่มีศักยภาพในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้ามีทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและทุนทางวัฒนธรรมที่มีอัตลักษณ์ จากกรอบแนวคิดวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยวของ Richard W. Butler ที่แบ่งระยะการพัฒนาของแหล่งท่องเที่ยวเป็น 6 ระยะนั้น พบว่า ชุมชนบ้านร่องกล้าจัดอยู่ในระยะที่ 3 คือระยะพัฒนา (Development Stage) เป็นระยะที่นักท่องเที่ยวรู้จักและได้ยินชื่อเสียงด้านความสวยงามของทุ่งนางพญาเสือโคร่ง โดยมีนักท่องเที่ยวเดินทางไปท่องเที่ยวจำนวนมาก ในช่วงเดือนธันวาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ ซึ่งเป็นฤดูกาลท่องเที่ยวของที่นี่ สามารถสรุปรายละเอียดพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า ได้ดังนี้

1. ระยะการสำรวจ (Exploration Stage) เกิดจากแนวคิดของหัวหน้าอุทยานที่ต้องการลดความขัดแย้งของการใช้พื้นที่ระหว่างรัฐกับชุมชนและอนุรักษ์พื้นที่ป่าไปพร้อมกันเป็นสำคัญ ประกอบกับการขานรับนโยบายจากทางรัฐบาลที่เน้นส่งเสริมให้เกิดการกระจายรายได้ไปยังชุมชนฐานราก ฝ่ายอุทยานจึงมีแนวคิดจะนำการท่องเที่ยวเข้ามาเป็นจุดร่วมในการแก้ปัญหาและปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาล ราวปี 2549-2550 จึงได้เริ่มหาปัจจัยต่าง ๆ ที่จะนำมาสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างจริงจังไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมวิถีชีวิตที่มีในชุมชน ในขณะนั้นชุมชนบ้านร่องกล้าเป็นเพียงพื้นที่ที่นักท่องเที่ยวหลงเข้ามาเที่ยวแล้วเกิดการประทับใจในวิถีชีวิตที่เรียบง่าย และบรรยากาศที่เย็นสบาย ได้สัมผัสธรรมชาติที่ยังไม่มีการพัฒนาปรับปรุงมาก ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจจึงมีการบอกต่อ มีการถ่ายภาพเพื่อลงสื่อออนไลน์ (Blog Hi5) และทำให้นักท่องเที่ยวกลับมาเที่ยวซ้ำอีก

ในระยะสำรวจนี้ เมื่อวิเคราะห์ตามองค์ประกอบของแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่า ชุมชนบ้านร่องกล้ามีทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของวิถีชีวิตในชุมชนที่ยังคงสมบูรณ์โดดเด่นเป็นข้อได้เปรียบในการที่จะสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ส่งผลให้นักท่องเที่ยวที่ชอบแสวงหาการท่องเที่ยวที่เน้นศึกษาเรียนรู้ในการสัมผัสทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมที่ยังไม่ได้มีการปรุงแต่งมากนักนิยมเข้ามาท่องเที่ยว แต่ยังมีขาดรูปแบบการบริหารจัดการและขาดองค์กรในชุมชนในการขับเคลื่อนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

2. ระยะที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา (Involvement Stage) ในระยะเริ่มแรกเกิดจากฝ่ายอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้ามีแนวคิดฟื้นฟูผืนป่าและเพื่อลดความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชุมชนจึงดึงชาวบ้านเข้ามาช่วยด้วยการร่วมกันปลูกต้นนางพญาเสือโคร่งควบคู่ไปกับการปลูกพืชทางเกษตร จนกลายเป็นทุ่งนางพญาเสือโคร่งที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทยบนพื้นที่กว่า 1,200 ไร่

เมื่อชื่อเสียงของทุ่งนางพญาเสือโคร่งเป็นที่ยอมรับจากนักท่องเที่ยวที่เคยมาท่องเที่ยวในครั้งแรก ทำให้มีการบอกต่อจึงทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนเพิ่มมากขึ้น ส่งผลทำให้คนในชุมชนพยายามตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวผู้มาเยือนด้วยการร่วมมือกันพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามความรู้ความเข้าใจของตัวเองราว 1-2 ปี ก่อนจะเปิดตัวแหล่งท่องเที่ยวอย่างเต็มที่ อาทิ การสร้างห้องน้ำ การสร้างที่พักโฮมสเตย์ การสร้างร้านค้า การจัดตั้งตลาดนัดเด็กคอย เป็นต้น ในระยะต่อมาก็เริ่มมีสถาบันการศึกษาเข้ามาเป็นพี่เลี้ยงในการพัฒนาด้านการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชนที่จะสามารถส่งเสริมให้เป็นปัจจัยในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ รวมทั้งได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนด้วย

ในระยะเวลาที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา เมื่อวิเคราะห์ตามองค์ประกอบของแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่า 1) ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมในชุมชนได้รับการอนุรักษ์และฟื้นฟูมากขึ้น 2) เกิดการรวมกลุ่มของคนในชุมชนที่พร้อมเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนแต่ยังไม่เกิดภาพองค์กรที่จะขับเคลื่อนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างชัดเจน 3) ชุมชนร่วมกันการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกโครงสร้างพื้นฐานภายในชุมชนแต่เป็นเพียงการสร้างตามความรู้ความเข้าใจของคนในชุมชน 4) ชุมชนมีการวางแผนทางการบริหารจัดการเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกับสถาบันการศึกษาที่เข้ามาเป็นพี่เลี้ยง และ 5) เกิดการเรียนรู้ของคนในชุมชนและกลุ่มจากสถาบันการศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับศักยภาพของชุมชนในการส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

3. ระยะการพัฒนา (Development Stage) จากการร่วมกันพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าที่ผ่านมาส่งผลทำให้มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากเดินทางมาท่องเที่ยวมากในช่วงทุ่งนางพญาเสือโคร่งบานคือ ช่วงเดือนธันวาคม-กุมภาพันธ์ ของทุกปี ภาครัฐและชุมชนจึงได้มีแนวทางพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานในชุมชนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ประกอบกับหน่วยงานภาครัฐตระหนักถึงความสำคัญจึงได้เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เช่น อุทยานและชุมชนร่วมกันจัดคิวรถรับ-ส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูมิลอเพื่อชมทุ่งนางพญาเสือโคร่ง การได้รับความร่วมมือในการจัดการขยะในแหล่งท่องเที่ยวจากองค์การบริหารส่วนตำบลเนินเพิ่ม การได้รับความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าในการช่วยประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว การได้รับอุปกรณ์การตรวจวัดอุณหภูมิและอุปกรณ์การป้องกันการแพร่ระบาดของ

เชื้อไวรัส Covid-19 จากโรงพยาบาลตำบล การได้รับการดูแลเรื่องห้องน้ำสำหรับนักท่องเที่ยวจาก ศูนย์พัฒนาราชภูวนพื้นที่สูง เป็นต้น

ในระยะพัฒนา เมื่อวิเคราะห์ตามองค์ประกอบของแนวคิดการท่องเที่ยว โดยชุมชน พบว่า 1) ชุมชนมีทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมที่สนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยชุมชนที่เด่นชัด 2) ชุมชนได้รับอำนาจในการออกกฎระเบียบที่จะนำมาใช้บริหารจัดการ การท่องเที่ยวโดยชุมชนเพิ่มขึ้น 3) เกิดองค์การภายในชุมชนในการเป็นกลุ่มขับเคลื่อนหลักในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน นั่นก็คือ เกิดการจัดตั้ง “กลุ่มคณะกรรมการชมรมท่องเที่ยวบ้านร่องกล้า” และ 4) ชุมชนมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ของการดำเนินกิจกรรม การท่องเที่ยวโดยชุมชนให้แก่คนในชุมชนรวมทั้งผู้ที่มาเยือนชุมชนอยู่เสมอ ฉะนั้นในระยะพัฒนานี้ ได้สะท้อนองค์ประกอบของรูปแบบที่เด่นชัดของ “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” บ้านร่องกล้า อย่างเด่นชัด นอกจากนี้ ยังพบว่า ในระยะพัฒนาชุมชนบ้านร่องกล้ามีการใช้เทคโนโลยีเพื่อ การสื่อสารและบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพิ่มมากขึ้น เช่น ไลน์ (Line) เฟซบุ๊ก (Facebook) เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป จากการวิเคราะห์ด้วยกรอบแนวคิดวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยวของ Richard W. Butler ทั้งหมด 6 ระยะ สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า อำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลก มีพัฒนาการอยู่ในระยะที่ 3 คือ ระยะการพัฒนา (Development Stage) เนื่องจากชุมชนบ้านร่องกล้าเริ่มเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวในวงกว้าง และได้ยื่นข้อเสียด ความสวยงามของกิจกรรมท่องเที่ยวชมทุ่งนางพญาเสือโคร่งจากการประชาสัมพันธ์ของหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง เช่น หน่วยงานภาครัฐ จากกลุ่มนักท่องเที่ยว จากคนในพื้นที่ จากสื่ออิสระ เป็นต้น ทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปท่องเที่ยวในชุมชนบ้านร่องกล้าที่อยู่ในเขตอุทยานภูหินร่องกล้าเพิ่ม มากขึ้น โดยเฉพาะในช่วงเดือนธันวาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ ของทุกปี ในระยะนี้หน่วยงานภาครัฐที่ เกี่ยวข้องตระหนักถึงความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวจึงได้ดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว อย่างต่อเนื่อง เช่น มีการปลูกต้นนางพญาเสือโคร่งเพิ่มขึ้นโดยทำการปลูกตั้งแต่เส้นทางขึ้นภูมดโด ทั้งสองฝั่ง มีการจัดคิวรถรับส่งนักท่องเที่ยว มีการสร้างที่พักโฮมสเตย์เพิ่มขึ้น มีการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานสำหรับนักท่องเที่ยว และมีการให้บริการร้านค้าในชุมชนเพิ่มขึ้น เป็นต้น โดยให้คนในชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการเป็นหลักเพื่อให้คนในชุมชนมีรายได้เสริม

แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อเกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) ได้ส่งผลให้เกิดความไม่ต่อเนื่องของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า แม้ว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าจะอยู่ในระยะพัฒนาตามแนวคิดวงจรชีวิตพื้นที่

ท่องเที่ยวของ Richard W. Butler แต่เนื่องด้วยในระยะพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า ตกอยู่ภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) ซึ่งวิเคราะห์ได้ว่า ส่งผลทำให้สถานการณ์ระยะพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าไม่เป็นไปตามแนวคิด วงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยวของ Richard W. Butler ทำให้เกิดผลกระทบที่สำคัญในชุมชน 3 ประการ ในระยะการพัฒนา ได้แก่ 1) ชุมชนขาดรายได้จากกิจกรรมการท่องเที่ยวเนื่องจากต้องปิดชุมชน ตามคำสั่งของภาครัฐ 2) ชุมชนเกิดวิถีชีวิตรูปแบบใหม่ (New Normal) ที่เน้นการเว้นระยะห่างและการสื่อสารที่ใช้เทคโนโลยีมากขึ้น และ 3) ชุมชนมีโอกาสนในการร่วมมือกันอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและปรับปรุงพื้นที่ในชุมชนมากขึ้น จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส บทเรียนสำคัญที่ชุมชนได้เรียนรู้จากการท่องเที่ยว คือ ชุมชนต้องไม่ละทิ้งอาชีพหลัก ด้านการเกษตรและควรมีหลายอาชีพในครัวเรือนเพื่อลดความเสี่ยงเมื่อมีภัยคุกคามเกิดขึ้น

2. การจัดการแบบร่วมมือกันในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า

การจัดการแบบร่วมมือกันในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบร่วมมือกันในเขตอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า ในระยะเริ่มต้นระดับความเข้มข้นของการส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือในการจัดการเกิดจากฝ่ายเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าเป็นสำคัญ เมื่อวิเคราะห์ผ่านแนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน (Co-management concept) ได้แก่ มิติ การแบ่งสรรปันส่วนอำนาจ การแบ่งสรรปันส่วนความรับผิดชอบ และการแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์ ในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า สามารถแสดงการจัดการแบบร่วมมือกันในบริบทของชุมชนบ้านร่องกล้าระหว่างอดีตกับปัจจุบัน ได้ดังตาราง 12

ตาราง 12 แสดงการจัดการแบบร่วมมือกันในบริบทของชุมชนบ้านร่องกล้าระหว่างอดีตกับปัจจุบัน

อดีต	ปัจจุบัน
มิติการแบ่งสรรปันส่วนอำนาจ (Power)	มิติการแบ่งสรรปันส่วนอำนาจ (Power)
1. รัฐเป็นผู้ออกกฎกติกาและใช้กฎกติกาในการท่องเที่ยว	1. ชุมชนสามารถออกกฎกติกาและใช้กฎกติกาการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้เอง
2. รัฐจะเป็นผู้ลงโทษปรับนักท่องเที่ยวในกรณีที่ทำผิดกฎกติกา	2. ชุมชนมีสิทธิ์ลงโทษปรับนักท่องเที่ยวในกรณีนักท่องเที่ยวทำผิดกฎกติกาของชุมชนได้

ตาราง 12 (ต่อ)

อดีต	ปัจจุบัน
<p>มิตินโยบายการแบ่งสรรปันส่วนความรับผิดชอบ (Responsibility)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. รัฐเป็นผู้อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ 2. รัฐเป็นผู้ริเริ่มแนวทางการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และส่งเสริมวัฒนธรรมในชุมชน 	<p>มิตินโยบายการแบ่งสรรปันส่วนความรับผิดชอบ (Responsibility)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. รัฐและชุมชน ร่วมกันอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ 2. รัฐ ชุมชน และสถาบันการศึกษา ช่วยกันอนุรักษ์ ฟื้นฟู วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง และส่งเสริมให้ชุมชนเกิดรายได้จากการนำเอาวัฒนธรรมที่มีมาสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน
<p>มิตินโยบายการแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์ (Benefit)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ชุมชนมีรายได้หลักจากการเกษตรอย่างเดียว 2. รัฐมีรายได้จากการเก็บค่าธรรมเนียมการเข้าอุทยานฯ 3. นักวิชาการและนักวิจัยจากสถาบันการศึกษาใช้พื้นที่ในชุมชนเพื่อการศึกษาหาองค์ความรู้ 	<p>มิตินโยบายการแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์ (Benefit)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ชุมชนมีรายได้เสริมจากการดำเนินการท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่น รายได้เสริมจากการขับรถรับส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูมิลอเพื่อชมทุ่งดอกนางพญาเสือโคร่ง เป็นต้น 2. รัฐมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการจัดคิวรถรับ-ส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูมิลอเพื่อชมทุ่งดอกนางพญาเสือโคร่งจากชุมชน 3. สถาบันการศึกษาและชุมชนร่วมกันสร้างองค์ความรู้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านร่องกล้าและได้รับองค์ความรู้ใหม่จากการพัฒนาร่วมกัน

ที่มา: ผู้วิจัย

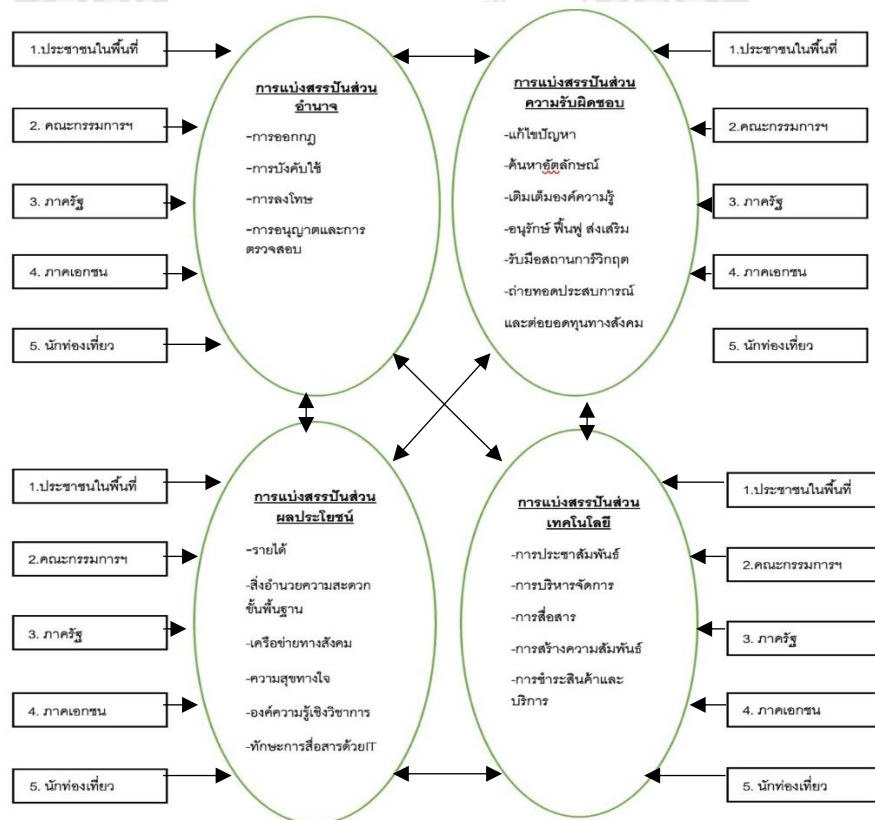
นอกจากนี้ ข้อค้นพบใหม่ที่ได้จากการศึกษา พบว่า จากการที่การท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านร่องกล้าประสบกับสถานการณ์การแพร่กระจายของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) ที่ผ่านมา ยิ่งเป็นการตอกย้ำให้เห็นชัดว่า “การแบ่งสรรปันส่วนเทคโนโลยี” มีความสำคัญในบริบท การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าอย่างยิ่ง ระหว่างประชาชนในพื้นที่ด้วยตนเอง และระหว่าง ประชาชนในพื้นที่กับกลุ่มอื่นที่เข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับทุกกิจกรรมที่เป็นกิจกรรมที่สนับสนุน การท่องเที่ยวโดยชุมชนดังที่ได้กล่าวมาทั้งหมด เช่น การสนทนาด้วยวิดีโอ (Video call) ในการ สร้างความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกัน การสแกนจ่ายเงินค่าที่พักหรือค่าอาหารผ่านแอปพลิเคชัน เมื่อเข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชน การใช้แอปพลิเคชันไลน์ในการติดต่อประสานงานระหว่างกันในการ ประชุมงานวางแผนการดำเนินกระบวนการการท่องเที่ยวโดยชุมชน การตรวจสอบข้อมูล การได้รับวัคซีน โควิด 2019 (Covid-19) ผ่านแอปพลิเคชันก่อนเข้าไปท่องเที่ยวภายในชุมชน การค้นหาข้อมูลการจองที่พักภายในชุมชนบ้านร่องกล้าผ่านสื่อโซเชียล เป็นต้น จากปรากฏการณ์ ที่เกิดขึ้นดังกล่าว ผู้วิจัยสังเคราะห์ได้ว่าแนวโน้มการแบ่งสรรปันส่วนเทคโนโลยีเพื่อการสนับสนุน การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าในอนาคตมีแนวโน้มสูงขึ้น และการแบ่งสรรปันส่วนเทคโนโลยี ในบางประเด็นชุมชนยังต้องได้รับการจัดการแบบร่วมมือกันกับหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง เช่น การทำเพจโปรโมทการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประชาชนในพื้นที่เองอาจจะต้องได้รับความร่วมมือ จากผู้เชี่ยวชาญจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องมาช่วยเติมเต็มองค์ความรู้และ แบ่งสรรแพลตฟอร์มที่เป็นประโยชน์ต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า การใช้ เทคโนโลยีที่ทันสมัยในการส่งเสริมการแปรรูปพืชเศรษฐกิจที่นำมาสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยชุมชนที่มีในชุมชน เป็นต้น หากกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าได้รับการ แบ่งสรรปันส่วนเทคโนโลยีที่เหมาะสมจากหน่วยงานภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องน่าจะเป็นอีก แนวทางหนึ่งในการยกระดับการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าต่อไปในอนาคตได้

3. ข้อเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าภายใต้ แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน

นอกเหนือจากข้อเสนอแนวทางการจัดการที่ประกอบไปด้วย มิติการแบ่งสรรปันส่วน อำนาจ การแบ่งสรรปันส่วนความรับผิดชอบ และการแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์แล้ว จากการศึกษาในครั้งนี้ยังได้ข้อค้นพบใหม่ในเชิงแนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกันในบริบท การท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ “การแบ่งสรรปันส่วนเทคโนโลยี” ในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านร่องกล้า โดยพบว่า ประชาชนในพื้นที่ได้มีเข้าถึงและนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้สนับสนุน กิจกรรมหรือการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ การใช้แอปพลิเคชันไลน์ ในการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน การสร้างเพจทางเฟซบุ๊ก เพื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง ๆ

ที่สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน แต่ส่วนใหญ่จะเป็นคนรุ่นใหม่ในชุมชนที่มีการใช้เทคโนโลยี ดังกล่าว ต่อมาเมื่อชุมชนประสบสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) จึงทำให้เกิดการแนะนำออกต่อการเข้าถึงการใช้เทคโนโลยีและเกิดการเรียนรู้ในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการสื่อสารระหว่างกันเพิ่มมากขึ้น โดยนำมาใช้ในชีวิตประจำวันด้วย เช่น การใช้แอปพลิเคชันของทางธนาคารในการโอนเงิน การใช้เทคโนโลยีในการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกันด้วยการสนทนาด้วยวิดีโอ (Video call) การโทรศัพท์แบบเห็นหน้ากัน (facetime) เป็นต้น

ดังนั้น องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยนี้ คือ องค์ประกอบด้าน “การแบ่งสรรปันส่วนเทคโนโลยี” เป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญในการเพิ่มศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านร่องกล้าให้มีความยั่งยืนต่อเนื่องไปได้ในอนาคต ซึ่งสามารถแสดงภาพรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน ได้ดังภาพ 31

ภาพ 31 แสดงภาพรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน

ที่มา: ผู้วิจัย

จากภาพ 31 อภิปรายโดยสรุปได้ว่า รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านร่องกล้าภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน จะต้องประกอบไปด้วย 4 มิติ คือ

1. มิติการแบ่งสรรปันส่วนอำนาจ ได้แก่ การออกกฎระเบียบ การบังคับใช้กฎระเบียบ การลงโทษผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบ การอนุญาตและการตรวจสอบการใช้กฎระเบียบ

2. มิติการแบ่งสรรปันส่วนความรับผิดชอบ ได้แก่ การแก้ไขปัญหา การค้นหาอัตลักษณ์ที่โดดเด่น การช่วยเติมเต็มองค์ความรู้ การร่วมกันอนุรักษ์ ฟื้นฟู และส่งเสริมทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีในชุมชน การรับมือกับสถานการณ์วิกฤตจากภายนอก การถ่ายทอดประสบการณ์และการร่วมกันพัฒนาต่อยอดทรัพยากรที่มีในชุมชน

3. มิติการแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์ ได้แก่ การเกิดรายได้ การเกิดสิ่งอำนวยความสะดวก โครงสร้างพื้นฐานในชุมชน การเกิดเครือข่ายทางสังคม การเกิดความสุขทางใจ การเกิดองค์ความรู้เชิงวิชาการ และการเกิดทักษะด้านการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย

4. มิติการแบ่งสรรปันส่วนเทคโนโลยี ได้แก่ การใช้เทคโนโลยีเพื่อการประชาสัมพันธ์ การใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการ การใช้เทคโนโลยีในการสื่อสาร การใช้เทคโนโลยีในการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม รวมถึงการใช้เทคโนโลยีเพื่อทำการชำระสินค้าและบริการ

ทั้งนี้ ข้อเสนอแนะทางการจัดการดังกล่าวสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติสำหรับ 5 กลุ่มที่สำคัญ ได้แก่ กลุ่มประชาชนในพื้นที่ กลุ่มคณะกรรมการชมรมฯ กลุ่มภาครัฐ กลุ่มภาคเอกชน และกลุ่มนักท่องเที่ยว ภายใต้บทบาทและหน้าที่ของแต่ละกลุ่มที่มีความแตกต่างกัน

อภิปรายผล

ด้วยบริบทของชุมชนบ้านร่องกล้าที่เชื่อต่อการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวจึงเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า ประกอบกับรัฐได้มีแนวคิดที่จะทำให้ชุมชนกับรัฐอยู่ร่วมกันได้ จึงนำชุมชนเข้ามาร่วมอนุรักษ์ฟื้นฟูพื้นที่ป่าร่วมกันโดยส่งเสริมให้คนในชุมชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์พื้นที่ป่าร่วมกันกับอุทยานฯ ด้วยการปลูกต้นนางพญาเสือโคร่ง รวมถึงการได้รับความร่วมมือในการจัดการจากทุกกลุ่มที่เกี่ยวข้อง ทำให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าได้สำเร็จจนถึงปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับ Goodwin & Santilli (2009) ได้ศึกษาความหมายของความสำเร็จในการสร้างการท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นฐานรากโดยทั้งนี้การท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นฐานรากควรเป็นธุรกิจที่มีขนาดเล็กแต่ก็ต้องสามารถเลี้ยงตัวเองได้ในการสร้างการท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นฐานรากนั้นการเข้ามามีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนเป็น

สิ่งสำคัญมาก ทั้งนี้การบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่เป็นระบบจะต้องมีการให้ข้อมูลข่าวสารระหว่างผู้บริหารกับประชาชนในชุมชนอยู่ตลอด

ทั้งนี้ การที่ชุมชนบ้านร่องกล้าสามารถดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวมาจนถึงระยะพัฒนาได้นั้น เนื่องจากได้รับความร่วมมือในกระบวนการจัดการและได้รับการสนับสนุนจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง หากชุมชนบ้านร่องกล้าปราศจากการสนับสนุนจากกลุ่มภาครัฐ กลุ่มภาคเอกชน กลุ่มคณะกรรมการชมรมฯ และกลุ่มนักท่องเที่ยว ก็ไม่สามารถที่จะดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างราบรื่น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Tolkach & King (2015) ที่ได้เสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นฐานรากด้วยทฤษฎีความร่วมมือไม่ร่วมมือระหว่างกัน โดยทำการสำรวจ กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่าง ๆ ในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นฐานราก เช่น ตัวแทนรัฐบาล ตัวแทนจากท้องถิ่น องค์กรระดับประเทศและระดับต่างประเทศ รวมถึงตัวแทนจากสถาบันทางการศึกษาทั้งในระบบสามัญและระบบวิชาชีพ ซึ่งจากการศึกษาของ Tolkach & King (2015) สามารถสรุปปัญหาที่สำคัญ ได้แก่ ปัญหาการท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นฐานรากขาดการสนับสนุนจากรัฐบาล ปัญหาการไม่ไว้วางใจกันภายในกลุ่ม ปัญหาการไม่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจนไม่เกิดการร่วมมือเป็นเครือข่าย และปัญหาการขาดภาวะผู้นำที่มีความจำเป็นต่อการขับเคลื่อนต่อรองเชิงนโยบายของการพัฒนาระหว่างชุมชนกับรัฐ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ศุภมาส แหวนวิเศษ และเจริญชัย เอกมาไพศาล (2560) ที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยแห่งความสำเร็จในกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนต้นแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาตำบลน้ำเขียว จังหวัดตราด พบว่า ปัจจัยสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนต้นแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน คือ ปัจจัยการส่งเสริมสนับสนุนจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคชุมชน โดยภาครัฐจะทำการส่งเสริมสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยสามารถอภิปรายได้ว่า แนวคิดวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยวของ Richard W. Butler ได้แบ่งระยะการพัฒนาไว้ทั้งหมด 6 ระยะนั้น เป็นการแบ่งตามลำดับขั้นที่อิงกับสภาวะการณ์ที่ปกติ แต่การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก แม้ว่าจะอยู่ในระยะ “การพัฒนา” แต่ชุมชนบ้านร่องกล้า ได้ประสบกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) ทั้งสองระลอก (รอบปี 2563 และ รอบปี 2564) ส่งผลให้การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าหยุดชะงัก ชุมชนขาดรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว ชุมชนมีวิถีชีวิตรูปแบบใหม่ และชุมชนมีเวลาในการร่วมมือกันอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติใน

ชุมชนเพิ่มขึ้น ทำให้ในระยะพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้ามีข้อค้นพบที่มีความแตกต่างจากแนวคิดวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยวของ Richard W. Butler จากข้อค้นพบดังกล่าวสามารถอธิบายผลของการเปลี่ยนแปลงจากระยะที่ 1 ถึง ระยะที่ 3 ของพัฒนาการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าได้ รายละเอียดดังหัวข้อต่อไปนี้

1. ระยะพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าภายใต้แนวคิดวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยวของ Richard W. Butler ภายใต้สถานการณ์ปกติ และ สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19

1.1 สถานการณ์ปกติ: อธิบายได้ว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าเป็นไปตามลำดับขั้น 3 ระยะ (ระยะการสำรวจ ถึง ระยะพัฒนา) โดยจุดร่วมที่มีเหมือนกันในแต่ละระยะของการพัฒนาภายในชุมชนบ้านร่องกล้ากับแนวคิดวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยวของ Richard W. Butler อธิบายได้ว่า ในแต่ละระยะของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าตั้งแต่ระยะการสำรวจ (ระยะที่ 1) ถึงระยะพัฒนา (ระยะที่ 3) ชุมชนจะใช้ “ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม” ที่เป็นเอกลักษณ์อันโดดเด่นที่มีภายในชุมชนเป็นตัวแปรขับเคลื่อนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นสำคัญ ดังนั้นจุดร่วมที่มีเหมือนกันนั้นก็คือ “การที่ชุมชนบ้านร่องกล้านำทรัพยากรธรรมชาติและวิถีวัฒนธรรมที่โดดเด่นมาเป็นปัจจัยสนับสนุนการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า” แต่ในระยะการสำรวจ ถึง ระยะพัฒนา ในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า พบว่า มีการใช้เทคโนโลยีมาช่วยสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนซึ่ง “ปัจจัยด้านเทคโนโลยี” ดังกล่าวในแนวคิดวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยวของ Richard W. Butler ไม่ได้มีการระบุไว้

ทั้งนี้ จากการอบแนวคิดวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยวของ Richard W. Butler ที่แบ่งระยะการพัฒนาทั้งหมดไว้ 6 ระยะนั้น ในงานวิจัยครั้งนี้ มีพัฒนาการอยู่ในระยะการพัฒนา (ระยะที่ 3) เนื่องจากชุมชนบ้านร่องกล้าเริ่มมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวในวงกว้างมากขึ้น ซึ่งเกิดจากชื่อเสียงความสวยงามของกิจกรรมการท่องเที่ยวชมทุ่งนางพญาเสือโคร่งที่ได้รับการประชาสัมพันธ์จากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน กลุ่มนักท่องเที่ยว ประชาชนในพื้นที่ และสื่ออิสระ ประกอบกับการมีวัฒนธรรมวิถีชีวิตประเพณีของชาวเขาเผ่าม้งที่เป็นอัตลักษณ์อันโดดเด่น ทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปที่ท่องเที่ยวในชุมชนบ้านร่องกล้าที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าเพิ่มจำนวนมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยให้ประชาชนในพื้นที่เป็นผู้บริหารจัดการเป็นหลักเพื่อให้ประชาชนในพื้นที่มีอาชีพเสริมสร้างรายได้เพิ่มขึ้น ซึ่ง Richard W. Butler ได้อธิบายว่า สถานที่ท่องเที่ยวไม่ได้มีที่สิ้นสุดและไร้กาลเวลา แต่ควรได้รับการพิจารณาและปฏิบัติเสมือนเป็นทรัพยากรที่มีจำกัดและอาจไม่สามารถหมุนเวียนได้ ควรได้รับการคุ้มครองและอนุรักษ์ไว้อย่างระมัดระวังมากขึ้น การพัฒนา

พื้นที่ท่องเที่ยวสามารถรักษาให้อยู่ในขีดจำกัดความจุที่กำหนดไว้ล่วงหน้า และรักษาศักยภาพการแข่งขันได้ในระยะยาว แม้ว่าจำนวนผู้เข้าชมพื้นที่สูงสุดในช่วงเวลาหนึ่งภายใต้ข้อตกลงดังกล่าวอาจน้อยกว่านโยบายปัจจุบันส่วนใหญ่ที่มีการพัฒนาในระยะสั้นสูงสุด แต่สามารถรองรับผู้เยี่ยมชมได้มากขึ้นในระยะยาว ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของณัฐพัชร์ กาญจนรัตน์ และกุลพิชญ์ โภโคยอุดม (2563, น. 292) ที่พบว่า องค์ประกอบทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหาดหาดิต ด้านแหล่งท่องเที่ยวโดยเฉพาะความสวยงามของสถานที่ท่องเที่ยวเนื่องจากสิ่งดึงดูดใจคือ องค์ประกอบของผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวหรือทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นปัจจัยหลักต่อกระบวนการตัดสินใจและมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการเกิดแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวให้เกิดการเดินทาง และด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว นอกเหนือจากความสวยงามซึ่งเป็นสิ่งดึงดูดใจแล้ว องค์ประกอบพื้นฐาน เช่น ถนน สะพาน สนามบิน ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น ที่พักและร้านอาหาร ก็มีผลต่อความสนใจของนักท่องเที่ยวไทย

1.2 สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19: ในระยะพัฒนาตามแนวคิดวงจรกิจต์พื้นที่ท่องเที่ยว ชุมชนบ้านร่องกล้าต้องประสบกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) ทำให้การยกระดับการพัฒนาในระยะพัฒนาหยุดชะงักและไม่เป็นไปตามแนวคิดของ Richard W. Butler ทำให้วิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนและผู้ที่จะเข้ามาในชุมชนบ้านร่องกล้าในระยะพัฒนาเปลี่ยนไป เช่น การเรียนรู้มาตรการการป้องกันการแพร่ระบาด การสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกันผ่านเทคโนโลยี การใช้ชีวิตอย่างสันโดษ การเว้นระยะห่าง เป็นต้น ซึ่งวิถีชีวิตดังกล่าวอาจยังคงอยู่ต่อไปในอนาคตในยุคหลังการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) ฉะนั้น เมื่อเปรียบเทียบกับระยะพัฒนาตามแนวคิดวงจรกิจต์พื้นที่ท่องเที่ยวของ Richard W. Butler ภายใต้สถานการณ์วิกฤติ มีข้อค้นพบที่แตกต่าง กล่าวคือในระยะพัฒนาตามแนวคิดของ Richard W. Butler จะเน้นในการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นสำคัญ แต่ภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) ในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า จะเน้นในการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) และไม่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนได้

ดังนั้น ผู้วิจัยสามารถอภิปรายได้ว่า หากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 หดไป ชุมชนบ้านร่องกล้าก็ยังสามารถพัฒนาเข้าสู่ระยะต่อไปได้ในระยะติดตลาด (Consolidation Stage) เนื่องจากชุมชนมี “ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชน” ที่เข้มแข็ง ประกอบกับมีองค์กรชุมชนที่พร้อมจะกลับมารวมกลุ่มเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกันต่อไป ด้วยเหตุผล 2 ประการที่สำคัญ ได้แก่ 1) ชุมชนมีข้อได้เปรียบ กล่าวคือ ชุมชนมีทุนทาง

ธรรมชาติและวัฒนธรรมที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน และ 2) ชุมชนบ้านร่องกล้า มีกลุ่มองค์กรในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวโดยชุมชนอยู่แล้ว จึงพร้อมที่จะกลับมารวมกลุ่มในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ทันทีเมื่อสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 หดไป

2. องค์ความรู้ใหม่ที่เพิ่มขึ้นจากแนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกันในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า

จากการประยุกต์ใช้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน (Co-management concept) ในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า อภิปรายได้ว่า ด้วยความเจริญของเทคโนโลยีที่มีความก้าวหน้าในปัจจุบัน ทำให้การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้ามีการปรับตัวด้วยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่จำเป็นในกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่น การใช้แอปพลิเคชันไลน์ในการติดต่อสื่อสารระหว่างกลุ่มในชุมชน เป็นต้น

ทั้งนี้ การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้ามีการจัดการแบบร่วมมือกันที่ครอบคลุมทั้ง 3 มิติ ได้แก่ การแบ่งสรรปันส่วนอำนาจ การแบ่งสรรปันส่วนความรับผิดชอบ และการแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์ สามารถอภิปรายได้ว่า การแบ่งสรรปันส่วนอำนาจในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าเป็นเรื่องที่ยากที่สุด เนื่องจากหากกฎระเบียบข้อบังคับไม่เอื้อให้ชุมชนสามารถดำเนินการได้ เพราะเกี่ยวข้องกับโครงสร้างส่วนบน และแม้ว่าชุมชนจะได้รับอำนาจในการสร้างกฎกติกาบังคับใช้ แต่หากกลุ่มนักท่องเที่ยวไม่เคารพกฎกติกาของชุมชนที่สร้างขึ้นก็จะทำให้กฎกติกาดังกล่าวไม่มีความเข้มแข็งเนื่องจากชุมชนเองก็ไม่กล้าที่จะให้บทลงโทษที่รุนแรงเพราะกลัวว่าจะทำให้นักท่องเที่ยวไม่มาเที่ยวอีก จึงทำได้แค่เตือน สำหรับในมิติการแบ่งสรรปันส่วนความรับผิดชอบและการแบ่งสรรผลประโยชน์เป็นเรื่องที่เจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติกับชุมชนสามารถดำเนินการได้ง่ายกว่าหากชุมชนนั้นมีทุนทางสังคมที่สูงก็จะเป็นปัจจัยที่เอื้ออำนวยให้สามารถขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนาและร่วมมือกับภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ได้

นอกจากนี้ จากการที่การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าประสบกับสถานการณ์การแพร่กระจายของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) ที่ผ่านมา ยิ่งเป็นการตอกย้ำให้เห็นชัดว่าการแบ่งสรรปันส่วนเทคโนโลยีมีความสำคัญในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าอย่างยิ่ง เช่น การวิดีโอคอลในการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกัน การสแกนจ่ายเงินค่าที่พักหรือค่าอาหารผ่านแอปพลิเคชันเมื่อเข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชน การใช้แอปพลิเคชันไลน์ในการติดต่อประสานงานระหว่างกันในการประชุมงานวางแผนการดำเนินกระบวนการการท่องเที่ยวโดยชุมชน การตรวจสอบข้อมูลการได้รับวัคซีนไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) ผ่านแอปพลิเคชันก่อนเข้าไป

ท่องเที่ยวภายในชุมชน การค้นหาข้อมูลการจ้องที่พักภายในชุมชนบ้านร่องกล้าผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เป็นต้น

อภิปรายได้ว่า การที่ชุมชนบ้านร่องกล้าประสบกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) อาจส่งผลกระทบต่อทางลบ เช่น การเกิดภาวะเครียดจากการขาดรายได้เสริมจากกิจกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน การขาดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมแบบพบหน้ากัน และการต้องดำเนินชีวิตตามลำพัง เป็นต้น แต่เนื่องจากภาคชุมชนมีการจัดการแบบร่วมมือกันกับอุทยานฯ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการรับมือกับสถานการณ์การแพร่ระบาดในระยะพัฒนา จึงสามารถทำการรับมือและแก้ไขปัญหาที่ประสบได้ ซึ่งสอดคล้องกับ Agranoff & McGuire (2003, p. 4) ที่กล่าวว่าความร่วมมือนี้เกิดขึ้นเมื่อบุคคลจากต่างองค์การ หรือต่างหน่วยงานภายในองค์การเดียวกัน ได้มีการร่วมกันดำเนินการบางสิ่งซึ่งต้องมีการใช้ทรัพยากร และการตัดสินใจร่วมกัน รวมถึงร่วมเป็นเจ้าของผลผลิตหรือบริการสุดท้ายที่เกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม ยังมีผลกระทบในทางลบที่เกี่ยวข้องกับประชาชนในพื้นที่ เช่น การเกิดภาวะเครียดจากรายได้เสริมที่ลดลง การขาดรายได้เสริมจากกิจกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน การขาดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมโดยลดการพบปะพูดคุยกัน และต้องดำเนินชีวิตตามลำพัง

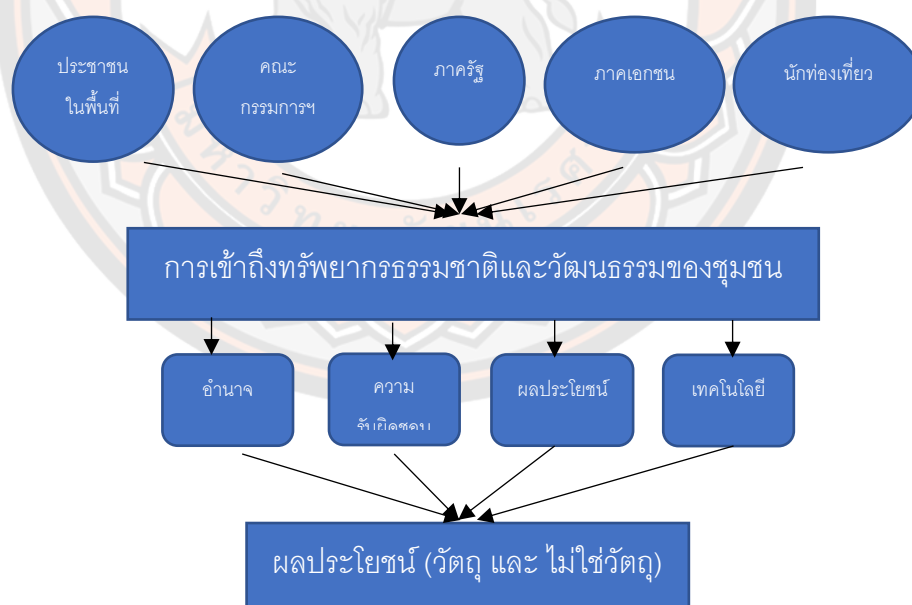
อย่างไรก็ตาม แม้ว่าชุมชนจะประสบกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 หากพิจารณาผลกระทบทางบวก พบว่า ทำให้ชุมชนและอุทยานฯ มีการวางแผนร่วมมือกันในหลายประเด็น เช่น การร่วมมือกันฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมในชุมชน เพื่อเตรียมพร้อมกับการเปิดต้อนรับนักท่องเที่ยวเมื่อสถานการณ์การแพร่ระบาดยุติลง การเรียนรู้และส่งเสริมการทำอาชีพเสริมเพื่อสร้างรายได้เพิ่มเติมนอกเหนือจากการประกอบอาชีพหลัก ด้านการเกษตรร่วมกัน การร่วมมือกันในการส่งเสริมประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อสร้างความสัมพันธ์รูปแบบใหม่ทางสังคม เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Linden (2002) ที่ได้แสดงความคิดเห็นว่าความร่วมมือนั้นมิใช่เพียงการวางแผนหรือการตัดสินใจร่วมกันเท่านั้น แต่ความร่วมมื่อยังหมายรวมถึงการคิดร่วมกันขององค์การที่มากกว่าหนึ่งองค์การ เป็นการตกลงใช้ทรัพยากรอำนาจ และศักยภาพที่มีร่วมกัน

จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าว ผู้วิจัยอภิปรายได้ว่า จากการที่ชุมชนมีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีทั้งในสถานการณ์ปกติและภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสนั้นมีความสอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาของประเทศไทยในปัจจุบันที่เน้นในเรื่องการนำนวัตกรรมทางเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ดังที่ได้กล่าวมาจากการศึกษาในบทที่ 4 และบทที่ 5 ที่ได้สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นของการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

บ้านร่องกล้า อันนำไปสู่การแบ่งสรรปันส่วนเทคโนโลยีเพื่อการสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านร่องกล้าในอนาคตมีแนวโน้มสูงขึ้น

3. จุดร่วมที่สำคัญในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า

จุดร่วมที่สำคัญในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าที่ทั้ง 5 กลุ่ม คือ กลุ่มประชาชนในพื้นที่ กลุ่มคณะกรรมการชมรมท่องเที่ยวบ้านร่องกล้า กลุ่มภาครัฐ กลุ่มภาคเอกชน และกลุ่มนักท่องเที่ยว สามารถกระทำได้นั้นก็คือ “การเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมชาติ และวัฒนธรรมของชุมชน” แต่อำนาจในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชนของแต่ละกลุ่มจะไม่เท่ากัน โดยแต่ละกลุ่มจะมีบทบาทภาระหน้าที่ความรับผิดชอบที่แตกต่างกัน จึงส่งผลให้แนวปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละกลุ่มที่มีต่อกันมีความแตกต่างกัน อันนำมาซึ่ง “ผลประโยชน์” ของแต่ละกลุ่มที่ได้รับมีความแตกต่างกันด้วย กล่าวคือ ผลประโยชน์ที่เป็นวัตถุ ได้แก่ รายได้ สิ่งอำนวยความสะดวกโครงสร้างพื้นฐานในชุมชน และ ผลประโยชน์ที่ไม่ใช่วัตถุ ได้แก่ เครือข่ายทางสังคม ความสุขทางใจ องค์ความรู้เชิงวิชาการเกี่ยวกับการ ทักษะการสื่อสารในการต้อนรับนักท่องเที่ยว เป็นต้น (รายละเอียดตามที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 5 และบทที่ 6) ซึ่งสามารถแสดงจุดร่วมในการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชนของทั้ง 5 กลุ่มได้ดังภาพ 32

ภาพ 32 แสดงจุดร่วมในการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชนของทั้ง 5 กลุ่ม

ที่มา: ผู้วิจัย

จากภาพ 32 สามารถอธิบายได้ว่า ทั้ง 5 กลุ่ม ที่เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวได้ตระหนักถึงขีดความสามารถในการพัฒนาของประชาชนในพื้นที่เป็นสำคัญว่าจะสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้มากน้อยเพียงใด โดยให้ชุมชนมีสิทธิวางแผนการบริหารจัดการในฐานะเป็นเจ้าของทรัพยากรและวัฒนธรรมในชุมชนที่อยู่ในพื้นที่มานาน ส่วนอุทยานฯ จะทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงคอยให้การดูแลสนับสนุนในฐานะผู้รับผิดชอบดูแลพื้นที่ตามตำแหน่งบทบาทหน้าที่ อันนำมาซึ่งการให้อำนาจแก่ชุมชนสามารถออกกฎระเบียบการท่องเที่ยวของชุมชนได้เอง โดยกฎระเบียบดังกล่าวมาจากการระดมองค์ความรู้ ความคิด ประสบการณ์ จากคนในชุมชนเอง และมีอุทยานฯ คอยช่วยส่งเสริมจนนำไปสู่การยกระดับให้ “กฎระเบียบที่สร้างจากชุมชน” สามารถนำไปบังคับใช้ได้จริง ซึ่งกระบวนการจัดการร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า มีความสอดคล้องกับ การศึกษาของ Jentoft et al. (1998, pp. 423-436) ที่ได้ใช้ทฤษฎีทางสังคมกับการจัดการร่วมในการประมง ซึ่งการประมงเป็นตัวแทนทางกรณีศึกษาที่สำคัญของกระบวนการจัดการร่วมจากเหตุผลที่สำคัญก็คือ โดยธรรมชาติของการประมงนั้นรัฐมักประสบความล้มเหลวในการบริหารจัดการการควบคุมจำนวนของปลาหรือแม้แต่การละเลยให้มีการจับปลามากเกินไป ในหลายกรณีศึกษา รัฐจึงมักเรียกร้องให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการประมงเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ ในทาง “กฎหมาย” ซึ่งจากการเรียกร้องให้เกิดการมีส่วนร่วมนี้เอง จึงทำให้กระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้อันนี้มีที่มาจาก “ชุมชน” ได้รับการต่อเติมเสริมแต่งแลกเปลี่ยนจากภาคท้องถิ่นทุกภาครัฐสร้างความรู้ความเข้าใจจนนำไปสู่การยกระดับให้กฎหมายนั้นสอดคล้องกับสภาพการณ์ในการทำประมงที่แท้จริง ดังเช่น ในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าที่มี “กฎระเบียบของชุมชน” ที่เป็นมาตรฐานให้ทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องยึดปฏิบัติร่วมกัน ซึ่งกฎระเบียบดังกล่าวอุทยานฯ ได้ส่งเสริมสนับสนุนในการออกกฎระเบียบขึ้นมาโดยยึดบริบทของชุมชนเป็นสำคัญในการออกกฎระเบียบ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Donda (2017, pp. 147-153) ที่ได้ชี้ให้เห็นว่าผลประโยชน์จากการประมงที่นำเอาแนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกันเข้ามาใช้นั้นอาจจะไม่สามารถตอบสนองผลประโยชน์ในทางธุรกิจหรือทางเศรษฐกิจได้อย่างเต็มที่ แต่กลับสามารถตอบโจทย์ให้แก่การรักษาผลประโยชน์และการกระจายโอกาสให้แก่ชาวประมงได้อย่างเท่าเทียม อันส่งผลต่อความสัมพันธ์อันดีต่อชุมชน โดยที่รัฐบาลมีบทบาทในการช่วยเหลือสนับสนุนอยู่ห่าง ๆ เท่านั้น หากเทียบเคียงกับบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชนแล้วการแบ่งสรรปันส่วนอำนาจก็คือการที่รัฐบาลคอยช่วยเหลือสนับสนุนให้คำแนะนำการออกกฎระเบียบปฏิบัติสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั่นเอง

อนึ่ง ในระยะเริ่มต้นของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชนบ้านร่องกล้า อุทยานฯ จะเป็นผู้ริเริ่มแนวคิดการนำ “กิจกรรมการท่องเที่ยว” มาเป็นเครื่องมือในการลดความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชุมชน ในฐานะผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบดูแลพื้นที่ โดยในระยะแรกที่ชุมชนบ้านร่องกล้าเริ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวจะเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเท่านั้น ในระยะต่อมาที่ได้รับความร่วมมือและการสนับสนุนจากอุทยานฯ อย่างต่อเนื่องจึงทำให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนจนถึงปัจจุบัน ดังนั้นสามารถอธิบายได้ว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าอาจจะไม่เกิดขึ้นได้หากอุทยานฯ ไม่เข้ามาช่วยขับเคลื่อนในระยะแรก ซึ่งสอดคล้องกับ กรณีศึกษาจากประเทศแถบซบซาสาร่าในประเทศแอฟริกา ของ Nelson & Agrawal (2008, pp. 557-558) ที่พบว่า การบริหารจัดการทรัพยากรในเขตซบซาสาร่ายังถูกดำเนินการโดยรัฐบาลกลางอยู่ รัฐบาลกลางยังมองว่า แม้จะมีการปฏิรูปอย่างไรก็ตาม “รัฐ” ก็ควรจะมีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายหรือมีแนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ด้วยเหตุผลสำคัญคือ รัฐเป็นผู้ชอบธรรมในการออกนโยบายการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติรวมถึงเป็นผู้ชอบธรรมในการแสวงหากำไรจากค่าเช่าอันได้มาจากการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติด้วย

ผู้วิจัยอธิบายได้ว่า กรณีของซบซาสาร่า เป็นรัฐที่เกิดขึ้นใหม่ ความพร้อมในการบริหารจัดการด้านต่าง ๆ ยังไม่สามารถดำเนินการได้ด้วยตนเองต้องอาศัยภาครัฐเข้ามาเป็นหลักในการบริหารจัดการดูแลช่วยเหลือ จึงทำให้ลักษณะของการ Co-management ที่เกิดขึ้นในกรณีนี้จะให้น้ำหนักของการบริหารจัดการส่วนใหญ่ไปที่รัฐ ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์เชื่อมโยงกับบริบทของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เพิ่งเริ่มต้นในระยะแรก ได้ว่า หากชุมชนใดที่กำลังจะเริ่มพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเป็นระยะที่ชุมชนส่วนใหญ่ยังขาดองค์ความรู้ในด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ภาครัฐควรเข้ามาช่วยสนับสนุนส่งเสริมตั้งแต่ในระยะเริ่มต้นอันจะเป็นการช่วยลดความเสี่ยงของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ล้มเหลวในอนาคตได้ ฉะนั้นจากกรณีศึกษาของซบซาสาร่าซึ่งอยู่ในเขตประเทศที่ระบบนิติรัฐและประชาธิปไตยยังไม่สามารถกล่าวได้ว่าเป็นไปตามมาตรฐานวัฒนธรรมแบบประชาธิปไตยและนิติรัฐ จึงส่งผลให้รัฐคิดว่าตนเองคือผู้ชอบธรรมเพียงผู้เดียวในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และระดับของรัฐในการแทรกแซงการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนมีมากน้อยต่างกัน โดยจะแปรผันไปตามสำนึกเรื่องการคิดคำนวณผลประโยชน์อันได้มาจากค่าเช่าทรัพยากรธรรมชาตินั้น ๆ

นอกจากนี้ ในการศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวนั้น มีแนวคิดทฤษฎีที่หลากหลายที่จะสามารถนำมาอธิบาย เช่น ทฤษฎี 3A's ทฤษฎี 4A's ทฤษฎี 5A's ทฤษฎี 6A's เป็นต้น แต่ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกทฤษฎี 5A's มาอธิบายในมิติที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์ด้าน

การท่องเที่ยว เนื่องจากหากอภิปรายบนแนวคิดทางด้านทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า พบว่า มีความสอดคล้องกับทฤษฎี 5A's มากที่สุด โดยปัจจัย 5A's นั้นแสดงถึงความต้องการที่จำเป็นสำหรับการท่องเที่ยวที่ประสบความสำเร็จของ Dickman (1996) กล่าวว่าเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจ จัดเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นสิ่งที่จูงใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยว ณ สถานที่นั้น ซึ่งสามารถแบ่งแยกเป็นสถานที่สำคัญทางศาสนา หาดทราย ชายหาด ภูเขา อุทยานแห่งชาติเทศกาลต่าง ๆ หรือสถานที่ที่มีความสวยงามเป็นเอกลักษณ์และเป็นที่น่าสนใจ และโดยทั่วไปสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงมักจะมีสิ่งดึงดูดใจมากกว่าหนึ่งอย่าง อาทิ อุทยานประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่า เช่น สถาปัตยกรรมที่น่าสนใจความเป็นมา ประวัติศาสตร์ ฯลฯ ซึ่งจำเป็นต้องประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก หรือที่นิยมเรียกว่า 5A's ได้แก่ 1) สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) 2) การเข้าถึง (Accessibility) 3) สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ (Amenity) 4) ที่พัก (Accommodation) และ 5) กิจกรรมต่าง ๆ (Activity) ซึ่งแต่ละองค์ประกอบล้วนปรากฏอยู่ในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า

ดังนั้น ผู้วิจัยสามารถอภิปรายได้ว่า หากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) หดไป ชุมชนบ้านร่องกล้าก็ยังสามารถพัฒนาเข้าสู่ระยะต่อไปได้คือระยะติดตลาด (Consolidation Stage) เนื่องจากชุมชนมี “ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชน” ที่เข้มแข็ง ประกอบกับมีองค์กรชุมชนที่พร้อมจะกลับมารวมกลุ่มเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกันต่อไป ทั้งนี้ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์ได้ว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าจะสามารถพัฒนาต่อไปได้ ด้วยเหตุผล 2 ประการที่สำคัญ ได้แก่ 1) ชุมชนมีข้อได้เปรียบ กล่าวคือชุมชนมีทุนทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน และ 2) ชุมชนบ้านร่องกล้า มีกลุ่มองค์กรในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวโดยชุมชนอยู่แล้ว จึงพร้อมที่จะกลับมารวมกลุ่มในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ทันทีเมื่อสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) หดไป

4. แนวโน้มการยกระดับการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าในอนาคต

แนวโน้มการยกระดับการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าในอนาคต อภิปรายได้ว่า ในแต่ละระยะของการพัฒนาการท่องเที่ยวนั้น ชุมชนมีการประยุกต์ใช้นวัตกรรมทางเทคโนโลยีอยู่เสมอซึ่งรูปแบบของเทคโนโลยีที่มีการประยุกต์ใช้นั้นจะมีความแตกต่างกัน ภายใต้ขอบเขตของช่วงเวลาการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และมีแนวโน้มของการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสำหรับการยกระดับการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนมากขึ้น อันนำไปสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพที่เติบโตอย่างมีคุณภาพบนพื้นฐานความเป็นไทย ที่สามารถกระจายรายได้

ให้กับคนในชุมชนได้อย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับกรอบยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561 – 2580) (สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ, 2561) ที่มีวิสัยทัศน์ว่า "ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพชั้นนำของโลกที่เติบโตอย่างมีดุลยภาพบนพื้นฐานความเป็นไทย เพื่อส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และกระจายรายได้สู่ประชาชนทุกภาคส่วนอย่างยั่งยืน"

ประกอบกับรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ได้รับการส่งเสริมให้ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยพิจารณาจากแนวทางการขับเคลื่อนในระดับกรรมการท่องเที่ยว ในยุทธศาสตร์ที่ 2 ได้เน้นเรื่องการท่องเที่ยวแบบองค์รวม มีการบูรณาการและส่งเสริมความร่วมมือกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการพัฒนาและเผยแพร่องค์ความรู้และสารสนเทศด้านการท่องเที่ยวบนพื้นฐานความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งในกลยุทธ์ที่ 3 ได้ระบุถึงการสร้างเครือข่ายระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ด้วยการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism) เพื่อให้เกิดเครือข่ายประสานงานแลกเปลี่ยนข้อมูลและพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ (กรมการท่องเที่ยว, 2561, น. 42-48) รวมทั้งแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566-2570) แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ (2565) ที่ได้ให้ความสำคัญในการยกระดับการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างสร้างสรรค์ ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาจากแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 3 ได้มีการสนับสนุนเพื่อยกระดับการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในอนาคตด้วยนวัตกรรมสูงขึ้น

นอกจากนี้ ภาครัฐก็ยังมีส่วนในการส่งเสริมและสนับสนุนการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน เนื่องจากปัจจุบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวมากขึ้น (Local Experience) และรัฐบาลมองว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถสร้างเสริมเศรษฐกิจฐานรากได้ ด้วยการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระดับกรรมการท่องเที่ยว ส่งผลทำให้กลุ่มจังหวัดทั่วประเทศไทยมีการปรับยุทธศาสตร์การพัฒนาภายในจังหวัดเพื่อให้สอดคล้องนโยบายการพัฒนาระดับประเทศ เช่น กลุ่มจังหวัดในเขตภาคเหนือตอนล่าง 1 ได้แก่ จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดอุตรดิตถ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ จังหวัดสุโขทัย และจังหวัดตาก ที่ได้มีการจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง 1 พ.ศ. 2561 – 2564 (ฉบับทบทวน) ขึ้น (กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง 1, 2561) รวมทั้งมีการบรรจุไว้ในแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา 3 ปีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น พร้อมทั้งการสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยว เช่น สำนักงานส่งเสริมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์แห่งชาติ (องค์การมหาชน) (SIPA) ได้ผลักดันและกระตุ้นให้กลุ่มท่องเที่ยวร่วมกันบริการนักท่องเที่ยวผ่านเครือข่ายอุปกรณ์ทางเทคโนโลยี ซึ่งนับเป็นตัวอย่างของการใช้เทคโนโลยีซอฟต์แวร์ระดับสูงภายใต้ชื่อ

“Tourism e-commerce” หรือ Tourism Collaborative Commerce หรือการพาณิชย์เชิงร่วมมือบนธุรกิจท่องเที่ยวขยายโอกาสทางการค้าที่ช่วยเพิ่มรายได้สู่หน่วยธุรกิจ พร้อมทั้งการส่งเสริมการท่องเที่ยวตามฤดูกาลและตามศักยภาพของพื้นที่ จากนโยบายและกลไกการท่องเที่ยวที่กล่าวมาข้างต้น ชุมชนสามารถนำมาเป็นเครื่องมือในการวางกรอบทิศทางในการยกระดับการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าในอนาคตได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 หน่วยงานภาครัฐและผู้นำชุมชนสามารถนำข้อเสนอแนวทางการพัฒนาไปกำหนดแผนงานพัฒนาให้สอดคล้องกับกรอบยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561 – 2580) แนวทางการขับเคลื่อนในระดับกรมการท่องเที่ยว และแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566-2570) ได้

1.2 หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และผู้นำชุมชนต้องร่วมมือกันวางยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในอนาคตบนฐานนวัตกรรมทางเทคโนโลยีเพิ่มขึ้น เพื่อเป็นการยกระดับการพัฒนาให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับที่ 3

1.3 หน่วยงานภาครัฐ และชุมชน ต้องร่วมมือกันวางแผนค้นหาทรัพยากรหรือกิจกรรมใหม่ มาเป็นปัจจัยสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวภายในชุมชนได้ตลอดทั้งปี

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

2.1 ชุมชนควรเรียนรู้การใช้วิถีชีวิตรูปแบบใหม่ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) ด้วยการเว้นระยะห่าง รวมถึงการใช้นวัตกรรมทางเทคโนโลยีด้านการจัดทำเว็บไซต์ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว และแอปพลิเคชันสำหรับการติดต่อสื่อสาร

2.2 ภาครัฐควรส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมซึ่งเป็นอาชีพหลักของประชาชนในพื้นที่ไว้ และให้ดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นอาชีพเสริมควบคู่กัน

2.3 อุทยานฯ และชุมชน ควรร่วมกันกำหนดแนวทางการรับรองกฎระเบียบของชุมชนนำมาบังคับใช้ให้เกิดการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรได้อย่างยั่งยืน

2.4 อุทยานฯ และชุมชน ควรร่วมกันกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบในการดูแลฟื้นฟูพื้นที่ในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างชัดเจน

2.5 อุทยานฯ และชุมชน ควรร่วมมือกันวางแผนค้นหาทรัพยากรหรือกิจกรรมใหม่ เพื่อนำมาเป็นปัจจัยสนับสนุนให้ชุมชนสามารถเพิ่มทรัพยากรหรือกิจกรรมใหม่ในการรองรับนักท่องเที่ยวได้ตลอดทั้งปี อันนำมาซึ่งการกระจายรายได้เสริมให้เพิ่มขึ้นในชุมชน

3. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เน้นในเรื่องของการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

บรรณานุกรม

- กรมการท่องเที่ยว. (2561). *แผนยุทธศาสตร์การพัฒนากการท่องเที่ยว พ.ศ. 61-2564 ของกรมการท่องเที่ยว*. สืบค้น 24 พฤษภาคม 2562, จาก <https://www.dot.go.th/storage/กลุ่มแผนกรมการพัฒนาชุมชน>. (2560). *แผนยุทธศาสตร์ กรมพัฒนาชุมชน พ.ศ. 2560 - 2564*. กรุงเทพฯ: กรมการพัฒนาชุมชน.
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2560). *สถิติด้านการท่องเที่ยว*. สืบค้น 20 กุมภาพันธ์ 2562, จาก https://www.motsgo.th/old/more_news.php?cid=497&filename=inde
- กลุ่มงานบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง 1. (2562). *แผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง 1 (พ.ศ. 2561-2565)*. พิษณุโลก: กลุ่มงานบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง 1.
- กุหลาบ บุริสาร. (2561). แนวทางพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์สู่ผู้นำที่มีสิทธิผลของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21. *วารสารวิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย*, 8(1), 1-9.
- คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ. (2565). *แผนพัฒนากการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2566-2570*. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ.
- คมกฤต วงศ์นาง, กศรา สุกเพชร, ศรีสุดา แซ่ลี, และสุรัตน์ วรางค์รัตน์. (2556). การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนรอบพื้นที่เหมืองแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง. *วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ*, 9(1), 1-15.
- เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคเหนือ. (ม.ป.ป.). *ร่องกล้า*. สืบค้น 10 สิงหาคม 2564, จาก <https://thaicomcommunitybasedtourismnetwork.wordpress.com/cbtcommunity/northcommunity/rongkla/?fbclid=IwAR2N-XRVVRLY55SX17HTzOFHh5NhulsQiGKmEV1NM0QIxNMCUCSImQ8JadA>
- งามนิจ แสนนำพล, วาริชต์ มัชยมบุรุษ, ประกอบศิริ ภักดีพิณีจ, และพัจนีพิตตา ศรีสมพงษ์. (2563). สถานการณ์และศักยภาพของธุรกิจเชื่อมโยงการท่องเที่ยวรอบแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำพุร้อนในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน. *วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ*, 13(1), 1-19.
- จักรกฤษณ์ เจริญสิทธิ์, ปัญจวิทย์ สามนเสน, ชลธิชา พันธุ์สว่าง, นารีรัตน์ ธนะเกษม, และพิฑูร อมรวิวัฒน์. (2561). ทูทางสังคมและการมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีศึกษา การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านผาหมอน อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์*, 8(1), 61-72.

- เจนจิรา อักษรพิมพ์. (2560). *กลยุทธ์การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบยั่งยืนของกลุ่มโฮมสเตย์ จังหวัดนครราชสีมา* (ปริญญาานิพนธ์ปริญญาคุชฎบัณฑิต). พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ชมรมคนรักภูหินร่องกล้า-ลมโล. (ม.ป.ป.). *ทุ่งนางพญาเสือโคร่ง*. สืบค้น 12 ตุลาคม 2564, จาก <https://www.facebook.com/groups/208783982796501/?ref=share>
- ชมรมคนรักภูหินร่องกล้า - ภูลมโล. (ม.ป.ป.). *กิจกรรมตลาดนัดเด็กดอย*. สืบค้น 12 ตุลาคม 2564, จาก <https://www.facebook.com/groups/208783982796501/?ref=share>
- ช่อง 7HD. (2564). *ปิดหมู่บ้านบ้านใหม่ร่องกล้า และภูลมโล ตั้งแต่วันที่ 10-24 ธ.ค.หลังพบผู้ติดเชื้อเพิ่ม 24 คน*. สืบค้น 20 ธันวาคม 2564, จาก <https://www.ch7.com/amp/535153>
- ชัยวัฒน์ ถาวรวัฒนยงค์, อุตติศ กุญชรินทร์, และพสุธา สุนทรห้าว. (2560). การประยุกต์แนวคิดการเป็นหุ้นส่วนต่อการเริ่มจากรากฐานในการจัดการป่าชุมชน ตำบลสะพานหิน อำเภอหนองมะโมง จังหวัดชัยนาท. *วารสารวิจัย มสค สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 13(1), 39-53.
- ชาย โพธิธิตา. (2556). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ณัฐพัชร์ กาญจนรัตน์, และกุลพิชญ์ โภไคยอุดม. (2563). องค์ประกอบทางการท่องเที่ยวที่ส่งผลต่อความสนใจท่องเที่ยวเชิงโหยหาอดีตของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร. *วารสารวิทยาศาสตร์การกีฬาและสุขภาพ*, 21(2), 283-294.
- ดวงพร อ่อนหวาน. (2561). *ท่องเที่ยวพื้นที่สูงในชุมชนกัลยาณิวัฒนา*. ใน *จันทร์จรัส เรียวเดชะ* (บรรณาธิการ), *ประชาคมวิจัย* (น. 2-7). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ทวีสินธุ์ ตั้งแข่ง. (2561). *"เบตง" ต้นแบบท่องเที่ยวเมืองชายแดนใต้*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ธีรภัทร แก้วจะนานนท์. (2543). *ความร่วมมือของเกษตรกรต่อการดำเนินการจัดรูปที่ดินในรูปแบบประชาอาสาของจังหวัดสิงห์บุรี* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปณต ประครองทรัพย์. (2561). *จัดการท่องเที่ยวอย่างไรให้ชุมชนได้ประโยชน์*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ประกอบศิริ รักดีพิณิจ. (2561). *ท่องเที่ยวข้ามพรมแดน: สร้างประสบการณ์ให้กับนักท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

- ปิยากร หวังมหาพร. (2565). *รัฐประศาสนศาสตร์ไทย: การจัดการภาครัฐแบบประชารัฐ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พจนา สนวนศรี. (2546). *คู่มือการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน*. กรุงเทพฯ: โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ.
- พจนา สนวนศรี. (2560). การท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทย. ใน *การประชุมเชิงวิชาการและการแถลงข่าวเรื่อง "รายงานภาวะเศรษฐกิจท่องเที่ยว ฉบับที่ 7"* (น. 13). กรุงเทพฯ: สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- พจนา สนวนศรี, ลูติ ลูติจำเริญพร, และกฤษดา ธีราทิตยกุล. (2559). *การศึกษาศักยภาพและแนวทางการพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทยและกลุ่มประเทศอาเซียน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- พรภณ พงษ์เพชร. (2553). *ความร่วมมือในการป้องกันปัญหาเสพติระหว่างองค์การภาครัฐและองค์การภาคเอกชน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พัทธยา เนตรธวานนท์. (2540). *การศึกษาคำคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนและเจ้าอาวาสที่มีต่อความร่วมมือในการจัดการศึกษาระหว่างโรงเรียนกับวัด: กรณีศึกษาโรงเรียนประถมศึกษากรุงเทพมหานครที่ใช้พื้นที่ของวัด (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ)*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พิษณุโลกฮอตนิวส์. (2559). *ประเพณีปีใหม่ม้งแห่งบ้านใหม่ร่องกล้า*. สืบค้น 2 มิถุนายน 2563, จาก <https://www.phitsanulokhotnews.com/2016/12/30/97068>
- พิษณุโลกฮอตนิวส์. (2560). *ชาวเขาเผ่าม้ง 3 จังหวัดจัดเทศกาลกินข้าวใหม่ม้ง และกิจกรรมร้อยดวงจิต คิดถึงเพื่อนปี ที่ 16*. สืบค้น 8 พฤศจิกายน 2564, จาก <https://www.phitsanulokhotnews.com/2017/11/25/111842>
- พิษณุโลกฮอตนิวส์. (2562). *บ้านใหม่ร่องกล้า เปิดเทศกาลกินสตรีอเบอรี่ ภูหินร่องกล้า*. สืบค้น 2 มีนาคม 2563, จาก <https://www.phitsanulokhotnews.com/2019/02/02/127487>
- เพชรศรี นนท์ศิริ. (2550). การศึกษาการพัฒนาการท่องเที่ยวชนบทของประเทศไทย การถ่ายทอดองค์ความรู้จากประสบการณ์ในประเทศฝรั่งเศส. *วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทย นานาชาติ*, 2, 164-182.
- ไพฑูรย์ พงศบุตร, และวิลาสวงค์ พงศบุตร. (2542). *คู่มือการอบรมมัคคุเทศก์*, จาก <https://wordpress.com>, สืบค้น 19 มีนาคม 2563
- มิ่งสรรพ์ ขาวสะอาด. (2554). *การท่องเที่ยวไทย จากนโยบายสู่รากหญ้า*. เชียงใหม่: ลีออคอินดีไชน์เวิร์ค.

- มิ่งสรรพ์ ขาวสะอาด. (2562). รายงานการวิจัยเรื่อง พฤติกรรมนักท่องเที่ยวและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมของการท่องเที่ยวเพื่อชุมชน. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.
- ยาใจ พงษ์บริบูรณ์. (2553). การศึกษาแบบกรณีศึกษา: Case study. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 33(4), 42-50.
- ยุควัฒน์ รักดีจักริฉิม, ปรัชญา เปี่ยมการุณ, และอภิรพี เศรษฐวิริยะ ต้นเจริญวงศ์. (2559). ไทยพวนกับกลยุทธ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบบูรณาการ. วารสารวิชาการนวัตกรรมสื่อสารสังคม, 4(7), 18-30.
- รัตเกล้า เปรมประสิทธิ์. (2559). บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนจากการท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติ. วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร,, 12(2), 195-216.
- พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562. (2562). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 136 ตอน 71ก. น. 145-165.
- ระเบียบกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ว่าด้วยการเข้าไปในอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2563. (2564). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 138 ตอนพิเศษ 2ง. น. 31-33.
- วศิน ปัญญาภูตตระกูล. (2561). รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์ของธุรกิจชุมชนในเส้นทางเมืองมรดกโลกสุโขทัยและพื้นที่เชื่อมโยง (กำแพงเพชร พิษณุโลก และเพชรบูรณ์). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- วีระพล ทองมา, และประเจต อำนาจ. (2547). ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวต่อประชาชนในพื้นที่ ตำบลแม่แรม อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- ศรัณย์ บุญประเสริฐ. (2563). ท่องเที่ยวชุมชน บนเส้นทางเรียนรู้. สืบค้น 6 กรกฎาคม 2563, จาก http://www.culture.go.th/culture_th/ewt_news.php?nid=4812&filename=index
- ศุภมาส แหวนวิเศษ, และเจริญชัย เอกมาไพศาล. (2560). ปัจจัยแห่งความสำเร็จในกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนต้นแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาตำบลน้ำเขียว จังหวัดตราด (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- สถาบันการท่งเที่ยวโดยชุมชน. (2559). *การท่งเที่ยวโดยชุมชน*. สืบค้น 9 สิงหาคม 2560, จาก [http:// www.cbt-i.or.th/index.php](http://www.cbt-i.or.th/index.php)
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. (2559). *การจัดการการท่งเที่ยวโดยชุมชน*. สืบค้น 19 มีนาคม 2560, จาก [http://www.Trf.Or.Th/index.Php?Option=com_content &view=article &id=957:2012-07-01-03-23-01&catid=35:Research-forum&itemid=146](http://www.Trf.Or.Th/index.Php?Option=com_content&view=article &id=957:2012-07-01-03-23-01&catid=35:Research-forum&itemid=146).
- สำนักงานพัฒนาการท่งเที่ยว. (2546). เอกสารชุดฝึกอบรมทางไกลหลักสูตรการจัดการ การท่งเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน. สืบค้น 19 มีนาคม 2563, จาก <https://.wordpress.com>
- สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ. (2561). *ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580 (ฉบับย่อ)*. สืบค้น 19 ธันวาคม 2561, จาก <https://waa.inter.nstda.or.th/stks/pub/2018/20181015-T-0002.pdf>
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2563). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม*. สืบค้น 2 มิถุนายน 2563, จาก https://www.nesdc.go.th/main.php?filename=develop_issue
- สำนักพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิต. (2546). *ทุนทางสังคม (social capita)*. สืบค้น 15 พฤศจิกายน 2560, จาก http://pattanathai.nesdb.go.th/Knowledge_pdf/social_capital.pdf
- สินธุ์ สโรบล. (2547). การจัดการการท่งเที่ยวชุมชน. *ประชาคมวิจัย*, 57, 15-21.
- สุเทพ เกื้อสังข์. (2561). *เรามีความสุข ที่ทำให้ทุกคนมีความสุข*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สุภาวค์ จันทวานิช. (2554). *การวิจัยเชิงคุณภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 19). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวิทย์ เมษินทรีย์. (2561). *ข่าว*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- องอาจ นัยพัฒน์. (2554). *การออกแบบการวิจัย: วิธีการเชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ และผสมผสานวิธีการ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อานิสงค์ โอทาตะวงศ์. (2557). การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการท่งเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทะเลบัวแดง ในเขตเทศบาลตำบลเชียงแหว อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี. *วารสารวิทยบริการมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์*, 25(1), 47-53.

- อ้ายก็มั่งกั้ละ. (2561). "ภูมิลโ" ดินแดนซากุระเมืองไทยที่ใหญ่ที่สุด. สืบค้น 8 กุมภาพันธ์ 2564, จาก <https://th.readme.me/p/14683>
- อำนาจ รักษาพล, เบญจมาศ ณ ทองแก้ว, และอุทัยวรรณ ศรีวิชัย. (2563). ผลกระทบด้านเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน เกาะพิทักษ์ จังหวัดชุมพร. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยบูรพา*, 9(1), 50-70.
- อุษาวดี พลพิพัฒน์. (2545). การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน: กรณีศึกษาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนในประเทศไทย. *จุลสารการท่องเที่ยว*, 21(4), 38-48.
- Agranoff, R. (2006). Inside collaborative networks: Ten lessons for public managers. *Public Administration Review*, 66(s1), 56 - 65.
- Agranoff, R. (2007). *Managing within networks: Adding value to public organizations*. Washington, DC: Georgetown university press.
- Agranoff, R., & McGuire, M. (2003). *Collaborative public management: New strategies for local governments*. Washington, DC: Georgetown University Press.
- Barcelona Field Studies Centre. (2020). *Tourism costs and benefits*. Retrieved. May 22, 2020, from <https://geographyfieldwork.com/TourismProsCons.htm>
- Berkes, F., George, P., & Preston, R. J. (1991). Co-management: The evolution in theory and practice of the joint administration of living resources. *Alternatives*, 18(2), 12-18.
- Bolaños, M. A. R. (2014). *The role of community-based tourism in sustainable rural development: Case studies from ecuador*. Catalunya: Universitat Politecnica de Catalunya.
- Boramanand, N., & Kraisoraphong, K. (2001). *Local administration and natural resources and environment management*. Bangkok: Duen tula publishers.
- Bryson, J. M., Crosby, B. C., & Stone, M. M. (2006). The design and implementation of cross-sector collaborations: Propositions from the literature. *Public Administration Review*, 66, 44-55.
- Buhalis, D. (2000). Marketing the competitive destination of the future. *Tourism Management*, 21, 97-116.

- Butler, R. W. (1980). The concept of a tourist area cycle of evolution: Implications for management of resources. *Canadian Geographer/Le Géographe Canadien*, 24(1), 5-12.
- Collier, A., & Harraway, S. (1997). *Principle of tourism*. Auckland: Longman.
- Cooper, C., & Boniface, B. G. (1998). *Geography of travel and tourism*. London: Butterworth Heinemann.
- Dickman, C. R. (1996). *Overview of the impacts of feral cats on australian native fauna*. Canberra: Australian Nature Conservation Agency.
- Donda, S. (2017). Who benefits from fisheries co-management?: A case study in Lake Chiuta, Malawi. *Marine Policy*, 80, 147-153.
- Fennell, D. A. (1999). *Tourism ethics*. St. Catharines: Brock University.
- Glenn, K. (2020). *The impacts of tourism*. Retrieved May 22, 2020, from <http://81.47.175.201/stodomingo/attachments/article/8/ImpactsTourism.pdf>
- Goodwin, H., & Santilli, R. (2009). Community-based tourism: A success. *ICRT Occasional Paper*, 11(1), 37.
- Gray, B. (1989). *Collaboration: Finding common ground for multiparty problems*. San Francisco: Jossey Bass.
- Hall, L. S., & Richards, G. (2000). *Flying foxes: Fruit and blossom bats of Australia*. Sydney: UNSW Press.
- Jentoft, S., McCay, B. J., & Wilson, D. C. (1998). *The fisheries co-management experience accomplishments, challenges and prospects*. Retrieved March 20, 2019, from <https://books.google.co.th/books?id>
- John Steiner, V., Weber, R. J., & Minnis, M. (1998). The challenge of studying collaboration. *American Educational Research Journal*, 35(4), 773-786.
- Lank, E. (2006). *Collaborative advantage: How organisations win by working together*. London: Palgrave Macmillan.
- Lew, A. A. (1996). Tourism management on American indian lands in the USA. *Tourism Management*, 17(5), 355-365.

- Light, I., & Wong, C. C. (1975). Protest or work: Dilemmas of the tourist industry in American Chinatowns. *American Journal of Sociology*, 80(6), 1342-1368.
- Linden, R. (2002). A framework of collaborating. *The Public Manager*, 31(2), 3-6.
- McGuire, M. (2006). Collaborative public management: Assessing what we know and how we know it. *Public Administration Review*, 66(6), 33-43.
- Merriam-Webster. *Collaborate*. Retrieved March 20, 2019, from. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/collaboration>
- Moers, F. (2005). Discretion and bias in performance evaluation: The impact of diversity and subjectivity. *Accounting, Organizations and Society*, 30(1), 67-80.
- Murphy, P. E. (1985). *Tourism: A community approach*. London: Methuen.
- Nelson, F., & Agrawal, A. (2008). Patronage or participation? Community-based natural resource management reform in sub-saharan Africa. *Development and Change*, 39(4), 557-585.
- Niyom, W., & Rattana, K. (2004). *Integrated natural resources and environmental nanagement*. Bangkok: Kasetsart University.
- Reed, P. G. (1997). Nursing: The ontology of the discipline. *Nursing Science Quarterly*, 10(2), 76-79.
- Ring, P. S., & Van de Ven, A. H. (1994). Developmental processes of cooperative interorganizational relationships. *Academy of Management Review*, 19(1), 90-118.
- Singleton, S. (1998). *Constructing cooperation: The evolution of institutions of comanagement*. Ann. Arbor: University of Michigan Press.
- Straus, D. (2002). *How to make collaboration work*. San Francisco: Berrett-Koehler.
- Thai PBS News. (2558). *ดนตรีวิถีเมืองบ้านร่องกล้า จ.พิษณุโลก*. สืบค้น 20 กุมภาพันธ์ 2563, จาก https://youtu.be/7VpUjv_82W4
- Thai PBS News. (2564). *ชวนเที่ยวชมทุ่งดอกกระดาศ "ภูหินร่องกล้า"*. สืบค้น 3 กรกฎาคม 2565, จาก <https://youtu.be/7phskvBWeeU>
- ThaiQuote. (2561). *ขยะ 5 ตัน!!! ต่อวัน บน "ภูหินร่องกล้า" ต้องจัดการอย่างไร*. สืบค้น 30 กันยายน 2563, จาก <https://www.thaiquote.org/content/207607>

- The World Bank. (1999). *Report from the international workshop on community-based natural resource management (cbnrm), Washington, DC, 10-14 may 1998*. Retrieved March 20, 2019, from [http://www.worldbank.org/wbi/conatrem/\(2003-02-14\)](http://www.worldbank.org/wbi/conatrem/(2003-02-14))
- Thomson, A. M., & Perry, J. L. (2006). Collaboration processes: Inside the black box. *Public Administration Review*, 66(20-32).
- Tolkach, D., & King, B. (2015). Strengthening community-based tourism in a new resource-based island nation: *Why and how?* *Tourism Management*, 48, 386-398.
- Tourism of World. (2011). *Tourism of world more than can go*. Retrieved March 20, 2019, from <https://wordpress.com/>
- UKEssays. (2018). *Characteristics that define community base tourism*. Retrieved May 2, 2020, from <https://www.ukessays.com/essays/tourism/characteristics-that-define-community-base-tourism-tourism-essay.php>
- Vajirakachorn, T. (2011). *Determinants of success for community-based tourism: The case of floating markets in thailand*. Texas: Texas A&M University.
- Vigoda, E. (2002). From responsiveness to collaboration: Governance, citizens, and the next generation of public administration. *Public Administration Review*, 62(5), 527-540.
- Wearing, S., & McDonald, M. (2002). The development of community-based tourism: Rethinking the relationship between tour operators and development agents as intermediaries in rural and isolated area communities. *Journal of Sustainable Tourism*, 10(3), 191-206.
- World Tourism Organization. (2020). *Tourism: An economic and social phenomenon*. Retrieved May 22, 2020, from <https://www.unwto.org/why-tourism>
- Yin, R. K. (2003). *Case study research: Design and method* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยสุรินทร์

ภาคผนวก ก เอกสารรับรองโครงการวิจัย คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
มหาวิทยาลัยนเรศวร

COA No. 007/2021
IRB No. P2-0397/2563

AF 08-09/5.0

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
99 หมู่ 9 ตำบลท่าโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก 65000 เบอร์โทรศัพท์ 05596 8721

หนังสือรับรองโครงการวิจัยครั้งแรก

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ดำเนินการให้การรับรองโครงการวิจัยตามแนวทางหลัก
จริยธรรมการวิจัยในคนที่เป็นมาตรฐานสากล ได้แก่ Declaration of Helsinki, The Belmont Report, CIOMS Guideline และ
International Conference on Harmonization in Good Clinical Practice หรือ ICH-GCP

ชื่อโครงการ : การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน

ผู้วิจัยหลัก : นางสาวศรียากานต์ พรหมคำ

สังกัดหน่วยงาน : คณะสังคมศาสตร์

วิธีทบทวน : แบบเร่งรัด (Expedited Review)

รายงานความก้าวหน้า : ส่งรายงานความก้าวหน้าอย่างน้อย 1 ครั้ง/ปี
หรือส่งรายงานฉบับสมบูรณ์หากดำเนินโครงการเสร็จสิ้นก่อน 1 ปี

เอกสารรับรอง

1. AF 01-10 เวอร์ชัน 1.0 วันที่ 24 พฤศจิกายน 2563
2. AF 02-10 เวอร์ชัน 1.0 วันที่ 24 พฤศจิกายน 2563
3. AF 03-10 เวอร์ชัน 1.0 วันที่ 24 พฤศจิกายน 2563
4. AF 04-10 (ฉบับสำหรับการสนทนากลุ่ม, ฉบับสำหรับการสัมภาษณ์) เวอร์ชัน 2.0 วันที่ 25 ธันวาคม 2563
5. AF 05-10 เวอร์ชัน 2.0 วันที่ 25 ธันวาคม 2563
6. สรุปโครงการเพื่อการพิจารณาทางจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ เวอร์ชัน 2.0 วันที่ 25 ธันวาคม 2563
7. โครงการวิจัยฉบับเต็ม เวอร์ชัน 2.0 วันที่ 25 ธันวาคม 2563
8. ประวัติผู้วิจัยหลักและหลักฐานการผ่านการอบรม HSP
9. เครื่องมือวิจัย (แนวคำถามการสัมภาษณ์) เวอร์ชัน 1.0 วันที่ 24 พฤศจิกายน 2563
10. จบประมาณที่ได้รับ โดยย่อ เวอร์ชัน 1.0 วันที่ 24 พฤศจิกายน 2563

ลงนาม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วนาวลัย คำดี)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

กลุ่มสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยนเรศวร

วันที่รับรอง : 05 มกราคม 2564

วันที่หมดอายุ : 05 มกราคม 2565

ทั้งนี้ การรับรองนี้มีเงื่อนไขดังที่ระบุไว้ด้านหลังทุกข้อ (ดูด้านหลังของเอกสารรับรองโครงการวิจัย)

ภาคผนวก ข ประกาศบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร เรื่อง อนุมัติให้นิติระดับ
ปริญญาเอกดำเนินการทำวิจัย

คณะสังคมศาสตร์
รับที่ 0497 วันที่ 27 ส.ค. 2564
เวลา 10.22 น.

ประกาศบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร
เรื่อง อนุมัติให้นิติระดับปริญญาเอกดำเนินการทำวิจัย
ครั้งที่ ๐๐๕/๒๕๖๔

.....

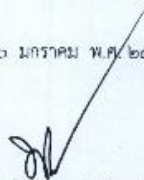
บัณฑิตวิทยาลัยอนุมัติให้ นางสาวตรียากานต์ พรหมคำ รหัสประจำตัว ๖๐๐๓๐๕๑๙ นิติระดับ
ปริญญาเอก หลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม ดำเนินการทำวิจัยตามโครงร่าง
วิทยานิพนธ์ที่เสนอ

เรื่อง ภาษาไทย "การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน"
ภาษาอังกฤษ "COMMUNITY - BASED TOURISM MANAGEMENT UNDER THE COLLABORATIVE
MANAGEMENT CONCEPT"

โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัตเกล้า เปรมประสิทธิ์ เป็นประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

จึงประกาศมาให้ทราบโดยทั่วกัน

ประกาศ ณ วันที่ ๒๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๔

(ศาสตราจารย์ ดร.ไพศาล มณีสว่าง)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร

ภาคผนวก ค แนวทางการสัมภาษณ์ (ผู้เกี่ยวข้อง) การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน
ภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน

1

แนวทางการสัมภาษณ์ (ผู้เกี่ยวข้อง)
การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน

แนวทางการสัมภาษณ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน กรณีศึกษา ชุมชนบ้านร่องกล้า ของนักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์ จัดทำขึ้นเพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนและเพื่อวิเคราะห์การจัดการแบบร่วมมือกันในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชน ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ที่มีความสัมพันธ์กับการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน จึงขอความร่วมมือจากท่านช่วยแสดงความคิดเห็นตามความเป็นจริง ขอขอบพระคุณอย่างยิ่ง

ส่วนที่ 1 ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ..... นามสกุล.....
2. เพศ ( ) หญิง ( ) ชาย
3. อายุ: ..... ปี
4. อาชีพ: ..... ตำแหน่ง.....
5. ที่อยู่: .....

ส่วนที่ 2 พัฒนาการด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1. ระยะเวลาสำรวจ.....
.....
.....
2. ระยะเวลาที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา.....
.....
.....

3. ระยะการพัฒนา.....

.....
.....

4. ระยะติดตลาด.....

.....
.....

5. ระยะอิ่มตัว.....

.....
.....

6. ระยะที่สามารถเกิดได้ 2 สถานการณ์

6.1 สถานการณ์เสื่อมความนิยม

.....
.....

6.2 สถานการณ์ฟื้นฟู

.....
.....

ส่วนที่ 3 ด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน

คำอธิบาย ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบ้านใหม่ร่องกล้า
อย่างไรในประเด็นต่อไปนี้ โปรดอธิบาย

1. การแบ่งสรรปันส่วนอำนาจ

1.1 การออกกฎกติกา

.....

.....

.....

1.2 การบังคับใช้กฎกติกา

.....

.....

.....

1.3 การเคารพกฎกติกา

.....

.....

.....

1.4 การลงโทษผู้ฝ่าฝืนกฎกติกา

.....

.....

.....

1.5 การจัดระเบียบ

.....

.....

.....

1.6 การอนุญาตให้ใช้ทรัพยากรและวัฒนธรรมในชุมชน

.....

.....

.....

1.7 การตรวจสอบ

.....
.....
.....

2. การแบ่งสรรปันส่วนความรับผิดชอบ

2.1 การแก้ไขปัญหาด้วยกัน

.....
.....
.....

2.2 การค้นหาอัตลักษณ์ที่โดดเด่นและแตกต่าง

.....
.....
.....

2.3 การช่วยเติมเต็มองค์ความรู้

.....
.....
.....

2.4 การร่วมฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมในชุมชน

.....
.....
.....

2.5 การช่วยอนุรักษ์

.....
.....
.....

2.6 การรับมือสถานการณ์วิกฤต

.....
.....
.....

2.7 การถ่ายทอดประสบการณ์

.....
.....
.....

2.8 การร่วมกันพัฒนาและต่อยอดทุนทางสังคมที่มีในชุมชน

.....
.....
.....

3. การแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์

3.1 การเกิดรายได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม

.....
.....
.....

3.2 การเกิดการสร้างงานสร้างอาชีพ

.....
.....
.....

3.3 การจัดสรรผลประโยชน์ต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

.....
.....
.....

4. การแบ่งสรรปันส่วนในประเด็นอื่น ๆ

.....
.....
.....

ส่วนที่ 4 แนวทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1. แนวทางการพัฒนาด้านกฎกติกาเพื่อใช้ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชน

.....
.....

2. แนวทางการพัฒนาด้านองค์กรในการทำงานเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน

.....
.....

3. แนวทางการพัฒนาการกระจายผลประโยชน์ต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

.....
.....

4. แนวทางการพัฒนากองทุนของชุมชนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

.....
.....

5. แนวทางการพัฒนาระบบการเรียนรู้ระหว่างกันในชุมชนและผู้มาเยือน

.....
.....

ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....
.....
.....

ภาคผนวก ง หนังสือขอความร่วมมือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ที่ ฮว. ๐๖๐๓.๐๒/ว ๐๓๑๐

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนครสวรรค์
อำเภอเมืองฯ จังหวัดพิจิตร ๖๕๐๐๐

๒๙ มกราคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอความร่วมมือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน หัวหน้าอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม จำนวน.....ฉบับ

ด้วย นางสาวศรียากานต์ พรหมคำ รหัสประจำตัว ๖๐๑๐๕๑๙ นิสิตระดับปริญญาเอก สาขาวิชาพัฒนศาสตร์ สังกัดบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนครสวรรค์ ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัตเกล้า เปรมประสิทธิ์ เป็นอาจารย์ ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ในการทำวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องขอเก็บข้อมูลจากหน่วยงานของท่าน บัณฑิตวิทยาลัย จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนครสวรรค์ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีและขอขอบคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.คณิดา นัตถกรักษา)

รองคณบดีฝ่ายวิชาการ ปฏิบัติราชการแทน
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

๑. งานวิชาการ บัณฑิตวิทยาลัย

โทร ๐-๕๕๙๖-๘๘๒๘

โทรสาร ๐-๕๕๙๖-๘๘๒๖

๒. นางสาวศรียากานต์ พรหมคำ

โทร ๐๙-๕๖๒๙-๕๕๑๙

ที่ ฮว. ๐๒๐๓.๐๖/ว ๐๓๑๐

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร
อำเภอเมืองฯ จังหวัดพิษณุโลก ๖๕๐๐๐

๒๙ มกราคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอความร่วมมือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน ประธานคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตอุทยานภูหินร่องกล้า

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม จำนวน.....ฉบับ

ด้วย นางสาวตรียากานต์ พรมคำ รหัสประจำตัว ๒๐๐๓๐๕๑๙ นิสิตระดับปริญญาเอก สาขาวิชาพัฒนสังคม สังกัดบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคำถามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัตเกล้า เปรมประสิทธิ์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ในการทำวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องขอเก็บข้อมูลจากหน่วยงานของท่าน บัณฑิตวิทยาลัย จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีและขอขอบคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.ณิศดา นรด์รักษา)

รองคณบดีฝ่ายวิชาการ ปฏิบัติราชการแทน
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร

๑. งานวิชาการ บัณฑิตวิทยาลัย

โทร ๐-๕๕๙๖-๘๘๒๘

โทรสาร ๐-๕๕๙๖-๘๘๒๖

๒. นางสาวตรียากานต์ พรมคำ

โทร ๐๙-๕๖๒๙-๕๔๑๙

ที่ อว. ๐๒๐๓.๐๒/ ๖ ๐๓๑๐

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร
อำเภอเมืองฯ จังหวัดพิษณุโลก ๖๕๐๐๐

๒๙ มกราคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอความร่วมมือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน ผู้นำชุมชนบ้านร่องกล้า หรือนายกองคกรบริหารส่วนตำบลเนินเพิ่ม

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม จำนวน.....ฉบับ

ด้วย นางสาวศรียากานต์ พรหมคำ รหัสประจำตัว ๒๐๐๓๐๕๑๙ นิสิตระดับปริญญาเอก สาขาวิชาพัฒนาสังคม สังกัดบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิศเกล้า เปรมประสิทธิ์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ในการทำวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องขอเก็บข้อมูลจากชุมชนของท่าน บัณฑิตวิทยาลัย จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีและขอขอบคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.ศนิดา นรัตถรักษา)

รองคณบดีฝ่ายวิชาการ ปฏิบัติราชการแทน
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร

๑. งานวิชาการ บัณฑิตวิทยาลัย

โทร ๐-๕๕๙๖-๘๘๒๘

โทรสาร ๐-๕๕๙๖-๘๘๒๖

๒. นางสาวศรียากานต์ พรหมคำ

โทร ๐๙-๕๖๒๙-๕๕๑๙

ที่ อว.๐๒๐๓.๐๒/ว ๐๓๑๐

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร
อำเภอเมืองฯ จังหวัดพิษณุโลก ๖๕๐๐๐

๒๔ มกราคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอความร่วมมือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน ผู้นำชุมชนบ้านร่องกล้า

สิ่งที่ส่งมาด้วย: แบบสอบถาม จำนวน.....ฉบับ

ด้วย นางสาวศรียากานต์ พรมคำ รหัสประจำตัว ๖๐๐๓๐๕๓๙ นิสิตระดับปริญญาเอก สาขาวิชาพัฒนสังคม สังกัดบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิศเกล้า เปรมประสิทธิ์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ในการทำวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องขอเก็บข้อมูลจากชุมชนของท่าน บัณฑิตวิทยาลัย จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีและขอขอบคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.คณิดา นรดิรักษา)

รองคณบดีฝ่ายวิชาการ ปฏิบัติราชการแทน
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร

๓. งานวิชาการ บัณฑิตวิทยาลัย

โทร ๐-๕๕๙๖-๘๘๒๘

โทรสาร ๐-๕๕๙๖-๘๘๒๖

๒. นางสาวศรียากานต์ พรมคำ

โทร ๐๔-๕๖๒๙-๕๕๑๙